

Miriam Laclavíková - Ingrid Lanczová

PRAMENE PRÁVA V ČESKOSLOVENSKU V OBDOBÍ ĽUDOVEJ DEMOKRACIE

Premena občianskeho práva a rodinného práva

VEDA
vydavateľstvo
Slovenskej
akadémie
vied

Recenzenti:

prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA
prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc.
doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD.

Recenzenti z radov študentov Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave:

Enara Könözszyová
Matej Pevný
Bc. Martin Pogádl
Bc. Branislav Rak

MIRIAM LACLAVÍKOVÁ – INGRID LANCZOVÁ

**PRAMENE PRÁVA V ČSR V OBDOBÍ
ĽUDOVEJ DEMOKRACIE
ROKOV 1948 – 1960**

(premena občianskeho práva a rodinného práva)

VEDA,
vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
Bratislava 2024

Vzor citácie: LACLAVÍKOVÁ, Miriam – LANCZOVÁ, Ingrid: *Pramene práva v ČSR v období ľudovej demokracie rokov 1948 – 1960 (premena občianskeho práva a rodinného práva)*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2024, 304 strán.

Online učebný text je výstupom riešenia grantového projektu KEGA č. 003TTU-4/2023 „*Pramene práva v období ľudovej demokracie a socializmu (1948 – 1989) – tvorba vysokoškolských učebníc a rozvíjanie zručností práce s právnymi predpismi*“.

Predhovor

Učebný text vznikajúci v rámci riešenia projektu KEGA č. 003TTU-4/2023 „*Pramene práva v období ľudovej demokracie a socializmu (1948 – 1989) – tvorba vysokoškolských učebníc a rozvíjanie zručností práce s právnymi predpismi*“ je prioritne určený pre študentov právnických fakúlt. Jeho základným cieľom je podporiť zručnosť práce s prameňmi práva u študentov a záujemcov o písanie záverečných prác z obdobia ľudovej demokracie a socializmu a prepojiť odbornú spoluprácu medzi učiteľom a študentom aj formou aktívneho zasahovania do textu prostredníctvom recenzného konania.

Učebný text je súčasne zameraný na inováciu vzdelávacieho procesu právno-historických, teoretických a metodologických predmetov. Snaží sa sprostredkovať a priblížiť študentom osobitosti práce s prameňmi práva, pripraviť študenta na rozlíšenie práce s formálnymi, materiálnymi a gnozeologickými prameňmi, sprostredovať výpovednú hodnotu jednotlivých prameňov práva pri ich využití v rámci štandardných interpretačných prístupov. Učebný text je platformou určenou na tréning prenositeľných spôsobilostí študenta práva pri jeho práci s právnym textom, súdnymi rozhodnutiami, dielami právnej vedy, dôvodovými správami, prípadne politickými dokumentmi.

Zvolenou základnou bázou – historickým obdobím – je obdobie právno-historicky a právno-teoreticky mimoriadne zaujímavé. Obdobie ľudovej demokracie otriaslo v základoch právom, na ktoré bola dovtedajšia spoločnosť zvyknutá. Ľudovodemokratický zákonodarca, ako je zrejme z jednotlivých prameňov a súdnej praxe, sa ostro vymedzil voči predchádzajúcemu liberalistickému obdobiu a jeho postulátom – slobode, autonómii, trhovému hospodárstvu. Toto odmietnutie a nastolenie nového práva sa spájalo s procesom začatým od roku 1945 (znárodnenia, zásahy do trhového hospodárstva a i.) a vyvrcholilo v právnych normách prijatých ako výsledky právnickej dvojročnice (1948 – 1950). Predkladaný učebný text tak predstaví časť predpisov vychádzajúcich nielen z vývoja po roku 1948 s ich novým ústavným východiskom v podobe Ústavy 9. mája 1948, a to konkrétne zákona o rodinnom práve, zákonov reformujúcich občianske právo procesné a občianske právo hmotné. Všíma si začiatok procesu fragmentarizácie právneho poriadku a postupnú kreáciu nových samostatných odvetví, osobitne rodinného práva a pozemkového práva. Nadväzujúci učebný text bude zameraný na premenu trestného práva hmotného a procesného v období ľudovej demokracie ako flagrantného príkladu porušovania ľudských práv a základných

slobôd, prieniku diktatúry do slobody jednotlivca a degradácii jej významu pre novú spoločnosť budujúcu socializmus.

Učebný text má ambíciu prispieť aj k formovaniu prenositeľných spôsobilostí študenta naviazaných na kritické myslenie, vyhodnocovanie poslania a významu právnej úpravy a jej vzťahu k ideológii a tréning jeho argumentačných schopností. Študent si potrebuje klásť aj zložité etické otázky a pokúšať sa na ne hľadať uspokojivé odpovede. Uvedené nie je možné bez štúdia, premýšľania a prehodnocovania. Množstvo informácií v súčasnej dobe má aj svoju odvrátenú stránku, a to plytké argumentačné základy vedomostí. Ak potrebujeme presvedčať, musíme vedieť.

Z hľadiska spracovania podáva učebný text základný výklad právneho predpisu konfrontovaný s jeho dôvodovú správou a právnou vedou, následne ponúka výber z ustanovení predpisu, zameriavajúc sa aj na jeho dôležité novelizácie. Súčasne ponúka právo v praxi a výber zo súdnych rozhodnutí danej doby, ktoré študentovi plasticky – niekedy lepšie ako samotný výklad – priblížia realitu právneho života. Otvára priestor pre ďalšie námety na premýšľanie a tvorivú činnosť študenta, naznačuje problémy a ponúka možnosti ich spracovania, či už formou dogmatického alebo aj empirického právneho výskumu. Historické právo nás môže inšpirovať, posunúť v premýšľaní a etickom ukotvení. Je zaujímavé svojou zdanlivou (ne)ukončenosťou. Predstavuje právo v jeho fungovaní v priestore a čase. Predstavuje život právnej normy v jej vsadenosti do politiky, ekonomiky, kultúry a nastavenia spoločnosti. Cez súdne rozhodnutia ponúka aj pohľad na život jedinca v spoločnosti a jeho možné rámcovanie právnymi normami. Čo v praktickom živote znamenalo presadenie triednej skladby spoločnosti? Čo znamenalo presadenie hierarchizácie vlastníctva? Čo znamenalo, že rodina sa stala základnou bunkou spoločnosti zodpovednou aj za (ideologickú) výchovu jej členov? Na tieto a mnohé iné, zdanlivo jednoduché, ale v skutočnosti mnohovrstevné otázky ponúka učebný text námety na premýšľanie, štúdium a odborný rast. Cieľom štúdia nie je totiž len hľadať odpovede, ale aj objavovať cesty k nim.

Autorky

Obsah

Predhovor	5
Ústavný zákon č. 150/1948 Zb. – Ústava Československej republiky (Ústava 9. mája)	8
Znárodnenie ako predohra deštrukcie ekonomiky štátu a vlastníckych vzťahov	44
Nové usporiadanie právnych vzťahov k pôde a proces združstevňovania ako predohra deštrukcie vlastníctva nehnuteľností	85
Zmena chápania pracovnoprávneho vzťahu ako súčasť likvidácie zmluvnej slobody	106
Zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve	126
Zákon č. 319/1948 Zb. o zľudovení súdnictva	155
Zákon č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (Občiansky súdny poriadok)	175
Zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník	237
Literatúra a pramene	294
Orientačná pomôcka k jednotlivým kapitolám	299
O autorkách	303

ÚSTAVNÝ ZÁKON č. 150/1948 Zb. – ÚSTAVA ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY (ÚSTAVA 9. MÁJA)

(právna norma, jej kontextualizácia,
zásadné novelizácie, súdna prax)

Základné informácie o právnej norme – Ústava 9. mája:

- účinnosť nadobudla 9. júna 1948,
- zrušila Ústavnú listinu ČSR č. 121/1920 Zb. z. a n. a všetky ústavné zákony a zákony, ktoré odporovali „ustanovením této ústavy a zásadám lidově demokratického zřízení nebo upravují věci odchýlně od této ústavy“ (§ 173 ods. 2 ústavy). Derogačná klauzula sa netýkala zákonov o znárodnení a pozemkovej reforme, prijatých pred začiatkom účinnosti ústavy (§ 173 ods. 3 ústavy),
- požiadavka prijať novú ústavu vychádzala z Budovateľského programu vlády Klementa Gottwalda z roku 1946, v rámci ktorého boli jasne načrtnuté kontúry premeny štátneho a politického zriadenia obnovenej ČSR,
- ambíciou bolo vytvoriť ľudovú ústavu, ako na to poukazuje dôvodová správa k jej textu: „*Nová ústava má být lidová nejen v tom smyslu, že bude chartou lidových práv, ale i v tom smyslu, že bude lidovou chartou, to jest dokumentem, kterému by lid rozuměl a který by se mu stal blízkým a známým. K tomu má napomáhat nejen její povšechná srozumitelnost (což je u právních norem namnoze velmi obtížné), ale i vnější forma, která je při této ústavě pojata zcela novým způsobem*“,¹
- politické rokovania o texte ústavy boli zložité a plné rozporov², nakoniec Ústavodarné zhromaždenie jednomyselne prijalo návrh pripravený KSČ a prezentovaný prof. Vladimírom Procházkom v pozícii spravodajcu³ (predtým návrh odsúhlasilo predsedníctvo ÚV KSČ a Ústredný výbor Národného

¹ Ústavodarné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

² Vypracovaním textu ústavy bol poverený Ústavný výbor Ústavodarného Národného zhromaždenia poverený priamo novým zákonom č. 197/1946 Zb. o ústavním výbore ústavodarného Národného shromáždění.

³ Ďalší návrh ústavy počítajúci s federalizáciou republiky predložil prof. Karol Rebro a návrh vychádzajúci z ústavy z r. 1920 predložil národný socialista JUDr. Prokop Drtina.

frontu).⁴ Ústava bola prijatá 9. mája, prezident E. Beneš ju odmietol podpísať a 7. júna 1948 abdikoval z prezidentského úradu. Ústavu 9. mája podpísal teda až nový prezident Klement Gottwald a bola vyhlásená ako ústavný zákon č. 150/1948 Zb.,

- platila do 10. júla 1960, nahradená bola ústavou ČSSR č. 100/1960 Zb.,
- priniesla radikálnu premenu štátu v napojení na politické zmeny spojené s februárovými udalosťami roku 1948 a uchopením moci komunistami. V koncepte deľby moci a v usporiadaní štátneho zriadenia sa pokúšala zdaniavo nadviazať na Ústavu z r. 1920. Išlo ale len o zdanie a centrom politickej moci sa stávala štátostrana a jej štruktúry. Ďalšou zásadnou zmenou bolo zakotvenie nových orgánov verejnej správy a jednotnej ľudovej správy v podobe národných výborov (šiesta kapitola ústavy),
- pokúšala sa definovať iný spôsob usporiadania vzťahov Čechov a Slovákov zakotvením slovenských národných orgánov v piatej kapitole ústavy – SNR a Zboru povereníkov v duchu ustanovení Košického vládneho programu modifikovaného tzv. pražskými dohodami.
- priniesla radikálnu premenu právneho poriadku spojenú aj s nutnosťou priamej aplikácie jej ustanovení (napr. vo vzťahu k presadeniu rovnosti muža a ženy v rodine a spoločnosti, zrovnoprávnenia manželských a nemanželských detí, premeny hospodárskej základne štátu a pod.),
- na Ústavu 9. mája nadviazal proces právnickej dvojročnice (1948 – 1950), v priebehu ktorej bol vybudovaný nový ľudovodemokratický právny poriadok⁵ (Zá-

⁴ Demagogicky na zložitosť rozporov v rámci prípravy rokovani poukazuje aj dôvodová správa k jej textu: „*Ústavodárné Národní shromáždění pracovalo na návrhu ústavy celkem 14 měsíců. V průběhu této práce se však projevoval faktor, který byl rozhodující i pro všechnu ostatní součinnost Národní fronty. Reakční živly, které se vetřely až do vedení některých stran Národní fronty, nejprve zdržovaly a pak i mařily práci na nové ústavě, takže se jednání koncem roku 1947 octlo na mrtvém bodě. Teprve únorové události, kdy náš lid vystoupil rázně na obranu lidově demokratických řádů, zjednaly jasno v tom, že je nutno vytvořit ústavu v plném slova smyslu lidovou - ústavu lidové demokracie. Poněvadž již od konce r. 1947 převzala jednání o ústavě Národní fronta, předložil zpravodaj návrh, který nově vypracoval po rozřešení vnitropolitické krise, obrozené Národní frontě. Ústřední akční výbor jej dne 14. dubna 1948 vzal za svůj a předložil jej všemu lidu k veřejné rozpravě.*“ In: Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodárné NS RČS 1946 - 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

⁵ Od marca 1948 prebiehali v Právnickej komisii ÚV KSČ diskusie o plánovanej premene právneho poriadku, ktoré z organizačnej a obsahovej stránky zhrnula vypracovaná „*Smernica pre prípravu nového právneho poriadku*“ (schválená 24. marca 1948). Východiskom premeny sa stala sovietskizácia práva, odklon od liberalistického konceptu slobody a trhového hospodárstva, odmietnutie rímskoprávneho členenia práva na právo verejné a súkromné s cieľom dospieť k unifikácii jednotlivých odvetví práva (dovtedy v dôsledku recepcie rakúsko-uhorského práva

- kon o rodinnom práve č. 265/1949 Zb., Občiansky zákonník, zákon č. 141/1950 Zb., Občiansky súdny poriadok, zákon č. 142/1950 Zb., Trestný zákonník, zákon č. 86/1950 Zb., Trestný poriadok, zákon č. 87/1950 Zb., Trestný správny zákon, zákon č. 88/1950 Zb., Trestný správny poriadok, zákon č. 89/1950 Zb.),
- bola to ústava fiktívna, viaceré z jej ustanovení zostali iba na papieri (napr. zakotvenie základných práv a slobôd) a realita politického života bola zásadne iná – skutočnú moc mala v rukách jediná politická strana a jej štátno-bezpečnostný aparát. Ochrana ústavnosti bola zverená Predsedníctvu Národného zhromaždenia (§ 65 ústavy⁶).

Základná štruktúra Ústavy 9. mája:

Úvodné prehlásenie

Základné články ústavy (12 článkov)

Podrobné ustanovenia ústavy:

1. kapitola Základné práva a slobody občanov
2. kapitola Národné zhromaždenie
3. kapitola Prezident republiky

a neúspešnosti kodifikačných snáh v ČSR formálne i materiálne rôznych). Kodifikácia zásadných právnych odvetví mala prebehnúť v období dvoch rokov. Centrom pripravovanej zmeny právneho poriadku sa stalo ministerstvo spravodlivosti na čele s ministrom Alexejom Čepičkom a jeho novovytvorený V. kodifikačný odbor, ktorý bol zodpovedný za činnosť, prípravu a riadenie prípravných prác. Kodifikačné práce prebiehali v komisiách – v komisii pre trestné právo hmotné, komisii pre trestné právo procesné, v komisii pre občiansky zákonník, a pre občiansky súdny poriadok. V septembri 1948 bola vytvorená politická komisia, ktorá kontrolovala práce na kodifikácii, určovala hlavné zásady práce v duchu zmien nastolených Ústavou 9. mája a mohla aj priamo zasiahnuť do práce jednotlivých komisií a subkomisií. BLÁHOVÁ, I. – BLAŽEK, L. – KUKLÍK, J. – ŠOUŠA, J. a kol. *Právnická dvouletka. Rekodifikace právního řádu. Justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014, s. 12 – 20.

⁶ § 65 ods. 1 Ústavy 9. mája: „*Předsednictvo Národního shromáždění podává, je-li věc sporná, závazný výklad zákonů a rozhoduje výlučně o tom, zda zákon nebo zákon Slovenské národní rady odporuje ústavě anebo nařízení zákonu.*“ Dôvodová správa k textu ústavy odôvodňuje zrušenie Ústavného súdu a zavedenie nového modelu kontroly ústavnosti lepšou spolupracou najvyšších orgánov štátnej moci, pružnejšou a rýchlejšou tvorbou práva (legislatívy): „*Naše koncepcie vychází z představy, že tyto tři orgány, t. j. parlament, prezident a vláda, mají spolupracovat jako orgány jednotné lidové moci, nikoli pracovat proti sobě jako představitelé nějakých zvláštních moci. Proto zavádíme v kapitole Národní shromáždění, t. j. v kapitole druhé, velmi důležitou novinku: rozšiřujeme totiž velmi značně funkci předsednictva Národního shromáždění. K funkci, kterou vykonávalo dosud, k řízení schůzí, přidáváme funkci dřívějšího Stálého výboru a k tomu ještě funkci bývalého ústavního soudu. Účelem této důležité změny je pružnější a rychlejší legislativa a užší spolupráce mezi vládou a parlamentem.*“ In: Ústavodarné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

4. kapitola Vláda
5. kapitola Slovenské národné orgány
6. kapitola Národné výbory
7. kapitola Súdny
8. kapitola Hospodárske zriadenie
9. kapitola Všeobecné ustanovenia
10. kapitola Záverečné a prechodné ustanovenia

Charakteristika Ústavy 9. mája z obsahového hľadiska:

Ústava 9. mája otvorila cestu novému režimu sebedovoleným vyhlásením jeho výlučnosti a všeobecnej akceptovateľnosti, ako je zrejmé z textu jej dôvodovej správy: „*Je obecně uznáno, že naše nová ústava má být ústavou lidové demokracie a že nemůže být ničím jiným než ústavou lidové demokracie. Lidovou demokracií rozumíme vyšší typ demokracie, jak si jej lid obou našich národů vybojoval v závěru druhé světové války svou národní a demokratickou revolucí a k němuž položil základ nadšenou prací na budování osvobozené republiky.*“⁷ Zo strategicko-politických dôvodov sa ústava ešte hlásila k dedičstvu prvej ČSR, ktorej spoločensko-ekonomické zriadenie však bolo prekonané novými pomermi nastolenými Ústavou 9. mája: „*Avšak první ústava byla ústavou pouhé politické demokracie, kterou považujeme za nedostatečnou, a byla odrazem společensko-hospodářského zřízení (kapitalistického), které považujeme za zhoubné a překonané a ke kterému se již nikdy nechceme vrátit.*“⁸ Nadviazanie na Ústavu predmnichovskej ČSR (č. 121/1920 Zb.) malo tvoriť prevzatie niektorých jej ustanovení a štruktúr s tým, že Ústava 9. mája „*im dá nový zmysel*“.⁹ V duchu uvedeného sa preberali, samozrejme, v podstatne upravenej podobe: „*Státní*

⁷ Ústavodarné Národné shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

⁸ Ústavodarné Národné shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

⁹ V dôvodovej správe k návrhu ústavy sa dočítame: „*Podle směrnic budovatelského programu bude tedy naše nová ústava obsahovat dvě složky: jednu starší, tu, kterou přejímáme z první ústavy; pokud ovšem její ustanovení vyhovují dnešním poměrům, a druhou, která je zcela nová a je založena na vymoženostech národní a demokratické revoluce z roku 1944 a 1945. Těžisko leží zajisté v těchto nových partiích; ovšem také starší partie ústavy dostanou jimi nový smysl.*“ Ústavodarné Národné shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

zřízení a vzájemný poměr oněch tří nejvyšších ústavních činitelů, kterými jsou parlament, prezident republiky a vláda; dále pak tradiční demokratická práva občanů. Přejímáme tedy vlastně celý podstatný obsah staré ústavy. Ovšem i zde provádíme důležité změny, které těmto starším ustanovením dávají nový smysl. Zavádíme na příklad jednokomorový systém parlamentní, protože se již za předmnichovské republiky ukázalo, že je druhá sněmovna, totiž senát, úplně zbytečná. Ale to není vše – provádíme i jiné, podstatnější změny. Především zavádíme kontrolu volených zástupců lidem a jejich odpovědnost lidu, a to nejen u národních výborů, kde již je to vlastně provedeno a kde je to téměř samozřejmé, ale i pro parlamentní sbory, které jsou u nás dva, Národní shromáždění a Slovenská národní rada. Národní shromáždění se podle nové ústavy stává opravdu nejvyšším orgánem ve státě. Odstraňujeme všechny zvláštní orgány, které byly více méně byrokratické povahy a které fakticky stály nad Národním shromážděním. Mám na mysli především ústavní soud. ... V kapitole o vládě, t. j. v kapitole čtvrté, provádíme důsledněji než v první ústavě zásadu, že každé úřadující vláda musí mít plnou důvěru Národního shromáždění. Podle příslušných ustanovení návrhu je možnost úřednické vlády vyloučena. Z téhož důvodu pružnosti a účelnosti legislativy zavádíme kromě dosavadních vládních nařízení také nařízení jednotlivých ministrů a v důsledku toho ovšem kromě kolektivní odpovědnosti vlády také individuální odpovědnost ministrů. ... Kapitola o prezidentu republiky zůstává v té podobě jako v první ústavě, kromě snad nepřímých reflexů, které vyplývají ze změn v jiných kapitolách.“¹⁰ Pod prekonaním ústavy predmnichovskej CSR tvorcovia Ústavy 9. mája mysleli teda v podstate prekrútenie jej demokratických mechanizmov a konceptu deľby moci v štáte a dotvorenie či prekonanie jej ustanovení ideologicky zdôrazňovaným „prehĺbením demokratizácie“.

Vrcholná demokratizácia sa mala uskutočniť v prvom rade dôsledným zavedením zásady „ľud je jediným zdrojom všetkej moci v štáte“, a to nielen v oblasti moci zákonodarnej (ako to bolo podľa slov dôvodovej správy v prvej ČR), ale aj v oblasti moci výkonnej a súdnej. Koncept suverenity ľudu zdeformovali a nadradili nad koncept deľby moci, čím z ľudu (t. j. pracujúceho ľudu) utvorili suveréna. Slová z dôvodovej správy pre veľkú časť spoločnosti vychádzajúcu z demokratických princípov museli vyznievať (a aj v súčasnosti vyznievajú) skutočne hrozivo:

„Lid je jediným zdrojem veškeré moci ve státě.“ Tuto zásadu hlásala ve svém § 1 již naše první ústava (poněkud jinak formulovanou), provedla ji však jen v oboru „moci“ zákonodárné, nikoli v oboru „moci“ výkonné a soudní. Novou

¹⁰ Ústavodarné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

ústavou bude tato zásada provedena do všech důsledků. Vycházíme především z principu jednotné lidové moci. V nové ústavě provádíme zásadu, že moc ve státě je jen jedna, totiž moc svrchovaného lidu. Lid je tedy u nás nositelem suverenity, jediným suverénem. S tohoto stanoviska odmítáme teorii o dělbě státní moci na tři „moci“ kvalitně od sebe odlišné, na zvláštní moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Považujeme ji za pozůstatek monarchie a starších režimů; pro nás existuje ve státě jen jedna moc, moc lidu. A tuto moc vykonává lid, jak praví základní článek IV. nové ústavy, především zastupitelskými sbory, které jsou lidem voleny, lidem kontrolovány a lidu odpovědné. Pravomoc všech ostatních orgánů veřejné moci je odvozena od těchto zastupitelských, volených, kontrolovaných a lidu odpovědných sborů. Tento princip je uskutečněn v celé ústavě a zejména ovšem v kapitole šesté, o národních výborech, které jsou novými orgány a tedy založeny již zcela na tomto principu. Kromě toho je tento princip uskutečněn také změnami, které jsme provedli v kapitole sedmé, v kapitole o soudnictví, kde jsou otevřeny příštím zákonodárci všechny brány, aby bylo možno naše soudnictví pronikavě zlidovět. To je velmi důležitá věc: rozšiřujeme demokracii, jak dosud byla uplatněna jen ve sféře zákonodárné, také do sféry správy i do sféry nalézání práva, a to podle zásady, která je pro nás jednou z vedoucích zásad, že „lid si prostřednictvím svých volených zástupců zákony nejen dává, ale je prostřednictvím svých volených zástupců také sám vykonává“.¹¹

Prekonanie zriadenia predmnichovskej ČSR sa spojilo s odmienutím liberalizmu, ekonomickej slobody, trhového hospodárstva (ako základu odmietaného kapitalistického zriadenia) a zakotvením nového demagogicky vyzdvihovaného princípu, že „všetchno národní hospodářství v Československé republice nechť slouží lidu. V tomto veřejném zájmu řídí stát veškerou hospodářskou činnost jednotným hospodářským plánem“ (kapitola XII a § 162 a nasl. Ústavy 9. mája¹²), ktorému bol každý povinný podrobiť sa a prispôbiť pri vykonávaní svojej hospodárskej činnosti.¹³ Základným východiskom premeny ekonomiky štátu sa stalo:

¹¹ Ústavodarné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

¹² § 162 Ústavy 9. mája: *Jednotným hospodářským plánem řídí stát veškerou hospodářskou činnost, zejména výrobu, obchod a dopravu, tak, aby byla zajištěna účelná míra národní spotřeby, aby množství, jakost a plynulost výroby byly stupňovány a aby tak postupně vzrůstala životní úroveň obyvatelstva.*

¹³ § 164 Ústavy 9. mája: *(1) Každý, komu připadá jakýkoli úkol při provádění a plnění jednotného hospodářského plánu, je povinen vykonávat jej svědomitě a hospodárně podle svých osobních a hospodářských možností. (2) Osoby fyzické i právnické jsou povinny přizpůsobit svou hospodářskou činnost jednotnému hospodářskému plánu.*

- znárodnenie,
- nové usporiadanie vlastníckych vzťahov k pôde (pôda mala patriť tým, ktorí na nej pracujú),
- ochrane drobného a stredného podnikania (uvedené bolo len proklamáciou, v praxi dochádzalo k postupnej likvidácii akéhokoľvek podnikania spájaného s kapitalizmom a dosahovaním zisku vykorisťovaním pracujúcich),
- a na nedotknuteľnosti osobného majetku (v danom ohľade je dôležitým prívlastok „osobný“ majetok, je to počiatok jeho odlišenia od súkromného vlastníctva, ktoré nakoniec požívalo minimálny stupeň ochrany).

Ústava 9. mája podstatne pozmenila vlastnícke vzťahy, ktorých základom bol korpus majetku vytvorený rozsiahlym postupným znárodnením. V § 146 premenu vlastníckych vzťahov a ich hierarchizáciu charakterizovala takto: „*Výrobní prostředky jsou buď národním majetkem, nebo majetkem lidových družstev, anebo jsou v soukromém vlastnictví jednotlivých výrobců.*“ Ústava 9. mája rozoznávala:

- 1) národný majetok,
- 2) majetok družstevný,¹⁴
- 3) súkromné vlastníctvo, ktoré bolo výrazne obmedzené¹⁵ a potláčané (najvyššia prípustná hranica súkromného vlastníctva – podniky do 50 zamestnancov a pôda do 50 ha s podmienkou práce na nej) zo strany štátu¹⁶ a
- 4) osobné vlastníctvo¹⁷ (k predmetom domácej a osobnej potreby, rodinným domčekom, úsporám).¹⁸

¹⁴ § 157 Ústavy 9. mája: (1) *Lidová družstva jsou sdružení pracujících k společné činnosti, jejímž účelem je zvýšit životní úroveň členů i ostatního pracujícího lidu, nikoli však dosáhnout co nejvyššího zisku z vloženého kapitálu.* (2) *Stát podporuje lidové družstevnictví v zájmu rozvoje národního hospodářství a obecného blahobytu.*

¹⁵ § 158 Ústavy 9. mája ods. 1: *Soukromé vlastnictví drobných a středních podniků do 50 zaměstnanců je zaručeno.*

§ 159 Ústavy 9. mája: (1) *Nejvyšší přípustná výměra půdy, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce nebo spoluvlastníků nebo společně hospodařící rodiny, je 50 hektarů.* (2) *Soukromé vlastnictví půdy je u zemědělců, kteří na ní sami pracují, do výměry 50 hektarů zaručeno.*

§ 161 Ústavy 9. mája: *Soukromé monopolní organizace výdělečné, zejména kartely, trusty a syndikáty, jsou zakázány.*

¹⁶ Vo svojej podstate sa za súkromné vlastníctvo považovalo všetko čo prinášalo zisk.

¹⁷ § 158 Ústavy 9. mája ods. 2 *Osobní majetek občanů je nedotknutelný. Toto ustanovení se týká zejména předmětů domácí a osobní spotřeby, rodinných domků a úspor nabytých prací, jakož i dědického práva na ně.*

¹⁸ VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 519 – 522; ŠVECOVÁ, A. – GÁBRIŠ, T. *Dejiny štátu, správy a súdництва na Slovensku*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 161 – 163.

Ústava 9. mája proklamovala nové, spravodlivejšie riešenie vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi v zmysle slov dôvodovej správy tak, že: „*slovenské národné orgány majú byť zachované ako predstaviteľé národnej svébytnosti slovenského národa; druhým, že státna jednota má byť nejen zajištená, ale ešte více upevnená. Je však treba zdôrazniť, že i v tejto veci – v otázke poměru Čechů a Slováků vycházíme ze základního principu jednotné lidové moci. To lze vyčísti již ze základních článků. Článek I., kde se mluví o lidu jako o jediném zdroji veškeré moci ve státě, mluví jen o jediném lidu. Také úvodní prohlášení začíná slovy ‚My, československý lid‘. Na této demokratické platformě jsme tedy jedním a týmž lidem. V článku II. se zdůrazňuje, že je jednotný stát, ale dva národy.*“¹⁹ Slovenské národné orgány predstavovali:

- zachovaná Slovenská národná rada (s korekciami v podobe troch pražských dohôd a úpravy obsiahnutej v Ústave 9. mája) s kompetenciou vo veciach regionálnej a národnej povahy²⁰ a
- Zbor povereníkov – podľa Ústavy 9. mája ho menovala vláda s formálnou zodpovednosťou voči pražskej vláde. Pôsobil pri zákonodarnej činnosti SNR ako predkladateľ návrhov a tiež ako výkonný vládny orgán na Slovensku.

V roku 1956 bol prijatý ústavný zákon č. 33/1956 Zb. o slovenských národných orgánoch, ktorý mal posilniť ich postavenie, zintenzívniť legislatívnu činnosť a iniciatívu SNR. Išlo o zámer pre politické dôvody nenaplnený, legislatívna činnosť SNR zostala aj naďalej na marginálnej úrovni.²¹

¹⁹ Ústavodarné Národní shromáždění republiky Československé 1948, 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

²⁰ V roku 1948 bola SNR doplnená o poslancov podľa výsledkov volieb do NZ. Prvé voľby do SNR sa konali až v roku 1954.

²¹ „*Přijetí ústavního zákona o slovenských národních orgánech vytvořilo příznivější podmínky pro výkon zákonodárné pravomoci Slovenské národní rady. Je však třeba zároveň říci, že podstata problému netkvela jen a především ve způsobu ústavní úpravy postavení Slovenské národní rady. Ten byl sice značně restriktivní, ale přesto i před rokem 1956 poskytoval Slovenské národní radě větší prostor pro zákonodárné aktivity, než v praxi využívala. Jádro problému spočívalo spíše v nedostatku politické vůle pražských, ale i nových bratislavských činitelů a napjaté atmosféře, vyvolané ostrou stránkou kritikou, politickým odstavením a zejména kriminalizací protagonistů slovenského úsilí o rozšíření kompetencí slovenských národních orgánů. Ostatně novelizace ústavy z roku 1956 v praktickém životě k zásadní změně, která by se projevila výrazně zvýšenou zákonodarnou činností Slovenské národní rady, nevedla.*“ VOJÁČEK, L. *Zákonodarství SNR 1944 – 1989*. In: MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004, s. 663.

Z hľadiska štruktúry štátnych orgánov Ústava 9. mája zakotvila:

- národné zhromaždenie ako jednokomorový parlament so zákonodarnou a ústavodarnou právomocou, s právom voliť prezidenta, zúčastňovať sa na zostavovaní vlády a schvaľovaní najdôležitejších medzinárodných zmlúv;
- prezident republiky volený národným zhromaždením na obdobie 7 rokov, jeho postavenie de facto vychádzalo z prvorepublikovej ústavy z roku 1920;
- vláda tvorila vrcholný vládny a výkonný orgán, ktorému ústava zverila široké právomoci. Politickú zodpovednosť mala formálne voči národnému zhromaždeniu, ale faktickú zodpovednosť mala voči stranickým orgánom KSČ. Mocenské centrum štátu teda nepredstavovali národné zhromaždenie, vláda a prezident, ale orgány komunistickej strany, ktoré KSČ v podstate ovládala. Všetky dôležité rozhodnutia ústavných orgánov museli najskôr prerokovať politické orgány, najmä ÚV KSČ. Z personálnej stránky boli zrejme úzke politické väzby a obsadenie všetkých ústavných funkcií členmi komunistickej strany zastávajúcimi najvyššie stranické funkcie.

Ústava 9. mája formálne zakotvila v osobitnej hlave úpravu práv a slobôd občanov (rovnosť, osobná sloboda, domová sloboda, listové tajomstvo a tajomstvo dopravovaných správ, sloboda pobytu, sloboda majetková,²² ochrana rodiny a mládeže, právo na vzdelanie, sloboda svedomia a vyznania,²³ sloboda prejavu a ochrana kultúrnych statkov, petičné právo, sloboda zhromažďovať sa a spoločovať sa). Súčasne zakotvila široký katalóg sociálnych práv, ktoré mali odlišiť nový režim od kritizovaného buržoázneho, kapitalistického systému, konkrétne zakotvila: právo každého pracujúceho na spravodlivú odmenu za vykonanú prácu, právo každého pracujúceho na odpočinok po práci, právo každého pracujúceho na ochranu zdravia a života pri práci, právo pracujúcej ženy na rovnakú odmenu za prácu ako u mužov, právo pracujúcej ženy na osobitnú úpravu pracovných podmienok so zreteľom na tehotenstvo, materstvo a starostlivosť o deti a právo mládeže na zákonom stanovené osobitné pracovné podmienky. Na premenu chápania práce v budovanej ľudovodemokratickej spoločnosti poukázalo zakotvenie práva každého občana na prácu,²⁴ ktoré v praktickej rovine naplnila

²² Ustanovenie § 8 o majetkovej slobode treba konfrontovať s náhľadom ústavy na súkromné a osobné vlastníctvo. Poukazuje to na fiktívnosť jej ustanovení.

§ 8 Ústavy 9. mája: *V medziach obecných právnych predpisů může každý občan nabývat na kterémkoli místě Československé republiky nemovitosti i jiného majetku a vykonávat tam výdělečnou činnost.*

²³ Aj sloboda svedomia a vyznania a jej zakotvenie zostali len na papieri s ohľadom na početné zásahy voči katolíckej cirkvi, grékokatolíckej cirkvi a ich predstaviteľom, rádrovým kňazom, rehoľníkom, ale aj obyčajným veriacim.

²⁴ § 26 ústavného zákona č. 150/1948 Zb. Ústava Československej republiky: (1) *Všem občanům*

povinnosť každého občana pracovať, zakotvená v § 32 Ústavy 9. mája (§ 32 *Každý občan je povinen pracovať podľa svojich schopností a svojou prácou prispívať k prospechu celku*). Súčasťou zakotvenia základných práv a slobôd občanov boli široko ponímané povinnosti občana k štátu a k spoločnosti, a to povinnosť zachovávať vernosť republike, zachovávať jej ústavu a zákony a dbať na záujmy štátu; vlasteneckou povinnosťou každého občana sa stalo podporovať, udržiavať a zveľaďovať národný majetok; povinnosť vykonávať verejné funkcie „svědomitě a poctivě v duchu lidově demokratického zřízení“; povinnosť pracovať „podle svých schopností a svou prací přispívat k prospěchu celku“; povinnosť obrany štátu. Zakotvenie občianskych práv a slobôd a realita absencie ich dodržiavania v totalitnom štáte podávajú dôkaz o fiktívnom charaktere Ústavy 9. mája (ide o rozpor medzi ústavou de facto a de iure).²⁵

Ústava 9. mája zásadným spôsobom pozmenila štátne zriadenie a načrtla zásadnú zmenu jeho právneho systému. Otvorila nové obdobie v našich dejinách – ľudovodemokratickú Československú republiku. Dôvodová správa jej určila pozíciu významného politického dokumentu a „charty práv ľudu“: „*Ústava je tedy základním zákonem státu, významným politickým dokumentem a chartou lidových práv. Ve všech těchto funkcích má ústava především vyjádřit právní formou to, co jest; nemá tedy zásadně jít dále, nemá vyjadřovat tendence sahající do daleké budoucnosti, nelze ji směřovat s politickým programem. To znamená, že ústava má v právní formě vyjádřit společenskou situaci v dané etapě vývoje. ... Jako lidová demokracie jsme státem, jehož zřízení je na přechodu k socialismu. Proto musí nová ústava zachytit též hlavní tendence tohoto vývoje, neboť i tyto tendence jsou stejnou realitou jako situace v přítomném okamžiku. To znamená, že ústava musí být nejen právním podkladem dnešních poměrů, ale i rámcem, v němž by se plynule a bez otřesů uskutečňovala hlavní vývojová tendence lidové demokracie, totiž cesta k socialismu. Ústava se musí stát podnětem a podporou rozvoje hmotných i duševních sil obou národů, nikoli jeho poutem.*“²⁶ Ako má na to reagovať právo, právny systém? Opätovne odcitujme z dôvodovej správy: „*V lidové demokracii se tedy přeměňuje sama role práva ve společnosti. Z prvku konservativního, retardačního, ba reakčního se stává faktorem vývoje, pokroku*

přísluší právo na práci. (2) Toto právo se zaručuje zejména organizací práce řízenou státem podle plánovaného hospodářství.

²⁵ KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 86.

²⁶ Ústavodarné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

a *budovateľského úsilia*.²⁷ Stáli sme teda na začiatku zdeformovania demokratických princípov, základných ľudských práv a aj celého chápania úlohy práva v spoločnosti. Zájmy jednotlivca sa podradili pod záujmy spoločnosti a otvorila sa cesta totalitnému štátu.

Čím sa teda mala stať nová ústava? Na to nám opäť odpovedá jej dôvodová správa: „*Nová ústava má byť základom právneho rádu ľudovej demokracie, znamená to, rozvedeme-li vec podrobnejši, aspoň tyto tři věci:*

1. *Nová ústava má byť ohniskem příští legislativy, směrnici pro budoucího zákonodárce.*
2. *Nová ústava má být zároveň kritickým měřítkem (sudidlem) dosavadního právního rádu.*
3. *Nová ústava má být jedním z mocných prostředků k zlidovění veškerého našeho právního rádu. Nová ústava má tedy sehrát důležitou roli i v přeměně samotné role práva ve společnosti. Z prvku konservativního, retardačního, ba reakčního se v lidové demokracii stává právo prvkem vývoje a pokroku a faktorem budovateľského úsilia. A také k tomuto vývoji má významným způsobem přispět nová ústava.*²⁸

Výber z (právo)historickej literatúry: BLÁHOVÁ, I. – BLAŽEK, L. – KUKLÍK, J. – ŠOUŠA, J. a kol. *Právnícká dvouletka. Rekodifikace právního rádu. Justice a správy v 50. letech 20. století.* Praha: Auditorium, 2014; BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu, Kapitoly z dějin bezpráví.* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. Dostupné aj na: <http://www.komunistickepravo.cz/>; GRONSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II (1945 – 1960).* Praha: Karolinum, 2006; KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989.* Praha: Auditorium, 2011; KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945 – 1989.* Praha: Linde Praha, a. s., 2009; LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A. *Praktikum k dějinám státu a práva na Slovensku III. (1948 – 1989).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019; MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004; MATOUŠEK, S. – ZDOBINSKÝ, S. a kol. *Štátne právo ČSSR.* Bratislava: Obzor, 1987; PODOLEC, O. (ed.). *Február 1948 a Slovensko.* Zborník z vedeckej konferencie konanej v Bratislave v dňoch 14. – 15. februára 2008. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008;

²⁷ Ústavodarné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

²⁸ Ústavodarné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. *Vývoj konstitucionalismu v českých zemích*. 2 díl. Praha: Linde, 2013; SKALOŠ, M. *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945 – 1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011; ŠVECOVÁ, A. – GÁBRIŠ, T. *Dejiny štátu, správy a súdnictva na Slovensku*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, s. r. o., 2009; VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2008; VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právne dejiny (1918 – 1992)*. 2. prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s. r. o., 2013.

Znenie normy – Ústava 9. mája vo vyhlásenom znení s poukazom na súdnu prax

Ústavodárné Národné shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto ústavním zákoně:

PROHLÁŠENÍ²⁹

My, lid československý, prohlašujeme, že jsme pevně rozhodnutí vybudovat svůj osvobozený stát jako lidovou demokracii, která nám zajistí pokojnou cestu k socialismu. Jsme odhodláni bránit všemi svými silami vymoženosti naší národní a demokratické revoluce proti veškerým snahám domácí i zahraniční reakce, jak jsme znovu před celým světem osvědčili svým vystoupením na obranu lidově demokratických řádů v únoru 1948. Slibujeme si navzájem, že na tomto velkém díle budou pracovat společně a ruku v ruce oba naše národy, navazující tak na pokrokové a humanitní tradice svých dějin. Češi a Slováci, dva bratrské národy, členové velké rodiny Slovanstva, žili již před tisícem let společně v jednom státě a společně přijali z východu nejvyšší výtvar tehdejší vzdělanosti – křesťanství. První v Evropě pozdvihli v husitské revoluci na své prapory myšlenky svobody mínění, lidovlády a sociální spravedlnosti. Po staletí bojoval pak český a slovenský lid s feudálními vykořisťovateli a s německou dynastií Habsburků za své sociální

²⁹ Podľa slov dôvodovej správy: „První část má především úlohu politického dokumentu. V tomto úvodním prohlášení si uvědomuje lid své stanovisko vůči sobě samému i vůči ostatnímu světu.“ „Úvodní prohlášení není ovšem právní normou v běžném slova smyslu. Je politickou proklamací, bude však pro novou ústavu její nejdůležitější interpretační pomůckou. To se chce říci dle § 171, odstavce 1, kde se píše, že všechny části této ústavy (tedy i prohlášení) platí jako celek.“ In: Ústavodárné Národné shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodárné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

i národní osvobození. Myšlenky svobody, pokroku a humanity byly vedoucími idejemi obou našich národů, když se v XIX. věku obrodily za společného úsilí slovenských i českých buditelů, vzešlých z lidu. Pod tímž praporem zahájily také oba národy v první světové válce společný odboj proti německému imperialismu, a podníceny Velkou říjnovou revolucí, zřídily po staletích poroby, dne 28. října 1918, svůj společný stát – demokratickou republiku Československou. Již tehdy, za prvního odboje, toužil náš lid, veden velkým vzorem revolučního boje ruských dělníků a rolníků, po lepším společenském řádu, po socialismu. Avšak toto pokrokové úsilí, navazující na naše nejlepší tradice, bylo zakrátko zmařeno, když se po rozkolu dělnického hnutí v prosinci 1920 podařilo nepočtené vrstvě kapitalistů a velkostatkářů zvrátit navzdory demokratické ústavě pokrokový vývoj v naší republice a přivést k vítězství kapitalistické hospodářské zřízení se všemi jeho zly, zejména s hrůzou nezaměstnanosti.

Když pak oběma našim národům hrozila zkáza z nové imperialistické expanse v zločinné podobě německého nacismu, tu opět – jako kdysi v husitské revoluci panská šlechta – zradila nyní i novověká vládnoucí třída, buržoasie. Ve chvíli nejvyššího nebezpečí se spojila s nepřítelem proti vlastnímu lidu a tím umožnila světovému imperialismu, aby dočasně vyřídil své rozpory na účet obou našich národů hanebnou dohodou mnichovskou.

Tím byla uvolněna cesta k zákeřnému přepadení našeho mírumilovného státu odvěkému nepříteli, jemuž horlivě pomáhali potomci cizích kolonistů, usazení mezi námi a požívající podle naší ústavy všech demokratických práv stejně s námi. Za hrozných událostí druhé světové války povstali oba naši národové k boji za osvobození, který po nesčetných obětech našich nejlepších lidí a za pomoci spojenců, především slovanské velmoci Svazu sovětských socialistických republik, vyvrcholil slovenským a českým povstáním let 1944 a 1945 v národní a demokratické revoluci našeho lidu a byl vítězně ukončen osvobozením Prahy Rudou armádou dne 9. května 1945.

Nyní jsme se rozhodli, že naš osvobozený stát bude státem národním, zbaveným všech nepřátelských živlů, žijícím družně s rodinou slovanských států a v přátelství se všemi mírumilovnými národy světa. Chceme, aby to byl stát lidové demokracie, v němž si lid svými zástupci zákony nejen dává, nýbrž je svými zástupci také sám vykonává. Chceme, aby to byl stát, v němž všechno hospodářství slouží lidu a je vedeno tak, aby vzrůstal obecný blahobyt, aby nebylo hospodářských krisí a aby byl národní důchod spravedlivě rozdělován. Po této cestě chceme dojít k společenskému řádu, v němž bude úplně odstraněno vykořisťování člověka člověkem – k socialismu.

V tomto duchu stanovíme v druhé části ústavy její základní články, v třetí pak je rozvádíme do podrobností a hodláme tak dát pevný podklad právnímu řádu naší lidové demokracie.

ZÁKLADNÍ ČLÁNKY ÚSTAVY³⁰

Článek I.

- (1) Československý stát je lidově demokratická republika.
- (2) Lid je jediným zdrojem veškeré moci ve státě.

Článek II.

- (1) Československá republika je jednotný stát dvou rovnoprávných slovanských národů, Čechů a Slováků.
- (2) Území státu tvoří jednotný a nedílný celek.

Článek III.

- (1) Lidově demokratická republika neuznává výsad. Práce ve prospěch celku a účast na obraně státu je obecnou povinností.
- (2) Stát zaručuje všem svým občanům, mužům i ženám, svobodu osobnosti a jejího projevu a pečuje o to, aby se všem dostalo stejných možností a stejných příležitostí.
- (3) Všichni občané mají právo na vzdělání, právo na práci, na spravedlivou odměnu za vykonanou práci a na odpočinek po práci. Národním pojištěním je občanům zajištěno zaopatření při nezpůsobilosti k práci.

Článek IV.

- (1) Svrchovaný lid vykonává státní moc zastupitelskými sbory, které jsou lidem voleny, lidem kontrolovány a lidu odpovědny.
- (2) Volební právo do zastupitelských sborů je obecné, rovné, přímé a tajné. Volit může každý občan, jakmile dosáhne věku 18 let. Zvolen může být každý občan, jakmile dosáhne věku 21 let.
- (3) K obstarávání věcí veřejných a k uplatňování svých demokratických práv vytváří lid dobrovolné organizace, zejména politické, odborové, družstevní a kulturní, organizace žen a mládeže a organizace tělovýchovné.

Článek V.

Nejvyšším orgánem moci zákonodárné je Národní shromáždění o jedné sněmovně. Má tři sta členů (poslanců), volených na dobu šesti let.

³⁰ Podľa slov dôvodovej správy: „*Druhá časť (základné články ústavy – pozn.)* pak obsahuje výťah hlavních zásad i norem, tedy jakousi ‚československou státovědu v kostce‘, nebo jakési ‚republikánské dvanáctero‘. Tato druhá část *by měla být známa každému občanu republiky a jejím účelem je také, aby v něm probudila zájem o další obsah ústavy.*“ Vo vzťahu k interpretácii základných článkov ústavy „*je nutno postupovat podle pravidla, že základní článek je lex generalis, k němuž tvoří podrobná ustanovení příslušná kapitola – lex specialis. Přitom lze základních článků použít současně jako interpretační pomůcky co do tendence oněch podrobných ustanovení.*“ In: Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodárné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

Článek VI.

V čele státu je prezident republiky, volený Národním shromážděním na dobu sedmi let.

Článek VII.

Nejvyšším orgánem moci vládní a výkonné je vláda. Je odpovědná Národnímu shromáždění. Jmenuje ji a odvolává prezident republiky.

Článek VIII.

(1) Nositelem a vykonavatelem státní moci na Slovensku a představitelem svébytnosti slovenského národa jsou slovenské národní orgány.

(2) Slovenské národní orgány zajišťují v duchu lidové demokracie rovnoprávnost Čechů a Slováků. Všechny orgány republiky usilují v souladu s nimi o to, aby se vytvářely stejně příznivé podmínky pro hospodářský, kulturní a sociální život obou národů.

Článek IX.

(1) Národním orgánem moci zákonodárné na Slovensku je Slovenská národní rada. Má sto členů (poslanců), volených na Slovensku na dobu šesti let.

(2) Národním orgánem moci vládní a výkonné na Slovensku je sbor pověřenců. Je odpovědný Slovenské národní radě a vládě republiky. Jmenuje jej a odvolává vláda republiky.

Článek X.

Nositelem a vykonavatelem státní moci v obcích, okresích a krajích a strážcem práv a svobod lidu jsou národní výbory.

Článek XI.

(1) Moc soudcovskou vykonávají nezávislé soudy.

(2) Soudcové jsou jednak soudci z povolání, jednak soudci z lidu; obojí jsou si při rozhodování rovni.

(3) Soudcové vykonávají svůj úřad nezávisle, jsouce vázáni jen právním řádem lidové demokracie.³¹

Článek XII.

(1) Hospodářská soustava Československé republiky je založena na znárodnění nerostného bohatství, průmyslu, velkoobchodu a peněžnictví;

³¹ Dôvodová správa k textu ústavy reaguje na zásadnú zmenu, ktorá sa daným ustanovením zavádza a konštatuje: „Zde zavádí nová ústava různé pojmy, které nutno poněkud vyložit. Především pojem ‚lidově demokratické zřízení‘. Tímto termínem má nová ústava na mysli faktické vztahy mezi lidmi, jak vznikly v důsledku obou našich národních a demokratických revolucí (z první a druhé světové války) a jak také odpovídají právnímu přesvědčení lidu. Soudce má přihlížet nejen k literě zákona, ale i k těmto faktickým poměrům.“ In: Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodárné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm

na vlastníctví půdy podle zásady „půda patří tomu, kdo na ní pracuje“;
na ochraně drobného a středního podnikání a na nedotknutelnosti osobního ma-
jetku.

(2) Všechno národní hospodářství v Československé republice, necht' slouží
lidu. V tomto veřejném zájmu řídí stát veškerou hospodářskou činnost jednot-
ným hospodářským plánem.

**Rozhodnutie Krajského súdu v Plzni z 23. júla 1949, č. R II 116/49³² (č. 152 zbierky)
Zákon č. 207/1948 Sb. o ochraně pachtýřů zemědělských podniků a pachtýřů zeměděl-
ských pozemků.**

Z komentára redakcie zbierky:

V základných článkoch ústavy 9. května (čl. XII) byla vyslovena zásada, že hospodářská soustava Československé republiky je založena mimo jiné na vlastníctví půdy podle zásady, že půda patří tomu, kdo na ní pracuje. Zákon č. 207/1948 Sb. chrání pak na půdě pracujícího pachtýře tím, že mu dává možnost obnoviti pacht, který by jinak skončil uplynutím doby. Sleduje tím v podstatě stejnou snahu, jako čl. XII ústavy 9. května, totiž aby zemědělcům na půdě skutečně pracujícím nebyla půda, jež slouží jejich obživě, odnímána vlastníky po-
zemků, kteří nejsou výkonnými zemědělci a ani se jimi nestanou převzetím nemovitosti do vlastního hospodaření. Jde o ochranu pachtýřů, kteří plní úkoly vyplývající z hospodářského plánu a vynakládají k tomu účelu svou práci, hlavně proti vlastníkům, kteří nemají pracovní-
ho vztahu k půdě a pro něž vlastníctví půdy bylo prostředkem k bezpečnému a výhodnému uložení peněz nebo dokonce k spekulaci.

PODROBNÁ USTANOVENÍ ÚSTAVY

Kapitola prvni. Práva a povinnosti občanů

Rovnost

§ 1 (1) Všichni občané jsou si před zákonem rovni.

(2) Muži a ženy mají stejné postavení v rodině i ve společnosti a stejný přístup ke vzdělání i ke všem povoláním, úřadům a hodnostem.

**Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach z 29. marca 1949, č. Co 153/49³³ (č. 28 zbierky)
Po účinnosti Ústavy 9. mája nie je určenie spoločného bydliska výlučným právom
muža.
Z odôvodnenia:**

³² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 210 – 211.

³³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 40.

Teraz, keď podľa § 1 ods. 2 Ústavy 9. mája muži i ženy majú rovnaké postavenie v rodine i v spoločnosti, prislúcha rovnaké právo obom manželským stranám a nielen mužovi. To isté platí i v rozhodovaní pri voľbe osobitnej domácnosti manželských strán.

Rozhodnutie Krajského súdu v Pardubicách z 29. marca 1949, č. R I 28/49³⁴ (č. 67 zbierky)

Z ústavy 9. května nelze vyvodit, že závazek rodičů živit a zaopatřit dítě je solidární. Rodiče jsou povinni uhradit náklady výživy a zaopatření dítěte poměrně podle svého majetku, výdělku a ostatních poměrů, podmiňujících jejich schopnost dostát této povinnosti.

Rozhodnutie Krajského súdu v Plzni z 12. júla 1949, č. R II 130/49³⁵ (č. 151 zbierky)
Podle okolností může být matčin příspěvek na výživu dítěte uhrazen tím, že matka obstarává pro dítě, které má ve své domácnosti, potřebné práce.

Z odôvodnenia:

Správné je, že podľa § 1 odst. 2 ústavy 9. května je žena v rodině i ve společnosti postavena na roveň muži, takže i matka má zásadně povinnost společně s otcem dítě vyživovat, ovšem podľa svých majetkových a výdělkových možností.

Z komentáru redakcie zbierky:

Ustanovení ústavy 9. května o stejném postavení mužů a žen v rodině i ve společnosti bývá nesprávně vykládáno. Soudy totiž mnohdy při stanovení otcova příspěvku na výživu dětí a při uvažování o tom, jakým podílem má přispívat matka, nepřihlížejí k tomu, že děti jsou zpravidla a domácnosti a v péči matčině.

Pro výši výživného jsou v prvé řadě rozhodny potřeby dítěte. Tyto potřeby jsou povinny uhradit otec i matka podle své mohoucnosti, tj. podľa svých výdělkových, majetkových a jiných osobních poměrů. Má-li matka dítě ve své domácnosti a výchově, třeba přihlížet k hodnotě prací, jež pro ně koná, a započítat ji ve prospěch matky. Hodnota těchto prací je mnohdy vyšší než to, co poskytuje otec na výživném v penězích. Výživné placené otcem zpravidla ani nepokryje nutné potřeby dítěte a matka pro to musí přispívat na jeho výživu. Je tedy nutno náležitě ocenit matčinu péči o dítě a její osobní výkony, aby došlo ke spravedlivému rozvržení nákladů na výživu a výchovu dítěte na oba rodiče a tím i k náležitému uplatnění zásady, obsažené v § 1 odst. 2 ústavy.

³⁴ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 96 – 97.

³⁵ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 209 – 210.

Svoboda osobní

§ 2 Osobní svoboda se zaručuje. Může být omezena nebo odňata jen na základě zákona.

§ 3 (1) Nikdo nesmí být stíhán, leč v případech podle zákona dovolených, a to jen soudem nebo úřadem podle zákona příslušným a řízením upraveným podle zákona.

(2) Nikdo nesmí být zatčen, nebude-li přistižen při činu samém, leč na písemný odůvodněný příkaz soudcův. Příkaz budiž doručen při zatčení, a není-li to možné, nejdéle do 48 hodin po něm.

(3) Nikdo nesmí být úředním orgánem vzat do vazby, leč v případech stanovených zákonem; musí pak být nejdéle do 48 hodin propuštěn nebo odevzdán soudu nebo úřadu, kterému podle povahy věci přísluší provést další řízení.

Svoboda domovní

§ 4 Domovní svoboda se zaručuje. Může být omezena jen na základě zákona.

§ 5 (1) U nikoho nesmí být provedena domovní prohlídka, leč v případech dovolených podle zákona, a to jen soudem nebo úředním orgánem podle zákona příslušným a řízením upraveným podle zákona.

(2) Domovní prohlídka smí být provedena, nestanoví-li zákon jinak, jen na písemný odůvodněný příkaz soudce nebo úřadu. Příkaz budiž doručen při prohlídce, a není-li to možné, nejdéle do 48 hodin po ní.

(3) Orgán vykonávající prohlídku nechť se prokáže svým oprávněním a vydá osobě, u které prohlídku vykonal, na její žádost ihned, a není-li to možné, nejdéle do 48 hodin potom, písemné potvrzení o důvodech prohlídky a o jejím výsledku, jakož i o věcech při ní zabavených.

Tajemství listovní a tajemství dopravovaných zpráv

§ 6 Nikdo nesmí porušovat tajemství uzavřených listů ani jiných písemností, at' chovaných v soukromí, at' zasílaných poštou nebo jiným dopravním prostředkem, leč v případech zákonem stanovených a způsobem podle zákona upraveným. Obdobně je chráněno tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným takovým veřejným zařízením.

Svoboda pobytu

§ 7 (1) Každý občan se může usazovat nebo pobývat na kterémkoli místě Československé republiky. Omezit lze toto právo jen v zájmu veřejném na základě zákona.

(2) Právo vystěhovat se do ciziny může být omezeno jen na základě zákona.

Svoboda majetková

§ 8 V mezích obecných právních předpisů může každý občan nabývat na kterémkoli místě Československé republiky nemovitostí i jiného majetku a vykonávat tam výdělečnou činnost.

§ 9 (1) Soukromé vlastnictví lze omezit jen zákonem.

(2) Vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, není-li nebo nebude-li zákonem stanoveno, že se náhrada dávat nemá.

(3) Nikdo nesmí zneužívat vlastnického práva ke škodě celku.

Ochrana rodiny a mládeže

§ 10 (1) Manželství, rodina a mateřství jsou pod ochranou státu.

(2) Stát pečuje o to, aby rodina byla zdravou základnou rozvoje národa. Rodinám s mnoha dětmi poskytuje stát zvláštní úlevy a podporu.

§ 11 (1) Dětem zaručuje stát zvláštní péči a ochranu, zejména činí soustavná opatření v zájmu populačního rozvoje národa.

(2) Původ dítěte nesmí být jeho právům na újmu. Podrobnosti stanoví zákon.

Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 19. februára 1949, č. Co XX 11/49³⁶ (č. 59 zberky)

Po účinnosti ústavy 9. května je oprávněna popírat manželský původ dítěte i matka.

Z odôvodnenia:

Soud první stolice zamítl žalobu dítěte o oduznání jeho manželského původu, poněvadž zjistil, že pobyt manželského otce byl ještě téměř tři měsíce, takže podmínky § 159, první věta obč. zák. pro oprávnění dítěte k této žalobě nejsou dány.

Toto právní posouzení sice odpovídá znění § 159 obč. zák., neobstojí však, vyloží se tento předpis podle § 171 odst. 3 ústavy 9. května, podle něhož výklad a používání všech předpisů právního řádu musí být vždy v souladu s ústavou.

Je třeba si uvědomit, že předpis § 159, první věta obč. zák., je výrazem právního nazírání, které je v rozporu se dvěma základními zásadami naší ústavy. Podle první z nich (§ 1 odst. 2 ústavy) mají muži i ženy stejné postavení v rodině i ve společnosti, podle druhé (§ 11, odst. 2 ústavy) nesmí být původ dítěte na újmu jeho právům. Ustanovení § 159 obč. zák. spolu s ustanovením § 158 a 159 obč. zák. dávalo muži výsadné postavení v otázce oprávnění k popření manželského původu dítěte v tom smyslu, že výhradně muž byl oprávněn rozhodnout o tom, zda manželský původ dítěte bude popírán, či nikoliv. Oprávnění dítěte k popření manželského původu bylo připuštěno podpůrně jen v případech, že muž nemohl tohoto svého práva použít. Matce bylo pak takové oprávnění odepřeno vůbec. Byl to jen dílčí důsledek všeobecného výsadného postavení muže vůči ženě, kterému byla dána možnost potlačit alespoň v právní oblasti následky manželské nevěry své ženy a „velkomyslně“ ušetřit dítě příhany, jaká byla podle tehdejšího nazírání spojena s původem nemanželským.

Je jasno, že při takto domyšleném významu tohoto ustanovení při jeho výkladu podle pravidla § 171 odst. 3 ústavy nelze odepřít popěrné právo ani matce a nelze uplatnění tohoto práva dítětem vázat na dosavadní podmínky podle § 159 obč. zák., totiž na podmínku, že muž zemřel před uplynutím popěrné lhůty, nebo že je od narození dítěte jeho pobyt trvale neznám.

³⁶ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 81 – 82.

Rozhodnutie Krajského súdu v Pardubicích z 7. októbra 1949, č. R 104/49³⁷ (č. 238 zbierky)

Zemrel-li zůstavitel po nabytí účinnosti ústavy 9. května, má jeho dítě, zrozené mimo manželství, stejné dědické právo jako děti zrozené v manželství; je proto oprávněno podat dědickou přihlášku ze zákona.

Z odôvodnenia:

Předpisy ústavy 9. května jakožto základního zákona státního jsou povahy donucující a prolamují zásadu § 5 obč. zák. Působí proti na všechny jimi dotčené právní poměry a ruší pro budoucnost i práva dříve nabytá, pokud by byla v rozporu s ústavou. Vzhledem k donucující povaze ústavních předpisů nutno k nim přihlížet v každém období řízení. Ústava nabyla účinnosti 9. června 1948. Nutno tedy vyvodit závěr, že zemřel-li zůstavitel po 8. červnu 1948, je dědickou přihlášku dítěte mimo manželství zrozeného, když otcovství bylo řádné zjištěno uznáním na soudě nebo rozsudkem v paternitním sporu, posuzovat s hlediska § 11, odst. 2 ústavy. ... Dnem účinnosti ústavy pozbyly platnosti všechny právní předpisy, pokud odporují ustanovením ústavy. Ustanovení ústavy jsou zásadně působivá přímo, a proto nepotřebují provedené zvláštním zákonem. Vyplývá to z generální derogací klauzule, dané ustanovením § 173, odst. 2 ústavy. Podle § 171, odst. 3 ústavy musí být výklad a používání všech ostatních předpisů právního řádu v souladu s ústavou. Nutno proto i ustanovení občanského zákoníka, pokud obsahují diskriminaci dětí podle původu, vykládat s hlediska § 11 ústavy a vyloučit jako neplatné všechny předpisy, jejichž použití by mělo za následek újmu dítěte, narozeného mimo manželství. K tomuto výkladu stačí uvedený předpis ústavy i bez vydání zvláštního prováděcího zákona. Ustanovení §§ 732 a 754 druhé věty obč. zák. nutno vykládat tak, že s hlediska §§ 11, odst. 2, 171 odst. 3 a 173 odst. 2 ústavy mají děti zrozené mimo manželství vůči otci stejné právní postavení jako děti manželské.

Z komentára redakcie zbierky:

Význam tohoto rozhodnutí spočívá v tom, že ze zásadního ustanovení § 11, odst. 2 ústavy 9. května, podle něhož původ dítěte nesmí být jeho právům na újmu, správně vyvozuje pro obor dědického práva závěr, že dítě zrozené mimo manželství má stejné dědické právo po otci, jako děti zrozené v manželství. Ustanovení §§ 11, odst. 2 vychází ze základné zásady vyjádřené v § 1 ústavy, že všichni občané jsou si před zákonem rovni. Táto zásada je výrazem obecného přesvědčení pracujícího lidu a jeho vůle vtělené v zákon, aby byly odstraněny rozdíly mezi lidmi podle jejich původu, majetku a společenského postavení i všechny dosavadní výsady jedněch proti druhým a aby bylo měřeno všem stejně – podle jejich zásluh, tudíž podle jejich práce a jejího významu pro společnost.

Rozdíly, které byly dosud mezi právním postavením dětí zrozených v manželství a dětí zrozených mimo manželství jsou přežitkem středověku, nespravedlivým trestem, který jim podle středověkých názorů církve a vládnoucích tříd byl ukládán za domnělou vinu matčinu, příkořím páchaných na slabších ve prospěch hmotné i společensky lépe postavených. Ne-

³⁷ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 322 – 324.

mohou proto tyto rozdíly být zachovány v právním řádu lidové demokracie a ústava 9. května je musela odstranit.

Z ustanovení § 173, odst. 2 ústavy jasně vyplývá, že dnem nabytí účinnosti ústavy pozbyly platnosti všechny zákony, upravující právní postavení dětí zrozených mimo manželství odchylně, a že pro ně platí právní předpisy dané o dětech zrozených v manželství. Nerozhodné je, že zda se narodili přede dnem 9. června 1948, kdy ústava nabyla účinnost, či později. Ustanovení § 10, odst. 2 ústavy má, stejně jako ostatní její předpisy, donucující povahu a působí přímo na poměry, které jsou jím dotčeny; tedy i na právní postavená dětí zrozených mimo manželství v oboru dědického práva. Z druhé věty § 11 odst. 2 ústavy, podle níž podrobnosti ustanoví zákon, nelze dovozovat, že by účinky vyplývající z první věty byly podmíněny vydáním takového zákona a je nutno použít přímo ústavy, dokud prováděcí předpis nebyl vydán. Rozhodování lenze odkládat a není možno rozhodovat proti ústavě. Zvláštnímu zákonu zůstala vyhražena jen úprava podrobností, která se nemůže odchýlit od ústavy. Otázka, zda děti zrozené mimo manželství mají dědické právo po otci, zemřel-li dříve, než ústava nabyla účinnosti, není tímto rozhodnutím řešena.

(3) Mládeži zaručuje stát všechny možnosti plného tělesného i duševního rozvoje.

Právo na vzdělání

§ 12 (1) Všichni občané mají právo na vzdělání.

(2) Stát pečuje o to, aby se každému dostalo vzdělání a výcviku podle jeho schopností a se zřetelem k potřebám celku.

§ 13 (1) Školy jsou státní.

(2) Základní školní vzdělání je jednotné, povinné a bezplatné.

(3) Podrobnosti a výjimky stanoví zákon.

§ 14 (1) Veškerá výchova a všechno vyučování buďtež zařízeny tak, aby byly v souladu s výsledky vědeckého bádání a nebyly v neshodě s lidově demokratickým zřízením.

(2) Vrchní vedení veškeré výchovy a všeho vyučování, jakož i dozor nad nimi přísluší státu.

Svoboda svědomí a vyznání

§ 15 (1) Svoboda svědomí se zaručuje.

(2) Světový názor, víra nebo přesvědčení nemůže být nikomu na újmu, nemůže však být důvodem k tomu, aby někdo odpíral plnit občanskou povinnost uloženou mu zákonem.

§ 16 (1) Každý má právo vyznávat soukromě i veřejně jakoukoli náboženskou víru nebo být bez vyznání.

(2) Všechna náboženská vyznání a bezvyznání jsou si před zákonem rovna.

§ 17 (1) Každý má volnost provádět úkony spojené s jakýmkoli náboženským vyznáním nebo bezvyznáním. Výkon tohoto práva však nesmí být v neshodě

s veřejným pořádkem ani dobrými mravy. Nedovoluje se zneužívat ho k nenáboženským účelům.

(2) Nikdo nesmí být přímo ani nepřímo nucen k účasti na takovém úkonu.

Svoboda projevu a ochrana kulturních statků

§ 18 (1) Svoboda projevu se zaručuje.

(2) Každý může v mezích zákona projevovat své mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jakýmkoli jiným způsobem. Výkon tohoto práva nemůže být nikomu na újmu.

§ 19 (1) Svoboda tvůrčí činnosti duševní se zaručuje. Vědecké bádání a hlásání jeho výsledků, jakož i umění a jeho projevy jsou svobodné, pokud neporušují trestní zákon.

(2) Kulturní statky jsou pod ochranou státu. Stát dbá o to, aby byly přístupny všem, a podporuje vědu i umění v zájmu rozvoje národní kultury, pokroku a obecného blahobytu; zejména pečuje o to, aby byly tvůrčím pracovníkům zajištěny příznivé podmínky pro jejich práci.

§ 20 (1) Každý má právo uvádět své názory a výsledky své tvůrčí duševní činnosti v obecnou známost a je jakýmkoli způsobem rozšiřovat a předvádět.

(2) Toto právo lze zákonem omezit jen se zřetelem k veřejnému zájmu a ke kulturním potřebám lidu.

§ 21 (1) Svoboda tisku se zaručuje. Není proto v zásadě dovoleno podrobovat tisk předběžné cenzuře.

(2) Zákon stanoví, kdo má právo vydávat noviny a časopisy a za jakých podmínek, zejména také se zřetelem k tomu, aby zisk nebyl účelem.

(3) Zákon stanoví, jak bude při zachování svobody vědy a umění a se zřetelem k ochraně hodnotných děl plánovitě řízeno vydávání a rozšiřování neperiodických publikací, zejména knih, hudebnin a reprodukcí výtvarných děl.

§ 22 (1) Právo k výrobě, šíření, veřejnému promítání, jakož i k dovozu a vývozu filmu je vyhrazeno státu.

(2) Provozovat rozhlas a televizi je výhradním právem státu.

(3) Výkon těchto práv upravují zákony, které také stanoví výjimky.

Právo petiční

§ 23 Každý má právo předkládat petice kterémukoli veřejnému orgánu.

Svoboda shromažďovací a spolčovací

§ 24 (1) Právo shromažďovací a spolčovací se zaručuje, pokud se tím neohrožuje lidově demokratické zřízení nebo veřejný pokoj a řád.

(2) Výkon těchto práv upravují zákony.

§ 25 (1) K zajištění svých práv mohou se zaměstnanci sdružovat v jednotné odborové organizaci a mají právo hájit své zájmy jejím prostřednictvím.

(2) Jednotné odborové organizaci se zaručuje široká účast na kontrole hospodářství a při řešení všech otázek týkajících se zájmů pracujícího lidu.

(3) V jednotlivých závodech a úradoch zastupuje zájmy zamestnanců jednotná odborová organizace a její orgány.

Práva sociální

§ 26 (1) Všem občanům přísluší právo na práci.

(2) Toto právo se zaručuje zejména organizací práce řízenou státem podle plánovaného hospodářství.

(3) Ženy mají se zřetelem k těhotenství, mateřství a péči o děti nárok na zvláštní úpravu pracovních podmínek.

(4) Pro mládež stanoví zákon zvláštní pracovní podmínky, přihlížející k potřebám jejího tělesného a duševního rozvoje.

§ 27 (1) Všem pracujícím přísluší právo na spravedlivou odměnu za vykonanou práci.

(2) Toto právo se zaručuje státní mzdovou politikou, řízenou v dohodě s jednotnou odborovou organizací a směřující k neustálému zvyšování životní úrovně pracujícího lidu.

(3) Při určování odměny za práci rozhoduje jakost i množství práce, jakož i prospěch, který přináší celku.

(4) Za týchž podmínek mají muži i ženy za stejnou práci nárok na stejnou odměnu.

Rozhodnutie Krajského súdu v Nitre z 28. apríla 1949, č. Opr. 34/48³⁸ (č. 43 zbierky)
Okolnosť, že zamestnanec nič nenamietal proti vyhláseniu zamestnávateľa voči nemu pri ujednávaní pracovnej zmluvy, že mu zaplatí iba za vykonanú prácu bez vedľajších plátov, nemožno pokladať za platné vzdanie sa zamestnancových nárokov, prislúchajúcich mu podľa predpisov vydaných v záujme zamestnancov.

Neplatnosť vzdania sa takýchto nárokov vyplýva už z požiadavky slobodného prejavu vôle a z neplatnosti zmlúv proti dobrým mravom.

Z komentára redakcie zbierky:

Neplatnosť vzdania sa práva, prislúchajúceho zamestnancovi podľa predpisov sociálneho zákonodarstva, vydaných v záujme zamestnancov, vyplýva pri výklade noriem platného práva podľa § 171 odst. 3 Ústavy 9. mája už z požiadavky slobodného prejavu vôle a z neplatnosti zmlúv proti dobrým mravom. Neplatnými sú menovite zmluvy koristnícke, pri ktorých sa tiesne nútiacej osoby odkázané na prácu svojich rúk prijať zamestnanie u súkromníkov, pokiaľ títo sú ešte majiteľmi výrobných prostriedkov, využíva k pôsobeniu na vôľu zamestnancov, aby sa vzdali spravodlivej odmeny za prácu prislúchajúcej im podľa predpisov pracovného práva.

Priamo protizákonným je každý právny úkon smerujúci na skrátenie ústavného práva občana na spravodlivú odmenu za vykonanú prácu, zaručeného základným článkom III ods. 3 a § 27 Ústavy 9. mája.

³⁸ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1950. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 64 – 65.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 14. decembra 1954, č. Cz 463/54³⁹ (č. 44 zbierky)
Pre posúdenie oprávnenosti nároku zamestnávateľa na vrátenie preplatkov na mzde je
jedine rozhodujúce okolnosť, akú prácu zamestnanec skutočne vykonával a aká odme-
na mu za ňu prislúchala podľa platných mzdových predpisov a úprav.**

Z odôvodnenia:

Ústava 9. mája prijala v § 27 zásadu socialistického odmeňovania práce podľa akosti, množstva a prospechu, ktoré prináša celku. V súlade s týmto ustanovením treba vymedziť pracovnú zmluvu ako dohodu, ktorou sa pracujúci zaväzuje konať prácu určitého druhu podľa pokynov vedenia podniku, kým podnik sa zaväzuje platiť za vykonanú prácu odmenu podľa jej akosti, množstva a spoločenského významu a podľa sadzieb vopred stanovených a zabezpečiť pracujúcemu pracovné podmienky podľa platných predpisov.

Nárok na spravodlivú odmenu za vykonanú prácu je podľa toho zaručený v prvom rade ústavou a potom príslušnými vyhláškami a úpravami orgánov na to príslušných. Nárok tento v konkrétnom prípade vznikol uzavretím pracovnej zmluvy.

Pre posúdenie oprávnenosti žalobného nároku je preto jedine rozhodujúca okolnosť, akú prácu žalovaný skutočne vykonával a aká odmenu za ňu mu skutočne prislúchala podľa platných vyhlášok, resp. úprav a nie do akej platovej triedy bol zaradený jednostranným aktom žalujúceho podniku.

§ 28 (1) Všem pracujícím přísluší právo na odpočinek.

(2) Toto právo se zaručuje zákonnou úpravou pracovní doby a placené dovolené na zotavenou, jakož i péči o zotavení pracujících.

§ 29 (1) Každému přísluší právo na ochranu zdraví. Všem občanům přísluší právo na léčebnou péči a na zaopatření jak ve stáří, tak i při nezpůsobilosti k práci a při nemožnosti obživy.

(2) Ženy mají nárok na zvláštní péči v těhotenství a v mateřství, děti a mládež pak na zajištění svého plného tělesného a duševního rozvoje.

(3) Tato práva jsou zajištěna zákony o národním pojištění, jakož i veřejnou zdravotní a sociální péčí.

(4) Ochrana života a zdraví při práci je zajištěna zejména státním dozorem a předpisy o bezpečnostních opatřeních na pracovištích.

Základní povinnosti občana k státu a ke společnosti

§ 30 (1) Každý občan je povinen být Československé republice věrný, zachovávat ústavu i zákony a ve všem svém jednání dbát zájmů státu.

(2) Zejména je vlasteneckou povinností každého občana podporovat udržování a zvelebování národního majetku a dbát o to, aby národní majetek nebyl zkracován a poškozován.

³⁹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1955. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1956, s. 87 – 89.

§ 31 Občané jsou povinni vykonávat veřejné funkce, ke kterým je lid povolal, svědomitě a povinně v duchu lidově demokratického zřízení.

§ 32 Každý občan je povinen pracovat podle svých schopností a svou prací přispívat k prospěchu celku.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 3. marca 1949, č. R 43/49⁴⁰ (č. 57 zbierky)

Ustanovenia § 32 Ústavy 9. mája sa netýkajú zaistenia dávok na výživu podľa § 5 zák. č. 4/1931 Zb.

Z odôvodnenia:

Ustanovenia § 32 Ústavy nedotýkajú sa ustanovenia § 5 č. 4/1931 Zb. o zaistení dávok na výživu sročných (splatných – pozn.) v jednom roku, keďže zo spisov nevysvitá, že by zo strany exekventky išlo o šikanu, mylne bola žiadosť žalovanej rekurzným súdom zamietnutá.

§ 33 Daně a veřejné dávky lze ukládat toliko na základě zákona. Rovněž jenom na základě zákona může veřejná moc požadovat osobní výkony.

§ 34 (1) Obrana státu a jeho lidově demokratického zřízení je vrcholnou povinností každého občana. Služba v lidově demokratické armádě Československé republiky je pro každého občana nejvyšší ctí.

(2) Každý občan je povinen účastnit se branné výchovy, konat vojenskou službu a uposlechnout výzvy k obraně státu.

(3) Na obranu státu a k její přípravě lze od každého požadovat součinnost a věcné prostředky a ukládat mu omezení i věcná plnění.

(4) Úřady a veřejné orgány necht' při výkonu své pravomoci dbají z moci úřední též zájmů obrany státu.

(5) Podrobnosti stanoví zákon.

Obecná ustanovení

§ 35 Jen na základě zákona možno tresty hrozit a je ukládat.

§ 36 (1) Všechny veřejné orgány jsou povinny spravovat se při výkonu svého úřadu nebo služby zákonem a zásadami lidově demokratického zřízení.

(2) Poruší-li veřejný funkcionář tuto povinnost, budiž potrestán podle zákona.

§ 37 (1) Projevy a činnost směřující k tomu, aby byla ohrožena samostatnost, celistvost a jednota státu, ústava, republikánská státní forma a lidově demokratické zřízení, jsou trestné.

(2) Zneužívat práv a svobod občanských k těmto záměrům je nepřípustné. Zejména se zakazuje šířit jakýmkoli způsobem a v jakékoli podobě nacismus a fašismus, rasovou a náboženskou nesnášenlivost a nacionální šovinismus.

⁴⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 81 – 82.

§ 38 Zákon stanoví, jakým omezením podléhají práva a svobody občanů za války nebo tehdy, dojde-li k událostem ohrožujícím zvýšenou měrou samostatnost, celistvost a jednotu státu, ústavu, republikánskou státní formu a lidově demokratické zřízení anebo veřejný klid a pořádek.

Kapitola druhá. Národní shromáždění

§ 39 (1) Sídlem Národního shromáždění je Praha.

...

§ 54 (1) Národní shromáždění je způsobilé se usnášet, je-li přítomna aspoň třetina poslanců. K platnosti usnesení je třeba souhlasu nadpoloviční většiny přítomných.

(2) Usnesení, kterým se mění ústava, schvaluje ústavní zákon nebo se rozhoduje o vypovědění války, potřebuje k platnosti, aby pro ně hlasovaly nejméně tři pětiny všech poslanců. Stejně většiny je třeba k platnosti usnesení, kterým se vynáší odsuzující rozsudek v trestním řízení proti prezidentu republiky nebo členům vlády.

...

§ 57 (1) Návrhy zákonů mohou za podmínek stanovených jednacím řádem vycházet buď od vlády, nebo od poslanců.

...

§ 58 President republiky má právo zákon usnesený Národním shromážděním vrátit s připomínkami do měsíce od toho dne, kdy bude usnesení Národního shromáždění dodáno председовi vlády.

§ 59 (1) Setrvá-li Národní shromáždění při hlasování podle jmen nadpoloviční většinou všech poslanců na vráceném zákonu, budiž zákon vyhlášen.

...

§ 60 (1) V každém zákoně budiž uvedeno, kterému členu vlády se ukládá jeho provedení.

(2) Zákon podpisuje president republiky, předseda Národního shromáždění, předseda vlády a ministr, kterému je uloženo jeho provedení. Nemá-li zaneprázdněný nebo churavý president náměstka (§ 72, odst. 2), podpisuje za něho předseda vlády.

(3) Členové vlády se mohou při podpisování zákonů dát zastupovat jinými členy vlády.

§ 61 (1) K platnosti zákona je třeba, aby byl vyhlášen, a to způsobem, jak ustanovuje zákon.

(2) Zákony se vyhláší touto větou: „Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně.“

(3) Zákon budiž vyhlášen do osmi dnů od toho dne, kdy jej president republiky podepíše, anebo ode dne, kdy uplyne lhůta stanovená v § 58. Užije-li však president svého práva tam uvedeného, budiž zákon vyhlášen do osmi dnů poté,

kdy bude opětné usnesení Národního shromáždění (§ 59) oznámeno předsedovi vlády.

...

Předsednictvo Národního shromáždění

§ 63 (1) Národní shromáždění si volí ze svého středu předsednictvo o dvaceti čtyřech členech.

(2) Předsednictvo Národního shromáždění se skládá z předsedy Národního shromáždění, místopředsedů a z ostatních členů.

...

§ 65 (1) Předsednictvo Národního shromáždění podává, je-li věc sporná, závazný výklad zákonů a rozhoduje výlučně o tom, zda zákon nebo zákon Slovenské národní rady odporuje ústavě anebo nařízení zákonu.

(2) Provedení upravuje zákon.

§ 66 (1) V době, kdy Národní shromáždění nezasedá

1. buď proto, že je jeho zasedání skončeno nebo odročeno,
2. nebo proto, že uplynulo jeho volební období,
3. nebo proto, že je rozpuštěno,
4. nebo konečně proto, že je jeho zasedání znemožněno mimořádnými událostmi,

setrvává předsednictvo Národního shromáždění ve své funkci (§ 64, odst. 2). ...

(2) Předsednictvo Národního shromáždění činí v této době neodkladná opatření, i kdyby k nim bylo jinak třeba zákona. Je v této době příslušné ve všech věcech náležejících do působnosti Národního shromáždění s výjimkami uvedenými v odstavci 3 a 4.

...

(6) Neodkladná opatření, ke kterým by jinak bylo třeba zákona, jsou přípustná jen na návrh vlády. Mají prozatímní platnost zákona a musí být s poukazem na § 66 ústavy vyhlášena podle obdoby § 61. Podpisuje je prezident republiky, předseda Národního shromáždění, předseda vlády a aspoň polovina členů vlády. Ta opatření, kterým prezident republiky nebo předseda vlády odepře souhlas, nelze vyhlásit.

...

(8) Opatření, která neschválí Národní shromáždění do dvou měsíců od toho dne, kdy se sejde, pozbývají další platnosti.

Kapitola třetí. President republiky

§ 67 (1) Presidentem republiky může být volen každý občan, který je volitelný do Národního shromáždění a dosáhl věku 35 let.

(2) Hlavním sídlem presidentovým je Praha.

§ 68 (1) Presidenta republiky volí Národní shromáždění.

(2) K platnosti volby je třeba, aby v čas volby byla ve schůzi přítomna nadpo-

loviční většina poslanců. Zvolen je ten, pro koho se vysloví nejméně tři pětiny přítomných.

(3) Nevedla-li by k cíli dvojitá volba, koná se volba užší mezi těmi kandidáty, kteří při druhé volbě dostanou nejvíce hlasů. Zvolen je ten, kdo dostane větší počet hlasů. Při rovnosti hlasů rozhoduje los.

(4) Podrobnosti upravuje zákon.

§ 69 (1) Volební období trvá sedm let a počítá se od toho dne, kdy nově zvolený prezident složí slib.

....

Kapitola čtvrtá. Vláda

§ 80 (1) Vláda se skládá z předsedy vlády, z jeho náměstků a z ostatních členů (ministrů a státních tajemníků).

(2) Které funkce jsou neslučitelné s funkcí člena vlády, stanoví zákon.

(3) Pravidelným sídlem vlády je Praha.

...

§ 82 Po svém jmenování prezidentem republiky je vláda povinna předstoupit před Národní shromáždění, předložit mu svůj program a požádat je o vyslovení důvěry.

§ 83 (1) Vláda je po celou dobu své funkce odpovědna Národnímu shromáždění, které jí může vyslovit nedůvěru.

(2) Návrh na vyslovení nedůvěry vládě musí být podepsán nejméně sto poslanci a přikáže se předsednictvu Národního shromáždění, které o něm podá zprávu nejdéle do osmi dnů. K usnesení o návrhu je třeba přítomnosti nadpoloviční většiny poslanců, nadpoloviční většiny hlasů a hlasování podle jmen.

...

§ 89 (1) Vláda rozhoduje ve sboru, který je schopen se usnášet, je-li přítomna aspoň polovina členů vlády.

(2) Vláda rozhoduje ve sboru zejména:

1. o všech důležitějších věcech politické povahy;
2. o jmenování soudců, důstojníků, jakož i jiných státních zaměstnanců od 5. platové stupnice, pokud přísluší ústředním úřadům, nebo o návrzích na jmenování funkcionářů, které jmenuje prezident republiky;
3. o jmenování a odvolání předsedy sboru pověřenců i jednotlivých pověřenců;
4. o vládních návrzích pro Národní shromáždění;
5. o návrzích, aby prezident užil svého práva vracet zákony s připomínkami (§ 58);
6. o zákonech Slovenské národní rady, které jí předloží předseda vlády podle § 110, odst. 2;
7. o vládních nařízeních.

§ 90 (1) K provedení určitého zákona a v jeho mezích může vláda vydávat naří-

zení. Stejně mohou vydávat nařízení jednotliví ministři, jsou-li k tomu zákonem zmocněni.

(2) Vládní nařízení podpisuje předseda vlády nebo úřadující náměstek a členové vlády pověřeni jeho provedením. Nařízení ministrů vyžadují k své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo úřadujícího náměstka. Ministři se mohou při podpisování nařízení dát zastupovat jinými členy vlády.

(3) Zákon a v jeho mezích vládní nařízení může svěřit bližší úpravu obecným právním předpisům ministerstev, národních výborů, jakož i jiných úřadů.

...

Kapitola pátá. Slovenské národní orgány

§ 93 Slovenské národní orgány vykonávajú moc zákonodárnou, vládni a výkonnou na území Slovenska podľa ústavy.

§ 94 Slovenská národná rada vykonáva moc zákonodárnou (§ 96) vo veciach národnej alebo regionálnej povahy, pokiaľ vyžadujú k zajištění plného rozvoje hmotných i duchovných síl slovenského národa zvláštnu úpravu a pokiaľ nejde o veci, u ktorých je treba jednotnej úpravy zákonom.

§ 95 (1) Sboru poverenců (pověřencům) přísluší v zásadě veškerá moc vládní a výkonná na Slovensku (odstavec 2) s výjimkou věcí národní obrany, zahraniční politiky a zahraničního obchodu.

(2) Pokud nejde o výkon moci vládní a výkonné v oboru zákonodárné pravomoci Slovenské národní rady (§ 96, odst. 1), přísluší tato moc sboru pověřenců (pověřencům) jako výkonnému orgánu vlády (ministrů), a to v těchto oborech:

1. obecná správa vnitřní;
2. správa finanční;
3. správa zdravotní;
4. správa sociální a ochrana práce;
5. správa technická;
6. spravedlnost;
7. výživa;
8. zemědělství;
9. průmysl;
10. vnitřní obchod;
11. školství, osvěta a informace;
12. doprava a pošty.

(3) Nařízení vlády a ministrů vydávaná k provedení zákonů (§ 90) jsou platná na celém území státu.

...

§ 108 (1) Návrhy zákonů Slovenské národní rady mohou za podmínek stanovených jednacím řádem vycházet buď od vlády nebo od sboru poverenců anebo od poslanců Slovenské národní rady.

...

§ 109 Zákony Slovenské národnej rady, pokiaľ odporujú ústavě alebo ústavnému zákonu, jsou neplatné.

§ 110 (1) Zákony Slovenské národnej rady podpisuje predseda vlády, predseda Slovenské národnej rady, predseda sboru poverenců a poverenec, kterému je uloženo provedení.

(2) Má-li predseda vlády za to, že zákon, na němž se usnesla Slovenská národná rada a který mu byl předložen k podpisu, odporuje ústavě nebo ústavnému zákonu, překračuje pravomoc Slovenské národnej rady anebo je v rozporu s jednotným hospodářským plánem nebo rozpočtovým zákonem, předloží jej do 14 dnů vládě, která do dvou měsíců rozhodne o věci s konečnou platností.

...

Sbor poverenců

§ 113 (1) Sbor poverenců se skládá z předsedy a z ostatních členů (poverenců).

(2) Pravidelným sídlem sboru poverenců je Bratislava.

(3) Poverenectva se zřizují zákonem, který může podrobnější úpravu, zejména jejich působnosti, svěřit vládnímu nařízení.

§ 114 (1) Předsedu i ostatní členy sboru poverenců jmenuje a odvolává vláda; ona též určuje, který z nich řídí které poverenectvo.

(2) Sbor poverenců i jeho jednotliví členové mohou podat demisi do rukou předsedy vlády.

§ 115 (1) Člen sboru poverenců nemůže být členem vlády.

(2) Které další funkce jsou neslučitelné s funkcí člena sboru poverenců, stanoví zákon.

...

Kapitola šestá. Národní výbory⁴¹

§ 123 Národní výbory jsou podle správní soustavy Československé republiky:

1. místní,
2. okresní,
3. krajské.

§ 124 (1) Národní výbory vykonávají na území, pro které jsou zvoleny, veřejnou správu ve všech jejích oborech, zejména obecnou správu vnitřní, správu kulturní a osvětovou, ochranu práce a správu zdravotní a sociální; správu finanční pak podle zvláštních ustanovení.

(2) Jiným orgánům přísluší výkon veřejné správy jen výjimečně a na základě zákona.

§ 125 Národní výbory mají jako orgány jednotné lidové správy zejména tyto úkoly:

⁴¹ Na ustanovenia ústavy nadviazal zákon č. 12/1954 Zb. o národných výboroch.

chrání a posilují lidově demokratické zřízení;
spolupůsobí při plnění úkolů obrany státu;
pečují o národní bezpečnost;
podporují udržování a zvelebování národního majetku;
účastní se vypracovávání a provádění jednotného hospodářského plánu;
v rámci jednotného hospodářského plánu plánují a řídí hospodářské, sociální a kulturní budování na svém území, zajišťují předpoklady plynulé zemědělské a průmyslové výroby a starají se o zásobování i o výživu obyvatelstva;
pečují o národní zdraví;
nalézají právo v oboru své působnosti, zejména vykonávají v mezích stanovených zákonem pravomoc trestní.

§ 126 (1) Národní výbory jsou při plnění svých úkolů povinny opírat se o přímou účast a iniciativu lidu a podléhají jeho kontrole. Jejich členové a členové jejich orgánů jsou lidu ze své činnosti odpovědni.

(2) Způsob, jakým lid provádí kontrolu a uplatňuje tuto odpovědnost, stanoví zákon.

...

Kapitola sedmá. Soudy

§ 134 Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci.

§ 135 (1) Soudní moc v právních věcech civilních přísluší soudům občanským, a to buď soudům řádným, nebo zvláštním, anebo soudům rozhodčím.

(2) Soudní moc ve věcech trestních přísluší soudům trestním, pokud podle obecných předpisů nemají být trestní věci projednávány v trestním řízení správním.

(3) V řízení trestním mohou být zavedeny soudy výjimečné, a to jen na omezenou dobu a jen v případech, které zákon předem stanovil.

...

§ 137 (1) Pro celé území Československé republiky jsou zřízeny:

1. nejvyšší soud;
2. nejvyšší vojenský soud;
3. správní soud.

(2) Složení, organizaci a působnost těchto soudů, jakož i řízení před nimi upravuje zákon.

§ 138 (1) Soudnictví je ve všech stolicích odděleno od správy.

(2) Řešení sporů o příslušnost mezi soudy a správními orgány upravuje zákon.

...

§ 140 (1) Soudy vykonávají svou moc zpravidla v senátech.

(2) Senáty u sborových soudů jsou po celý rok stálé. Výjimky stanoví zákon.

(3) Soudní senáty se skládají zásadně ze soudců z povolání a ze soudců z lidu. Podrobnosti a výjimky stanoví zákon.

§ 141 (1) Podmínky pro dosažení způsobilosti soudce z povolání, jakož i služební poměry soudců z povolání upravuje zákon.

(2) Soudcové z povolání jsou na svá místa ustanovováni vždy trvale; proti své vůli mohou být přeloženi, sesazeni nebo dáni do výslužby jen při nové soudní organizaci po dobu stanovenou zákonem nebo na základě právoplatného kárného nálezu; do výslužby mohou být dáni také tehdy, dosáhnou-li stanoveného věku nebo služebního stáří. Podrobnosti obsahuje zákon, který též určuje, za jakých podmínek mohou být soudcové z povolání zproštěni výkonu služby.

(3) Soudcové z povolání nesmějí zastávat jiné funkce placené, ať stálé nebo občasné, nestanoví-li zákon výjimky.

§ 142 (1) Soudce z lidu povolávají příslušné národní výbory, není-li ve zvláštních případech zákonem stanoveno jinak.

(2) Ustanovení o způsobilosti k úřadu soudce z lidu, o povolávání a odvolávání těchto soudců, o jejich právním postavení i odpovědnosti a o výkonu jejich funkce obsahuje zákon.

§ 143 Soudcové slibují přísahou, že budou zachovávat zákony a nařízení, vykládat je v duchu ústavy i zásad lidově demokratického zřízení a rozhodovat nestranně.

§ 144 (1) Líčení před soudy je zásadně ústní a veřejné. Veřejnost může být při líčení vyloučena jen v případech stanovených zákonem.

(2) Rozsudky se vyhlášují jménem republiky.

(3) Rozsudky v trestních věcech se vyhlášují vždy veřejně.

(4) V řízení před soudy trestními platí zásada obžalovací. Obviněnému se zajišťuje právo obhajoby.

§ 145 Jak ručí stát a soudce za náhradu škody, kterou soudce způsobí tím, že poruší právo při konání svého úřadu, stanoví zákon.

Kapitola osmá Hospodářské zřízení

§ 146 Výrobní prostředky jsou buď národním majetkem, nebo majetkem lidových družstev, anebo jsou v soukromém vlastnictví jednotlivých výrobců.

§ 147 Národním majetkem jsou zejména také hospodářské hodnoty znárodněné podle ustanovení zvláštních zákonů (§ 153), rovněž jakýkoli veřejný statek, který slouží obecnému prospěchu.

§ 148 Nerostné bohatství a jeho těžba;

zdroje energie a energetické podniky;

doly a hutě;

přírodní léčivé zdroje;

výroba předmětů sloužících zdraví lidu;

podniky čítající aspoň 50 zaměstnanců nebo osob v nich činných, nejde-li o podniky lidových družstev;

banky a pojišťovny;

veřejná doprava železniční a pravidelná doprava silniční a letecká;
pošta, veřejný telegraf a telefon;
rozhlas, televise a film (§ 22)
mohou být národním majetkem.

§ 149 (1) Národní majetek je zásadně v rukou státu (státní vlastnictví).

(2) Části národního majetku, které nejsou celostátního významu a slouží veskrze nebo převážně obyvatelstvu některého správního celku (obce, okresu, kraje), mohou být v rukou svazků lidové správy (komunální vlastnictví).

§ 150 Stát spravuje národní majetek buď přímo, nebo prostřednictvím národních podniků (§ 155).

§ 151 Hospodářské podnikání je buď veřejné (zejména podnikání státu a svazků lidové správy), nebo lidových družstev, anebo soukromé.

§ 152 (1) Státu je vyhrazeno podnikání:

1. v oboru výhradního národního majetku (§ 148), není-li tento majetek podle zákona v rukou svazků lidové správy (§ 149, odst. 2);
2. podle zákonů o znárodnění (§ 153);
3. podle zákonů o úpravě vnitřního a zahraničního obchodu, jakož i mezinárodního zasilatelství.

(2) Stát může se zřetelem k veřejnému zájmu a potřebám národního hospodářství přenechat využití jednotlivých hospodářských nebo jiných objektů svazkům lidové správy nebo lidovým družstvům nebo jiným právnickým osobám.

§ 153 (1) Která hospodářská odvětví a které hospodářské nebo jiné hodnoty jsou znárodněny a v jakém rozsahu, stanoví zákony.

(2) Zákonem vymezený rozsah provedeného znárodnění nemůže být omezen.

(3) Znárodněním přechází vlastnictví dotčených podniků a jiných hospodářských objektů a majetkových hodnot a oprávnění na stát.

§ 154 (1) Znárodněné podnikání organizuje stát zásadně ve formě národních podniků.

(2) V této formě může stát organisovat i jiné státní podnikání, jakož i hospodářské objekty, které mu připadly a případnou do vlastnictví jinak než znárodněním.

§ 155 (1) Národní podniky jsou částí národního majetku a jsou podřízeny vrchnímu vedení a doзору státu.

(2) Národní podniky jsou samostatné osoby právnické.

§ 156 Hospodářství svazků lidové správy vedou národní výbory. Toto hospodářství nebo jeho části mohou býti organisovány ve formě obdobné národním podnikům.

§ 157 (1) Lidová družstva jsou sdružení pracujících k společné činnosti, jejímž účelem je zvýšit životní úroveň členů i ostatního pracujícího lidu, nikoli však dosáhnout co nejvyššího zisku z vloženého kapitálu.

(2) Stát podporuje lidové družstevnictví v zájmu rozvoje národního hospodářství a obecného blahobytu.

§ 158 (1) Soukromé vlastnictví drobných a středních podniků do 50 zaměstnanců je zaručeno.

(2) Osobní majetek občanů je nedotknutelný. Toto ustanovení se týká zejména předmětů domácí a osobní spotřeby, rodinných domků a úspor nabytých prací, jakož i dědického práva na ně.

§ 159 (1) Nejvyšší přípustná výměra půdy, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce nebo spoluvlastníků nebo společně hospodařící rodiny, je 50 hektarů.

(2) Soukromé vlastnictví půdy je u zemědělců, kteří na ní sami pracují, do výměry 50 hektarů zaručeno.

(3) Podrobnosti stanoví zákon.

§ 160 Stát řídí za účasti rolnictva zemědělskou politiku tak, aby se postupně zvyšovala výrobně technická úroveň vesnice a vyrovnával sociální a kulturní rozdíl mezi městem a venkovem.

§ 161 Soukromé monopolní organizace výtěžné, zejména kartely, trusty a syndikáty, jsou zakázány.

Jednotný hospodářský plán

§ 162 Jednotným hospodářským plánem řídí stát veškerou hospodářskou činnost, zejména výrobu, obchod a dopravu, tak, aby byla zajištěna účelná míra národní spotřeby, aby množství, jakost a plynulost výroby byly stupňovány a aby tak postupně vzrůstala životní úroveň obyvatelstva.

§ 163 (1) Jednotný hospodářský plán se vypracovává vždy na určité časové období a vyhlašuje se zákonem.

(2) Příprava i provedení jednotného hospodářského plánu přísluší vládě jako jeden z jejích předních úkolů. Vláda se při tom opírá o tvůrčí iniciativu pracujícího lidu a jeho organizací.

(3) Vláda podává Národnímu shromáždění pravidelné zprávy o provádění jednotného hospodářského plánu.

§ 164 (1) Každý, komu připadá jakýkoli úkol při provádění a plnění jednotného hospodářského plánu, je povinen vykonávat jej svědomitě a hospodárně podle svých osobních a hospodářských možností.

(2) Osoby fyzické i právnické jsou povinny přizpůsobit svou hospodářskou činnost jednotnému hospodářskému plánu.

Kapitola devátá. Obecná ustanovení

§ 165 (1) Státní občanství je v Československé republice jediné a jednotné.

(2) Podmínky, za jakých se nabývá a pozbývá státního občanství, stanoví zákon.

§ 166 Hranice Československé republiky mohou být měněny jen ústavním zákonem.

§ 167 (1) Územní správní celky buďtež vytvořeny se zřetelem k potřebám národního hospodářství a ke kulturním a sociálním zájmům lidu.

(2) Správní soustava republiky je založena na krajském zřízení. Kraje se dělí na okresy, okresy na obce.

§ 168 Hlavním městem Československé republiky je Praha.

§ 169 (1) Barvy republiky jsou bílá, červená a modrá.

(2) Státní znak a vlajky upravuje zákon.

Kapitola desátá

Ustanovení závěrečná a přechodná

§ 170 Ústava nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

§ 171 (1) Všechny části této ústavy (prohlášení, základní články a podrobná ustanovení) platí jako celek.

(2) Při výkladu jednotlivých ustanovení této ústavy je třeba vycházet z ducha tohoto celku a ze zásad, na kterých je založen.

(3) Výklad a používání všech ostatních předpisů právního řádu buďtež vždy v souladu s ústavou.

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně z 30. septembra 1949, č. To VI 37/49⁴² (č. 195 zbirky)

Ustanovení § 96 trestného zákona o únosu manželky manželovi pozbylo platnosti dnem účinnosti Ústavy 9. května.

Z odôvodnenia:

Odvolační soud se v první řadě zabýval otázkou zda ustanovení druhé věty § 96 t. z. nebylo zrušeno nebo jinak dotčeno ústavou 9. května. Podle § 171 odst. 3 ústavy 9. května má být výklad a používání všech předpisů právního řádu v souladu s touto ústavou a podle § 173, odst. 2 téže ústavy pozbývají dnem účinnosti ústavy (dnem 9. června 1948) platnosti všechny ústavní i jiné zákony, pokud odporují ustanovením této ústavy a zásadám lidové demokratického zřízení nebo upravují věci odchýlně od této ústavy. S těchto hledisek nutno zkoumat ustanovení § 96 tr. z., a to v souvislosti s ustanoveními čl. III, odst. 2 a § 1, odst. 2 ústavy, podle nichž se zaručuje mužům a ženám svoboda osobnosti a jejího projevu a podle nichž mají muži i ženy stejné postavení v rodině i ve společnosti.

Ústavní listina z 29. února 1920 měla v § 106, odst. 1 ustanovení o rovnosti, spočívající v tom, že se neuznávají výsady pohlaví, rodu a povolání. Ve skutečnosti se však výsady mužského pohlaví uznávaly v celé řadě zákonů (§§ 91, 92, 175, 193, 255, 1032, 1237 – 1241 obč. zák., čl. 7 obč. zák., § 102 tr. ř. a pod.). Ze srovnání § 106 bývalé ústavy s čl. III, odst. 2 a § 1, odst. 2 ústavy 9. května je patrné, že nová ústava přesně a jasně prohlašuje stejné postavení ženy s mužem jak v rodině, tak i ve společnosti. Tato rovnost obou pohlaví se musí projevit i při výkladu trestních zákonů, zvláště i při výkladu § 96, věty druhé tr. z.

⁴² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 268 – 269.

Dosavadní judikatura vykládala pojem lsti ve smyslu § 96, věty druhé tr.z. tak, že tu lest směřuje proti manželu a předpokládá, aby byl únos proveden bez vědomí oprávněného manžela, aby únosce buď sám přímo nebo nepřímo zosnoval tajný odchod manželky z manželovy domácnosti (z manželovy moci), nebo aby vědomě napomáhal manželce odcházející o své újmě z manželovy moci při provedení jejího úmyslu za tím účelem, aby tím nedovoleně zasáhl do manželových mocenských práv. Vycházela přitom ze znění i smyslu § 96, věty druhé tr. z., který ve smyslu starého pojetí postavení ženy v manželství, rodině i ve společnosti, chrání manželova mocenská práva nad manželkou, nikoliv osobní svobodu unesené manželky nebo přímo manželství nebo rodinu.

Podle § 10 ústavy 9. května je manželství, rodina a mateřství, pod ochrnou státu, avšak toto ustanovení nelze vykládat jinak než v souladu se zmíněnými ustanoveními o rovnosti muže a ženy.

Pokud tedy ustanovení § 96 tr. z. chrání pohrůzkou trestem mužovu manželskou moc nad ženou (manželkou), odporuje uvedeným ustanovením ústavy (§ 173, odst. 2, ústavy 9. května).

§ 172 (1) Ústava může býti měněna a doplňována jen zákony, které jsou označeny jako ústavní a usneseny podle příslušných ustanovení (§ 54, odst. 2).

(2) Zákony vydané po dni uvedeném v § 170 jsou, pokud odporují této ústavě nebo ústavním zákonům, neplatné.

§ 173 (1) Dnem, kdy tato ústava nabude účinnosti, pozbývá platnosti ústavní listina Československé republiky, uvozená zákonem ze dne 29. února 1920, č. 121 Sb., jakož i její součásti.

(2) Týmž dnem pozbývají platnosti všechny ústavní i jiné zákony, pokud odporují ustanovením této ústavy a zásadám lidově demokratického zřízení nebo upravují věci odchylně od této ústavy.

(3) Ustanovení předchozího odstavce se netýká zákonů o znárodnění a o pozemkové reformě, které vstoupily v platnost dříve, než tato ústava nabyla účinnosti.

...

§ 178 Ústavu provede vláda.⁴³

⁴³ *Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 52. Vydána dne 9. června 1948, 150. Ústava československé republiky, s. 1081 – 1110.

ZNÁRODNIENIE AKO PREDOHRA DEŠTRUKCIE EKONOMIKY ŠTÁTU A VLASTNÍCKYCH VZŤAHOV

Východiskom premeny štátu a jeho zriadenia, reflektujúc výsledky vojny, nové rozloženie politických síl a snahu o radikálnu očistu spoločnosti od kolaborantov, zradcov a vôbec fašistického režimu, sa stal Košický vládny program (4. apríl 1945). Išlo o program prvej povojnovej vlády Čechov a Slovákov, ktorý vo svojich 16 kapitolách vytýčil cestu k obnove, ale aj premene oslobodenej Československej republiky. Okrem riešenia ústavnoprávneho vzťahu Čechov a Slovákov zakotvil cestu premeny prostredníctvom poštátneho časti priemyslu, obmedzenia súkromného vlastníctva a uskutočnenia pozemkovej reformy. Jeho ustanovenia potvrdili základné línie premeny rozloženia politických síl a reálneho výkonu politickej moci v oslobodenom Československu. Ich priamy vplyv možno dokumentovať aj na dekrétach prezidenta republiky E. Beneša vydávaných po apríli 1945 po dohode so SNR, ak mali mať celoštátnu platnosť.⁴⁴ Cesta k znárodneniu – popri zavedení národných správ do podnikov štátne nespôľahlivých osôb, podnikov dôležitých pre hospodárske záujmy vojnou zničeného štátu⁴⁵ – viedla cez politické rozpory medzi komunistami a sociálnymi demokratmi na jednej strane (žiadali rozsiahle znárodnenie uskutočnené jednorazovo) a demokratickými stranami na strane druhej. Prvé znárodnenie sa týkalo oblasti filmu a došlo k nemu na základe dekrétu prezidenta republiky č. 50/1945 Zb. vyhlásenom už v auguste 1945. V októbri 1945 nasledovala séria znárodňovacích dekrétov č. 100 – 103/1945 Zb. Znárodnené boli bane, banské podniky, kľúčové podniky energetického priemyslu, oceliarne, hute, zlievárne, ďalej veľké strojárenské a elektrotechnické podniky, zbrojárske podniky a i. Minister priemyslu v Úradnom liste (Úradnom vestníku pre Slovensko) deklaratórne vymenoval podniky podliehajúce znárodneniu. Znárodnenie vlastne znamenalo zoštátnenie,

⁴⁴ Niektoré dekréty prezidenta E. Beneša na Slovensku neplatili, namiesto nich prijala SNR vlastné nariadenia (napr. retribučné dekréty prezidenta E. Beneša na Slovensku neplatili, SNR prijala nariadenie č. 33/1945 Zb. nar. SNR o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdництва).

⁴⁵ Základnou úpravou národnej správy boli: dekrét prezidenta republiky č. 5/1945 Zb. o neplatnosti niektorých majetkově-právních jednání z doby nespobody a o národni správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů a na Slovensku nariadenie SNR č. 50/1945 Zb. nar. SNR o národnej správe.

ako to stanovil § 4 dekrétu prezidenta republiky č. 100/1945 Zb. o znárodnení baní a niektorých priemyselných podnikov: „*Znárodněním nabývá československý stát vlastnictví znárodněných podniků.*“ K znárodneniu došlo ku dňu účinnosti dekrétu, t. j. 27. októbra 1945.⁴⁶ Znárodnené podniky a ich majetok sa stali kmeňovým majetkom nových subjektov – národných podnikov. Majetok sa v zmysle tohto dekrétu mal znárodniť za náhradu vypočítanú podľa úradnej ceny (k dôslednému vyplácaniu priznaných náhrad však nedošlo). Náhrada sa netýkala osôb, ktorým by sa konfiškoval majetok podľa dekrétu prezidenta republiky č. 108/1945 Zb. o konfiškácii nepriateľského majetku a Fondoch národnej obnovy. Dekrét upravil aj postavenie národného podniku a spôsob jeho riadenia. Pre ich fungovanie bol rozhodujúcim § 18 dekrétu,⁴⁷ v zmysle ktorého sa národné podniky spravovali zásadami obchodného podnikania, štát ale neručil za ich záväzky a svoj zisk museli odvieť do štátneho rozpočtu. Dekrétom prezidenta republiky č. 101/1945 Zb. boli znárodnené potravinárske podniky (cukrovary, liehovary, pivovary a pod.) a ich majetok sa stal kmeňovým majetkom novovznikajúcich národných podnikov. Dekrétom prezidenta republiky č. 102/1945 Zb. boli znárodnené akciové banky, z ktorých sa poštátnením stali národné podniky (banky),⁴⁸ a dekrétom č. 103/1945 Zb. boli znárodnené súkromné poisťovne.⁴⁹ Na znárodňovacie dekréty nadväzovalo zriadenie závodných a podnikových rád ustanovené dekrétom č. 104/1945 Zb., ktorých praktickým cieľom bola kontrola činnosti zamestnávateľa: „*Závodní zastupitelstvo má usilovati o to, aby jak správa závodu, tak zaměstnanci závodu uplatňovali a uskutečňovali opatření, odpovídající obecnému prospěchu hospodářskému a upustili od takových, které tomuto cíli škodí.*“⁵⁰ Členovia závodnej rady boli volení priamou a tajnou voľbou na základe kandidátnej listiny navrhutej jednotnou odborovou organizáciou.

⁴⁶ Znárodnenie sa v socialistickom Československu pripomínalo 28. októbra – slávil sa ako „Deň znárodnenia“.

⁴⁷ § 18 dekrétu prezidenta republiky č. 100/1945 Zb. o znárodnení baní a niektorých priemyselných podnikov: (1) *Národní podniky bud' teř vedeny zásadami obchodního podnikání. Stát neručí za jejich závazky.* (2) *Národní podniky budou odvádět přebytky svých výtěžků státu.*

⁴⁸ § 1 ods. 1 dekrétu prezidenta republiky č. 102/1945 Zb. o znárodnení akciových bank: „*Dnem vyhlášení tohoto dekretu se akciové společnosti, provozující bankovní a peněžní obchody (akciové banky), znárodňují zestátněním a přeměňují podle dalších ustanovení v národní podniky (banky).*“

⁴⁹ § 1 dekrétu prezidenta republiky č. 103/1945 Zb. o znárodnení soukromých pojišťoven: „*Dnem vyhlášení tohoto dekretu se znárodňuje zestátněním smluvní (súkromé) pojišťovnictví na území Československé republiky.*“

⁵⁰ § 2 ods. 2 dekrétu prezidenta republiky č. 104/1945 Zb. o závodných a podnikových radách.

Vo vzťahu k procesu znárodnenia boli teda rozhodujúcimi:

- dekrét prezidenta republiky č. 50/1945 Zb. o opatreniach v oblasti filmu,⁵¹
- dekrét prezidenta republiky č. 100/1945 Zb. o znárodnení baní a niektorých priemyselných podnikov (viackrát novelizovaný, rozsiahla novelizácia sa uskutočnila zákonom č. 114/1948 Zb. o znárodnení niektorých ďalších priemyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků, vyhláškou ministra priemyslu č. 116/1948 Zb. bolo vyhlásené úplné znenie dekrétu prezidenta republiky č. 100/1945 Zb. o znárodnení baní a niektorých priemyselných podnikov (o znárodnení dolů a některých průmyslových podniků), zákonom č. 106/1950 Zb., ktorým sa menia a doplňujú predpisy o znárodnení baní a niektorých priemyslových podnikov, po páde režimu zákonom č. 105/1990 Zb. o súkromnom podnikaní občanov a zákonom č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní),
- dekrét prezidenta republiky č. 101/1945 Zb. o znárodnení niektorých podnikov potravinárskeho priemyslu,
- dekrét prezidenta republiky č. 102/1945 Zb. o znárodnení akciových bánk,
- dekrét prezidenta republiky č. 103/1945 Zb. o znárodnení súkromných poisťovní,
- dekrét prezidenta republiky č. 104/1945 Zb. o závodných a podnikových radách.

Výber z (právo)historickej literatúry: BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu, Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. Dostupné aj na: <http://www.komunisticke-pravo.cz/>; GRONSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II (1945 – 1960)*. Praha: Karolinum, 2006; JECH, K. – KAPLAN, K. *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945: dokumenty*. 2. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2002; KNAPP, V. – HROMADA, J. *Národní správa a vrácení majetku z národní správy*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1946; KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989*. Praha: Auditorium, 2011; KUKLÍK, J. *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“: dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945*. Praha: Linde, 2002; KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945 – 1989*. Praha: Linde Praha, a. s., 2009; KUKLÍK, J. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010; LHOTA, V. *Znárodnění v Československu 1945 – 1948*. Praha: Svoboda, 1987; MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Praha: Univerzita

⁵¹ Kinematografia sa stala prvým odvetvím, ktoré bolo zoštatnené, a dekrét prezidenta republiky č. 50/1945 Zb. sa stal až do roku 1993 základom právnej úpravy v danom odvetví. Jedine štát bol oprávnený „k provozu filmových ateliérů, k výrobě osvětlených filmů kinematografických, k laboratornímu zpracování filmů, k půjčování filmů, jakož i k jejich veřejnému promítání“ a aj „k dovozu a vývozu filmů pro celé území Československé republiky“.

Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004; ŠUTAJ, Š. – MOSNÝ, P. – OLEJNÍK, M. *Prezidentské dekrety Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo SAV, 2002; VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008; VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny (1918 – 1992)*. 2. prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2013.

Znenie noriem vo vyhlásenom znení s poukazom na súdnu prax

Dekret presidenta republiky č. 100/1945 Zb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků

K návrhu vlády a po dohode se Slovenskou národní radou ustanovují:

ODDÍL I Rozsah znárodnění.

§ 1 (1) Dnem vyhlášení tohoto dekretu se znárodnějí zestátněním:

1. podniky provozované podle obecného horního zákona, báňská oprávnění podle §§ 22 a 41 obecného horního zákona a práva majitelů pozemků podle § 1, záhlaví I, částka VII dočasných soudních pravidel z roku 1861, platných na Slovensku;
2. energetické podniky a zařízení sloužící výrobě, opatřování, rozvodu a dodávce energie všeho druhu, kterou lze rozváděti širšímu okruhu spotřebitelů, zejména elektřiny, plynu a páry, s výjimkou výrobních závodních zařízení neznárodněných podniků, které energii převážně samy spotřebují;
3. železářny, ocelárny, válcovny oceli, huti na barevné kovy s výjimkou tavíren kovů výrobně i hospodářsky samostatných;
4. slévárny šedé, ocelové, kujné litiny a barevných kovů, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1942 až 1944;
5. válcovny, lisovny a tažírny kovů, pokud nezpracovávají jen olovo nebo cín;
6. podniky průmyslu kovodělného, elektrotechnického, jemné mechaniky a optiky, s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1942 až 1944;
7. podniky zbrojního průmyslu, které svým výzkumným i výrobním zaměřením jsou nositeli vývoje vojenské výzbroje, a výroby výbušnin;

8. z oboru chemického průmyslu podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu:

a) podniky s továrním zařízením pro některou z těchto výrob: kyseliny sírové, solné nebo dusičné, karbidu vápníku nebo křemíku, umělého korundu, kyani-
dů alkalických, alkalických kovů nebo zásad elektrolytický, sody amoniakální,
vodního skla, zápalek, umělých hnojiv, zemitéch barev spojených s těžbou su-
rovin, plynožárných tělísk, kyseliny octové, acetonu nebo metanolu z dřevného
dehtu, benzenu a jeho homologů, čištěných nerostných olejů a pohonných látek
získaných destilací ropy, krakováním olejů nebo synteticky, umělých sladidel,
umělých vláken, syntetického kaučuku, pryžových obručí pro motorová vozidla
a jízdní kola,

b) podniky tovární výroby chemicko-farmaceutické;

9. těžba a ložiska magnetitu, asbestu, kaolinu, slídy, živce, vysokohodnotných
žáruvzdorných hlin a jíílů hlubinně těžených, podniky pro výrobu cementu a ce-
mentových pojiv;

10. podniky pro výrobu technického porcelánu, osinkocementového zboží, s více
než 150 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

11. podniky pro výrobu skla s vanovým zařízením pro nepřetržitý provoz, podle
stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu;

12. podniky pro výrobu skla s denními vanami a sklárny s celkovým pánvovým
obsahem přes 1000 litrů, podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu;

13. podniky, jejichž základním výrobním oborem jest výroba stavební, technické
keramiky, kachlového zboží, porculánu, vápna a těžba vápence s více než 150
zaměstnanci v základním výrobním oboru podle průměru stavů ke dnům 1. čer-
vence let 1938 až 1940;

14. podniky, jejichž základním výrobním oborem jest výroba cihlářského zboží
s více než 200 zaměstnanci v základním výrobním oboru podle průměru stavů ke
dnům 1. července let 1938 až 1940;

15. podniky pro výrobu celulosy;

16. podniky vyrábějící zároveň papír a lepenku, papír a dřevovinu, lepenku
a dřevovinu nebo všechny tyto druhy, s více než 300 zaměstnanci podle průměru
stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

17. podniky pilařské s více než 150 zaměstnanci, pracujícími jen v závodě, podle
průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

18. podniky pilařské s dalším zpracováním dřeva, podniky pro zpracování dřeva,
s více než 300 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až
1940;

19. podniky pro tovární výrobu dyh, desek ze sklížených dyh, podle stavu v den
počátku účinnosti tohoto dekretu;

20. prádelny bavlny, česané příže, mykané příže, které ji dále nezpracovávají,

upraveného lnu, juty, umělých vláken, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

21. tkalcovny bavlny s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

22. tkalcovny vlny, hedvábí a umělých vláken, podniky pro výrobu koberců a pokrývek, trhární, podniky pro výrobu krajek a prýmků, podniky průmyslu stávkářského a pletářského, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

23. přádelny na zpracování textilního odpadu, podniky pro výrobu šicích nití a přízí, dále nezpracovávaných tkaním nebo pletením, pro výrobu vaty z přírodních a umělých vláken, obvazových látek, tkalcovny lnu, konopí, juty, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

24. podniky zušlechťovacího textilního průmyslu, tiskárny textilních výrobků, s více než 200 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

25. podniky průmyslu oděvního s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

26. podniky pro výrobu usní, náhražek usní, předmětů z usní a z jejich náhražek, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1939 až 1941;

27. výroba gramofonových desek.

(2) U podniků průmyslových odvětví uvedených v odstavci 1, č. 4, 6, 10, 16 až 18 a 20 až 26, které nebyly v provozu ve všech dobách, podle průměru počtu zaměstnanců vzatých za základ pro znárodnění, rozhoduje průměr stavů ke dnům 1. ledna, v odvětvích znárodněných podle č. 13 a 14 ke dnům 1. července posledních dvou let těchto dob, netrval-li provoz podniku ani tak dlouho, stav zaměstnanců k 1. lednu posledního roku pod těmito čísly uvedeného; u podniku, který nebyl ani v tomto dni v provozu, rozhoduje stav zaměstnanců ke dni počátku účinnosti tohoto dekretu. Počet zaměstnanců v rozhodných dobách se zjišťuje stavem vykazovaným nositeli veřejného sociálního pojištění.

(3) Ustanovení tohoto dekretu se nevztahují na podnik:

a) společenstva výdělkového a hospodářského podle zákona ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z., o společenstvech výdělkových a hospodářských, na Slovensku družstva podle §§ 223 a násl. zák. čl. XXXVII/1875, jakož i na podnik, který náleží takovému společenstvu nebo družstvu, nebo jemu náležel po 29. září 1938,

b) který vláda ve zvlášť odůvodněných případech na návrh ministra průmyslu, na Slovensku ministra průmyslu v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, vyjme ze znárodnění, pokud nejde o podniky a práva odvětví znárodněných podle § 1, odst. 1, č. 1,

c) který ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí, na Slovensku po dohodě

s pověřencem pro průmysl a obchod a po slyšení pověřence pro finance vyloučí ze znárodnění za tím účelem, aby byl trvale zastaven, protože se vláda usnesla, že jeho další provozování není ve veřejném zájmu.

(4) Ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, vyhlásí s účinkem doručení v Úředním listě a v Úradnom vestníku, které podniky byly tímto dekretem znárodněny.

§ 2 Ustanovení tohoto dekretu se nevztahují na podniky odvětví znárodněných podle § 1, odst. 1, č. 4, 6, 8, 10 až 14 a 16 až 26, dostavily-li se podmínky pro jejich znárodnění teprve po dni počátku účinnosti tohoto dekretu.

§ 3 Zakládati nové podniky v odvětvích znárodněných podle § 1, odst. 1, č. 1 až 3, 5, 7, 9, 15 a 27 a nabývati k tomu potřebná oprávnění je vyhrazeno československému státu. Na návrh ministra průmyslu, na Slovensku ministra průmyslu v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, může vláda toto právo vyjma v odvětví znárodněném podle § 1, odst. 1, č. 1 přenést na jinou fyzickou nebo právnickou osobu a vázati je podmínkami.

§ 4 (1) Znárodněním nabývá československý stát vlastnictví znárodněných podniků v rozsahu níže stanoveném.

(2) Znárodnění se týká veškerých nemovitostí, budov a zařízení, sloužících provozu znárodněného podniku, veškerého příslušenství podniku, počítajíc v to všechna práva (patenty, licence, živnostenská oprávnění, známky, vzorky a pod.), směnky, cenné papíry, vkladní knížky, hotovosti a pohledávky k podniku náležící, jakož i všech hotových i nedokončených výrobků, polotovarů, zásob a hmot, které patří podniku v den počátku účinnosti tohoto dekretu. Ložisek a nalezišť surovin a movitostí a práv sloužících trvale provozu podniku se týká znárodnění, i když náleží někomu jinému než vlastníku podniku.

(3) Zároveň s podnikem se znárodnějí v rozsahu plynoucím z ustanovení odstavce 2 i veškeré pomocné podniky a pomocné závody, náležící témuž vlastníku, jakož i veškeré podniky a závody, které tvoří s podnikem znárodněným nerozlučný hospodářský celek.

(4) Náleží-li znárodněný podnik komanditní společnosti na akcie, akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným nebo těžařstvu, které jsou kapitálově zvláště silné, nebo u kterých jsou kapitálové účasti na nich rozptýleny na značný počet účastníků, nebo jejichž podnikání zahrnuje poměrně širokou oblast, znárodněje se veškerý jejich majetek, jakož i podniky koncernové, u kterých jim náleží více než polovina kapitálu nebo na které mají rozhodující vliv.

(5) Jde-li o jiné vlastníky, než o kterých jest ustanoveno v odstavci 4, vyjme ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, ze znárodnění jednotlivé majetkové kusy, majetkové soubory nebo práva, pokud jich není nezbytně třeba k provozu znárodněného podniku, a ponechá je dosavadnímu vlastníku.

Novelizácia § 4 (účinná spätne od 1. januára 1948)

Zákon č. 114/1948 Zb. o znárodnení niektorých ďalších priemyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků

§ 4 znie:

„(1) Znárodněním nabývá stát vlastnictví k znárodněnému majetku.

(2) Znárodněni se týká

a) nemovitostí, budov, zařízení, ložisek a nalezišť surovin,

b) příslušenství podniku počítajíc v to všechny movitosti a práva (licence, živnostenská oprávnění, známky, vzorky, vodní práva a pod.), směnky, cenné papíry, vkladní knížky, hotovosti a pohledávky,

c) jiných movitostí a práv, než které jsou příslušenstvím podniku.

(3) Majetku uvedeného v odstavci 2 se znárodněni týká, slouží-li nebo je-li určen provozu znárodněného podniku, i když náleží někomu jinému než vlastníku podniku. Patentů a zásob, zejména surovin, pomocných a provozovacích hmot, polotovarů, rozpracovaných a hotových výrobků, se znárodněni týká jen, patří-li vlastníku nebo provozovateli znárodněného podniku.

(4) Spolu s podnikem se znárodňují v rozsahu plynoucím z ustanovení odstavců 2 a 3:

a) veškeré výrobní podniky a závody náležející vlastníku nebo provozovateli znárodněného podniku,

b) veškeré podniky a závody, které tvoří s podnikem znárodněným hospodářský celek, i když náleží někomu jinému než vlastníku znárodněného podniku.

(5) Náleží-li znárodněný podnik komanditní společnosti na akcie, akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným nebo těžařstvu, znárodňuje se veškerý jejich majetek, jakož i ve stejném rozsahu podniky koncernové, u kterých jim náleží více než polovina základního kapitálu nebo na které mají rozhodující vliv.

(6) Ministr průmyslu, na Slovensku po slyšení pověřence průmyslu a obchodu, může vyjmouti ze znárodněni jednotlivé majetkové kusy, majetkové soubory nebo práva, pokud jich není nezbytně třeba k provozu národního podniku, a ponechat je dosavadnímu vlastníku, kterému může zároveň uložit podmínky, zejména podmínku, že do stanovené lhůty zřídí ve prospěch národního podniku služebnost nebo užívací právo.

(7) O rozsahu znárodněni podle odstavců 2 až 5 rozhoduje ministr průmyslu, na Slovensku po slyšení pověřence průmyslu a obchodu. Pro řízení o zjištění rozsahu znárodněni neplatí ustanovení vládního nařízení ze dne 13. ledna 1928, č. 8 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů (správním řízení).“

§ 5 (1) Národní podnik (§§ 12 a násl.), do kterého vplyne majetková podstata znárodněného podniku, vstupuje v závazky znárodněného podniku v den převzetí. Vplyne-li majetková podstata do několika národních podniků, rozvrhne ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, zároveň s opatřením podle § 12, do kterých závazků vstoupí jednotlivý národní podnik.

(2) U záväzků, které jsou hospodářsky neodůvodněné, počítajíc v to záväzky ze služebních smluv, zaručujících zaměstnancům nepřiměřeně vysoké platy, zaopatřovací požitky, odbytné a pod., může se národní podnik domáhati zrušení nebo jiné přiměřené úpravy. Nedojde-li o tom k dohodě, rozhodne rozhodčí soud. Podrobná ustanovení o rozhodčím soudu budou vydána zvlášť.

(3) Je-li znárodněný podnik zřejmě předlužen, může se národní podnik zprostiti ručení za záväzky, s výjimkou záväzků vyplývajících z práv, která by nebyla dotčena prohlášením konkursu, tím, že hodnotu rovnající se obecné ceně aktiv znárodněného podniku v den převzetí, zmenšenou o hodnotu záväzků, které zůstanou nedotčeny, složí k soudu jako samostatnou majetkovou podstatu a navrhne, aby byl zřízen opatrovník, který by vypořádal záväzky, a je-li třeba, navrhl prohlášení konkursu na podstatu náhrady.

(4) Stát neručí za záväzky znárodněného podniku, ani když dojde k vypořádání podle předchozího odstavce. Zajištění záväzků zůstává nedotčeno.

§ 6 (1) Národní podnik může odporovati právním jednáním, která vykonal vlastník znárodněného podniku po 29. srpnu 1944 v úmyslu poškoditi nebo ztížit znárodnění průmyslu anebo zavléci ve svůj nebo cizí prospěch majetkové hodnoty podniku.

(2) Odporovati lze do jednoho roku od převzetí podniku. Jinak platí přiměřeně ustanovení odpůřícího řádu, vydaného zákonem ze dne 27. března 1931, č. 64 Sb.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 1. marca 1949, č. Rv 623/48⁵² (č. 21 zbierky)

Právoplatným výměrem o rozsahu znárodnění podle § 4 odst. 7 dekrétu, který byl vydán úřadem k tomu oprávněným v mezích jeho působnosti, je soud vázán.

Zadržuje-li bývalý vlastník znárodněného podniku po jeho znárodnění věc, podléhající znárodnění, je národní podnik, do jehož majetku vplynula majetková podstata znárodněného podniku, oprávněn se domáhat jejího vydání vlastnickou žalobou (§ 366 obč. zak. – převzatého ABGB – pozn.).

Veškeré předpisy o znárodnění byly vydány ve veřejném zájmu, jsou povahy donucovací a třeba k nim přihlížet z úřední povinnosti v každém období rozepře.

ODDÍL II Náhrada.

§ 7 (1) Za znárodněný majetek, který v době faktického skončení okupace a nacistického nebo fašistického režimu nepochybně vlastnický náležel nebo náleží osobám dále uvedeným, se neposkytuje náhrada:

a) Německé říši, Království maďarskému, osobám veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé straně nacistické a politických stra-

⁵² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 27 – 30.

nám maďarským a jiným útvarům, organisacím, podnikům, zařízením, osobním sdružením, fondům a účelovým jměním těchto režimů nebo s nimi souvisejícím, jakož i jiným německým nebo maďarským právníckým osobám,

b) osobám fyzickým národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokážou, že zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem,

c) osobám fyzickým, které vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoli způsobem německé nebo maďarské okupanty, nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadřžovaly germanisaci nebo maďarisaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i osobám, které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik.

(2) Ustanovení odstavce 1, písm. c) platí i pro osoby právnícké, pokud lze fyzickým osobám, které jsou jejich členy nebo podílníky na majetku nebo podniku (kapitálovým účastníkům), přičítati vinu na postupu orgánu zastupujícího právníckou osobu nebo pokud tyto osoby zanedbaly přiměřenou opatrnost při jeho volbě a dozoru naň.

(3) Nedostane-li se za majetek náhrady osobě právnícké, přísluší poměrná část náhrady osobám na ní kapitálově zúčastněným, pokud nespadají pod ustanovení odstavců 1 nebo 2; při tom se hledí na účasti, které jsou pod národní správou, jako by náležely osobám státně spolehlivým.

(4) Náhrada se neposkytuje za znárodněný majetek ani za účasti na něm, které náležely v době po 29. září 1938 osobám spadajícím pod ustanovení odstavců 1 nebo 2 a již jim nenáleží, leč by neposkytnutí náhrady neodpovídalo zásadám slušnosti.

(5) Vláda může nařízením stanoviti, že se určitému okruhu osob, spadajících pod ustanovení odstavců 1 až 4, poskytuje zčásti nebo zcela náhrada.

(6) O tom, zda fyzická nebo právnícká osoba spadá pod ustanovení odstavce 1 nebo 2, rozhoduje ministr průmyslu v dohodě s věcně příslušným ministrem, na Slovensku též v dohodě s věcně příslušnými pověřenci.

§ 8 (1) Pokud není stanoveno jinak v § 7, ani nejde o případ § 5, odst. 3, přísluší za znárodněný majetek náhrada.

(2) Pro určení náhrady je rozhodný stav znárodněného majetku podniku v den převzetí národním podnikem a závazků k němu v tento den náležících. Ná-

hrada se rovná obecné ceně majetku, vypočtené podle úředních cen ke dni vyhlášení dekretu, a není-li těchto cen, zjištěné úředním odhadem, po odečtení pasiv.

(3) Při určení náhrady se nepřihlíží k hodnotě:

- a) nevytěženého vyhrazeného nerostného bohatství,
- b) báňských oprávnění podle §§ 22 a 41 obecného horního zákona,
- c) práv majitelů pozemků podle § 1, záhlaví I, část VII dočasných soudních pravidel z roku 1861, platných na Slovensku,
- d) majetku určeného pro sociální, vzdělávací nebo podobné účely.

§ 9 (1) Náhrada za znárodněný majetek se poskytuje:

a) v cenných papírech (odstavec 3),

b) v hotovosti,

c) v jiných hodnotách.

(2) K provedení náhradové služby se zřizuje Fond znárodněného hospodářství (dále jen fond) se sídlem v Praze, který jest samostatnou právnickou osobou.

(3) K poskytnutí náhrady podle odstavce 1, písm. a) vydá fond cenné papíry, které budou zúrokovány a umořovány z přebytku výtěžků národních podniků. Jejich zúročení a umoření jest zaručeno státem; lze jich užít k ukládání peněz nezletilců a opatrovanců.

(4) O použití cenných papírů, odpovídajících hodnotě znárodněného majetku, za který se neposkytuje náhrada osobám uvedeným v § 7, rozhoduje vláda.

(5) Organizaci, správu a hospodaření fondu a zúročení a umoření cenných papírů a úhradu na to, jakož i zásady o poskytnutí náhrady v hotovosti a v jiných hodnotách upraví vláda nařízením.

(6) Fond podléhá doзору nejvyššího účetního kontrolního úřadu.

§ 10 (1) O náhradě a způsobu placení rozhodne ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí, na Slovensku v dohodě s pověřenci pro průmysl a obchod a pro finance.

(2) Náhrada jest splatna do 6 měsíců od doručení výměru o náhradě.

(3) Pro řízení o náhradě platí ustanovení vládního nařízení ze dne 13. ledna 1928, č. 8 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů (správním řízení).

§ 11 (1) Svazkům územní nebo zájmové samosprávy, ústavům a korporacím, sloužícím výhradně veřejným účelům, jakož i ústavům lidového peněžnictví, které utrpí vážnou ztrátu při vypořádání svých majetkových zájmů a účasti na znárodněných podnicích, může vláda na návrh ministra průmyslu učiněný v dohodě s věcně příslušnými ministry, na Slovensku též v dohodě s příslušnými pověřenci, kromě náhrady poskytnouti přiměřený příspěvek z prostředků Fondu znárodněného hospodářství (§ 9). Na poskytnutí příspěvku není právní nárok.

(2) Za podmínek uvedených v předchozím odstavci lze obdobně poskytnouti příspěvky fyzickým osobám, byla-li utrpěnými ztrátami ohrožena jejich výživa nebo výživa osob, o které podle zákona nebo z mravní povinnosti pečují.

ODDÍL III Národní podniky a jejich organisace.

§ 12 (1) Z majetkové podstaty znárodněných podniků a dosavadních státních podniků ve znárodněných odvětvích zřídí ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí, na Slovensku též v dohodě s pověřenci pro průmysl a obchod a pro finance, národní podniky.

(2) Zřízení národního podniku se vyhlásí v Úředním listě a v Úradnom vestníku.

Novelizácia § 12 (účinná späťne od 1. januára 1948)

Zákon č. 114/1948 Zb. o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků

§ 12 zníe:

„(1) Z majetkových podstat znárodněných podniků, z majetkových podstat nabytých státem konfiskací nebo jiným způsobem, z podniků a závodů, které náležejí státu, z jiného majetku státního, jakož i z prostředků Fondu znárodněného hospodářství zřídí ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí, na Slovensku též po slyšení pověřenců průmyslu a obchodu a financí, národní podniky nebo je začlení do národního podniku.

(2) Ministru průmyslu, na Slovensku po slyšení pověřence průmyslu a obchodu, přísluší zříditi odštěpný (vedlejší) závod národního podniku.

(3) Zřízení národního podniku nebo odštěpného (vedlejšího) závodu se vyhlásí v Úředním listě.

(4) Ministr průmyslu může v dohodě s ministrem financí, na Slovensku také po slyšení pověřenců průmyslu a obchodu a financí, vyjmouti z národních podniků jednotlivé majetkové kusy a práva, nepotřebuje-li jich národní podnik nezbytně ke svému provozu, a přenechat je v dohodě s věcně příslušným ministrem k začlenění do podniků, ústavů nebo zařízení, které tomuto ministru přísluší zřizovati.

(5) Opatření podle odstavce 1 se činí, jde-li o majetkovou podstatu konfiskovanou podle dekretu presidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy, jakož i pokud jde o majetkové podstaty, spravované podle § 16 zákona ze dne 16. května 1946, č. 128 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vcházejících, po slyšení předsedy osidlovacího úřadu.

(6) Rozsah majetkových podstat, jichž se týkají opatření uvedená v odstavci 5, určí ministerstvo průmyslu v dohodě s osidlovacím úřadem a Fondem národní obnovy, na Slovensku též po slyšení pověřenectva průmyslu a obchodu, přiměřeně podle předpisů o přidělu konfiskovaného majetku.“

**Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 11. marca 1949, č. R V 4/49⁵³
(č. 61 zbierky)**

K nemovitostem knihovně připsaným znárodněnému podniku lze povolití vklad vlastnického práva pro národní podnik, do něhož byl znárodněný podnik začleněn, i když na těchto nemovitostech je vyznačena poznámka národní správy.

Z odôvodnenia:

Národní podnik prokázal vyhláškou ministerstva průmyslu uveřejněnou v Úředním listu, že majetková podstata znárodněného podniku, akciové společnosti (§ 4 odst. 5 dekr. č. 100/1945 Zb. ve znění přílohy k vyhlášce č. 116/1948 Sb.), byla do něho začleněna.

Rozhodnutí správních orgánů, jímž se toto začlenění stalo, je po věcné stránce soudem nepřezkoumatelné. Národní podnik je tedy oprávněn žádat o vklad vlastnického práva k nemovitostem, připsaným znárodněné akciové společnosti.

Povolení tohoto vkladu nemůže bránit ani poznámka národní správy, neboť národní správa obmezuje sice vlastníka v dispozici s jeho vlastnictvím, avšak neodnímá mu vlastnické právo. Pokud by pak poznámka národní správy nasvědčovala podezření, že vlastnictví k majetku pod národní správou přešlo konfiskací na stát, třeba uvážit, že stát je oprávněn i majetkovou podstatu konfiskovanou začlenit do národního podniku (§ 12 odst. 1 uved. dekretu). Není tedy poznámka národní správy důvodem, pro nějž by se mělo mít za to, že knihovni stav odporuje povolení žádaného zápisu.

Z komentára redakcie zbierky:

Znárodnovací dekrety pamatovaly na to, že jejich předpisy zasáhnou i majetkové podstaty konfiskované podle jiných zákonů. § 12 dekr. č. 100/1945 Sb. ve znění přílohy k vyhlášce č. 116/1948 Sb. stanoví, že majetkové podstaty, jichž stát nabyl konfiskací, lze začlenit do národního podniku a § 42 uved. dekr. určuje, jakou náhradu za to dostane Fond národní obnovy. Proto okolnost, že znárodněný majetek je pod národní správou, nemůže znárodnění překážeti. Ostatně § 37 uved. dekretu výslovně mluví o národním správci a ukládá mu povinnost, aby do té doby, než bude zřízen národní podnik, pod osobní zodpovědnosti spravoval znárodněný majetek s péčí řádného hospodáře a dává mu po dobu této činnosti práva i povinnosti správy národního podniku. Práva a závazky vzniklé z provozování podniku národním správcem až do dne převzetí národním podnikem patří k majetkové podstatě podniku (§ 38) a národní správce je povinen sestavit seznam jmění podniku (§ 39 uved. dekretu). Z toho všeho je vidět, že úkolem národního správce spravujícího znárodněný podnik je umožnit hladký převod tohoto majetku na národní podnik. K tomu patří k zaknihování vlastnictví k znárodněnému podniku pro národní podnik a poznámka národní správy nemůže překážet vkladu vlastnického práva pro národní podnik. Vklad vlastnického práva pro národní podnik je dalším stupněm vývoje směřujícího k uskutečnění společenského vlastnictví výrobních prostředků, jehož počátek se v pozemkové knize projevil poznámkou národní správy. V státě budujícím socialistický řád je úlohou soudů, aby tento vývoj všemožně podporovaly. K této podpoře patří i urychlené uvedení pozemkových knih v soulad se skutečným stavem, k němuž dospělo znárodnění průmyslu.

⁵³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 88 – 89.

§ 13 (1) Národní podniky jsou majetkem státu ve smyslu dalších ustanovení. Mají postavení samostatných právnických osob. Platí pro ně ustanovení o obchodních plného práva, s hlediska daňového předpisu o podnicích veřejně účtujících, podléhají poplatkové povinnosti podle poplatkového zákona s jeho změnami a doplňky a platí od svého zřízení poplatkový ekvivalent podle § 1, odst. 2, písm. a) zákona ze dne 8. dubna 1938, č. 76 Sb., o poplatkovém ekvivalentu.

(2) Čistá hodnota majetkové podstaty, kterou stát na národní podnik převede, tvoří jeho kmenové jmění. Den, ke kterému národní podnik převezme majetek mu připadající, vyhlásí se podle § 12, odst. 2.

Novelizácia § 13 (účinná spätne od 1. januára 1948)

Zákon č. 114/1948 Zb. o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků

§ 13 zní:

„(1) *Národní podniky jsou majetkem státu ve smyslu dalších ustanovení. Jsou samostatnými právnickými osobami. Platí pro ně ustanovení o obchodních plného práva, s hlediska daňového předpisu o podnicích veřejně účtujících a podléhají poplatkové povinnosti podle poplatkového zákona s jeho změnami a doplňky. Od svého zřízení podléhají poplatkovému ekvivalentu podle § 1, odst. 2, písm. a) zákona ze dne 8. dubna 1938, č. 76 Sb., o poplatkovém ekvivalentu, při čemž se však na ně nevztahují ustanovení § 8 a § 17, odst. 1 téhož zákona.*

(2) *Majetek, který stát na národní podnik převede, a závazky, do kterých národní podnik vstoupí, při jeho zřízení nebo později, se v národním podniku ocení podle. čl. 29 a 31 obchodního zákona, na Slovensku podle §§ 26 a 28 zák. čl. XXXVII/1875. Čistá hodnota majetkové podstaty, kterou stát na národní podnik převede při jeho zřízení, tvoří jeho počáteční kmenové jmění.*

(3) *Den, ke kterému národní podnik převezme majetek mu připadající, se vyhlásí podle § 12, odst. 3.“*

Rozhodnutie Krajského súdu v Hradci Králové z 8. júna 1949, č. Co III 61/49⁵⁴ (č. 100 zbierky)

Národní podnik se stává vlastníkem nemovitostí, které byly na něj převedeny podle § 12 uvedeného dekretu, i bez zápisu v pozemkové knize, a to dnem převzetí uvedeným ve vyhlášce (§ 13 odst. 3 uvedeného dekretu).

§ 14 Podniky a závody, které podléhají znárodnění podle § 4, odst. 4, jednotlivě však nespádají pod ustanovení § 1, odst. 1, nebo § 4, odst. 3 a nehodí se k začle-

⁵⁴ *Sbírka rozhodnutí československých soudů, ročník 1950. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 140 – 141.*

nění do některého národního podniku, může vláda na návrh ministra průmyslu, na Slovensku učiněný v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, přenechat svazkům územní samosprávy nebo společenstvům výdělkovým a hospodářským (družstvům) nebo jiným osobám právnickým nebo osobám fyzickým za náhradu připadající na takový majetek podle § 8.

§ 15 (1) Národní podnik jest povinen užívatí ve firmě označení „národní podnik“, i když převezme dosavadní firmu znárodněného podniku.

(2) Jiné než národní podniky nesmějí užívatí ve své firmě označení „národní podnik“.

(3) Odpovídá-li národní podnik v podstatě některému podniku znárodněnému, může užívat dosavadní firmy tohoto podniku bez svolení jinak podle platných předpisů nutného. Stane-li se tak, je ten, komu firma dosud náležela, povinen jí změnit nebo doplnit, aby se zřetelně lišila od firmy národního podniku.

§ 16 (1) Národní podnik se zapisuje jako firma jednotlivce do rejstříku u krajského soudu vykonávajícího pravomoc ve věcech obchodních, v jehož obvodu má podnik své sídlo; má-li podnik odštěpný (vedlejší) závod, budiž také oznámen k zápisu do rejstříku u krajského soudu vykonávajícího pravomoc ve věcech obchodních, v jehož obvodu jest tento závod.

(2) V ohlášce k zápisu do rejstříku sdělí národní podnik soudu:

- a) data opatření, jímž byl podnik zřízen,
- b) firmu a sídlo podniku,
- c) předmět podnikání,
- d) způsob zastupování podniku a znamenání jeho firmy.

(3) K předložené ohlášce jest připojiti ověřený opis listiny vydané podle § 12, odst. 1.

§ 17 (1) Na návrh národního podniku zapíše knihovní soud přechod vlastnických a jiných práv znárodněného podniku na navrhovatele s odvoláním na tento dekret.

(2) Ustanovení předchozího odstavce platí obdobně o vyznačení přechodu práv znárodněného podniku na národní podnik v jiných úředních rejstřících a seznamech (vodní kniha, rejstřík letecký, patentní, živnostenský a pod.).

§ 18 (1) Národní podniky buďtež vedeny zásadami obchodního podnikání. Stát neručí za jejich závazky.

(2) Národní podniky budou odvádět přebytky svých výtěžků státu.

§ 19 K jednotnému vedení a podnikatelskému obstarávání společných záležitostí národních podniků zřídí vláda na návrh ministra průmyslu podle potřeby celostátní ústřední orgány. Na Slovensku zřídí vláda na návrh ministra průmyslu, učiněný v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod, také oblastní orgány. O těchto orgánech platí ustanovení § 12, odst. 2, §§ 13 až 18 a 20 přiměřeně.

§ 20 (1) Správa národného podniku prísluší predstavenstvu v čele s ředitelem, který mu předsedá.

(2) Ředitel vede záležitosti běžného obchodního provozu národního podniku. Není-li představenstva, není-li schopno se usnášeti, nebo je-li nebezpečí v prodlení, přísluší řediteli, aby učinil potřebná opatření; o nich je povinen podat zprávu představenstvu v nejbližší jeho schůzi.

(3) Ředitel vykonává usnesení představenstva. Má-li však za to, že usnesení představenstva je na újmu zájmů národního podniku, zastaví je a podá o tom ihned zprávu představenstvu a příslušným nadřazeným orgánům.

(4) Ředitel zastupuje národní podnik navenek.

(5) Ředitele zastupuje náměstek (náměstkové) s právy a povinnostmi ředitele.

(6) Představenstvo a ředitel spravují podnik s péčí řádného hospodáře a osobně odpovídají za splnění svých povinností.

§ 21 (1) Členy představenstva (náhradníky) národního podniku jsou zástupci (zástupce) zaměstnanců, zvolení osazenstvem z jeho středu, a osoby jmenované ústředním orgánem, na Slovensku oblastním orgánem, vyslechnuvším svazky územní a zájmové samosprávy. Volbu a jmenování členů představenstva potvrzuje ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod; potvrzení může být kdykoliv odvoláno.

(2) Členy představenstva (náhradníky) ústředního a oblastního orgánu jmenuje vláda na návrh ministra průmyslu, učiněný v dohodě se zúčastněnými ministry po slyšení příslušné ústřední odborové organizace, příslušných zájmových organizací průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí, a pokud jde o členy představenstva (náhradníky) oblastního orgánu, též po dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod.

(3) Členem představenstva (náhradníkem) národního podniku a ústředního a oblastního orgánu může být toliko československý státní příslušník; musí mít odborné vědomosti a zkušenosti.

(4) Člen představenstva (náhradník) národního podniku a ústředního a oblastního orgánu nesmí provozovat jiný výdělečný podnik, ani nesmí vykonávat funkci nebo činnost, která jest v rozporu se zájmy národního podniku a jeho ústředního (oblastního) orgánu.

(5) Členové představenstva (náhradníci) vykonají příslušnému řediteli slib, že budou svědomitě plnit své povinnosti v souladu se zájmy státu.

§ 22 (1) Ředitele (náměstky) národního podniku jmenuje a odvolává se schválením ministra průmyslu představenstvo ústředního orgánu po slyšení ústřední rady odborů, příslušných zájmových organizací průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví a jiných odborných organizací a institucí. Na Slovensku ředitele národního podniku (náměstka) jmenuje a odvolává se schválením pověřence pro průmysl a obchod představenstvo oblastního orgánu po slyšení ústředí

odborových svazů Slovenska a příslušné zájmové organizace průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí. Je-li v národním podniku několik náměstků, musí být jeden z nich ustanoven z řad jeho zaměstnanců.

(2) Oblastní ředitele (náměstky) jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra průmyslu, učiněný v dohodě s pověřencem pro průmysl a obchod po slyšení ústředního ředitele, ústředí odborových svazů Slovenska a ústředního sdružení slovenského průmyslu.

(3) Ústřední ředitele (náměstky) jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra průmyslu, učiněný po slyšení ústřední rady odborů a příslušné zájmové organizace průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí.

(4) Ředitelem (náměstkem) může být toliko československý státní příslušník, musí mít odborné vědomosti a zkušenosti.

(5) Ředitel (náměstek) nesmí vykonávat zaměstnání, funkci nebo činnost, která jest v rozporu se zájmy podniku.

(6) Ředitel (náměstek) vykoná ministru průmyslu slib, že bude svědomitě plnit své povinnosti. Na Slovensku vykoná ředitel národního podniku tento slib pověřenci pro průmysl a obchod.

(7) Podnik ohlásí svého ředitele (náměstka) k zápisu do rejstříku. Ředitel (náměstek) má učiniti svůj podpis před obchodním soudem nebo podati svůj podpis v ověřené formě. Za podnik se podpisuje tak, že k vytištěnému nebo kýmkoliv napsanému zákonnému označení podniku připojí ředitel (náměstek) svůj podpis. § 23 Vláda vydá nařízením podrobné předpisy o národních podnicích a ústředních a oblastních orgánech, zejména o jejich hospodaření, účtování, použití jejich výtěžků, o vztahu zaměstnanců k podniku, o kontrole, o jednání a usnášení představenstva, o odpovědnosti ředitele a členů představenstva a o výzkumnictví národních podniků a o znárodněných podnicích (statut národních podniků).

§ 24 Ministr průmyslu, na Slovensku v dohodě s ním také pověřenec pro průmysl a obchod, dozírá na podniky znárodněné a na národní podniky a oblastní a ústřední orgány a fondy (§ 26), jakož i na výzkumnictví jejich, a může jejich činnosti i hospodaření kdykoliv svými nebo jím pověřenými orgány přezkoumávat. Podrobnosti upraví statut národních podniků (§ 23).

§ 25 (1) Pracovní a platové poměry zaměstnanců národních podniků a ústředních (oblastních) orgánů se řídí předpisy platnými pro zaměstnance v soukromoprávním poměru.

(2) Pokud nejde o případy uvedené v § 5, odst. 2, nesmějí být zásadně zhoršeny platové a zaopatřovací podmínky zaměstnanců a poživatelů zaopatřovacích platů znárodněných podniků.

(3) Podrobnosti upraví vládní nařízení.

§ 26 Majetek určený pro sociální, vzdělávací a podobné účely nesmí býti odňat svému určení. Totéž platí o sociálních, vzdělávacích a podobných fondech; podrobnosti o jejich organizaci upraví statut národních podniků.

ODDÍL IV. Přechodná ustanovení.

...

ODDÍL V Trestní ustanovení.

§ 31 (1) Kdo se dopustí pletich v úmyslu, aby znárodnění podniku podléhajícího znárodnění zestátněním zmařil nebo zvýšenou měrou ztížil, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let a trestem na penězích do deseti milionů korun; v oboru působnosti trestního zákona zák. čl. V/1878 vysloví soud zároveň ztrátu úřadu a dočasné odnětí politických práv.

(2) Kdo poruší některé ustanovení tohoto dekretu nebo nařízení podle něho vydaných, bude potrestán, nejde-li o čin soudně trestný, okresním národním výborem pro správní přestupek trestem na penězích (pokutou) do pěti milionů korun a trestem na svobodě (vězením, uzamčením) do šesti měsíců nebo některým z těchto trestů; pro případ nedobytnosti trestu na penězích uloží se náhradní trest na svobodě podle míry zavinění do šesti měsíců. Uloží-li se oba tresty zároveň, nesmí trest na svobodě spolu s náhradním trestem za nedobytný trest na penězích činiti více než šest měsíců.

(3) Tresty na penězích připadají státu.

§ 32 (1) Ukládá-li soud nebo okresní národní výbor trest na penězích zaměstnanci, zmocněnci, zástupci nebo jinému orgánu fyzické nebo právnické osoby, při jejímž zastoupení byl čin trestný podle § 31 spáchán, může vysloviti, že tato osoba ručí za uložený trest na penězích rukou společnou a nerozdílnou.

(2) Tato osoba musí býti, je-li soudy (okresnímu národnímu výboru) známa, obeslána k jednání v první stolici a je oprávněna přednésti skutkové okolnosti, jež mohou míti význam pro posouzení věci a činiti návrhy.

(3) Výrok o ručení třeba pojmouti do rozsudku (trestního nálezu) a osoba tímto výrokem postižená má právo bráti jej v odpor odvoláním. V řízení pro soudně trestný čin může se veřejný žalobce odvolati také tehdy, když takový výrok nebyl učiněn. O odvolání proti takovému výroku platí totéž co o odvolání proti výroku o trestu.

(4) Tresty na penězích se dobývají na osobě, jíž bylo ručení uloženo, podle všeobecných ustanovení platných o trestech na penězích.

§ 33 (1) Při odsouzení pro zločin podle § 31, odst. 1, nebo při odsouzení pro správní přestupek podle § 31, odst. 2 k trestu na svobodě nebo na penězích přesahujícímu jeden milion korun, uveřejní se rozsudek (trestní náleze) v jednom nebo několika denních listech určených rozsudkem (trestním náleze) na útraty odsouzeného.

(2) Soud (okresní národní výbor) stanoví, zda mají býti uveřejněny i důvody

rozsudku (trestního nálezu) nebo jejich podstatný obsah ve znění, které sám určí. § 34 Z odsuzujícího trestního nálezu se lze do 15 dnů od jeho doručení odvolati k zemskému národnímu výboru, který rozhodne s konečnou platností. Odvolání jest podati u okresního národního výboru, který nález vydal. Odvolání má odkladný účinek.

§ 35 Přestupky tohoto dekretu se promlčují ve třech letech.

ODDÍL VI Účinnost a provedení.

§ 36 Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej všichni členové vlády.⁵⁵

Dekret presidenta republiky č. 101/1945 Zb. o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského

K návrhu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

ODDÍL I. Rozsah znárodnění

§ 1 (1) Dnem vyhlášení tohoto dekretu se znárodnují:

1. cukrovary a rafinerie cukru,
2. průmyslové lihovary a rafinerie lihu,
3. pivovary, které vystavily v roce 1937 více než 150.000 hl piva,
4. mlýny s technickým zařízením o denní výkonnosti nejméně 60 tun obilí v den počátku účinnosti tohoto dekretu,
5. podniky na výrobu umělých jedlých tuků s více než 150 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940,
6. podniky na výrobu čokolády a cukrovinek s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940.

(2) U podniků průmyslových odvětví uvedených v odstavci 1, č. 5 a 6, které nebyly v provozu ve všech dobách, podle průměru počtu zaměstnanců vzatých za základ pro znárodnění, rozhoduje průměr stavů ke dnům 1. ledna posledních dvou let těchto dob, netrval-li provoz podniku ani tak dlouho, stav zaměstnanců k 1. lednu 1940; u podniku, který nebyl ani v tomto dni v provozu, rozhoduje stav zaměstnanců ke dni počátku účinnosti tohoto dekretu. Počet zaměstnanců v rozhodných dobách se zjišťuje stavem vykazovaným nositeli veřejného sociálního pojištění.

(3) Ustanovení tohoto dekretu se nevztahují:

- a) na podniky společenstva výdělkového a hospodářského podle zákona ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z., o společenstvech výdělkových a hospodářských, na

⁵⁵ *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 47. Vydána dne 27. října 1945, 100. Dekret presidenta republiky o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, s. 207 – 214.

Slovensku družstva podle §§ 223 a násl. zák. čl. XXXVII/1875, jakož i na podnik, který náleží takovému společenstvu nebo družstvu nebo jemu náležel po 29. září 1938,

b) na rolnické akciové cukrovary a rafinerie cukru, jejichž většinu akcií vlastnili 1. ledna 1945 pěstitelé řepy, hospodařící na zemědělských podnicích do 50 ha orné půdy, při čemž se určuje, že se tyto podniky přemění na podniky družstevní, na nichž se účastní zemědělci, zaměstnanci a stát podle předpisů, které budou o tom vydány vládním nařízením,

c) na podnik, který vláda ve zvlášť odůvodněných případech na návrh ministra výživy učiněný v dohodě s ministrem zemědělství, na Slovensku též v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování, vyjme ze znárodnění,

d) na podnik, který ministr výživy v dohodě s ministrem financí, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování a po slyšení pověřence pro finance, vyloučí ze znárodnění za tím účelem, aby byl trvale zastaven, protože se vláda usnesla, že jeho další provozování není ve veřejném zájmu.

(4) Ministr výživy, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování, vyhlásí s účinkem doručení v Úředním listě a v Úradnom vestníku, které podniky byly tímto dekretem znárodněny.

§ 2 Ustanovení tohoto dekretu se nevztahují na podniky odvětví znárodněných podle § 1, odst. 1, č. 3 až 6, dostavily-li se podmínky pro jejich znárodnění teprve po dni počátku účinnosti tohoto dekretu.

§ 3 Zakládati nové podniky v odvětvích znárodněných podle § 1, odst. 1, č. 1 a 2 a nabývati k tomu potřebná oprávnění je vyhrazeno československému státu. Na návrh ministra výživy, na Slovensku ministra výživy v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování, může vláda toto právo přenést na jinou fyzickou nebo právnickou osobu a vázati je podmínkami.

§ 4 (1) Znárodněním nabývá československý stát vlastnictví znárodněných podniků v rozsahu níže stanoveném.

(2) Znárodnění se týká veškerých nemovitostí, budov a zařízení, sloužících provozu znárodněného podniku, veškerého příslušenství podniku, počítajíc v to všechna práva (patenty, licence, živnostenská oprávnění, známky, vzorky a pod.), směnky, cenné papíry, vkladní knížky, hotovosti a pohledávky k podniku náležející, jakož i všech hotových a nedokončených výrobků, polotovarů, zásob a hmot, které patří podniku v den počátku účinnosti tohoto dekretu. Ložisek a nalezišť surovin a movitostí a práv sloužících trvale provozu podniku se týká znárodnění, i když náležejí někomu jinému než vlastníku podniku.

(3) Zároveň s podnikem se znárodnějí v rozsahu plynoucím z ustanovení odstavce 2 i veškeré pomocné podniky a pomocné závody, náležející témuž vlastníku, jakož i veškeré podniky a závody, které tvoří s podnikem znárodněným nerozlučný hospodářský celek.

(4) Náleží-li znárodněný podnik komanditní společnosti na akcie, akciové společnosti nebo společnosti s ručením omezeným, které jsou kapitálově zvláště silné, nebo u kterých jsou kapitálové účasti na nich rozptýleny na značný počet účastníků, nebo jejichž podnikání zahrnuje poměrně širokou oblast, znárodnuje se veškerý jejich majetek, jakož i podniky koncernové, u kterých jim náleží více než polovina kapitálu nebo na které mají rozhodující vliv.

(5) Jde-li o jiné vlastníky, než o kterých jest ustanoveno v odstavci 4, vyjme ministr výživy, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování, ze znárodnění jednotlivé majetkové kusy, majetkové soubory nebo práva, pokud jich není nezbytně třeba k provozu znárodněného podniku, a ponechá je dosavadnímu vlastníku.

§ 5 (1) Národní podnik (§§ 8 a násl.), do kterého vplyne majetková podstata znárodněného podniku, vstupuje v závazky znárodněného podniku v den převzetí. Vplyne-li majetková podstata do několika národních podniků, rozvrhne ministr výživy, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování, zároveň s opatřením podle § 8, do kterých závazků vstoupí jednotlivý národní podnik.

(2) U závazků, které jsou hospodářsky neodůvodněné, počítajíc v to závazky ze služebních smluv, zaručujících zaměstnancům nepřiměřeně vysoké platy, zaopatřovací požitky, odbytné a pod., může se národní podnik domáhati zrušení nebo jiné přiměřené úpravy. Nedojde-li v tom k dohodě, rozhodne rozhodčí soud. Podrobná ustanovení o rozhodčím soudu budou vydána zvlášť.

(3) Je-li znárodněný podnik zřejmě předlužen, může se národní podnik zprostiti ručení za závazky, s výjimkou závazků vyplývajících z práv, která by nebyla dotčena prohlášením konkursu, tím, že hodnotu rovnající se obecné ceně aktiv znárodněného podniku v den převzetí, zmenšenou o hodnotu závazků, které zůstanou nedotčeny, složí k soudu jako samostatnou majetkovou podstatu a navrhne, aby byl zřízen opatrovník, který by vypořádal závazky, a je-li třeba, navrhl prohlášení konkursu na podstatu náhrady.

(4) Stát neručí za závazky znárodněného podniku, ani když dojde k vypořádání podle předchozího odstavce. Zajištění závazků zůstává nedotčeno.

§ 6 (1) Národní podnik může odporovati právním jednáním, která vykonal vlastník znárodněného podniku po 29. srpnu 1944 v úmyslu poškoditi nebo ztížit znárodnění průmyslu anebo zavléci ve svůj nebo cizí prospěch majetkové hodnoty podniku.

(2) Odporovati lze do jednoho roku od převzetí podniku. Jinak platí přiměřeně ustanovení odpůrčího řádu, vydaného zákonem ze dne 27. března 1931, č. 64 Sb.

ODDÍL II. Náhrada.

§ 7 O náhradě platí přiměřeně ustanovení oddílu II (§§ 7 až 11) deketu presidenta republiky ze dne 24. října 1945, č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

ODDÍL III. Národní podniky a jejich organizace.

§ 8 (1) Z majetkové podstaty znárodněných podniků, z konfiskovaného nepřátelského majetku průmyslových podniků a z dosavadních státních podniků v znárodněných odvětvích zřídí ministr výživy v dohodě s ministry zemědělství a financí, na Slovensku též v dohodě s pověřenci pro výživu a zásobování, zemědělství a finance, národní podniky takto organizované:

- a) z cukrovarů a rafinerií cukru národní podniky za účasti zemědělců, zaměstnanců a státu (§ 18, odst. 1),
- b) z pivovarů národní podniky za účasti svazků územní samosprávy, zaměstnanců a státu (§ 18, odst. 2),
- c) z ostatních v § 1, odst. 1 uvedených podniků národní podniky spravované představenstvem zřízeným podle ustanovení § 18, odst. 3.

(2) Zřízení národního podniku se vyhlásí v Úředním listě a v Úradnom vestníku. § 9 (1) Zemědělcům [§ 8, odst. 1, písm. a)], kteří dodávají národnímu podniku ke zpracování řepy, se přiznává právo zemědělských účastníků. Zemědělským účastníkům se vedle účasti na správě podniku zajišťuje, že podnik bude za šetření zásady řádného vlastního podnikového hospodářství provozován tak, aby jeho provoz nebyl v rozporu s požadavky řádného hospodaření na zemědělských podnicích provozovaných zemědělskými účastníky. Zemědělství účastníci naproti tomu jsou povinni při provozu svého zemědělského podniku převzít všeobecné závazky, které v zájmu řádného hospodaření na podniku jim budou uloženy při přiznání postavení zemědělského účastníka.

(2) Míra závazků a práv zemědělského účastníka na podniku je vyjádřena jeho zájmovým podílem na provozu podniku, který se vypočte podle průměru dodávek řepy za posledních 10 roků ze zemědělské půdy, na níž zemědělský účastník hospodaří. Zájmový podíl se zapíše do knihy zemědělských účastníků.

(3) Zájmový podíl jest především základem pro výpočet roční dodávky řepy podle rozsahu provozu národního podniku.

§ 10 (1) Národní podniky jsou majetkem státu ve smyslu dalších ustanovení. Mají postavení samostatných právnických osob. Platí pro ně ustanovení o obchodních plného práva, s hlediska daňového předpisy o podnicích veřejně účtujících, podléhají poplatkové povinnosti podle poplatkového zákona s jeho změnami a doplňky a platí od svého zřízení poplatkový ekvivalent podle § 1, odst. 2, písm. a) zákona ze dne 8. dubna 1938, č. 76 Sb., o poplatkovém ekvivalentu.

(2) Čistá hodnota majetkové podstaty, kterou stát na národní podnik převede, tvoří jeho kmenové jmění. Den, ke kterému národní podnik převezme majetek mu připadající, vyhlásí se podle § 8, odst. 2.

§ 11 Podniky a závody, které podléhají znárodnění podle § 4, odst. 4, jednotlivě však nespádají pod ustanovení § 1, odst. 1, nebo § 4, odst. 3 a nehodí se k začle-

nění do některého národního podniku, může vláda na návrh ministra výživy, na Slovensku učiněný v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování, přenechat svazkům územní samosprávy nebo společenstvům výdělkovým a hospodářským (družstvům) nebo jiným osobám právnickým nebo osobám fyzickým za náhradu připadající na takový majetek podle předpisů tohoto dekretu (§ 7).

§ 12 (1) Národní podnik jest povinen užívatí ve firmě označení „národní podnik“, i když převezme dosavadní firmu znárodněného podniku.

(2) Jiné než národní podniky nesmějí užívatí ve své firmě označení „národní podnik“.

§ 13 (1) Národní podnik se zapisuje jako firma kupce-jednotlivce do rejstříku u krajského soudu, vykonávajícího pravomoc ve věcech obchodních, v jehož obvodu má podnik své sídlo; má-li podnik odštěpný (vedlejší) závod, budiž také oznámen k zápisu do rejstříku u krajského soudu vykonávajícího pravomoc ve věcech obchodních, v jehož obvodu jest tento závod.

(2) V ohlášce k zápisu do rejstříku sdělí národní podnik soudu:

- a) data opatření, jímž byl podnik zřízen,
- b) firmu a sídlo podniku,
- c) předmět podnikání,
- d) způsob zastupování podniku a znamenání firmy.

(3) K předložené ohlášce jest připojiti ověřený opis listiny vydané podle § 8, odst. 1.

§ 14 (1) Na návrh národního podniku zapíše knihovní soud přechod vlastnických a jiných práv znárodněného podniku na navrhovatele s odvoláním na tento dekret.

(2) Ustanovení předchozího odstavce platí obdobně o vyznačení přechodu práv znárodněného podniku na národní podnik v jiných úředních rejstřících a seznamech (vodní kniha, rejstřík letecký, patentní, živnostenský a pod.).

§ 15 (1) Národní podniky buďtež vedeny zásadami obchodního podnikání. Stát neručí za jejich závazky.

(2) Národní podniky budou odváděti přebytky svých výtěžků státu.

§ 16 K jednotnému vedení a podnikatelskému obstarávání společných záležitostí národních podniků zřídí vláda na návrh ministra výživy podle potřeby celostátní ústřední orgány. Na Slovensku zřídí vláda na návrh ministra výživy, učiněný v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování, také oblastní orgány. O těchto orgánech platí ustanovení § 8, odst. 2, §§ 10 až 15 a 17 přiměřeně.

§ 17 (1) Správa národního podniku přísluší představenstvu v čele s ředitelem, který mu předsedá.

(2) Ředitel vede záležitosti běžného obchodního provozu národního podniku. Není-li představenstva, není-li schopno se usnášeti, nebo je-li nebezpečí v prodlení, přísluší řediteli, aby učinil potřebná opatření; o nich je povinen podati zprávu představenstvu v nejbližší jeho schůzi.

(3) Ředitel vykonává usnesení představenstva. Má-li však za to, že usnesení představenstva je na újmu zájmů národního podniku, zastaví je a podá o tom ihned zprávu představenstvu a příslušným nadřízeným orgánům.

(4) Ředitel zastupuje národní podnik navenek.

(5) Ředitele zastupuje náměstek (náměstkové) s právy a povinnostmi ředitele.

(6) Představenstvo a ředitel spravují podnik s péčí řádného hospodáře a osobně odpovídají za splnění svých povinností.

§ 18 (1) Členy představenstva národního podniku, organisovaného za účasti zemědělců, zaměstnanců a státu (cukrovary a rafinerie cukru), jsou čtyři zástupci zemědělských účastníků podniku (§ 9), dva zástupci stálých zaměstnanců podniku a jeden zástupce státu. Zástupce zemědělských účastníků v představenstvu volí valné shromáždění zemědělských účastníků podniku podle zásady rovného hlasovacího práva. Zástupce stálých zaměstnanců volí stálí zaměstnanci ze svého středu.

(2) Členy představenstva národního podniku, organisovaného za účasti svazků územní samosprávy, zaměstnanců a státu (pivovary), jsou tři zástupci příslušného svazku územní samosprávy, dva zástupci stálých zaměstnanců podniku a dva zástupci státu. Zástupce svazků územní samosprávy jmenuje okresní národní výbor, v jehož obvodu jest sídlo podniku. Zástupce stálých zaměstnanců volí stálí zaměstnanci ze svého středu.

(3) Členy představenstva ostatních národních podniků jsou zástupci (zástupce) zaměstnanců, zvolení osazenstvem z jeho středu, a osoby jmenované ústředním orgánem, na Slovensku oblastním orgánem, vyslechnuvším svazky územní a zájmové samosprávy.

(4) Ministr výživy, na Slovensku v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování, jednak potvrzuje volbu a jmenování členů představenstva, jednak, pokud jde o národní podniky uvedené v odstavcích 1 a 2, jmenuje zástupce státu do jejich představenstva. Potvrzení nebo jmenování může býti kdykoliv odvoláno.

(5) Stejným způsobem jako členové představenstva se zřizuje potřebný počet jejich náhradníků.

(6) Členy představenstva (náhradníky) ústředního a oblastního orgánu jmenuje vláda na návrh ministra výživy, učiněný v dohodě s ministrem zemědělství a ostatními zúčastněnými ministry po slyšení příslušné ústřední odborové organizace, příslušné ústřední zemědělské organizace, příslušných zájmových organizací průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí, a pokud jde o členy představenstva (náhradníky) oblastního orgánu, též po dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování.

(7) Členem představenstva (náhradníkem) národního podniku a ústředního a oblastního orgánu může býti toliko československý státní příslušník; musí mít odborné vědomosti a zkušenosti.

(8) Člen představenstva (náhradník) národního podniku a ústředního a oblastního orgánu nesmí provozovati jiný výdělečný podnik, ani nesmí vykonávati funkci nebo činnost, která jest v rozporu se zájmy národního podniku a jeho ústředního (oblastního) orgánu.

(9) Členové představenstva (náhradníci) vykonají ministru výživy slib, že budou svědomitě plniti své povinnosti v souladu se zájmy státu.

§ 19 (1) Ředitele (náměstky) národního podniku jmenuje a odvolává se schválením ministra výživy představenstvo ústředního orgánu po slyšení Ústřední rady odborů, Jednotného svazu českých zemědělců, příslušných zájmových organizací průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví a jiných odborných organizací a institucí. Na Slovensku ředitele (náměstky) národního podniku jmenuje a odvolává se schválením pověřence pro výživu a zásobování představenstvo oblastního orgánu po slyšení Ústředí odborových svazů Slovenska, Jednotného svazu slovenských rolníků, příslušné zájmové organizace průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí. Je-li v národním podniku několik náměstků, musí býti jeden z nich ustanoven z řad jeho zaměstnanců.

(2) Oblastní ředitele (náměstky) jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra výživy, učiněný v dohodě s pověřencem pro výživu a zásobování po slyšení ústředního ředitele, Ústředí odborových svazů Slovenska, Jednotného svazu slovenských rolníků a Ústředního sdružení slovenského průmyslu.

(3) Ústřední ředitele (náměstky) jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra výživy, učiněný v dohodě s ministrem zemědělství po slyšení Ústřední rady odborů, Jednotného svazu českých zemědělců, příslušné zájmové organizace průmyslu a podle povahy průmyslového odvětví i jiných odborných organizací a institucí.

(4) Ředitelem (náměstkem) může býti toliko československý státní příslušník; musí míti odborné vědomosti a zkušenosti.

(5) Ředitel (náměstek) nesmí vykonávati zaměstnání, funkci nebo činnost, která je v rozporu se zájmy podniku.

(6) Ředitel (náměstek) vykoná ministru výživy slib, že bude svědomitě plniti své povinnosti. Na Slovensku vykoná ředitel národního podniku tento slib pověřenci pro výživu a zásobování.

(7) Podnik ohlásí svého ředitele (náměstka) k zápisu do rejstříku. Ředitel (náměstek) má učiniti svůj podpis před obchodním soudem nebo podati svůj podpis v ověřené formě. Za podnik se podpisuje tak, že k vytištěnému nebo kýmkoliv napsanému zákonnému označení podniku připojí ředitel (náměstek) svůj podpis. § 20 Vláda vydá nařízením podrobné předpisy o národních podnicích a ústředních a oblastních orgánech, zejména o jejich hospodaření, účtování, použití jejich výtěžků, o vztahu zaměstnanců k podniku, o kontrole, o jednání a usnášení

představenstva, o postavení zemědělských účastníků podniku, o odpovědnosti ředitele a členů představenstva, o výzkumnictví národních podniků a o znárodněných podnicích (statut národních podniků potravinářských).

§ 21 Ministr výživy, na Slovensku v dohodě s ním také pověřenec pro výživu a zásobování, dozírá na podniky znárodněné a na národní podniky a oblastní a ústřední orgány a fondy (§ 23), jakož i na výzkumnictví jejich, a může jejich činnost i hospodaření kdykoliv svými nebo jím pověřenými orgány přezkoumávat. Podrobnosti upraví statut národních podniků potravinářských (§ 20).

§ 22 (1) Pracovní a platové poměry zaměstnanců národních podniků a ústředních (oblastních) orgánů se řídí předpisy platnými pro zaměstnance v soukromoprávním poměru.

(2) Pokud nejde o případy uvedené v § 5, odst. 2, nesmějí býti zásadně zhoršeny platové a zaopatřovací podmínky zaměstnanců a uživatelů zaopatřovacích platů znárodněných podniků.

(3) Podrobnosti upraví vládní nařízení.

§ 23 Majetek určený pro sociální, vzdělávací a podobné účely nesmí býti odňat svému určení. Totéž platí o sociálních, vzdělávacích a podobných fondech; podrobnosti o jejich organizaci upraví statut národních podniků potravinářských (§ 20).

ODDÍL IV. Ustanovení přechodná a trestní.

§ 24 O prozatímní správě a vedení záležitostí znárodněných podniků, o osvobození od daní a dávek, o trestání porušení ustanovení tohoto dekretu nebo nařízení podle něho vydaných platí přiměřeně ustanovení oddílů IV a V (§§ 27 až 35) dekretu presidenta republiky č. 100/1945 Sb. s tím, že tam, kde podle právě jmenovaného dekretu vyvíjí působnost ministr průmyslu, po případě pověřenec pro obchod a průmysl přísluší tato působnost, pokud jde o podniky a odvětví průmyslu znárodněné tímto dekretem, ministru výživy, po případě pověřenci pro výživu a zásobování.

ODDÍL V. Účinnost a provedení.

§ 25 Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej všichni členové vlády.⁵⁶

⁵⁶ *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 47. Vydána dne 27. října 1945, 101. Dekret presidenta republiky o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, s. 215 – 220.

Dekret presidenta republiky č. 104/1945 Zb. o závodních a podnikových radách

K návrhu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

HLAVA I. Závodní zastupitelstvo zaměstnanců

§ 1 (1) Zájmovým zastupitelstvem zaměstnanců v závodě, (dále jen závodní zastupitelstvo) jsou závodní rada, závodní důvěrník, podniková rada a náhradní orgán závodního zastupitelstva.

(2) V závodech, které zaměstnávají pravidelně méně než 3 zaměstnance, vykonávají působnost závodního zastupitelstva v rozsahu uvedeném v § 20, č. 1 všeobecné orgány jednotné odborové organizace. Podrobné předpisy o tom stanoví vláda nařízením.

(3) Působnost jednotné odborové organizace hájiti a zastupovati zájmy zaměstnanců není tímto dekretem dotčena.

§ 2 (1) Vedení závodu náleží správě závodu a ona jest výlučně odpovědnou za podnikání a jeho úspěch. Závodnímu zastupitelství nepřisluší zasahovati do správy a provozu samostatnými nařízenými. Závodní zastupitelstvo a správa závodu buďte ve stálém styku tak, aby byl trvale zajištěn hladký a nerušený chod závodu.

(2) Závodní zastupitelstvo má usilovati o to, aby jak správa závodu, tak zaměstnanci závodu uplatňovali a uskutečňovali opatření, odpovídající obecnému prospěchu hospodářskému a upustili od takových, které tomuto cíli škodí.

HLAVA II. Zřízení a organizace závodního zastupitelstva

Část první. Zřízení závodního zastupitelstva

§ 3 (1) Závodní rada se zřizuje pro každý samostatný závod, který pravidelně zaměstnává alespoň 20 zaměstnanců.

(2) Závodem podle tohoto dekretu rozumí se provozní zařízení zaměstnavatele, k němuž jsou závodní zaměstnanci v pracovním (služebním) poměru.

(3) Samostatným je závod, který se správou nebo účtováním liší od jiných závodů téhož podniku nebo téhož zaměstnavatele.

§ 4 V samostatném závodě, který pravidelně zaměstnává méně než 20 osob, alespoň 3 zaměstnance, zřizuje se závodní důvěrník.

§ 5 (1) V závodech, v nichž jest zřídití závodní radu nebo závodního důvěrníka, jmenuje příslušný orgán jednotné odborové organizace náhradní orgán závodního zastupitelstva ze zaměstnanců závodu na dobu, než bude závodní rada ustavena nebo zvolen závodní důvěrník.

(2) Náhradní orgán závodního zastupitelstva vykonává působnost, příslušející závodní radě, po případě závodnímu důvěrníku. Způsob zřízení a organizaci náhradního orgánu závodního zastupitelstva stanoví vláda nařízením.

§ 6 (1) Tvoří-li několik závodů téhož zaměstnavatele samostatnou hospodářskou

jednotu s jednotným hospodárskym úkolem a vedením (správou), môže byť pro podnik usnesením závodních rad zřízena podniková rada.

(2) Podmínky zřízení podnikových rad a jejich organizaci v podnicích nositelů veřejné správy s rozsáhlým obvodem působnosti nebo se složitou funkční organizací stanoví k návrhu jednotné odborové organizace ministerstvo ochrany práce a sociální péče, na Slovensku v dohodě s poverenikem pre sociálnu starostlivosť.

(3) Způsob zřízení podnikové rady stanoví vláda nařízením.

§ 7 (1) Členové závodní rady se volí přímou a tajnou volbou na základě kandidátní listiny, kterou navrhuje jednotná odborová organizace. Kandidáty určuje její závodní organizace, a to na své členské schůzi. Závodní rada jest zvolena, hlasovaly-li pro kandidátní listinu nejméně 4/5 členů osazenstva na volbě zúčastněných.

(2) Závodní důvěrník se volí přímou a tajnou volbou absolutní většinou hlasů.

(3) Volební právo, volitelnost, povinnost přijmouti volbu a volební řízení upraví vláda nařízením.

Část druhá. Organizace závodního zastupitelstva

Závodní rady

§ 8 (1) Počet členů závodní rady činí v závodech s 20 až 60 zaměstnanci 3 členy, se 61 až 100 zaměstnanci 4 členy; na každých dalších 100 zaměstnanců až do 400 připadá vždy další jeden člen, od 401 až do 1 000 zaměstnanců na každých dalších 200 a od 1 001 do 4 000 zaměstnanců vždy na každé další 2 000 další jeden člen závodní rady. Při tom zlomky nad polovinu rozdílu počtu zaměstnanců pro určení dalšího člena závodní rady počítají se za čísla celá.

(2) Pro stanovení počtu členů závodní rady je rozhodným počet zaměstnanců v závodě v den vyhlášení voleb.

(3) Počet náhradníků odpovídá počtu členů závodní rady.

§ 9 (1) Závodní rada se volí na dobu jednoho roku.

(2) Volební období počíná 1. května nebo dnem, kdy se závodní rada později ustavila. Končí dnem 30. dubna.

§ 10 (1) Závodní rada zaniká:

a) poklesem počtu zaměstnanců v závodě po 3 měsíce pod 20 nebo

b) trvalým zastavením provozu závodu.

(2) Činnost závodní rady končí:

a) uplynutím volebního období,

b) klesl-li počet členů závodní rady spolu s náhradníky pod polovici,

c) nálezem rozhodčí komise, kterým se závodní rada rozpouští, nebo

d) odstoupením závodní rady, bylo-li přijato na závodním shromáždění.

(3) V případech uvedených v odstavci 2, písm. a), b) a d) setrvávají členové závodní rady v činnosti až do doby, kdy bude ustavena nová závodní rada nebo zřízen náhradní orgán.

(4) Podrobné predpisy o podmínkách a následcích zániku závodní rady nebo ukončení její činnosti stanoví vláda nařízením.

§ 11 (1) Členství v závodní radě jest funkcí čestnou.

(2) Je-li toho podle rozsahu činnosti závodní rady třeba a souhlasí-li s tím příslušný orgán jednotné odborové organizace, zproští správa závodu k návrhu závodní rady na dobu funkčního období jednoho nebo více členů závodní rady výkonu prací, k nimž podle pracovní smlouvy nebo služebních předpisů jsou povinni, a to:

v závodech s více než 500 zaměstnanci jednoho člena,

v závodech s více než 5 000 zaměstnanci dva členy a

v závodech s více než 10 000 zaměstnanci tři členy;

dohodou mezi správou závodu a závodní radou a se souhlasem příslušného orgánu jednotné odborové organizace může býti zproštěn čtvrtý, po případě pátý člen závodní rady.

(3) Členové závodní rady, kteří nebyli zproštěni výkonu prací podle odstavce 2, nesmějí zameškati výkonem funkce více pracovní doby, než kolik vyžaduje výkon funkce.

(4) Členové závodní rady mají nárok na mzdu (plat), která jim ušla pro výkon funkce, bylo-li jej nutno uskutečniti v pracovní době. Členové závodní rady, kteří byli zproštěni výkonu prací podle odstavce 2, mají nárok na mzdu (plat), která by jim náležela, kdyby pracovali. Smluvní ustanovení, která tomu odporují, jsou neplatná. Nedotčena zůstávají příznivější ustanovení smluv a služební práva.

§ 12 Správa závodu nesmí omezovati členy závodní rady v jejich činnosti podle tohoto dekretu. Se členy závodní rady i po skončení funkce nesmí býti nakládáno nepříznivěji než s jinými zaměstnanci téže kategorie.

§ 13 (1) Pracovní (služební) poměr člena závodní rady může býti zaměstnavatelem zrušen a člen závodní rady může býti přeložen jednostranným opatřením správy závodu do jiného závodu jen po předchozím souhlasu závodní rady. Odepřela-li závodní rada souhlas, může zaměstnavatel navrhnouti u rozhodčí komise, aby na jejím místě udělila souhlas ke zrušení pracovního (služebního) poměru nebo k přeložení.

(2) Rozhodčí komise může souhlas uděliti:

a) jsou-li dány skutečnosti, odůvodňující zbavení člena závodní rady funkce nebo zánik členství v závodní radě nebo

b) je-li výpověď odůvodněna přechodným zastavením provozu závodu.

(3) Souhlasu závodní rady podle odstavců 1 a 2 se vyžaduje také ke zrušení pracovního (služebního) poměru bývalého člena závodní rady po dobou dvou roků od zániku jeho funkce. V této době není však třeba souhlasu, byl-li bývalý člen závodní rady:

a) pravoplatně soudem odsouzen pro zločin nebo pro přečin nebo přestupek,

spáchaný z pohnutek nízkých alebo nečestných alebo pro čin proti verejnej mravopočestnosti,

b) pravoplatne súdom odsouzen pro přečin nebo přestupek podle zákona ze dne 19. března 1928, č. 50 Sb., na ochranu republiky ve znění předpisů jej měnících a doplňujících.

(4) Ustanovení odstavce 1, věta druhá a odstavce 2 platí tu s tím, že rozhodčí komise udělí souhlas také, dopustil-li se bývalý člen závodní rady jednání, zakládajícího důležitý důvod k předčasnému zrušení pracovního (služebního) poměru.

§ 14 (1) Závodní rada a její členové jsou povinni vykonávat funkci tak, aby chod závodu neutrpěl újmy a pořádek v závodě nebyl porušen.

(2) Členové závodní rady jsou povinni zachovávat úplnou mlčenlivost o výrobních, obchodních a provozních tajemstvích závodu.

(3) Členové závodních rad v závodech důležitých pro obranu státu jsou při výkonu své činnosti vázání ustanovením zákona ze dne 13. května 1936, č. 131 Sb., o obraně státu a předpisů jej měnících a doplňujících.

§ 15 (1) Členství v závodní radě zaniká:

a) zánikem závodní rady nebo skončením její činnosti,

b) ztrátou volitelnosti,

c) rozvázáním pracovního (služebního) poměru se závodem nebo

d) vzdáním se, bylo-li příslušným orgánem jednotné odborové organizace schváleno.

(2) Rozhodčí komise zbaví k návrhu jednotné odborové organizace člena závodní rady funkce:

a) porušil-li hrubě své povinnosti,

b) porušil-li povinnost mlčenlivosti, uloženou mu v § 14, odst. 2 nebo

c) žádá-li to alespoň polovina zaměstnanců závodu oprávněných k volbě.

(3) Podnět k návrhu podle odstavce 2 mohou dát zejména také závodní rada, správa závodu nebo zaměstnanci závodu.

§ 16 Zásady pro jednání závodní rady stanoví vláda nařízením. V mezích těchto předpisů řídí se jednání závodní rady jednacím řádem, o němž se usnáší závodní rada a jež schvaluje jednotná odborová organizace podle vzorného jednacího řádu, vdaného jí se schválením ministerstva ochrany práce a sociální péče, na Slovensku v dohodě s povereníkem pro sociálnu starostlivosť.

§ 17 **Závodní shromáždění**

(1) Závodní rada svolává podle potřeby shromáždění zaměstnanců závodu (závodní shromáždění).

(2) Závodní rada podává závodnímu shromáždění zprávu o své činnosti a hospodaření.

§ 18 **Ostatní orgány závodního zastupitelstva**

(1) O závodních důvěrnících platí obdobně ustanovení této části s výjimkou § 8.

Podrobnosti stanoví vládní nařízení.

(2) Organizaci podnikových rad stanoví vláda nařízením.

§ 19 **Náklady činnosti**

(1) Závodní rada uhrazuje náklady své funkční činnosti podle rozpočtu schváleného jednotnou odborovou organizací. Náklady mohou být určeny rozpočtem až do výše, kterou stanoví vláda nařízením.

(2) Rozpočtovou částku hradí závodně radě správa závodu. Hospodaření rozpočtem kontroluje příslušný orgán jednotné odborové organizace. O rozpočtu a o výsledku hospodaření podává závodní rada zprávu závodnímu shromáždění.

(3) Správa závodu jest povinna poskytnouti závodní radě na její návrh místnosti s potřebným zařízením, otopem a osvětlením, a to pro schůze a úřadování závodní rady a volebního výboru a pro schůze závodního shromáždění.

HLAVA III. Působnost závodního zastupitelstva

Část první. Závodní rady

§ 20 Závodní rady jsou povolány:

1. hájit a povzbuzovati hospodářské, sociální, zdravotní a kulturní zájmy zaměstnanců v závodě;

2. dohlížeti, zda hospodářská činnost závodu (podniku) je vykonávána v souhlasu s obecným zájmem hospodářským a podle ustanovení o hospodaření vydaných;

3. dohlížeti, zda hospodářská činnost závodu (podniku) je vykonávána tak, aby při zachování zřetelů obecného prospěchu hospodářského a platných předpisů o hospodaření byly spravedlivě uspokojovány hospodářské, sociální, zdravotní a kulturní zájmy zaměstnanců závodu (podniku);

4. účastniti se v závodech (podnicích) na správě závodu (podniku) návrhy a radou za tím účelem, aby bylo dosaženo k obecnému prospěchu hospodářskému co největší hospodárnosti a výkonu;

5. spolupůsobiti podle předpisů o tom vydaných při výkonu hospodářské a sociálně-politické veřejné správy.

§ 21 (1) Vládním nařízením mohou být v mezích působnosti stanovené v § 20 uloženy závodním radám další úkoly.

(2) Podrobné předpisy o působnosti závodních rad stanoví vláda nařízením.

(3) Příslušný orgán jednotné odborové organizace řídí a usměřuje činnost závodních rad v mezích předpisů o jejich působnosti.

§ 22 Závodní rady jsou při výkony svých úkolů podle § 20, č. 1 oprávněny zejména:

1. účastniti se na hromadné úpravě pracovních podmínek v mezích platných předpisů,

2. účastniti se na úpravě pracovních poměrů jednotlivých zaměstnanců,

3. spolupůsobiti při zařazování zaměstnanců na pracovní místa,

4. spolurozhodovati o prijímaní zamestnanců s hlediska mravní způsobilosti a státní spolehlivosti,
5. spolurozhodovati o propuštění zamestnanců,
6. zakládati a spravovati zařízení k blahu zamestnanců určená,
7. dozírati na sociálně-politickou a sociálně-zdravotní ochranu zamestnanců v závodě.

§ 23 Aby závodní rady mohly plniti úkoly uvedené v § 22, jest správa závodu povinna:

1. předem projednati se závodní radou všechny všeobecné otázky, týkající se zamestnanců závodu, jakož i důležité otázky, týkající se jednotlivých zamestnanců;
2. doručiti závodní radě opisy pracovních smluv a řádů, jakož i všechny další jejich změny;
3. dáti zmocněnému členu závodní rady nahlédnouti do mzdových a platových listin vedených závodem, do mzdových knih a jiných výkazů, do závodních písemnosti, týkajících se činnosti zamestnanců v závodě, jakož i do jiných písemností závodu, významných pro činnosti závodní rady podle § 22 a umožniti mu, aby si pořídil výpisy;
4. vrozuměti neprodleně závodní radu o příchodu dozorčího orgánu ve věcech sociální a zdravotní ochrany zamestnanců, jakož i o komisionelním řízení v těchto věcech.

§ 24 Podíl na čistém zisku

(1) Správa závodu jest povinna přispívati závodní radě ročně podle hospodářského výsledku podniku a podle sociálních potřeb zamestnanců potřebnou částkou, avšak nejméně 10 % z čistého zisku závodu. Výši tohoto podílu ve veřejných podnicích stanoví vláda nařízením.

(2) O způsobu použití rozhoduje závodní rada za souhlasu příslušného orgánu jednotné odborové organizace. Tvoří-li několik závodů podnik, rozhoduje o rozdělení podílu na čistém zisku celého podniku na jednotlivé závody podniková rada za souhlasu příslušného orgánu jednotné odborové organizace.

§ 25 Dohled na hospodářskou činnost závodu (podniku)

Aby mohla býti vykonávána působnost podle § 20, č. 2 a 3, náleží závodní radě:

- a) účastniti se sdělení obchodního a výrobního plánu, jeho rozvrhu a provádění, a to tak, že činí připomínky nebo navrhuje změny zásadní povahy a dozírá nad tím, zda obchodní a výrobní plán závodu je v souladu s hospodářským plánem celostátním;
- b) dohlížeti na provádění obchodního a výrobního plánu včetně investičního programu;
- c) dohlížeti na provoz a správu závodu (podniku) po stránce technické, správní a hospodářské.

(2) Soudí-li závodní rada, že zamýšlená opatření nebo daný stav není v souladu

s předpisy uvedenými v § 20, č. 2 a 3, může správě závodu předložit potřebné návrhy. Nesetká-li se návrh ani po projednání věci se správou závodu s úspěchem, může navrhnout u příslušného orgánu veřejné správy, aby byla zjednána náprava.

(3) Ustanovení § 20, č. 2 a 3 a odstavců 1 a 2 tohoto paragrafu nelze použít u závodních rad účelových zařízení, zejména politických, odborových, konfesionálních, vědeckých, uměleckých organizací a zařízení, dále domácností, spotřebních družstev a hospodářských svazů, pokud jde o dohled na činnost závodu s hlediska účelu těchto organizací a zařízení.

§ 26 Účast na správě závodu (podniku)

(1) Sledujíc účel, uvedený v § 20, č. 4, závodní rada navrhuje správě závodu opatření, způsobilá prospěti hospodárnosti a výkonnosti závodu. K těmto opatřením patří zejména zdokonalení provozu, technického zařízení závodu a zařízení bezpečnostních a zdravotních.

(2) Správa závodu jest povinna zkoumati návrhy závodní rady, jednati o nich se závodní radou a při provádění jednotlivých opatření přihlížeti k připomínkám závodní rady. Pokud možno bez průtahů, nejpozději však do dvou měsíců ode dne podání písemného návrhu, jest správa závodu povinna sdělit písemně závodní radě, co bylo nebo bude zařízeno na základě návrhu nebo z jakého důvodu není možno nebo vhodno jej provést.

§ 27 (1) Aby závodní rada mohla plnit úkoly, uvedené v §§ 22 až 26, jest správa závodu povinna:

a) slyšeti závodní radu o všech zamýšlených hospodářských opatřeních, která vybočují z mezí obyčejného hospodaření;

b) sdělovati závodní radě vyžádaná vysvětlení, podávati ve schůzích závodní rady zprávy o hospodářském, obchodním, výrobním a technickém stavu závodu, o jeho výkonnosti a záměrech pro další dobu, a to alespoň jednou měsíčně, jakož i vždy, žádá-li o to závodní rada; podávati zprávy o stavu závodu v závodním shromáždění alespoň jednou za půl roku; při tom nemusí správa závodu sdělovati výrobních tajemství;

c) dáti nahlédnouti zmocněnému členu závodní rady do obchodních knih a jiných písemností, týkajících se závodu, podati k nim potřebná vysvětlení a poskytnouti mu možnost, aby si pořídil výpisy;

d) přeložiti závodní radě opis účetní uzávěrky za předešlý obchodní rok, a to účet rozvažný, pokud se týče také účet ztráty a zisku, a to nejpozději do 14 dnů po sestavení bilance.

(2) Závodní rada účastní se svými zástupci úředních komisionálních jednání, jakož i jiných úředních jednání, konaných v závodě, pokud svým předmětem se dotýkají působnosti závodní rady podle § 20, č. 2 a 4. Správa závodu jest povinna vyrozuměti včas závodní radu o příchodu dohlédajících orgánů do závodu a o všech komisionálních jednáních a jiných úředních jednáních v závodě.

(3) Jsou-li k tomu závažné důvody, může závodní rada žádati, aby byla na účet závodu provedena příslušným veřejným orgánem odborná revize.

(4) Závodní rada účastní se svými zástupci všech jednání a schůzí orgánů správy závodu. Správa závodu je povinna vyrozuměti včas závodní radu o všech jednáních a schůzích těchto orgánů. Bližší předpisy, zejména pokud jde o závody zbrojní výroby, stanoví vláda nařízením.

(5) Pokud není stanoveno v předcházejících ustanoveních jinak, může si správa závodu nebo závodní rada vyžádati rozhodnutí příslušného orgánu veřejné správy o sporech, které vznikly při provádění §§ 25 až 27 a nemohly být odklizeny dohodou.

(6) Ustanovení odstavců 1 až 5 nelze použít v případech, uvedených v § 25, odst. 3.

(7) Vládním nařízením mohou být upraveny v mezích působnosti stanovené v § 20 další prostředky činnosti závodní rady.

Část druhá. Ostatní orgány závodního zastupitelstva

§ 28 Závodní důvěrník vykonává obdobně působnost příslušející závodní radě. Podrobné předpisy stanoví vláda nařízením.

§ 29 Podniková rada projednává záležitosti, týkající se společných zájmů zaměstnanců podniku a vykonává další působnost, která jinak přísluší závodní radě, a to v záležitostech týkajících se celého podniku. Podrobné předpisy o tom stanoví vláda nařízením.

HLAVA IV. Zaměstnanecké rady nositelů veřejné správy

§ 30 (1) Ve veřejných úřadech, soudech, provozních zařízeních veřejných ústavů, fondů a v jiných zařízeních nositelů veřejné správy zřizují se zaměstnanecké rady.

(2) O organizaci a působnosti zaměstnaneckých rad a jejich výborů (§ 31), jakož i o povinnosti nositelů veřejné správy vůči nim platí obdobně a přiměřeně ustanovení tohoto dekretu, platná pro závodní a podnikové rady. Vládní nařízení stanoví, komu přísluší rozhodovati o stížnostech a sporech z důvodu činnosti zaměstnanecké rady a výboru zaměstnaneckých rad, jakož i ve sporech o rozsah jejich pravomoci.

(3) Ministerstvo ochrany práce a sociální péče, na Slovensku v dohodě s poverenikem pre sociálnu starostlivosť, stanoví k návrhu jednotné odborové organizace v dohodě s příslušným ústředním úřadem, které zařízení nositelů veřejné správy s rozsáhlým obvodem působnosti nebo se složitou funkční organizací jest považovati za samostatné podle obdob ustanovení § 3, odst. 3.

§ 31 (1) Zaměstnanecké rady v zařízeních téhož nositele veřejné správy mohou zřídití souhlasným usnesením výbor zaměstnaneckých rad pro zařízení stejného druhu a téhož instančního stupně.

(2) Ministerstvo ochrany práce a sociální péče, na Slovensku v dohodě s pove-

reníkem pro sociálnu starostlivosť, môže stanoviti k návrhu jednotné odborové organizace v dohode s príslušným ústředním úřadem, že zaměstnanecké rady nositelů veřejné správy mohou zříditi souhlasným usnesením výbor zaměstnaneckých rad také, nejsou-li splněny předpoklady stanovené v odstavci 1.

§ 32 V zařízeních nositelů veřejné správy poskytne správa částku na zařízení, určená k blahu zaměstnanců, jejíž výši stanoví vládní nařízení.

HLAVA V. Rozhodčí komise a opravné řízení

§ 33 (1) Rozhodčí komise zřizují se u okresních úřadů ochrany práce pro jejich obvody.

(2) Rozhodčí komise je příslušná rozhodovati

a) o návrzích, stížnostech a sporech, které náležejí k příslušnosti rozhodčí komise podle tohoto dekretu a podle nařízení vydaných k jeho provedení,

b) o sporech z důvodu činnosti závodní a podnikové rady, závodního důvěrníka a náhradních orgánů,

c) o sporech o rozsah práv a povinností závodního zastupitelstva zaměstnanců a jeho členů.

(3) Proti nálezu rozhodčí komise je přípustna stížnost pro vady řízení a nezákonnost k ústřední rozhodčí komise zřízené u ministerstva ochrany práce a sociální péče pro země České, na Slovensku u Povereníctva pro sociálnu starostlivosť.

(4) Organizace rozhodčích komisí a ústředních rozhodčích komisí, jakož i řízení u nich, bude upraveno vládním nařízením.

HLAVA VI. Všeobecná, trestní a přechodná ustanovení

§ 34 (1) Zřízení, organizace a působnost závodních, podnikových a zaměstnaneckých rad a výborů zaměstnaneckých rad v podniku Československé státní dráhy a v podniku Československá pošta budou se zřetelem na zvláštní organizaci a účel těchto podniků upraveny vládním nařízením.

(2) Vládním nařízením budou upraveny také zřízení, organizace a působnost závodních, podnikových a zaměstnaneckých rad a výborů zaměstnaneckých rad ve vojenských závodech, úřadech, útavech, podnicích a zařízeních.

§ 35 (1) Ustanovení hlavy první až čtvrté o zaměstnancích platí také o učních.

(2) Zaměstnanci podle tohoto dekretu rozumějí se také domácími dělníci, nepracující-i současně pro více podnikatelů. Vojenské osoby nepovažují se zaměstnance podle ustanovení tohoto dekretu.

(3) Ustanovení o členech závodní rady platí obdobně pro jejich náhradníky.

§ 36 Právní jednání, písemnosti a úřední úkony, jichž je třeba podle tohoto dekretu k plnění úkolů závodních (zaměstnaneckých) rad, závodních důvěrníků, podnikových rad nebo výborů zaměstnaneckých rad, jsou osvobozeny od poplatků a dávek za úřední úkony ve věcech správních.

§ 37 (1) Vězením do 6 měsíců a pokutou do 100 000 Kčs nebo jedním z těchto trestů bude potrestán, nejde-li o čin trestný přísněji:

- a) zodpovedný správca závodu, ktorý zasahuje do činnosti závodní alebo podnikovej rady, jejich členů nebo závodních důvěrníků s úmyslem překážeti jim nebo je omezovati v plnění úkolů, které jim přísluší podle tohoto dekretu;
- b) zodpovedný správce závodu, který úmyslně znemožňuje nebo překážá zaměstnancům závodu ve volbě závodní rady nebo závodního důvěrníka nebo překážá orgánu pověřenému přípravou voleb;
- c) zodpovedný správce závodu, který v předložené účetní uzávěrce za uplynulý obchodní rok, v účtu rozvažném, v účtu zisku a ztráty uvede údaje, které jsou v rozporu s prvopisem těchto zpráv;
- d) člen závodní rady, závodní důvěrník, člen podnikové rady nebo člen náhradního orgánu závodního zastupitelstva, který poruší povinnost mlčenlivosti, uloženou mu v § 14, odst. 2 s úmyslem zništným nebo s úmyslem, aby poškodil správu závodu;
- e) člen závodní nebo podnikové rady, závodní důvěrník nebo člen náhradního orgánu závodního zastupitelstva, který svémocným opatřením zasáhne do správy nebo provozu závodu tak, že tím byla způsobena porucha v řádném chodu závodu nebo hmotná škoda závodu.

(2) Byla-li uložena pokuta, buď zároveň pro případ její nedobytnosti uložen náhradní trest vězení podle míry zavinění v mezích sazby trestu na svobodě na čin stanovené.

(3) Trestní řízení provádějí okresní národní výbory.

(4) Jednání nebo opominutí správy závodu proti předpisům tohoto dekretu stíhájí, nejde-li o čin trestný podle odstavce 1, okresní úřady ochrany práce pořádkovou pokutou do 10 000 Kčs.

(5) Ustanovení předchozích odstavců neplatí pro zaměstnanecké rady a výbory zaměstnaneckých rad, jakož i pro závodní a podnikové rady v podnicích, uvedených v § 6, odst. 2. V případech, jichž se týkají ustanovení odstavců 1 až 4, se zjednáva náprava cestou ústavní nebo služební (disciplinární) odpovědnosti správců těchto zařízení, po případě orgány těmto správcům nadřizenými.

§ 38 (1) Zařízení, určená k blahu zaměstnanců závodu (§ 22, č. 6), zřízená před dnem účinnosti tohoto dekretu, přecházejí na závodní radu závodu, jehož zaměstnancům slouží.

(2) Jmenní revírních rad v hornictví přechází na hornický odbor jednotné odborové organizace k účelu všeobecné sociální péče o horníky.

(3) Převody podle odstavců 1 a 2 budou provedeny podle předpisů, které stanoví vláda nařízením.

§ 39 Prvé volby do závodních (zaměstnaneckých) rad a volby závodních důvěrníků podle tohoto dekretu musí být provedeny do 2 měsíců ode dne vyhlášení volebního řádu.

...

§ 41 Tento dekret nabýva účinnosti dňom vyhlásení; provede jej ministr ochrany práce a sociálna péče v dohode se zúčastnenými ministrami.⁵⁷

Nariadenie Slovenskej národnej rady č. 50/1945 Sb.n. SNR o národnej správe

Slovenská národná rada usniesla sa na tomto nariadení:

§ 1 Všetok majetok osôb štátne nespoľahlivých, nachádzajúci sa na území Slovenska, sa štátom zaisťuje a dáva sa pod národnú správu.

§ 2 (1) Štátom sa ďalej zaisťuje a dáva sa pod národnú správu, vyjmúc hnutel'ného a nehnuteľného pôdohospodárskeho majetku ako aj svrškov a bytového zariadenia vôbec, všetok majetok, ktorý bol nadobudnutý buď podľa fašistických právnych noriem o národnej, rasovej alebo politickej perzekúcii, buď súkromnoprávnou smluvou uzavretou po 29. septembri 1938 pod tlakom okupácie alebo národnej, rasovej alebo politickej perzekúcie, a to aj vtedy, keď takýto majetok bol prevedený na osoby tretie.

(2) Národná správa podľa tohto paragrafu nemá sa uvaliť na majetky, ktoré spôsobom uvedeným v ods. 1 nadobudol štát alebo iné verejnoprávne korporácie a ústavy, ak tieto majetky slúžia štátnym alebo iným verejným účelom.

§ 3 Štátom sa majú zaistiť a dať pod národnú správu tiež všetky majetkové podstaty a podniky (závody), u ktorých toto opatrenie vyžadujú celkové verejné alebo hospodárske záujmy, najmä, ak ide o majetkové podstaty, podniky alebo závody opustené alebo také, ktoré sú v držbe, nájme alebo správe osôb nepriateľských a štátne nespoľahlivých.

§ 4 Za osoby štátne nespoľahlivé sa považujú:

a) osoby národnosti nemeckej alebo maďarskej, pokiaľ nepreukážu, že sa aktívne zúčastnili boja proti Nemecku alebo Maďarsku, alebo že závažne prispeli k tomu, aby bola znovu nadobudnutá sloboda Československej republiky a slovenského a českého národa,

b) osoby, ktoré akýmkoľvek spôsobom spolupôsobily pri rozbití a okupovaní Československej republiky alebo jej časti, pri potlačení demokratických slobôd zavedením fašistického režimu, alebo tomu napomáhaly, ktoré počas rozbitia a okupácie Československej republiky akýmkoľvek spôsobom aktívne podporovali fašistický režim alebo nemeckých a maďarských okupantov a ktoré trvanie fašistického režimu alebo nemeckej alebo maďarskej okupácie snažily sa akýmkoľvek spôsobom, najmä marením a potlačovaním oslobodeneckého boja

⁵⁷ *Sbirka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 47. Vydána dne 27. října 1945, 104. Dekret presidenta republiky o závodních a podnikových radách, s. 231 – 238.

slovenského a českého národa, predĺžiť. Za takéto osoby treba považovať najmä význačnejších politických činiteľov fašistického režimu, význačných činiteľov a funkcionárov akýchkoľvek fašistických spolkov a organizácií a ďalej tie osoby, ktoré úmyselne a vedome pomáhali v bankových, priemyselných, obchodných, pôdohospodárskych a podobných podnikoch a hospodárskych organizáciách a ústavoch všetkého druhu nemeckému alebo maďarskému útlaku a drancovaniu a nemeckému alebo maďarskému vedeniu vojny.

§ 5 Za štátne nespoľahlivé z osôb právnických sa považujú tie, ktorých správne orgány vykonávaly činnosť uvedenú v § 4 písm. b), alebo v ktorých kapitálovú alebo majetkovú účasť vlastní alebo majú v držbe osoby uvedené v § 4.

§ 6 Pre posúdenie príslušnosti k nemeckej alebo maďarskej národnosti je rozhodujúci najmä jazyk užívaný v rodinnom styku alebo príslušnosť k maďarskej alebo nemeckej politickej strane po 6. októbri 1938, alebo priznanie národnosti pri poslednom sčítaní ľudu.

§ 7 Národnú správu uvaľuje:

a) u podnikov bankových a hutných povereník Slovenskej národnej rady pre priemysel a obchod;

b) u podnikov priemyslových, obchodných, živnostenských a iných výrobných
1. pri počte zamestnancov do 20, ak obrat neprevyšuje 1,000.000 K, národný výbor,

2. pri počte zamestnancov do 50, ak obrat neprevyšuje 3,000.000 K, okresný národný výbor,

3. pri vyššom počte zamestnancov alebo vyššom obrate, ak ide o priemysel potravín, požívatín a nápojov a vo výkupných organizáciách povereník Slovenskej národnej rady pre výživu a zásobovanie a vo všetkých ostatných prípadoch povereník Slovenskej národnej rady pre priemysel a obchod; pri určovaní počtu zamestnancov rozhoduje normálna prevádzka z roku 1943; pri obrate treba rozumieť obrat za rok 1943;

c) u obytných domov a stavebných parciel, pokiaľ nie sú príslušenstvom živnostenského alebo pôdohospodárskeho podniku, národný výbor;

d) u všetkých ostatných majetkov okrem pôdohospodárskych a lesných majetkov

1. pri hodnote majetkovej podstaty do 100.000 K národný výbor,

2. do 500.000 K okresný národný výbor,

3. pri vyššej hodnote príslušný povereník Slovenskej národnej rady.

§ 8 Rozhodnutie podľa § 7 má byť vydané u podnikov a ústavov uvedených v § 7 písm. a) a b) na návrh závodného výboru (závodnej rady) a po vyjadrení národného výboru.

§ 9 Ak hrozí nebezpečie zo zameškania, najmä ak ide o majetok alebo podnik opustený, alebo ak zasahujú do majetkovej podstaty alebo podniku osoby nepriateľské alebo štátne nespoľahlivé, sú okresné národné výbory oprávnené i pri

príslušnosti iného orgánu v smysle § 7 menovať dočasného národného správcu až do rozhodnutia príslušného orgánu podľa § 7.

§ 10 (1) Príslušný povereník Slovenskej národnej rady môže, ak to vyžaduje verejný záujem, zmeniť rozhodnutie národného výboru alebo okresného národného výboru o uvalení národnej správy alebo o menovaní národných správcov a urobiť iné opatrenia. Pred takýmto opatrením musí však vypočuť príslušný národný výbor, prípadne okresný národný výbor.

(2) Príslušný povereník Slovenskej národnej rady urobí tiež potrebné opatrenia na uvalenie národnej správy tam, kde príslušný národný výbor alebo okresný národný výbor tak neučinil.

§ 11 (1) Dočasná národná správa sa uvalí na všetky družstvá na dobu, kým členstvá družstiev si nezvolia podľa stanov nové správne orgány.

(2) Dočasnú národnú správu uvaľuje národný výbor u družstiev, ktorých pôsobnosť nepresahuje obvod obce alebo mesta; okresný národný výbor u družstiev, ktorých pôsobnosť presahuje obvod obce alebo mesta, avšak nepresahuje obvod okresu; u ostatných družstiev, ak ide o družstvá stavebné a bytové, povereník Slovenskej národnej rady pre sociálnu starostlivosť, ak ide o družstvá pre pôdohospodársku prvovýrobu, povereník Slovenskej národnej rady pre pôdohospodárstvo a pozemkovú reformu a ak ide o ostatné družstvá, povereník Slovenskej národnej rady pre priemysel a obchod.

(3) Dočasná národná správa pred prevedením volieb nových správnych orgánov podľa ods. 1 je povinná preveriť členov družstva s hľadiska politickej a národnej spoľahlivosti a preskúmať aj spôsob nadobudnutia členských podielov.

(4) Dočasná národná správa podľa tohto paragrafu sa nezavedie tam, kde už bola alebo má sa zaviesť podľa § 5.

§ 12 Príslušný povereník Slovenskej národnej rady môže v smysle §§ 1 až 5 uvaliť národnú správu tiež na verejnoprávne korporácie, záujmové a hospodárske organizácie a ústavy.

§ 13 (1) Výmer o uvalení a zrušení národnej správy, o ustanovení a odvolaní národných správcov treba vydať písomne.

(2) Odpis výmeru má sa hneď doručiť príslušnému poverenictvu Slovenskej národnej rady.

§ 14 Na základe výmeru vydaného podľa § 13 vykoná z úradnej moci

a) u nehnuteľností príslušný pozemnoknižný súd zápis poznámky národnej správy v pozemkových knihách,

b) u bankských oprávnení príslušný súd respektíve úrad zápis poznámky národnej správy v bankských knihách a záznamoch,

c) u železničných telies príslušný súd zápis poznámky národnej správy v železničných knihách,

d) u podnikov, závodov zapísaných do firemného registra príslušný firemný

súd zápis národnej správy a mena správcu, prípadne správcov do firemného registra.

§ 15 (1) Národným správcom možno ustanoviť len osobu národne a štátne spoľahlivú, s patričnými odbornými a praktickými znalosťami. Pri výbere národných správcov má sa prihliadnuť ku schopným zamestnancom závodov.

(2) Národným správcom zásadne nemá byť ustanovený ani dlžník, ani veriteľ majetkovej podstaty, podniku (závodu).

(3) Národným správcom nemožno menovať člena vlády Československej republiky, člena alebo povereníka Slovenskej národnej rady.

(4) Národným správcom nemožno menovať ani člena národného výboru, ani úradníka orgánu príslušného podľa § 7.

§ 16 Ak to vyžaduje rozsah a veľkosť majetkovej podstaty alebo podniku, môže orgán príslušný podľa § 7 menovať za národného správcu sbor, najviac 5 členný.

§ 17 Pred nastúpením úradu složí národný správca sľub orgánu príslušnému podľa § 7, že bude plniť svoje povinnosti svedomite, so starostlivosťou riadneho hospodára a v súlade s hospodárskymi a inými verejnými záujmami.

§ 18 Pri výkone svojej funkcie má národný správca postavenie verejného orgánu.

§ 19 Všetky právne úkony majiteľov, držiteľov, nájomcov a správcov majetkov daných pod národnú správu, týchto majetkov sa týkajúce, vykonané po nadobudnutí účinnosti tohto nariadenia sú neplatné. Doterajší majitelia, držiteľia, nájomci a správcovia majetkov daných pod národnú správu nesmú zasahovať do konania národného správcu.

§ 20 (1) Národný správca spravuje majetok daný pod národnú správu a zastupuje ho navonok. K úkonom osobitnej dôležitosti potrebuje súhlas orgánu príslušného podľa § 7.

(2) Národný správca je povinný konať so starostlivosťou riadneho hospodára a je zodpovedný za škodu, ktorá by vznikla zo zanedbania jeho povinností.

§ 21 Orgán príslušný podľa § 7 dozerá na činnosť národného správcu. Národný správca je povinný tomuto orgánu skladať zo svojho hospodárenia účty v lehotách mu určených a podať kedykoľvek potrebné alebo vyžiadané zprávy a vysvetlenia.

§ 22 Národný správca má nárok na náhradu hotových výdavkov a na odmenu, ktorej výšku určuje orgán príslušný podľa § 7 podľa smerníc dohodnutých a vydaných príslušnými poverenictvami Slovenskej národnej rady. Tieto náklady idú na ťarchu spravovanej podstaty.

§ 23 (1) Proti rozhodnutiu národného výboru je prípustné odvolanie k okresnému národnému výboru, ktorý rozhoduje s konečnou platnosťou.

(2) Proti prvostupňovému rozhodnutiu okresného národného výboru je prípustné odvolanie k príslušnému povereníkovi Slovenskej národnej rady, ktorý rozhoduje s konečnou platnosťou.

(3) Odvolanie nemá odkladný účinok.

(4) Sťažnosť na Najvyšší správny súd sa nepripúšťa.

§ 24 Ak nejde o čin prísnejšie trestný, potresce sa pre prečin trestom na slobode do 5 rokov a peňažným trestom do 10 miliónov K, prípadne úplným alebo čiastočným konfiškovaním majetku

a) každý, kto poruší alebo obíde ustanovenia tohto nariadenia, najmä ten, kto ruší alebo znemožňuje oprávnenú činnosť národného správca,

b) národný správca, ak poruší úmyselne alebo z hrubej nedbanlivosti niektorú z povinností uložených mu predchádzajúcimi ustanoveniami.

...

§ 27.

Toto nariadenie vykoná Sbor povereníkov Slovenskej národnej rady.⁵⁸

⁵⁸ *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady*, čiastka 10. Vydaná 10. júna 1945, 50. Nariadenie Slovenskej národnej rady o národnej správe, s. 67 – 70.

NOVÉ USPORIADANIE PRÁVNÝCH VZŤAHOV K PÔDE A PROCES ZDRUŽSTEVŇOVANIA AKO PREDOHRA DEŠTRUKCIE VLASTNÍCTVA NEHNUTEĽNOSTÍ

Cieľom nastupujúceho ľudovodemokratického režimu bolo ukončiť etapu súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov, ku ktorým patrila aj pôda. Pôda bola ale špecifickým výrobným prostriedkom,⁵⁹ na ktorý boli naviazané tradičná existencia rurálnej society, široké a pevné rodinné a rodové väzby, reminiscencie dedenia z generácie na generáciu a zachovávanie dedičstva predkov. Preto bolo potrebné v danej oblasti postupovať mimoriadne obozretne, čo si uvedomovali aj samotní komunisti. Zásahy do súkromného vlastníctva pôdy v podobe znárodnení a konfiškácií na základe retribučných noriem rozhodne nepostačovali. Pôda a jej obhospodarovanie bolo stále v rukách stredných a drobných roľníkov, viažúc tak na seba nielen pracovnú silu (po ktorej dopyt neustále rástol, s požiadavkou obnovy a industrializácie – osobitne Slovenska), ale aj zodpovednosť za výživu obyvateľstva, čo bolo v ťažkých povojnových časoch skutočne zásadnou požiadavkou.

Zákomom č. 142/1947 Zb. o revízii prvej pozemkovej reformy⁶⁰ sa malo zabezpečiť „spravodlivejšie prerozdelenie pozemkového vlastníctva“ revíziou prídelov pôdy (s hranicou 50 ha pôdy), pôdy vylúčenej zo záboru, resp. pôdy, u ktorej sa zábor nerealizoval, resp. sa konanie neukončilo. Zákon revidujúci prvú pozemkovú reformu bol súčasťou tzv. Ďurišových (poľnohospodárskych) zákonov⁶¹ pripravených na pôde ministerstva poľnohospodárstva v priebehu roku 1946, ktorých cieľom bola zásadná premena vzťahov k pôde aj so zákazom drobenia pôdy (zákon č. 139/1947 Zb. o rozdelení pozostalostí sezemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy⁶²) a scelovaním pôdy [zákon

⁵⁹ Marxistické učenie pokladalo pôdu za základný výrobný prostriedok, ktorý charakterizovala jeho obmedzenosť a konečnosť množstva. Pôda sa nepovažovala za tovar (pretože nebola výsledkom ľudskej práce), ale bola nedielnou súčasťou prírody.

⁶⁰ Išlo o pozemkovú reformu uskutočnenú v prvej ČSR na základe zákonov prijatých v rokoch 1919 – 1920.

⁶¹ Július Ďuriš, minister poľnohospodárstva ČSR (1945 – 1951).

⁶² Touto úpravou sa presadil zákaz drobenia poľnohospodárskej pôdy, a to nielen v dôsledku prevodov pôdy, ale aj dedením. Predaj poľnohospodárskeho pozemku si vyžadoval súhlas príslušného okresného národného výboru, čím štát zásadne ingeroval do pôvodných súkromnoprávných vzťahov.

č. 47/1948 Zb. o niektorých technicko-hospodárskych úpravách pozemkov (scelovací zákon⁶³)). Tieto zákony vyvolali odpor u iných politických strán a niektoré z nich sa podarilo presadiť až po februári 1948. Nové usporiadanie vlastníckych vzťahov k pôde priamo predostrela Ústava 9. mája 1948 zakotvením zásady „*pôda patrí tomu, kto na ní pracuje*“ (čl. XII Základných článkov ústavy) a vymedzením maximálnej výmery vlastníctva pôdy v súkromnom vlastníctve s podmienkou jej obhospodarovania.⁶⁴

Normatívnym základom druhej pozemkovej reformy sa stal zákon č. 46/1948 Zb. o novej pozemkovej reforme (celým názvom „o trvalé úpravě vlastníctví k zemědělské a lesní půdě“), ktorým sa v duchu tzv. Hradeckého (poľnohospodárskeho) programu definitívne presadila zásada „*pôda patří tým, ktorí na nej pracují*“ so zakotvením maximálnej výmery vlastníctva pôdy na 50 ha, na ktorej však vlastník sám (alebo s rodinou) musel pracovať. Nad túto výmeru štát pôdu vykúpil a v pozemkovej knihe sa o tom zaznamenala poznámka, ktorá mala účinky prechodu vlastníctva na štát.⁶⁵ Pôda sa následne pridelovala maloroľníkom, poľnohospodárskym zamestnancom, družstvám, obciam, priemyselným podnikom a pod. Ideologické zdôvodnenie tejto zásadnej úpravy môžeme nájsť aj vo všeobecnej časti dôvodovej správy k zákonu č. 46/1948 Zb. odvolávajúc sa na požiadavku spravodlivosti, uspokojenie hladu po pôde. Hranicu 50 ha pôdy predstavuje ako hranicu vyhovujúcu záujmom ľudu a štátnym a národným záujmom: „*Volání českých a slovenských rolníků a bezzemků po důsledném uskutečnění nové pozemkové reformy bylo částečně splněno předpisy o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, nepřátel a zrádců republiky. Zákon o revisi první pozemkové reformy je dalším krokem na cestě k spravedlivější úpravě držby zemědělské půdy. Nové hospodářské a sociální poměry v osvobozené lidově-demokratické republice vyžadují však takového so-*

⁶³ Pod technicko-hospodárskymi úpravami pozemkov zákon v zmysle § 1 rozumel:

- scelovanie (komasáciu) rozdrobených a rozptýlených pozemkov,
- delenie a úpravu správy a užívania pozemkov spoločensiev,
- zaokrúhľovanie (arondácia) pozemkov a lesov,
- odstraňovanie cudzích pozemkov (enkláv) a vyrovnávanie hraníc,
- kultiváciu horských planín

so všetkými súvisiacimi technickými úpravami (meliorácia, komunikácie a pod.), ak sú potrebné na riadne uskutočnenie týchto pozemkových úprav a ak sa cez výsledky týchto pozemkových úprav zvýši životná úroveň roľníkov a lepšie zabezpečí výživa celého obyvateľstva.

⁶⁴ § 159 Ústavy 9. mája: (1) *Nejvyšší přípustná výměra půdy, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce nebo spoluvlastníků nebo společně hospodářící rodiny, je 50 hektarů.* (2) *Soukromé vlastnictví půdy je u zemědělců, kteří na ní sami pracují, do výměry 50 hektarů zaručeno.*

⁶⁵ VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny*. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2011, s. 151.

uhrnného uspořádání soukromého vlastnictví k půdě, sloužící zemědělské výrobě, aby byla uskutečněna zásada, že půda patří těm, kdož na ní pracují.

Osnova snaží se splnit tento úkol dvojím směrem: Jednak stanoví nejvyšší přípustnou výměru (50 ha veškeré půdy) v pozemkovém vlastnictví výkonných zemědělců s tím, že stát vykoupí za náhradu půdu, přesahující tuto výměru, jednak podrobuje – bez ohledu na tuto výměru – půdu, na které její vlastníci trvale sami nepracují, výkupu za náhradu, ponechávajíc vlastníkovi zastavěnou plochu se dvorem a zahradou a další pozemek o výměře 0.5 ha, při čemž zahrada a další pozemek ve výměře do 0.5 ha nesmí převyšovati 1 ha. Nemá-li budovy a zahradu, ponechá se mu pozemek o výměře do 0.5 ha. Zásada, že půda patří těm, kdož na ní pracují, dovoluje výjimky jen ze závažných důvodů, zejména sociálních, na př. když vlastník pro stáří, nemoc a pod. nemůže svou půdu sám obdělávati, nebo je na jejím výnosu existenčně závislý. Půdy získané těmito opatřeními bude použito k vytvoření zemědělských soběstačných usedlostí malých a středních rolníků a k uspokojení oprávněných bezzemků. Stanovená nejvyšší výměra 50 ha, výkup půdy, na které vlastníci sami nepracují, a přiděl půdy k vytvoření soběstačných usedlostí vyhovují jak sociálním a hospodářským potřebám zemědělského lidu, tak státnímu a národnímu zájmu. Pozemková reforma, navrhovaná touto osnovou, působí též do budoucna v tom směru, že i kdykoliv později stát vykoupí půdu, která by v důsledku soustředění půdy přesahovala přípustnou nejvyšší výměru, a půdu, na které by vlastníci trvale sami nepracovali. Též tímto opatřením dostává se výkonným zemědělcům s pozemkovým vlastnictvím do 50 ha půdy právní jistoty, že mohou v klidu žít a hospodařit na své půdě. Při přidělu půdy, získané výkupem, řídí se osnova zásadami, které se při přidělování konfiskované půdy osvědčily a které nejlépe vyhovují sociálním a hospodářským zájmům oprávněných uchazečů a umožňují zároveň rychlé a výkonné řízení výkupní a přidělovací. Z toho důvodu jsou osnovou přikázány lidovým orgánům dalekosáhlé úkoly.⁶⁶

Vzťahy k pôde sa v nastupujúcom ľudovodemokratickom režime zásadne zmenili, sériou pozemkových reforiem a úprav došlo k narušeniu tradične pevného spojenia obyvateľstva s pôdou. Vlastníctvo k pôde sa členilo na štátne vlastníctvo a pôdu v súkromnom vlastníctve s rozdielnym režimom pre vlastníctvo pôdy súkromných roľníkov (veľkú časť z neho obhospodarovali družstvá), vlastníctvo stavebných pozemkov a záhradiek a vlastníctvo pôdy patriacej socialistickým organizáciám. Vytvorili a etablovali sa rôzne formy dočasného

⁶⁶ *Dôvodová správa k zákonu č. 46/1948 Zb. o trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodárné NS RČS 1946 – 1948. Tisky. Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 4. zasedání. Tisk 991. Vládní návrh. Zákon ze dne ... 1948 o trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě. [29. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0991_02.htm

užívania pôdy a záhumienkového užívania pôdy (v rámci súkromnej výživy obyvateľstva). Axiómou bolo, že ak vlastník pôdy nebol sám alebo s rodinnými príslušníkmi schopný pôdu obhospodarovať, pôda prechádzala buď do vlastníctva štátu, alebo do užívania socialistických organizácií a družstiev. Vlastníctvo k pôde (ktorá stratila povahu tovaru) sa zmenilo a viedlo k postupnej strate na jeho význame a posilňovali sa len užívacie práva k pôde. Premena režimu vlastníctva k pôde a nárast nových užívacích vzťahov k pôde (na báze sovietskeho vzoru) viedol k vytvoreniu nového odvetvia pozemkového práva.⁶⁷

Premena poľnohospodárstva sa netýkala len oslabenia a narušenia tradičných vzťahov k pôde, ale celkovej zmeny jeho výkonu. Základom hospodárenia sa malo, v zmysle Ústavy 9. mája 1948,⁶⁸ stať „ľudové družstevníctvo“ na rozdiel od predchádzajúcich foriem poľnohospodárskeho podnikania, ale aj poľnohospodárskej sebestačnosti. Podľa sovietskeho vzoru bolo treba zlomiť odpor stredných roľníkov, z ktorých sa stali „dedinskí boháči (kulaci)“, podporiť a presadiť v miestnom meradle myšlienku zakladania družstiev a myšlienku spoločného hospodárenia – kolektivizácia dediny vedúca k socializácii dediny. Nové socialistické poľnohospodárstvo sa spájalo s Jednotnými roľníckymi družstvami – JRD⁶⁹ (v českej časti republiky známe pod skratkou JZD – Jednotné zemědělské družstvo), základom ich fungovania sa stal zákon č. 69/1949 Zb. o jednotných pôdohospodárskych družstvách.⁷⁰ Účel prijatia tohto zákona, sledujúci pozdvihnutie poľnohospodárskej výroby a zdôraznenie dobrovoľnosti vstupu do družstiev, sa nachádzal hneď v jeho úvodnom ustanovení. Zakladané družstvá sa stali právnickými osobami,⁷¹ ktorých predmetom činnosti v zmysle § 2 bolo:

- a) sceľovanie pôdy,
- b) mechanizácia pôdohospodárskej práce,

⁶⁷ Systém pozemkového práva sa delil na otázky účelovej kategorizácie pôdy (v rámci predpisov o územnom plánovaní a stavebnom poriadku), pozemkového vlastníctva (na predpisy o evidencii nehnuteľností, hospodársko-technických úpravách pozemkov) a osobitné režimy jednotlivých kategórií pôdy (predpisy o užívaní pôdy, o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu, prieskume vôd a predpisy o JRD).

⁶⁸ § 157 Ústavy 9. mája: (1) *Lidová družstva jsou sdružení pracujících k společné činnosti, jejímž účelem je zvýšit životní úroveň členů i ostatního pracujícího lidu, nikoli však dosáhnout co nejvyššího zisku z vloženého kapitálu.* (2) *Stát podporuje lidové družstevnictví v zájmu rozvoje národního hospodářství a obecného blahobytu.*

⁶⁹ Hlavný dozor nad zakladaním a fungovaním JRD mala **Ústredná rada družstiev** ešte v roku 1948 (neskôr súčasť ministerstva poľnohospodárstva).

⁷⁰ Okrem JRD štát podporoval aj zakladanie iných subjektov podieľajúcich sa na poľnohospodárskej činnosti – napr. štátne traktorové stanice (STS) s cieľom zvýšiť mechanizáciu poľnohospodárstva, štátne majetky/statky ako súčasť štátneho podniku Československé štátne statky obhospodarujúce menej dostupné a úrodné oblasti a zamerané aj na chov dobytky a pod.

⁷¹ V roku 1949 boli vydané tzv. *Vzorové stanovy Jednotných roľníckych družstiev*.

- c) súčinnosť pri ustanovení, rozvrhu a plnení výrobných úloh v pôdohospodárstve, najmä uzavieranie zmlúv o výrobe pôdohospodárskych výrobkov,
- d) súčinnosť pri ustanovení, rozvrhu a plnení dodávok pôdohospodárskych výrobkov, najmä uzavieranie zmlúv o výkupe a dodávke pôdohospodárskych výrobkov,
- e) účasť pri výkupe pôdohospodárskych výrobkov a pri zadovážovaní pôdohospodárskych potrieb,
- f) starostlivosť o zveľadenie rastlinnej a živočíšnej výroby,
- g) starostlivosť o organizáciu práce na zvýšenie výrobnosti pôdohospodárstva,
- h) starostlivosť o zvyšovanie kultúrnej a sociálnej úrovne vidieka,
- i) starostlivosť o uľahčenie práce vidieckej ženy.

Dôvodová správa k zákonu č. 69/1949 Zb. ako najväčší problém odôvodňujúci nutnosť premeny poľnohospodárstva a v ňom pôsobiacich družstiev vymedzila ich roztrieštenosť a vysoký počet družstiev, ktorý bránil racionálnemu rozvoju poľnohospodárstva: „*Za takového stavu nebylo možno očakávať, že úkoly zemедělské politiky, mezi něž patří zvýšení zemědělské výroby, racionalisace zemědělství a zvýšení jeho výrobnosti, by mohly být úspěšně s pomocí takto roztržitěného a chaoticky vyrostlého družstevního hnutí plněny.*“⁷² Zjednotením sa mala zabezpečiť „*jednak účast nejširších vrstev drobného a středního rolnictva na společné a všestranně rozvinuté družstevní činnosti, jednak účelná a vhodná koordinace jednotlivých pracovních a zejména výrobních úseků jejich činnosti, dále zainteresování družstevníků na řešení společných úkolů a tím i jejich snazší realizace a možnost lepšího vybudování potřebných činovníckých a členských kádru, jakož i účinnější propagace družstevnictví a společného řešení úkolů v nejširších masách našeho rolnictva. Jednotná zemědělská družstva se stanou tak významným činitelem zemědělské politiky a účinným nástrojem pomoci drobnému a střednímu rolníku.*“⁷³ Členom družstva sa mohol stať „dobrovoľne každý pracujúci pôdohospodár alebo osoba, ktorá svojou účasťou mohla prispieť na splnenie účelu družstva“ a predpokladalo sa, že v každej dedine sa

⁷² Dôvodová správa k zákonu č. 69/1949 Zb. o jednotných zemědělských družstvech. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1949. I. volební období. 2. zasedání. Tisk 216. Vládní návrh. Zákon ze dne 1949 o jednotných zemědělských družstvech. [05. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0216_00.htm

⁷³ Dôvodová správa k zákonu č. 69/1949 Zb. o jednotných zemědělských družstvech. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1949. I. volební období. 2. zasedání. Tisk 216. Vládní návrh. Zákon ze dne 1949 o jednotných zemědělských družstvech. [05. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0216_00.htm

založí len jedno jednotné družstvo.⁷⁴ Idea združstevňovania a kolektivizácie sa v Československu všeobecne nestretávala s pozitívnymi reakciami a zakladanie družstiev nenapredovalo tak, ako to predpokladali komunisti, a preto bolo treba zmeniť prostriedky a spôsoby a presadiť myšlienku združstevňovania silou (psychologický tlak, fyzické násilie, vykonštruované procesy s dedinskými boháčmi, kulakmi, masívna degradačná kampaň, štátne zásahy do vlastníctva pôdy – sceľovanie, pozemkové úpravy a i.). Proces združstevňovania a premeny dediny tak poznačil na Slovensku celé 50. a aj 60. roky 20. storočia.⁷⁵ Na konci 50. rokov bol prijatý nový zákon o jednotných roľníckych družstvách (zákon č. 49/1959 Zb.), ktorý družstvá vyhlásil za nedielnu súčasť socialistického zriadenia zabezpečovaním socialistickej poľnohospodárskej veľkovýroby. Družstvá sa nestávali vlastníckymi pôdy, skôr išlo o výnimku, pôda bola zväčša vo vlastníctve štátu (štát ju prenechával JRD do „trvalého a bezplatného užívania“) alebo v súkromnom vlastníctve členov družstva alebo aj nečlenov, ktorí ju do družstva nútene alebo dobrovoľne vložili a družstvo túto pôdu obhospodarovalo.

Podobne ako pri pozemkovom práve, aj v danej oblasti sa v rámci fragmentarizácie právneho poriadku vytvorilo nové odvetvie – roľnícko-družstevné právo, upravujúce vzťahy vznikajúce medzi družstevnými roľníkmi a JRD a niektoré ďalšie vzťahy medzi JRD a ostatnými subjektmi poľnohospodárskeho družstevníctva.

Zásadné zmeny sa týkali aj evidencie vlastníckych vzťahov. Do roku 1950 pretrvala evidencia v pozemkových knihách (evidovali vlastnícke vzťahy k pôde) a evidencia v pozemkových katastroch (evidovalo sa geometrické zameranie hraníc parciel). Konštitutívny charakter zápisov (vkladov) bol Občianskym zákonníkom z roku 1950 nahradený konsenzuálnym princípom podmieneným prípadne aj súhlasom príslušných orgánov. Na prevod vlastníckeho práva na nevyžadoval vklad do pozemkovej knihy (aj keď tieto zápisy do nej sa i naďalej mali vykonávať, k čomu však nie vždy dochádzalo a spôsobilo to následne – najmä po roku 1989 – nemalé právne problémy). V druhej polovici 50. rokov

⁷⁴ „Jednotná zemědělská družstva budou budována rychle, bez složitých formalit a za masové a demokratické účasti širokých lidových vrstev.“ *Důvodová správa k zákonu č. 69/1949 Zb. o jednotných zemědělských družstvech*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1949. I. volební období. 2. zasedání. Tisk 216. Vládní návrh. Zákon ze dne 1949 o jednotných zemědělských družstvech. [05. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0216_00.htm

⁷⁵ Združstevňovanie prebiehalo často postupne, najskôr bola základom tzv. susedská výpomoc, v druhom type družstva sa odstraňovali hranice medzi pozemkami („rozorali sa medze“), v treťom type sa pozemky obrábali spoločne a v štvrtom type existovala spoločná rastlinná a živočíšna výroba s odmeňovaním bez ohľadu na výmeru vloženej pôdy podľa práce. VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právné dejiny*. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2011, s. 152.

sa zaviedla jednotná evidencia pôdy zameraná na evidenciu faktických užívateľských vzťahov.⁷⁶ Zmenu priniesol nový zákon o evidencii nehnuteľností - zákon č. 22/1964 Zb., ktorým sa zaviedol jednotný kataster (prestalo rozlišovanie medzi vedením pozemkových kníh a pozemkového katastra, evidenciu nehnuteľností viedli orgány geodézie a katastra).⁷⁷ Od apríla 1964 sa teda namiesto bývalých pozemkových kníh viedol už iba kataster evidujúci okrem užívateľských vzťahov aj vlastnícke vzťahy.⁷⁸ K postupnej premene, odstráneniu deformít a reštitúcií vlastníckych vzťahov k pôde došlo po roku 1989.

Výber z (právno)historickej literatúry: BLAŽEK, P. – JECH, K. – KUBÁLEK, M. (eds.). *Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra – Česká zemědělská univerzita, 2010; BLAŽEK, P. – KUBÁLEK, M. (eds.). *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008; BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. Dostupné aj na: <http://www.komunistickepravo.cz/>; CABEL, S. *Päťdesiate roky na slovenskej dedine. Najťažšie roky kolektivizácie*. Prešov: Universum, 2005; GRONSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavným dejinám Československa II (1945 – 1960)*. Praha: Karolinum, 2006; HLAVOVÁ, V. *Kulak – triedny nepriateľ: „dedinský boháč“ v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949 – 1960)*. Bratislava: Veda, 2010; JECH, K. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008; KAPLAN, K. *Proměny české společnosti (1948 – 1960)*. Část druhá: Venkov. Praha: ÚSD AV ČR, 2012; KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989*. Praha: Auditorium, 2011; KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945 – 1989*. Praha: Linde Praha, a. s., 2009; KUKLÍK, J. *Znárodně Československo: od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010; MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004; ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.). *Kolektivizace v Československu*. Praha: ÚSTR, 2013; VARINSKÝ, V. *Kapitoly z dějin kolektivizácie na Slovensku (1948 – 1960)*. Banská Bystrica: Belianum, 2014; VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008; VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny (1918 – 1992)*. 2. prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2013; ŽATKULIAK, J. *V mene zákonov a proti občanom? Trestnoprávna právomoc národných výborov na Slovensku v rokoch 1950 – 1957*. Bratislava: Slovak Academic Press, 1994.

⁷⁶ VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T.: *Československé právní dějiny*. 2 prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex s.r.o., 2013, s. 155.

⁷⁷ VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 604 – 610.

⁷⁸ Obsah evidencie nehnuteľností v zmysle § 2 zákona č. 22/1964 Zb. tvorili: „všetky nehnuteľnosti s uvedením druhov pozemkov (kultúr), výmera a spôsobu užívania; ďalej vlastnícke vzťahy, správa národného majetku, právo trvalého užívania národného majetku, právo osobného užívania pozemkov; obmedzenie vlastníckych práv a iné skutočnosti týkajúce sa nehnuteľností potrebné pre národné hospodárstvo. Evidencia nehnuteľností obsahuje meračské a písomné operáty a zbierku listín; jej technickým podkladom sú mapy veľkých mierok.“

Znenie noriem vo vyhlásenom znení s poukazom na súdnu prax

Zákon č. 142/1947 Zb. o revisi první pozemkové reformy

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1 Předmět revise.

(1) Úprava pozemkového vlastnictví, provedená podle zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového (v dalším „zákon záborový“), a podle předpisů jej provádějících (první pozemková reforma), se podrobuje revisi, pokud jde o

a) pozemkový majetek, který byl ze záboru vyloučen podle § 3, písm. a) nebo propuštěn podle § 11, věty druhé záborového zákona nebo ponechán vlastníku podle § 20 zákona ze dne 30. ledna 1920, č. 81 Sb., kterým se vydávají po rozumu § 10 záborového zákona ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě (zákon přidělový), je-li dosud ve vlastnictví osob, u nichž byl ze záboru vyloučen nebo propuštěn (ponechán), nebo jejich dědiců,

b) zabraný pozemkový majetek, o němž dosud nebylo rozhodnuto ani propuštěním ze záboru, ani ponecháním podle § 20 přidělového zákona, a u něhož dosud nebylo provedeno přidělové řízení (revise dohod o převzetí zabrané půdy),

c) majetkové soubory, u nichž bylo rozhodnuto, že nebude použito ustanovení § 4 záborového zákona, nebo které byly ze záboru propuštěny,

d) zemědělské a lesní podniky nebo jiné samostatné hospodářské jednotky, vytvořené ze zabraného majetku pozemkového jednak přidělem nebo směnou podle přidělového zákona nebo koupí půdy zabrané podle § 7 záborového zákona, jednak koupí půdy ze záboru vyloučené podle § 3, písm. a) nebo propuštěné podle § 11 záborového zákona, po případě půdy ponechané podle § 20 přidělového zákona, přesahuje-li jejich výměra 50 ha veškeré půdy (v dalším „zbytkové statky“). Pokud podle dalších ustanovení bude vlastníkům zbytkových statků ponechána půda do výměry 50 ha, mají právo, aby jim byly ponechány pozemky zemědělské nebo lesní pokud možno podle jejich volby co do druhu. Do této výměry se nezapočítává pozemkový majetek, který nebyl získán z půdy původně zabrané nebo ze záboru propuštěné (ponechané).

(2) Směnil-li vlastník pozemkový majetek nezabraný (svobodný) za pozemkový majetek zabraný (§ 24 přidělového zákona), podléhá revisi zabraný pozemkový majetek, získaný směnou, jen u toho vlastníka, po případě jeho dědiců, a to jen pokud jde o výměru, která, přihlížejíc k jeho bonitě a technicko výrobním potřebám podniku, přesahuje hodnotou majetku směnou za něj odevzdaného.

(3) Nemovitosti propuštěné ze záboru podle § 11, věty první záborového zákona mohou býti vyvlastněny i pod meze § 2 záborového zákona, je-li místní potřeba půdy naléhavá a nestačí-li pozemky zabrané, nebo žádá-li toho obecné blaho, při čemž se však vlastníku ponechá 50 ha pozemkového majetku. O tomto nároku vlastníkově platí přiměřeně ustanovení § 11, věty první záborového zákona.

§ 2 Provádění revise.

(1) Revisi podléhají rozhodnutí a opatření (včetně rozhodnutí o přidělu a po případě též přidělových listin), vydaná bývalým státním pozemkovým úřadem (zákon ze dne 11. června 1919, č. 330 Sb., o pozemkovém úřadě) nebo ministerstvem zemědělství [vládní nařízení ze dne 25. ledna 1935, č. 22 Sb., kterým se ruší Pozemkový úřad (Státní pozemkový úřad) a jeho působnost se přikazuje ministerstvu zemědělství], bývalým pozemkovým úřadem pro Čechy a Moravu (vládní nařízení ze dne 24. dubna 1942, č. 241 Sb., o pozemkovém úřadě pro Čechy a Moravu), na Slovensku též bývalým státním pozemkovým úřadem (zákon ze dne 22. února 1940, č. 45 Sb. z., o státním pozemkovém úřadě) - dále jen „pozemkový úřad“ - , pokud se vztahují na nemovitosti uvedené v § 1.

(2) Provésti revisi pozemkové reformy a vydati rozhodnutí o jejím výsledku přísluší ministerstvu zemědělství, na Slovensku zásadně prostřednictvím pověřectva zemědělství a pozemkové reformy; ministerstvo zemědělství rozhoduje podle usnesení revisní komise (odstavec 3). Revisní komisi přísluší usnášeti se o návrzích ministerstva zemědělství na revisi podle ustanovení § 1, odst. 3 a §§ 4 až 6. Není-li usnesení revisní komise v souladu s předpisy tohoto zákona, nebo nedošlo-li k jejímu usnesení ve lhůtě stanovené jednacím řádem, předloží ministr zemědělství věc vládě a vydá rozhodnutí podle jejího usnesení.

(3) Revisní komise má 6 členů a 6 náhradníků, které jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra zemědělství. Jednací řád této komise vydá vláda nařízením na návrh ministra zemědělství.

§ 3 Soupis pozemkového majetku.

(1) Vlastníci nebo spoluvlastníci pozemkového majetku, uvedeného v § 1, jsou povinni sepsati a ohlásiti svůj majetek. Soupisové povinnosti podléhají osoby fyzické bez rozdílu státního občanství a tuzemské i cizozemské osoby právnické. Jsou-li osoby soupisem povinné nezvěstné, zdržují-li se v cizině, nebo je-li jejich majetek pod národní nebo jinou úřední správou, je za ně soupisem povinen uživatel nebo národní (úřední) správce pozemkového majetku, na který se soupis vztahuje.

(2) Soupisem se zjistí jednak stav pozemkového majetku, který jest předmětem revise podle § 1, v den, kdy bylo rozhodnuto o jeho vyloučení, propuštění, ponechání, přidělu nebo odprodeji, jednak jeho stav ke dni soupisu. Na návrh ministerstva zemědělství, na Slovensku pověřectva zemědělství a pozemkové reformy, se vyznačí ve veřejných knihách, že jde o majetek, který jest předmětem revise.

(3) Bližší predpisy o soupisu a o vyznačení revise ve veřejných knihách (odstavec 2) vydá vláda nařízením.

§ 4 Revise rozhodnutí podle § 3, písm. a) a § 11, věty druhé záborového zákona a § 20 přidělového zákona.

(1) Ministerstvo zemědělství zruší (§ 2, odst. 2) rozhodnutí podle ustanovení § 3, písm. a) záborového zákona, kterým byly vyloučeny zabrané objekty ze záboru, shledá-li při revisi, že u vyloučeného objektu nebyly v počáteční den účinnosti záborového zákona splněny předpoklady podle tohoto ustanovení. V opačném případě vyloučení potvrdí.

(2) Ministerstvo zemědělství zruší (§ 2, odst. 2) rozhodnutí o propuštění půdy ze záboru podle § 11, věty druhé záborového zákona a o ponechání zabrané půdy podle § 20 přidělového zákona, pokud na ně dopadá ustanovení § 1, odst. 1, písm. a), shledá-li při revisi, že nebyly splněny zákonné podmínky pro propuštění nebo ponechání půdy. Z těchže důvodů zruší rozhodnutí o majetkových souborech uvedených v § 1, odst. 1 písm. c), pokud jejich výměra přesahuje výměru podle § 2 záborového zákona. V opačném případě propuštění nebo ponechání potvrdí.

(3) Zrušením rozhodnutí uvedených v odstavcích 1 a 2 stávají se nemovitosti ze záboru vyloučené nebo propuštěné (ponechané) opět zabranými a předmětem rozhodování podle tohoto zákona, ačli v případech uvedených v odstavci 2 nebude vydáno nové rozhodnutí o propuštění podle § 11, věty druhé záborového zákona nebo o ponechání podle § 20 přidělového zákona. Vlastník zabraného majetku nemá právní nárok, aby mu byl ponechán pozemkový majetek chráněný podle § 20 přidělového zákona.

...

§ 7 Náhrady za převzatý (vyvlastněný) pozemkový majetek a zbytkové statky.

(1) Za pozemkový majetek, který se stane zrušením rozhodnutí podle § 3, písm. a) nebo § 11, věty druhé záborového zákona nebo podle § 20 přidělového zákona, po případě zrušením příslušných ustanovení dohody o převzetí zabrané půdy, opět zabraným, přísluší, pokud bude převzat na podkladě rozhodnutí o revisi (§ 2, odst. 2), náhrada (přejímací cena), která se stanoví podle ustanovení §§ 41 a následujících náhradového zákona.

(2) Za půdu, která bude vyvlastněna podle § 1, odst. 3, přísluší náhrada ve výši ceny obecné.

(3) O náhradě za převzaté zbytkové statky platí přiměřeně ustanovení § 52 přidělového zákona, při čemž náhrada nesmí převyšovati obecnou cenu.

...

§ 8 Příděl.

(1) Pozemkový majetek získaný pro účely přídělů podle tohoto zákona jest určen spolu s ostatním zabraným majetkem, pokud nebyl nebo nebude podržen státem

pro účely všeobecně prospěšné (§ 10 záborového zákona), ani dosud nebyl přidělen, pro přiděl

- a) malozemědělcům k doplnění jejich zemědělské nesoběstačné usedlosti,
- b) zemědělským zaměstnancům, malozemědělcům a rolnickým synům a dcerám, zejména pokud jsou krajanů vracejícími se do vlasti (ústavní zákon ze dne 12. dubna 1946, č. 74 Sb., o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti), k vytvoření zemědělských usedlostí,
- c) malým a středním zemědělcům, jimž byla půda vyvlastněna na stavby cest, železnic a jiných objektů veřejného zájmu po 1. lednu 1938,
- d) veřejnoprávním korporacím pro účely veřejné,
- e) zemědělským výrobním družstvům k účelům společného hospodaření a jiným zemědělským družstvům pro potřeby jejich provozu,
- f) dělníkům, veřejným a soukromým zaměstnancům a maloživnostníkům do výměry nejvýše 0,5 ha pro stavbu vlastního domu nebo na zřízení zahrádky nebo na rozšíření provozních zařízení.

(2) Lesní půda se přidělí státu, svazkům územní samosprávy nebo lesním družstvům, a ve výjimečných případech jednotlivcům.

(3) Uchazeči o přiděl uvedený v odstavci 1 musí mimo to prokázat,

a) že jsou československými státními občany nebo že jsou za ně považovány podle § 1 nebo § 2 ústavního zák. č. 74/1946 Sb.,

b) že jsou české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, že pravoplatným výrokem trestního soudu pro zločin neztratili volební právo, že jsou národně i státně spolehlivým a že i jejich rodinní příslušníci, žijící s nimi ve společné domácnosti jsou státně spolehliví, nejsou národnosti německé nebo maďarské a neztratili pravoplatným výrokem trestního soudu pro zločin volební právo. Ustanovení o národnosti neplatí u osob, jmenovaných v §§ 1 a 6 zákona ze dne 19. prosince 1946, č. 255 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození. Pokud jde o osoby uvedené v § 84, odst. 1 zákona ze dne 18. července 1946, č. 164 Sb., o péči o vojenské a válečné poškozence a oběti války a fašistické perzekuce, neplatí ustanovení o národnosti, ačli nejde o příslušníky národnosti německé nebo maďarské.

(4) Přednostní právo na přiděl půdy mají oprávnění uchazeči (odstavec 1), kteří se vyznamenali a zasloužili v národně-osvobozovacím boji, zejména vojáci a partyzáni, bývalí političtí vězňové a deportovaní a jejich rodinní příslušníci i zákonní dědicové, jakož i pachtýři a rolníci poškození válkou.

(5) Vyžaduje-li toho potřeba přidělu, může být pozemkový majetek, získaný podle tohoto zákona, směněn za půdu jinou.

(6) Přídělové řízení provede ministerstvo zemědělství (na Slovensku pověřenectvo zemědělství a pozemkové reformy podle směrnic ministerstva zemědělství) v součinnosti se zástupci uchazečů (rolnickými komisemi).

(7) Pro stanovení přidělových cen platí ustanovení § 77 náhradového zákona, při čemž se srážek a přírážek uvedených v tomto ustanovení použije místo k účelům v něm zmíněným ke zlevnění přidělové ceny.

...

§ 15 Nakládání s majetkem podrobeným revisi.

(1) Každé zcizení mezi živými, propachtování a zatížení pozemkového majetku uvedeného v § 1, odst. 1 jest po dobu revise bez souhlasu ministerstva zemědělství neplatné; na Slovensku uděluje souhlas pověřenectvo zemědělství a pozemkové reformy podle směrnic ministerstva zemědělství. Stejně je bez souhlasu ministerstva zemědělství (pověřenectva zemědělství a pozemkové reformy) nepřípustné exekuční zatížení tohoto majetku, ačli nejde o zajištění nebo vymáhání daní, poplatků a jiných veřejných dávek, jakož i zahájení dražebního řízení na tento majetek.

(2) Pro dražební řízení o majetku uvedeném v § 1, odst. 1 platí i jinak ustanovení § 29 zák. č. 90/1947 Sb.

§ 16 Výjimky z revise.

(1) Ustanovení tohoto zákona se nevztahují na

a) pozemkový majetek uvedený v § 1, odst. 1, pokud jest ve vlastnictví státu, svazků územní samosprávy nebo výdělkových a hospodářských společenstev (družstev), a s výjimkou těch společenstev (družstev), jejichž členské podíly jsou převážně v rukou manželů, osob příbuzných v řadě přímé nebo pobočné až do čtvrtého stupně, anebo osob s nimi ve stejném stupni sešvagřených, a na půdě nehosподаřicích, na Slovensku též urbaniálních obcí, komposesorátů a pastvinnářských společenstev,

b) půdu konfiskovanou podle dekretu č. 12/1945 Sb., dekretu presidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy, nebo podle nařízení č. 104/1945 Sb. n. SNR, ve znění nařízení č. 64/1946 Sb. n. SNR,

c) majetek, který byl znárodněn podle dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945, č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, nebo podle dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945, č. 101 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, ani na majetek, který podle ustanovení § 1, odst. 3, písm. b) dekretu č. 101/1945 Sb. jako rolnický akciový cukrovar nebo rafinerie cukru má býti přeměněn na podnik družstevní, pokud průmyslové podniky mají v nich surovinovou základnu své výroby a pokud jsou nutné k řádnému provozu a rozvoji podniku,

d) šlechtitelské podniky, které od počátečního dne účinnosti tohoto zákona obdržely povolení ke šlechtění osiva a sadby podle příslušných předpisů, pokud tuto činnost skutečně provozují a pokud ji ministerstvo zemědělství (pověřenectvo zemědělství a pozemkové reformy) na návrh příslušného Jednotného svazu zemědělců uzná za nezbytnou.

(2) Ministr zemědělství vyloučí na návrh ministra průmyslu, a pokud jde o průmysl potravinářský, na návrh ministra výživy, na Slovensku též po vyjádření příslušných pověřenců, z dosahu tohoto zákona i pozemky jiných průmyslových podniků, než které jsou uvedeny v odstavci 1, písm. c), pokud jsou nutné k řádnému provozu a rozvoji podniku.

§ 20 Závěrečné ustanovení.

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr zemědělství v dohodě se zúčastněnými členy vlády.⁷⁹

Zákon č. 46/1948 Zb. o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě)

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

Díl I. Úprava vlastnictví.

§ 1 (1) Vlastnické poměry k půdě (odstavec 7) se upravují tak, aby půda, sloužící zemědělské výrobě, náležela, pokud v tomto zákoně není stanoveno jinak, výkonným zemědělcům podle zásady, že půda patří těm, kdož na ní pracují.

(2) Ustanovení tohoto zákona se vztahují na pozemkové vlastnictví výkonného zemědělce, pokud výměra jeho půdy, označené v odstavci 7, včetně půdy jeho rodinných příslušníků (§ 4), přesahuje 50 hektarů. Půdu (odstavec 7) přesahující tuto výměru, jakož i zastavěné plochy, nádvoří a soukromé cesty, pokud slouží zemědělské výrobě a nejsou nutné k řádnému hospodaření v dosavadním podniku, vykoupí stát za náhradu (§ 9, odst. 1) a přidělí je oprávněným uchazečům za podmínek uvedených v § 16.

(3) Stát vykoupí (§ 9, odst. 1) pro tentýž účel bez zřetele na výměru (odstavec 2) půdu (odstavec 7), na které vlastníci trvale sami nepracují nebo která je ve vlastnictví právnických osob vyjma ty, jež jsou uvedeny v § 2. Vlastníku se ponechá na jeho žádost půda (odstavec 7) ve výměře 1 hektar; požádá-li o ponechání zastavěné plochy, započítává se její výměra do uvedené výměry 1 hektaru. Půda ponechaná vlastníku bude vykoupěna, jestliže vlastník nebo jeho právní nástupce do 10 let ode dne účinnosti tohoto zákona, nebo nabude-li jí později, do 10 let po jejím nabytí, na ní nebude hospodařiti nebo ji nezastaví. Jde-li o půdu spekuláční, provede se výkup veškeré půdy. Spekuláční půdou podle předchozí věty se rozumí půda přesahující výměru 1 hektaru, které vlastník - nezemědělec - nabyt koupí a od nabytí na ní nepracuje. Se souhlasem místních rolnických

⁷⁹ *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, částka 65. Vydána dne 12. srpna 1947, 142. Zákon o revisi první pozemkové reformy, s. 689 – 696.*

komisí lze ponechatí půdu, jejíž výnos slouží k vydržování duchovních státem uznaných církví a náboženských společností, spravujících nižší církevní úřady (jmění obroční, místních sborů, místních náboženských obcí a pod.), a to nejvýše do výměry 30 hektarů.

(4) Ustanovení odstavce 3 se nevztahuje na

a) půdu, na níž vlastníci – zemědělci – pro okolnosti nezávislé na jejich vůli sami nemohou pracovat (na př. pro stáří, nezletilost, nemoc, vdovství, invaliditu nebo vykonávání veřejné funkce),

b) půdu těch, kdož se odborně připravují pro zemědělské povolání,

c) půdu osob, které jí nabyly od rodičů nebo předků druhého stupně – zemědělců a které sice na ní nepracují, ale vrátí se k práci na ní do jednoho roku od vyhlášení tohoto zákona, a pokud jsou nezletilé, v této jednorocní lhůtě nebo nejpozději dosažením zletilosti; v této lhůtě jest vlastník oprávněn dáti šestiměsíční výpověď osobě na této půdě hospodařící,

d) půdu, na níž rodiče nebo předkové druhého stupně – dřívější vlastníci – sami dále pracují; jakmile tento stav pomine, může se vlastník vrátiti k práci na této půdě do jednoho roku,

e) půdu výkonných zemědělců, kteří se dočasně vystěhovali do zahraničí, lze-li podle daných okolností předpokládati, že se vrátí a budou opět na této půdě pracovat,

f) půdu do výměry 2 hektarů, která je ve vlastnictví dělníků, živnostníků, veřejných a soukromých zaměstnanců, pokud tyto kategorie vlastníků podléhají jen dani ze mzdy nebo dani živnostenské.

Výjimky uvedené pod písm. c) až e) neplatí však v případech, kdy půda jest nepřetržitě propachtována po dobu nejméně 18 let. V těchto případech se provede výkup veškeré půdy. Pokud v případech uvedených pod písm. a) až e) přesahuje výměra půdy 50 hektarů, platí o půdě přesahující tuto výměru přiměřeně ustanovení odstavce 2.

(5) Ustanovení odstavce 3 se dále nevztahuje na půdu, jejíž výnos vlastníci prokazatelně potřebují k doplnění svých příjmů, které nestačí k jejich existenci. Při tom platí zásada, že se vlastníkovi ponechává tolik půdy, kolik mu postačí k tomu, aby jeho celkový důchod, včetně důchodu jeho rodinných příslušníků (§ 4), dosáhl dvojnásobku daněprostého minima podle předpisů platných o zdanění pracovního důchodu, nejméně však dvojnásobku daněprostého minima čtyřčlenné rodiny. Výměra ponechané půdy nesmí přesáhnouti 4 hektary.

...

(8) Půdou (odstavec 7) se rozumějí veškeré nemovitosti i s právy, která jsou spojena s jejich vlastnictvím.

...

Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 3. marca 1949, č. Co III 15/49⁸⁰ (č. 60 zbierky)

K výkladu zákona podaného redakciou zbierky:

Zákon č. 46/1948 Sb., o jehož výklad v tomto rozhodnutí jde, provádí nové spravedlivější uspořádání k půdě podle zásady vyjádřené v čl. XII, základních článků ústavy 9. května, že půda patří tomu, kdo na ní pracuje. Zákon plní tento svůj úkol zejména tím, že podrobuje půdu, na které vlastníci trvale sami nepracují, státnímu výkupu za náhradu (§ 1 odst. 3). Ze zásady, že půda, na níž vlastníci trvale nepracují, podléhá výkupu, stanovil zákon výjimky v § 1 odst. 4 a 5. Rozhodnutí se zabývá výkladem výjimky obsažené v § 1 odst. 4 písm. c) uvedeného zákona. Podle tohoto ustanovení nepodléhá výkupu půda osob, které jí nabyly od rodičů nebo předků druhého stupně zemědělců a které ani nepracují, ale vrátí se k práci na ní do jednoho roku od vyhlášení tohoto zákona a pokud jsou nezletilé, v této jednorocní lhůtě nebo nejpozději dosažením zletilosti; v této lhůtě je vlastník půdy oprávněn dáti šestiměsíční výpověď osobě na této půdě hospodářící. Oba soudy vycházejí ze zásady, že možnost vrátit se k práci na půdě do uvedené lhůty a vyloučit tak výkup půdy státem se poskytuje jen bezprostředním nabyvatelům půdy po rodičích nebo předcích druhého stupně, a odvolací soud vychází při výkladu pojmu nabyvatele půdy z předpisu § 1 odst. 9 citovaného zákona. Zaujímají tedy oba soudy stanovisko, že předpis § 1 odst. 4 písm. c) zákona č. 46/1948 Sb., třeba vykládáti jako výjimečný předpis restriktivně. Tímto výkladem vymezují přesně okruh osob, u nichž se výkup půdy státem podle uvedeného ustanovení neprovede a napomáhají tak účelu, který zákon sleduje: zabezpečit, aby půda vlastníků, kteří nejsou výkonnými zemědělci, byla státem vykoupena, aby tak byla uskutečněna zásada, že půda patří tomu, kdo na ní pracuje.

§ 2 (1) Ustanovení tohoto zákona se nevztahují na půdu

- a) státu, státních podniků a fondů, svazků územní samosprávy a Jednotných svazů zemědělců,**
- b) zemědělských výrobních družstev, skládajících se z výkonných zemědělců, bez újmy ustanovení § 3,**
- c) která slouží účelům obecně prospěšných nadací nebo zařízení sociální nebo zdravotní péče, anebo hospodářsky souvisí s plněním jejich úkolů, potvrdí-li příslušné ministerstvo v dohodě s ministerstvem zemědělství obecnou prospěšnost nadací nebo zařízení,**
- d) jiných zemědělských družstev než výrobních, potvrdí-li ministr zemědělství, že ji potřebují k řádnému provozu a rozvoji podniku,**
- e) národních podniků, zřízených podle zákonů o znárodnění a předpisů je provádějících a doplňujících, potvrdí-li příslušný ministr po dohodě s ministrem ze-**

⁸⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 86 – 87.

mědělství, že dotčený průmyslový podnik má v půdě surovinovou základnu své výroby a že je nutná k řádnému provozu a rozvoji podniku,

f) šlechtitelských podniků, které před účinností tohoto zákona obdržely povolení ke šlechtění osiva a sadby podle příslušných předpisů, provozují-li tuto činnost skutečně a uzná-li ji ministerstvo zemědělství na návrh příslušného Jednotného svazu zemědělců za nezbytnou.

...

§ 4 Rodinnými příslušníky vlastníka půdy podléhající výkupu se rozumějí podle tohoto zákona příbuzní v řadě vzestupné (též osvojitelé), příbuzní v řadě sestupné (též osvojenci), sourozenci, manžel (druh, družka) a jeho sourozenci, zeť, snacha, tchán a tchýně, pokud s vlastníkem trvale žijí ve společné domácnosti.

§ 5 Splní-li se po vyhlášení tohoto zákona podmínky uvedené v § 1, odst. 2 nebo 3, vykoupí stát půdu podle tohoto zákona.

...

Díl II. Soupis majetku.

§ 7 (1) Vlastník půdy, která přesahuje přípustnou výměru (§ 1, odst. 2 a odst. 4, poslední věta), je povinen předložit do 45 dnů ode dne uveřejnění vyhlášky podle § 8, odst. 2 příslušnému místnímu národnímu výboru dvojmo, na Slovensku trojmo, soupis své půdy s uvedením práv, která jsou spojena s jejím vlastnictvím. Leží-li půda v obvodu různých obcí, podá vlastník soupis v obci svého bydliště.

...

§ 8 (1) Soupisem jsou povinny osoby fyzické bez rozdílu národnosti a státního občanství a právnické osoby, tuzemské i cizozemské, pokud jsou vlastníky (§ 1, odst. 9) půdy podléhající výkupu. Jsou-li osoby soupisem povinné nezvěstné, zdržují-li se v cizině, nebo je-li jejich majetek pod národní nebo jinou úřední správou, jest soupisem povinen uživatel nebo národní (úřední) správce pozemkového majetku, na který se soupis vztahuje. Nepodá-li soupis osoba k tomu povinná ve stanovené lhůtě, nebo jde-li o půdu opuštěnou, podá soupis místní národní výbor.

(2) Bližší předpisy o soupisu stanoví ministr zemědělství vyhláškou v Úředním listě.

Díl III.

Finanční ustanovení.

§ 9 (1) Za vykoupenou půdu poskytuje stát náhradu ve výši průměrné obecné ceny za posledních 10 let před výkupem nebo ve výši obecné ceny v době výkupu, je-li tato nižší, vždy však se srážkou 20 %. Dělníkům, živnostníkům, veřejným a soukromým zaměstnancům se poskytuje tato náhrada bez srážky, pokud jde o výměru do 10 hektarů vykoupené půdy a nejde-li o půdu spekuláční (§ 1, odst. 3, předposlední věta).

(2) Náhrada podle odstavce 1, jakož i úhrada při vypořádání dluhů a břemen (§ 11) se poskytuje v cenných papírech, v jiných hodnotách nebo v hotovosti, v případech uvedených v § 1, odst. 5 zásadně v hotovosti; podrobné předpisy o náhradě za vykoupenou půdu vydá vláda nařízením.

(3) Výkupem získaná půda se přiděluje oprávněným uchazečům za cenu rovnající se ceně výkupní beze srážky, vypočtené podle odstavce 1, první věty, snížené o 10 %. V případech hodných zvláštního zřetele může být povoleno spláceti přidělovou cenu nejdéle do 15 let.

...

Díl IV. Výkup půdy.

§ 10 (1) Místní rolnická komise v součinnosti s místním sdružením příslušného Jednotného svazu zemědělců se pokusí v každém jednotlivém případě o dohodu s vlastníkem (§ 1, odst. 2 až 6) o tom, zda a které z jeho pozemků se vykoupí. Dohoda o tom sjednaná podléhá schválení místního národního výboru, který ji předloží okresnímu národnímu výboru k vydání výměru o výkupu a k provedení řízení podle odstavce 2. Nedojde-li k dohodě nebo neschválí-li ji místní národní výbor, předloží místní národní výbor spisy okresnímu národnímu výboru k rozhodnutí o výkupu a po případě k provedení řízení podle odstavce 2. Okresní národní výbor předloží v obou případech opis pravoplatného rozhodnutí o výkupu ministerstvu zemědělství nebo orgánu jím pověřenému.

(2) Okresní národní výbor požádá knihovni žádostí knihovni soud, aby poznamenal provedení výkupu podle tohoto zákona v pozemkové knize, a zavede řízení o náhradě, které provede za součinnosti místní rolnické komise a místního sdružení příslušného Jednotného svazu zemědělců.

(3) Poznámka provedení výkupu (odstavec 2) v pozemkové knize má účinky přechodu vlastnictví k vykoupené půdě na československý stát. Není-li půda zapísána v pozemkových knihách na území republiky Československé, nebo není-li soulad mezi skutečným a knihovním stavem, vyhlásí se výkup vyhláškou okresního národního výboru na jeho úřední desce, která má účinek přechodu vlastnictví k vykoupené půdě podle předchozí věty. Vyhláška se vyvěsí také na úřední desce v příslušné obci. Československý stát se zaznamenává v pozemkovém katastru jako držitel vykoupené půdy s účinností ode dne poznámky provedení výkupu v pozemkové knize, po případě ode dne vyhlášení vyhlášky na úřední desce okresního národního výboru.

...

Díl VI. Rolnická komise.

§ 15 (1) Rolnické komise jsou místní a okresní. Místní rolnickou komisi, skládající se z 5 až 10 členů, zvolí si oprávnění uchazeči při místním národním výboru, v jehož obvodu se nachází půda podléhající výkupu, a v sousedních zájmových obcích. Zástupci místních rolnických komisí zvolí na schůzi 10 člennou okresní

rolnickou komisi při okresním národním výboru. Okresní rolnická komise je koordinačním orgánem místních rolnických komisí při okresním národním výboru.

...

(3) Rolnické komise zejména zjišťují půdu podléhající výkupu a okolnosti rozhodující podle § 1, odst. 4, sjednávají dohody, pokud jde o výběr půdy vlastníku ponechané, spolupůsobí v přidělovém řízení podle § 16, jakož i při stanovení náhrad a přidělových cen, dále podávají odvolání podle § 21 a vypracovávají posudky na žádost ministerstva zemědělství nebo jeho orgánů.

...

Díl VII. Příděl půdy.

§ 16 (1) Pokud si vykoupenou půdu neponechá stát za náhradu pro účely veřejné nebo pro budoucí příděl, přidělí ji ministerstvo zemědělství do vlastnictví:

- a) malozemědělcům k doplnění jejich nesoběstačných usedlostí,
- b) drobným pachtýřům, zejména pokud jde o příděl půdy jimi dosud obdělávané, neuchází-li se o tuto půdu pachtýř, který pozbyl pachtu po vyhlášení zákona ze dne 3. července 1947, č. 139 Sb., o rozdělení pozůstalostí se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy, při čemž souhrn vlastní a přidělené půdy nesmí převyšovati výměru stanovenou pro příděl v odstavci 2, bez újmy ustanovení odstavce 5, předposlední věty,
- c) zemědělským zaměstnancům, malozemědělcům a jiným osobám k vytvoření zemědělských soběstačných usedlostí,
- d) malým a středním zemědělcům, jimž byla po 1. lednu 1930 půda vyvlastněna na stavby cest, železnic nebo jiných objektů veřejného zájmu,
- e) obcím a okresům, jakož i jiným veřejnoprávním korporacím pro účely veřejné, zejména pro plánovité provádění bytové péče, a obecně prospěšným stavebním a bytovým družstvům,
- f) zemědělským výrobním družstvům k účelům společného hospodaření a jiným zemědělským družstvům pro potřeby jejich provozu,
- g) dělníkům, veřejným a soukromým zaměstnancům a maloživnostníkům do výměry nejvýše 0.5 hektaru pro stavbu vlastního domu nebo na zřízení zahrádky nebo rozšíření provozních zařízení,
- h) na návrh příslušného ministra průmyslovým podnikům, pokud ji nutně potřebují ke svému řádnému provozu a rozvoji.

(2) Při provádění přídělu jest postupovati tak, aby bez újmy přednostního práva (odstavec 5) bylo uspokojeno co nejvíce uchazečů z řad držitelů nesoběstačných usedlostí a aby tyto usedlosti byly doplněny nejvýše na míru soběstačnosti. Za soběstačné usedlosti se považují usedlosti s nejmenší výměrou půdy 5 hektarů v oblasti řepařské, 8 hektarů v oblasti obilnářské, 10 hektarů v oblasti bramborářské a 15 hektarů v oblasti pastvinářské. Neodpovídá-li bonita půdy průměrné bonitě výrobní oblasti, může býti nejmenší výměra posuzována podle oblasti,

keré svojí bonitou odpovídá. Je-li dostatek půdy, lze po uspokojení oprávněných uchazečů přidělití půdu k doplnění usedlostí až do dvojnásobku nejmenší výměry soběstačné usedlosti. Pro určení jednotlivých výrobních oblastí platí vládní nařízení ze dne 21. října 1947, č. 183 Sb., jímž se určují zemědělské výrobní oblasti.

...

§ 17 Přidělená půda přechází dnem převzetí držby do vlastnictví přidělce. Přidělce je povinen na přidělené půdě osobně pracovat s péčí řádného hospodáře.

...

Díl IX. **Závěrečná ustanovení.**

...

§ 25.

(1) Kdo nepředloží včas soupis (§§ 7 a 8), nebo kdo v něm učiní úmyslně nepravdivé údaje, dále, kdo uvede nepravdivé údaje, aby získal výhody podle § 1, odst. 4 a 5, § 16 nebo § 20, bude potrestán – nejde-li o čin jinak trestný – okresním národním výborem pro přestupek pokutou do 50.000 Kčs nebo vězením do 6 měsíců, po případě oběma těmito tresty. Ukládá-li se pokuta, budiž zároveň pro případ nedobytnosti vyměřen náhradní trest vězení v mezích sazby trestu na svobodě.

(2) Trestnost přestupků uvedených v odstavci 1 se promlčuje v době jednoho roku ode dne, kdy byly spáchány.

§ 26 Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr zemědělství v dohodě se zúčastněnými členy vlády.⁸¹

Zákon č. 69/1949 Zb. o jednotných pôdohospodárskych družstvách

Národné shromaždenie Československej republiky usnieslo sa na tomto zákone:

§ 1 (1) V záujme zaistenia blahodárneho rozvoja pôdohospodárskeho družstevníctva a odstránenia doterajšej roztrieštenosti družstevnej činnosti v pôdohospodárstve ako dedičstva minulosti budú sa zakladat' na podklade dobrovoľnosti jednotné pôdohospodárske družstvá, ktoré majú sjednotiť doterajšie rôzne pôdohospodárske družstvá a priniesť významný prospech pracujúcim pôdohospodárom. Jednotné pôdohospodárske družstvá sú ľudovými družstvami podľa § 157 Ústavy.

(2) Jednotné pôdohospodárske družstvo (ďalej len „jednotné družstvo“) je právnickou osobou. Názov jednotného družstva je „Jednotné roľnícke družstvo v ...“.

⁸¹ *Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 21. Vydána dne 14. dubna 1948, 46. Zákon o nové pozemkové reformě, s. 425 – 434.

§ 2 (1) Jednotné družstvo vyvíja všetku činnosť, ktorá môže slúžiť plneniu úloh, uvedených v § 1, ods. 1. Predmetom činnosti jednotného družstva je najmä:

a) sceleňovanie pôdy,

b) mechanizácia pôdohospodárskej práce, pričom jednotné družstvo je tiež oprávnené uzavierať s Ústredím pre mechanizáciu pôdohospodárstva, národným podnikom, po prípade s jeho složkami, smluvy o výkone pôdohospodárskych prác pre pôdohospodárov v obci,

c) súčinnosť pri ustanovení, rozvrhu a plnení výrobných úloh v pôdohospodárstve, najmä uzavieranie smlúv o výrobe pôdohospodárskych výrobkov (§ 3),

d) súčinnosť pri ustanovení, rozvrhu a plnení dodávok pôdohospodárskych výrobkov, najmä uzavieranie smlúv o výkupe a dodávke pôdohospodárskych výrobkov (§ 3),

e) účasť pri výkupe pôdohospodárskych výrobkov a pri zadovážovaní pôdohospodárskych potrieb,

f) starostlivosť o zveľadenie rastlinnej a živočíšnej výroby,

g) starostlivosť o organizáciu práce na zvýšenie výrobnosti pôdohospodárstva,

h) starostlivosť o zvyšovanie kultúrnej a sociálnej úrovne vidieka,

ch) starostlivosť o uľahčenie práce vidieckej ženy.

(2) Ak to vyžaduje verejný záujem, môže sa činnosť družstva vzťahovať i na nečlenov v rozsahu, ktorý určí Ústredná rada družstiev po schválení ministrom pôdohospodárstva, a pokiaľ ide o činnosť, uvedenú v odseku 1, písm. d), po schválení ministrom výživy.

(3) Jednotnému družstvu neprislúcha činnosť, patriaca k úlohám peňažných ústavov.

§ 3 Jednotné družstvo je oprávnené dojednávať smluvy o výrobe a smluvy o dodávke pôdohospodárskych výrobkov na splnenie úloh, určených jednotným hospodárskym plánom; pritom jednotné družstvo zastupuje svojich členov, po prípade i ostatných pôdohospodárov v obci (§ 2, ods. 2).

§ 4 V každej obci sa založí zpravidla len jedno jednotné družstvo. Ak to vyžadujú miestne pomery, môže Ministerstvo pôdohospodárstva po vypočutí Ústrednej rady družstiev povoliť výnimku.

§ 5 (1) Prácu na založenie jednotného družstva vykonáva prípravný výbor 5 až 10členný, ktorý sa ustaví z radov členov doterajších pôdohospodárskych družstiev, ako aj z ostatných záujemcov, pracujúcich v pôdohospodárstve. Prípravný výbor si zvolí zo svojho stredy predsedu a podpredsedu. Ustavenie prípravného výboru sa stáva právoplatným, len čo bolo schválené Ústrednou radou družstiev (jej okresným orgánom).

(2) Skončenie potrebných prípravných prác oznámi prípravný výbor Ústrednej rade družstiev (jej okresnému orgánu) a požiada ju o schválenie ustavenia jednotného družstva; dňom udelenia tohto schválenia je jednotné družstvo ustave-

né. Ustavenie jednotného družstva vyhlási prípravný výbor spôsobom, v obci obvyklým.

(3) Po schválení podľa odseku 2 oznámi prípravný výbor jednotné družstvo príslušnému súdu na zápis do registra. K oznámeniu pripojí odpis schvaľovacieho výmeru a soznam členov prípravného výboru s ich overenými podpismi. Podpisy členov prípravného výboru môže overiť tiež miestny národný výbor.

(4) Prípravný výbor svolá valné shromáždenie, ktoré zvolí orgány družstva, predpísané stanovami. Až do voľby týchto orgánov vykonáva ich pôsobnosť prípravný výbor. O overovaní podpisov členov predstavenstva platí ustanovenie odseku 3.

...

§ 7 (1) Členom jednotného družstva sa môže stať dobrovoľne každý pracujúci pôdohospodár alebo osoba, ktorá svojou účasťou môže prispieť na splnenie účelu družstva.

...

§ 9 (1) Podrobnejšie predpisy o pôsobnosti jednotného družstva, najmä o složení a pôsobnosti jeho orgánov, o nadobúdaní a strácaní členstva, ako aj o spôsobe jeho hospodárenia, obsahujú stanovy.

(2) Vzorné stanovy jednotného družstva vydá Ústredná rada družstiev so schválením ministra pôdohospodárstva.

§ 10 (1) Jednotné družstvá sú členom Ústrednej rady družstiev, v ktorej tvoria osobitný odbor, spravovaný 9členným správnym sborom.

(2) Predsedu a podpredsedu, ako aj ostatných členov správneho sboru vymenúva a odvoláva Ústredná rada družstiev so schválením ministra pôdohospodárstva. Funkcia v správnom sbore je čestná, členovia však majú nárok na náhradu skutočných trov, spojených s výkonom funkcie.

...

§ 11 (1) Ministerstvo pôdohospodárstva podporuje činnosť jednotných družstiev a vykonáva dozor nad ich činnosťou.

...

§ 14 Tento zákon nadobúda účinnosť dňom vyhlásenia; vykoná ho minister pôdohospodárstva po dohode so zúčastnenými členmi vlády.⁸²

⁸² *Sbírka zákonů republiky Československé, částka 22. Vydána dne 15. března 1949, 69. Zákon o jednotných zemědělských družstvech, s. 207 – 209.*

ZMENA CHÁPANIA PRACOVNOPRÁVNEHO VZŤAHU AKO SÚČASŤ LIKVIDÁCIE ZMLUVNEJ SLOBODY

Nová úprava pracovnoprávných vzťahov naviazaná na postupnú premenu charakteru pracovnoprávneho vzťahu, z ktorého mal byť definitívne odstránený prvok vykorisťovania (v duchu marxisticko-leninskej filozofie), sa stala ďalšou dôležitou súčasťou budovania nového socialistického štátneho zriadenia. Zmeny začali už v roku 1945 a súviseli s potrebou obnovy vojnou zničeného hospodárstva štátu, so začiatkom mobilizácie pracovnej sily, s industrializáciou Slovenska, so vstupom štátu do pracovnoprávných vzťahov (vyžadovaný súhlas úradu ochrany práce/neskôr Okresného úradu, odboru pracovných síl so vznikom a zánikom pracovného pomeru), s novou politikou rozmiestňovania pracovných síl a s evidenciou pracovných pomerov.⁸³ Požiadavka plnej zamestnanosti a evidencie pracovnoprávných vzťahov sa stala symptomatickou pre ľudovodemokratické a aj socialistické štátne zriadenie.

Dekrétom prezidenta republiky č. 88/1945 Zb. bola zavedená všeobecná pracovná povinnosť: „*K výkonu prací, jejichž neodkladné provedení vyžadují důležité zájmy veřejné, mohou být přiděleni všichni práce schopní muži ve věku od 16 do 55 let a ženy ve věku od 18 do 45 let.*⁸⁴ *Osoby ženaté a vdané mají být přiděleny teprve tehdy, není-li dostatek vhodných osob svobodných. Především nutno přidělití osoby, které nevykonávají zaměstnání (povolání) nebo nejsou plně zaměstnány*“ (§ 1 a 3 dekrétu). Prídelenie bolo stanovené na obdobie najviac jedného roku, mohlo sa však predĺžiť iba z naliehavých dôvodov najviac o 6 mesiacov (§ 4 dekrétu). Predmetné ustanovenie sa sprísnilo novelizáciou z roku 1948,⁸⁵ v zmysle ktorej sa prídelenie zachovalo na obdobie najviac jedného roku, avšak s tým, že z naliehavých dôvodov bolo možné toto obdobie predĺžiť, a to

⁸³ Evidencia pracovných pomerov bola zabezpečená pracovnými preukazmi vydávanými úradmi práce (úradu ochrany práce). V 50. rokoch ich nahradil záznam o pracovnom pomere v občianskych preukazoch.

⁸⁴ Dekrét stanovoval aj výnimky týkajúce sa napr. osôb v činnnej vojenskej službe, poslucháčov vysokých škôl, učňov, žiakov stredných a odborných škôl, žien od tretieho mesiaca tehotenstva a žien do troch mesiacov po pôrode, žien starajúcich sa aspoň o jedno dieťa mladšie ako 15 rokov (§ 2 dekrétu).

⁸⁵ Zákonom č. 175/1948 Zb.

najviac dvakrát, vždy na obdobie nie dlhšie než jeden rok. Predmetná prvá časť dekrétu, upravujúca podmienky pridelenia na prácu, režim pridelenia na prácu a organizačné zabezpečenie pridelenia, bola zrušená v roku 1958 (zákonom č. 70/1958 Zb. o úlohách podnikov a národných výborov na úseku starostlivosti o pracovné sily). Jej zrušenie neznamenal koniec pracovnej povinnosti, skôr naopak, pracovná povinnosť bola už v ľudovodemokratickom poriadku pevne etablovaná, ústavne zakotvená, prepojená na prepracovaný režim prideľovania pracovných síl, garantovaná a vymáhaná trestnoprávne (vyhýbanie sa práci). Požiadavku mimoriadnej potreby pracovných síl a ich okamžitého nasadenia riešil inštitút občianskej pracovnej pomoci (vládne nariadenie č. 40/1953 Zb.).⁸⁶

Z týchto ustanovení je evidentný ďaleko širší záber možností (síce len mimoriadneho a dočasného) pracovného zaradenia než režim nastavený dekrétom č. 88/1945 Zb. Pracovná pomoc sa v zásade nemala týkať osôb v pracovnom pomere (v čase ich zamestnania alebo na ujmu riadneho výkonu ich zamestnania).⁸⁷

Axiómu nového charakteru práce, ako činnosti pre spoločnosť a štát – činnosti v prospech celku – pregnantne vyjadrila Ústava 9. mája 1948 v § 32: „Každý občan je povinen pracovať podľa svojich schopností a svou práci prispívať k prospěchu celku.“ Povinnosť pracovať korelovala s právom zaručeným ústavou – právom na prácu zakotvenom v § 26: „Všem občanům přísluší právo na práci. Toto právo se zaručuje zejména organizací práce řízenou státem podle plánovaného hospodářství.“

⁸⁶ **§ 1 vládného nariadenia č. 40/1953 o občianskej pracovnej pomoci:**

(1) Na zdolanie nárazových alebo mimoriadnych prác, ktoré z naliehavého všeobecného záujmu nesnesú odklad a ktorých vykonávanie nemožno zabezpečiť inými prostriedkami, najmä ani pomocou dobrovoľných pracovníkov, môžu národné výbory vydať výzvu na občiansku pracovnú pomoc. Výzva sa môže vzťahovať len na výkon prác primeraných pracovným schopnostiam osôb povinných poskytnúť na výzvu občiansku pracovnú pomoc.

(2) Na vydanie tejto výzvy je potrebný súhlas bezprostredne nadriadeného národného výboru, a ak ide o výzvu krajského národného výboru, súhlas kompetentného ústredného úradu vydaný po dohode s Ministerstvom vnútra. Súhlas možno udeliť iba v nevyhnutných prípadoch a v nevyhnutnom rozsahu, najmä s časovým a miestnym obmedzením a za podmienok určených podľa § 4.

(3) Výzvu, pokiaľ nie je určená jednotlivým osobám, vydajú okresné a krajské národné výbory vyhláškou, miestne národné výbory spôsobom v mieste obvyklým.

Povinnosť sa netýkala napr. detí podliehajúcich povinnej školskej dochádzke, osôb chorých a telesne nespôsobilých, žien starších ako 50 rokov a mužov starších ako 60 rokov, žien od tretieho mesiaca tehotenstva a žien do šiesteho mesiaca po pôrode, žien starajúcich sa o dieťa mladšie ako 6 rokov (ak nemali možnosť zabezpečiť inú formu starostlivosti o dieťa) a príslušníkov ozbrojených zborov.

⁸⁷ Občianska pracovná povinnosť bola zrušená novelizáciou Zákonníka práce v roku 1975 (zákon č. 20/1975 Zb.).

Plnenie pracovnej povinnosti a oslabenie zmluvného charakteru vzniku⁸⁸ a zániku pracovného pomeru sú evidentné nielen z nového spôsobu vzniku pracovného pomeru – na základe pridelenia na prácu (teda rozhodnutím správneho orgánu – úradu práce a neskôr referátu pracovných síl národného výboru príslušného podľa miesta pobytu).⁸⁹ Pre vznik a aj zánik pracovného pomeru (v zmysle druhej časti dekrétu prezidenta republiky č. 88/1945 Zb. zrušenej až Zákonníkom práce v roku 1965) sa v zásade vyžadoval predchádzajúci súhlas úradu práce, neskôr súhlas okresného národného výboru. Pri zániku pracovného pomeru sa vyžadoval aj predchádzajúci súhlas závodného výboru ROH (závodní rady ROH),⁹⁰ u osôb so zmenenou pracovnou schopnosťou aj súhlas odboru sociálneho zabezpečenia okresného národného výboru. Vládne nariadenie č. 39/1952 Zb. zakazovalo prijímať do pracovného pomeru zamestnancov, ktorí nemali riadne rozviazaný predchádzajúci pracovný pomer, čo len potvrdilo premenu pracovnoprávneho pomeru a koniec autonómie vôle a zmluvnej slobody subjektov pracovnoprávnych vzťahov.⁹¹

Zavedenie pracovnej povinnosti nebolo len špecifikom povojnového Československa, obnova vojnou zničených štátov si isté nasadenie pracovnej sily aj

⁸⁸ V tejto súvislosti možno ako paradoxné vnímať ustanovenie § 10 ods. 1 Dekréту prezidenta republiky č. 88/1945 Zb.: „*Pracovní poměr přidělením založený jest soukromoprávní.*“

⁸⁹ SKŘEJPKOVÁ, P. Zásahy státu v oblasti pracovního práva a jeho deformace v poválečném období. In: MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Sborník příspěvků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004, s. 526.

⁹⁰ Porovnaj § 22 dekrétu č. 104/1945 Zb. o závodních a podnikových radách: *Závodní rady jsou při výkonu svých úkolů podle § 20, č. 1 oprávněny zejména:*

1. *účastniti se na hromadné úpravě pracovních podmínek v mezích platných předpisů,*
2. *účastniti se na úpravě pracovních poměrů jednotlivých zaměstnanců,*
3. *spolupůsobiti při zařazování zaměstnanců na pracovní místa,*
4. *spolurozhodovati o přijímání zaměstnanců s hlediska mravní způsobilosti a státní spolehlivosti,*
5. *spolurozhodovati o propuštění zaměstnanců,*
6. *zakládati a spravovati zařízení k blahu zaměstnanců určená,*
7. *dozírati na sociálně-politickou a sociálně-zdravotní ochranu zaměstnanců v závodě.*

Osobitná úprava platila pre národné podniky – § 27 zákona č. 51/1955 Zb. **o národných podnikoch a niektorých iných hospodárskych organizáciách:** *Pokiaľ tento zákon alebo predpisy podľa neho vydané neustanovujú inak, sú zamestnanci národného podniku prijímaní a na pracovné miesto zaraďovaní po prejednaní so závodným výborom odborového sväzu a na ich prepustenie je potrebný predchádzajúci súhlas závodného výboru odborového sväzu. Ak nie je ustanovené inak, je na prijatie a prepustenie zamestnancov tiež potrebný predchádzajúci súhlas kompetentného odboru rady okresného národného výboru.*

⁹¹ V praxi sa tieto prísne ustanovenia obchádzali uzavretím dohody o skončení pracovného pomeru, pri ktorých sa súhlas okresného národného výboru ani závodného výboru ROH nevyžadoval.

priamo vyžadovala. V roku 1946 sa začala nová etapa v politike zamestnanosti v podobe „*národnej mobilizácie pracovných síl*“ (zákon č. 87/1947 Zb. o niektorých opatreniach na uskutočnenie národnej mobilizácie pracovných síl). Zabezpečenie potrebnej pracovnej sily pre postupne budovaný ťažký priemysel sa stalo dôležitou požiadavkou vyplývajúcou z úloh a cieľov hospodárskych plánov (dvojiročného hospodárskeho plánu (1946 – 1948) a následne päťročných hospodárskych plánov). Administratívne pridelovanie a rozmiestňovanie pracovných síl sa stalo skutočne zásadnou agendou s množstvom prijatých zákonných a podzákonných noriem.⁹² Revolučné odborové hnutie ako jednotná odborová organizácia pracujúcich postupne čoraz viac ingerovala do oblasti personálnej politiky aj dôležitou účasťou na riešení pracovnoprávných sporov.

Premenu pracovného práva a aj chápania výkonu práce vystihovalo zabezpečenie povinnosti pracovať, obsiahnuté v trestnoprávných normách postihujúcich vyhýbanie sa práci. Jednou z právnych úprav tohto druhu sa stalo zakotvenie skutkovej podstaty priestupku vyhýbania sa práci (§ 37 zákona č. 87/1947 Zb. o niektorých opatreniach na uskutočnenie národnej mobilizácie pracovných síl). Ideál prevýchovy prácou sa mal realizovať v pracovných táboroch (zákon č. 247/1948 Zb. o táboroch nútenej práce, Trestný zákon správny č. 88/1950 Zb.). Zo skutkových podstát vzťahujúcich sa na sankčný charakter pracovnoprávných noriem možno uviesť trestný čin príživníctva, priestupok vyhýbania sa práci alebo rušenia práva na prácu.

Pracovné právo ľudovodemokratického obdobia charakterizuje jeho roztrieštenosť, platnosť noriem pochádzajúcich ešte z prvej ČSR, prípadne z obdobia Rakúsko-Uhorska, snahy zákonodarcu aktívne vstupovať do tejto oblasti (osobitne úprava bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci) a ujasňovanie vízie novej kodifikácie pracovného práva. Pracovnoprávne vzťahy sa definitívne vyčlenili z úpravy Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb. a formovalo sa samostatné právne odvetvie pracovného práva. Štát sa prezentoval ako sociálny štát zabezpečujúci a garantujúci katalóg sociálnych práv, ktoré – v ich

⁹² Napr. vládne nariadenie č. 128/1951 Zb. o organizácii nábora pracovných síl; vládne nariadenie č. 20/1952 Zb. o rozmiestňovaní absolventov vysokých škôl a výberových odborných škôl, vládne nariadenie č. 56/1953 Zb. o rozmiestňovaní ďalších absolventov škôl a o podmienkach pre nástup zamestnania niektorých študentov a žiakov škôl; zákon č. 110/1951 Zb. o štátnych pracovných zálohách; vládne nariadenie č. 19/1954 Zb. o nábore a príprave mládeže pre povolanie mimo učilíšť štátnych pracovných záloh; zákon č. 70/1958 Zb. o úlohách podnikov a národných výborov na úseku starostlivosti o pracovné sily (predmetný zákon zrušil 1. časť Dekréту prezidenta republiky č. 88/1945 Zb. o všeobecnej pracovnej povinnosti), vládne nariadenie č. 92/1958 Zb., ktorým sa vykonáva zákon č. 70/1958 Zb. o úlohách podnikov a národných výborov na úseku starostlivosti o pracovné sily, vládne nariadenie č. 24/1959 Zb. o úlohách orgánov štátnej správy a podnikov v starostlivosti o absolventov vysokých škôl a výberových odborných škôl a i.

izolovanom chápaní ústavného zakotvenia – boli na danú dobu mimoriadne progresívne.⁹³

V období ľudovej demokracie sa od základov reformovalo právo sociálneho zabezpečenia, v rokoch 1948 až 1951 sa budoval systém jednotného národného poistenia, odstraňoval sa predchádzajúci stavovsky štrukturovaný systém a sociálna pomoc v podobe chudobinskej starostlivosti. Národné poistenie v sebe obsahovalo nemocenské a dôchodkové poistenie a štát sa stal garantom prístupu k dávkam z nich plynúcich (Ústava 9. mája čl. III, ods. 3 – „*národným poistením je občanom zabezpečené zaopatrenie pri nespôsobilosti na prácu*“, § 29 ods. 1 – „*všetkým občanom prináleží právo na liečebnú starostlivosť a na zaopatrenie ako v starobe, tak aj pri nespôsobilosti na prácu a pri nemožnosti obživy*“). Zákomom č. 102/1951 Zb. o prebudovaní národného poistenia došlo k oddeleniu nemocenského a dôchodkového poistenia. Nemocenské poistenie sa prenieslo na *Revolučné odborové hnutie* (ROH) a invalidné a starobné poistenie boli dôsledne poštátnené. Premena systému na systém sociálneho zabezpečenia sa dotvorila v roku 1956 (zákon o nemocenskom poistení zamestnancov č. 54/1956 Zb. a zákon o sociálnom zabezpečení č. 55/1956 Zb.).

Výber z (právo)historickej literatúry: BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu, Kapitoly z dejín bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. Dostupné aj na: <http://www.komunistickepravo.cz/>; FILO, J. a kol. *Československé pracovné právo*. Bratislava: Obzor, 1981; HROMADA, J. a kol. *Československé pracovné právo*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1956; HROMADA, J. a kol. *Československé socialistické pracovné právo*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1962; LACLAVÍKOVÁ, M. – OLŠOVSKÁ, A. Právo-historický pohľad na politiku zamestnanosti v Československu (1945 – 1965). In: TUROŠÍK, M. – ŠEVČÍKOVÁ, A. (eds.). *Kvalita normotvornej a aplikačnej stránky zákonnosti ako determinant právneho štátu*. Zborník z II. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické dni práva konanej v dňoch 23. – 24.11.2016. Banská Bystrica: Belianum, 2017, s. 17-38. Dostupné aj na: [file:///C:/Users/KDP/Downloads/Sekcia%20dejín%20štátu%20a%20práva%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/KDP/Downloads/Sekcia%20dejín%20štátu%20a%20práva%20(1).pdf); MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Sborník príspevků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004; SIVOŠ, J. *Bez rozsudku! Pracovné tábory, sústredovacie tábory a tábory nútenej práce na Slovensku 1945 – 1953*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2011; SKALOŠ, M. *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945*

⁹³ V Ústave 9. mája 1948 boli zakotvené: právo každého pracujúceho na spravodlivú odmenu za vykonanú prácu, právo každého pracujúceho na odpočinok po práci, právo každého pracujúceho na ochranu zdravia a života pri práci, právo pracujúcej ženy na rovnakú odmenu za prácu ako u mužov, právo pracujúcej ženy na osobitnú úpravu pracovných podmienok so zreteľom na tehotenstvo, materstvo a starostlivosť o deti a právo mládeže na zákonom stanovené osobitné pracovné podmienky.

– 1989. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011; VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008; VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny (1918 – 1992)*. 2. prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2013.

Znenie noriem vo vyhlásenom znení s poukazom na súdnu prax

Dekret presidenta republiky č. 88/1945 Zb. o všeobecné pracovní povinnosti

K návrhu vlády a po dohode se Slovenskou národní radou ustanovují:

ČÁST I. Pracovní povinnost.

§ 1 K výkonu prací, jejichž neodkladné provedení vyžadují důležité zájmy veřejné, mohou být přiděleni všichni práce schopní muži ve věku od 16 do 55 let a ženy ve věku od 18 do 45 let.

§ 2 Z přidělení podle § 1 jsou vyňaty:

1. vojenské osoby v činné službě;
2. osoby, jejichž setrvání v dosavadní činnosti nebo na dosavadním místě jest s hlediska veřejného zájmu nezbytné;
3. posluchači vysokých škol, kteří řádně pokračují ve studiu nebo se připravují ke zkouškám a žáci středních a odborných škol veřejných nebo s právem veřejnosti;
4. osoby, které jsou v řádném učebním poměru;
5. ženy od počátku třetího měsíce těhotenství až do konce třetího měsíce následujícího po slenutí, dále ženy, které pečují alespoň o jedno dítě mladší 15 let a ženy, které samy obstarávají domácnost a pečují alespoň o jednoho příslušníka této domácnosti;
6. členové cizích zastupitelských úřadů a příslušníci jejich rodin.

§ 3 (1) Při přidělení k práci podle § 1 nutno přihlídnouti k osobním, hospodářským a sociálním poměrům přidělovaných osob; pokud možno budiž také vzat zřetel k odbornému školení a k dosavadnímu zaměstnání. Ženy lze přidělití jen k pracím, které zpravidla vykonávají ženy.

(2) Osoby ženaté a vdané mají být přiděleny teprve tehdy, není-li dostatek vhodných osob svobodných.

(3) Především nutno přidělití osoby, které nevykonávají zaměstnání (povolání)

nebo nejsou plně zaměstnány. Osoby, které jsou ve stálém pracovním poměru, v němž podléhají povinnému nemocenskému pojištění a skutečně pracují nebo provozují samostatnou úřadem schválenou nebo úřadu řádně opověděnou živnost nebo svobodné povolání, mohou být přiděleny teprve tehdy, není-li dostatek jiných pracovních sil. Před přidělením osob v pracovním poměru budiž slyšen dosavadní zaměstnavatel.

(4) O uvolnění veřejných zaměstnanců pro přidělení dohodne se ministerstvo ochrany práce a sociální péče s příslušným ústředním úřadem.

(5) Osoby, které mají být přiděleny k práci, musí být k této práci zdravotně způsobilé. V pochybnosti posoudí způsobilost lékař okresního úřadu ochrany práce nebo jiný úřední lékař veřejné zdravotní služby.

§ 4 (1) Ministerstvo ochrany práce a sociální péče po dohodě se zúčastněnými ministerstvy určí, ve kterých obvodech nebo hospodářských odvětvích, ze kterých skupin povolání a do kterých jednotlivých závodů lze přidělovati osoby k práci podle § 1 a učiní opatření k vyrovnání potřeby pracovních sil v jednotlivých pracovních oborech a oblastech.

(2) Přiděliti k práci lze nejdéle na dobu jednoho roku; tato doba může být prodloužena jen z naléhavých důvodů, a to nejvýše o 6 měsíců.

Novelizácia § 4 (účinná od 21. júla 1948)

Zákon č. 175/1948 Zb., ktorým sa mení dekrét prezidenta republiky o všeobecnej pracovnej povinnosti

„Přiděliti k práci lze nejdéle na dobu jednoho roku; tato doba může se prodloužiti jen z naléhavých důvodů, a to nejvýše dvakrát, vždy na dobu ne delší jednoho roku.“

§ 5 (1) Návrh na přidělení osob k práci podá zaměstnavatel u okresního úřadu ochrany práce, v jehož obvodu se mají práce konati. Při tom osvědčí, že využil všech technických a organizačních možností, aby ušetřil pracovních sil. Návrh musí obsahovati údaje o počtu a druhu žádaných pracovních sil, o druhu a délce prací, které mají být provedeny, údaje o mzdových a pracovních podmínkách a o tom, jak je zajištěno řádné ubytování a stravování vyžádaných osob.

(2) Okresní úřad ochrany práce může přezkoumati potřebu pracovních sil šetřením v závodě.

§ 6 (1) K přidělení k práci je příslušný okresní úřad ochrany práce (pobočka), v jehož obvodu má osoba, která má být přidělena k práci, bydliště nebo pobyt. Při přidělení osoby, která pracuje mimo bydliště nebo místo pobytu, je příslušný okresní úřad ochrany práce (pobočka), v jehož obvodu jest pracovní místo.

(2) Ve výměru o přidělení k práci se uvedou:

a) jméno a příjmení, data narození, národnost a bydliště (místo pobytu) přidělené osoby, po případě též její dosavadní pracovní místo;

- b) označení závodu nebo pracovního místa, kde se mají konati práce;
- c) druh přidělené práce, její místo a den, kdy má být nastoupena;
- d) doba, na kterou se osoba přidělí;
- e) doba, kdy nutno nastoupiti cestu do pracovního místa;
- f) poučení o opravných prostředcích, o možnosti žádati o podporu a o trestních ustanoveních.

(3) Výměr o přidělení k práci budiž doručen přidělené osobě a to, nejde-li o stav nouze, alespoň 3 dny přede dnem, stanoveným k nastoupení práce; je-li tato osoba v pracovním poměru, budiž opis výměru doručen jejímu zaměstnavateli.

(4) Proti výměru o přidělení k práci jsou přípustné opravné prostředky podle § 3 vládního nařízení ze dne 4. června 1945, č. 13 Sb., o zatímní výstavbě úřadu ochrany práce.

(5) Na Slovensku je proti výměru o přidělení k práci přípustná stížnost k Povereníctvu Slovenskej národnej rady pro sociální starostlivost'. Stížnost dlužno podati do 15 dnů po doručení výměru u úřadu, který výměr vydal.

(6) Opravné prostředky podle odstavců 4 a 5 nemají odkladného účinku. Okresní úřad ochrany práce může přiznati odkladný účinek v případech hodných zvláštního zřetele, zejména vznikla-li by osobě přidělené k práci okamžitým nástupem do práce těžko nahraditelná škoda.

(7) Ze závažných důvodů existenčních nebo rodinných může okresní úřad ochrany práce (pobočka) odložit nastoupení přidělené práce na krátkou dobu.

§ 7 Osoba podléhající pracovní povinnosti jest povinna:

1. předložiti na vyzvání okresnímu úřadu ochrany práce (pobočce) veškeré potřebné průkazy a dostaviti se osobně;
2. nastoupiti práci, k níž byla přidělena, a to v době, uvedené ve výměru o přidělení a předložiti novému zaměstnavateli tento výměr k nahlédnutí;
3. konati řádně a svědomitě práci, k níž byla přidělena.

§ 8 Náklady první cesty osoby přidělené do práce z bydlíště nebo místa pobytu do nového pracovního místa, jakož i cesty zpět po skončení přidělení, hradí zaměstnavatel, jemuž je osoba přidělena, pokud pracovní místo jest vzdáleno od bydlíště (místa pobytu) přidělené osoby více než 6 km.

§ 9 (1) Dosavadní pracovní poměr přidělením nezaniká; přidělená osoba se posuzuje po dobu přidělení, jako by byla na dovolené ve svém dosavadním pracovním poměru. Doba přidělení se považuje za dobu zaměstnání v tomto poměru.

(2) Po dobu konání přidělených prací nepřisluší osobě přidělené k práci mzda nebo jiné vedlejší a naturální požitky z dosavadního pracovního poměru kromě naturálního bytu.

(3) Osoba přidělená k práci má vůči svému dosavadnímu zaměstnavateli nárok na poměrnou část dovolené, byla-li před přidělením v běžném kalendářním roce zaměstnána nepřetržitě v témž závodě (u téhož zaměstnavatele) alespoň 2 mě-

síce a neměla-li před přidělením k práci dosud dovolené. Poměrná část dovolené přísluší také, nebyla-li splněna čekací doba předepsaná platnými předpisy. Poměrná část dovolené se stanoví tak, že se poskytne za každý v zaměstnání započatý kalendářní měsíc jedna dvanáctina dovolené, která by osobě přidělené k práci příslušela podle platných předpisů, kdyby byla splněna čekací doba.

(4) Pokud přidělení trvá, jakož i v době, která počíná dnem doručení výměru o přidělení a končí sedmým dnem po skončení přidělené práce, může být zrušen dosavadní pracovní poměr přidělené osoby jen se souhlasem okresního úřadu ochrany práce, příslušného podle dosavadního místa práce.

(5) Nenastoupila-li osoba přidělená k práci do dřívějšího zaměstnání do 7 dnů po skončení pracovního poměru založeného přidělením, považuje se původní pracovní poměr za zrušený, leč by včasné nastoupení práce bylo znemožněno překážkami vzniklými bez jejího zavinění. Přidělená osoba je povinna dosavadního zaměstnavatele ihned o tom vyrozumět.

§ 10 (1) Pracovní poměr přidělením založený jest soukromoprávní. Mzdové a pracovní podmínky se řídí příslušnou mzdovou vyhláškou; není-li takové vyhlášky, přísluší mzda obvyklá v místě pro práci stejného nebo podobného druhu.

(2) Neměla-li osoba, přidělená k práci v běžném kalendářním roce plně dovolené v dosavadním pracovním poměru, má nárok na poměrnou část dovolené po nepřetržitém dvouměsíčním konání prací, k nimž byla přidělena. Pro určení výměry dovolené jsou rozhodnými předpisy, které platí pro nové pracovní místo.

(3) Zaměstnavatel, jemuž byly přiděleny osoby k práci, jest povinen zajistit jim řádné ubytování a stravování. Hodnotu naturálních požitků, čítajíc v to ubytování a stravování, může zaměstnavatel započísti do mzdy podle platných předpisů.

...

ČÁST II. Omezení při sjednání a rozvázání pracovního (učebního) poměru.

§ 13 (1) Pracovní (učební) poměr může býti s právní účinností sjednán nebo rozvázán - s výjimkou případů uvedených v odstavcích 2 až 4 - jen po předchozím souhlasu příslušného okresního úřadu ochrany práce. Byl-li pracovní (učební) poměr zprostředkován okresním úřadem ochrany práce, má se za to, že byl dán souhlas k vstupu do zaměstnání.

(2) Souhlasu ke sjednání pracovního poměru podle odstavce 1 není třeba, jde-li o přijetí:

- a) zaměstnanců, jejichž pracovní poměr se obvykle sjednává na méně než 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích,
- b) výpomocných dělníků, zaměstnaných při naléhavých pracích v zemědělství nebo lesnictví, nikoli déle než 4 týdny nepřetržitě,
- c) osob, které jsou přijaty toliko k odstranění stavu nouze (na př. k odstranění následků živelní pohromy).

(3) Souhlasu k rozvázání pracovního poměru podle odstavce 1 není třeba:

- a) souhlasí-li s rozvázáním pracovního poměru obě strany,
- b) je-li kdo přijat na zkoušku nebo na výpomoc a zruší-li se takový pracovní poměr do měsíce,
- c) u zaměstnanců přijatých na práce sezonní nebo kampaňové po skončení těchto prací,
- d) v zemědělských (lesnických) závodech u pracovních sil, které nejsou v zemědělství (lesnictví) zaměstnány z povolání, nýbrž jen přechodně při naléhavých pracích,
- e) jde-li o pracovní poměry, uvedené v odstavci 2.

(4) Ministr ochrany práce a sociální péče může po slyšení zúčastněných ministrů vyhláškou v Úředním listě stanoviti, že některé druhy pracovních poměrů mohou býti sjednány nebo rozvázány bez souhlasu okresního úřadu ochrany práce. Toto opatření může býti učiněno buď všeobecně pro určité obvody nebo hospodářská odvětví, skupiny povolání nebo pro jednotlivé závody.

Rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave z 21. júna 1949, č. Opr 18/49⁹⁴ (č. 224 zberky) Nedal-li příslušný okresní národní výbor, referát práce a sociální péče, souhlas k zjednání pracovního poměru (§ 13 dekr. č. 88/1945 Sb. o všeobecné pracovní povinnosti), nevznikl pracovní poměr a nelze proto s úspěchem žalovat o náhradu podle § 8 zák. č. 154/1934 Sb. o soukromých zaměstnancích.

Z odôvodnenia:

Podle § 13 dekretu č. 88/1945 Sb. může být pracovní poměr s právní účinností sjednán nebo rozvázán – s výjimkou případů uvedených v odst. 2 až 4 – jen po předchozím souhlasu příslušného okresního úřadu ochrany práce, nyní okresního národního výboru, referátu práce a sociální péče (§ 2 odst. 2 zák. č. 87/1949 Sb.). Řízené hospodářství vyžaduje, aby bylo účelně hospodařeno s pracovními silami. Z tohoto důvodu je uvedeným dekretem uloženo okresním národním výborům hájit veřejný zájem na regulaci pracovního trhu a dáno jim oprávnění omezovat smluvní volnost stran při uzavírání pracovních smluv a to odepřením souhlasu k zamýšlené pracovní smlouvě.

Z uvedeného účelu této normy plyne, že ustanovení § 13 uved. dekretu nutno vykládat doslovně. Žádá-li uvedený předpis k právní účinnosti sjednání pracovní smlouvy předchozí souhlas okresního národního výboru, referátu práce a sociální péče, je tento souhlas veřejného úřadu hmotněprávní podmínkou platnosti pracovní smlouvy. Rozhodnutí okresního národního výboru je povahy konstitutivní a působí ex nunc, takže pracovní poměr lze účinně sjednat teprve po tomto rozhodnutí.

§ 14 Souhlas k přijetí zaměstnance (učně) nebo k rozvázání pracovního (učební-ho) poměru uděluje okresní úřad ochrany práce, v jehož obvodu je místo práce. Má-li zaměstnanec bydliště (pobyt) v obvodu jiného okresního úřadu ochrany

⁹⁴ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 308 – 309.

práce, vyžádá si – jde-li o sjednání pracovního (učební) poměru – okresní úřad ochrany práce, příslušný k udělení souhlasu, vyjádření onoho okresního úřadu ochrany práce.

§ 15 (1) Při rozhodování o návrzích na udělení souhlasu ke sjednání nebo rozvázání pracovního (učební) poměru přihlíží okresní úřad ochrany práce

- a) k sociálním poměrům a k odbornému výcviku zaměstnance,
- b) k potřebám trhu práce,
- c) k významu úkolů zúčastněných závodů a hospodářských odvětví,
- d) k výkonnosti dotčených závodů.

(2) Ministerstvo ochrany práce a sociální péče může vydati směrnice a stanoviti podmínky pro udělení souhlasu.

(3) Udělení souhlasu k rozvázání pracovního (učební) poměru se netýká soukromoprávních nároků z něho vyplývajících. Může-li býti podle platných předpisů pracovní (učební) poměr zrušen bez dodržení výpovědní lhůty a nerozhodl-li dosud o tom pravoplatně příslušný soud, je okresní úřad ochrany práce oprávněn při udělení souhlasu rozhodnouti předběžně i tuto otázku. Rozhodne-li o věci později příslušný soud a je-li rozhodnutí okresního úřadu ochrany práce v rozporu s rozsudkem soudu, projedná okresní úřad ochrany práce věc znovu, jsa vázán pravoplatným soudním rozsudkem.

§ 16 Zaměstnanec, jehož pracovní (učební) poměr byl rozvázán, je to povinen neprodleně hlásiti u okresního úřadu ochrany práce (pobočky) příslušného podle dosavadního bydliště (pobytu) nebo místa práce.

§ 17 Ustanovení §§ 13 až 16 vztahují se jen na pracovní (učební) poměry založené na soukromoprávní smlouvě.

ČÁST III. Všeobecná a závěrečná ustanovení.

§ 18 Ministr ochrany práce a sociální péče může vyhláškou v Úředním listě ustanoviti, že osoby podléhající pracovní povinnosti podle § 1 jsou – pokud nepracují – povinny hlásiti se u okresního úřadu ochrany práce (pobočky), příslušného podle bydliště (místa pobytu).

§ 19 Za újmu, která vzejde zaměstnavateli z rozhodnutí okresního úřadu ochrany práce podle části I. a II. tohoto dekretu, neposkytuje se odškodnění.

§ 20 Povolání k osobním úkonům podle platných předpisů může se díti jen v dohodě s příslušným okresním úřadem ochrany práce (pobočkou). Je-li nebezpečí v prodlení, může se tento souhlas vyžádati dodatečně.

§ 21 Ustanovení části I. tohoto dekretu se vztahují i na příslušníky cizích států, pokud v nich příslušníci Československé republiky podléhají rovněž obdobným opatřením.

§ 22 Úřady veřejné správy, soudy, nositelé sociálního pojištění, jakož i právnické a fyzické osoby, jsou povinny k žádosti úřadů ochrany práce spolupůsobiti při provádění tohoto dekretu.

§ 23 (1) Jednání a opominutí přičítá se předpisům tohoto dekretu nebo předpisům vydaným k jeho provedení, trestají okresní úřady ochrany práce pořádkovou pokutou do výše 10.000 K nebo okresní národní výbory na návrh těchto úřadů správními tresty, a to pokutou do výše 100.000 K nebo vězením do jednoho roku anebo oběma těmito tresty.

(2) Byl-li uložen správní trest peněžitý, buď zároveň pro případ jeho nedobytnosti uložen náhradní trest vězení podle míry zavinění v mezích sazby trestu na svobodě na čin stanovené.

§ 24 Ministr ochrany práce a sociální péče se zmocňuje, aby vydal v dohodě s ministrem financí předpisy o poskytování podpor k odškodnění újmy, která vzejde osobám přiděleným k práci.

§ 25 (1) Působnost okresního úřadu ochrany práce podle tohoto dekretu vykonávají na Slovensku „úřady práce“.

(2) Zmocnění daná tímto dekretem ministrům se vykonávají na Slovensku v dohodě se Slovenskou národní radou.

§ 26 Dnem účinnosti tohoto dekretu pozbývají platnosti všechny právní předpisy, které se vztahují na věci upravené tímto dekretem.

§ 27 Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr ochrany práce a sociální péče v dohodě se zúčastněnými ministry a se Slovenskou národní radou.⁹⁵

Zákon č. 87/1947 Zb. o některých opatřeních k provedení národní mobilisace pracovních sil

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

Část I. Účel a prostředky.

§ 1 (1) Aby se mohl uskutečnit dvouletý hospodářský plán, provede se národní mobilisace pracovních sil.

(2) K provedení národní mobilisace pracovních sil mají sloužiti tato opatření:

- a) ekonomické hospodaření pracovní silou;
- b) začlenění osob práce schopných a dosud nepracujících do práce;
- c) přechod osob, které mohou býti postrádány na dosavadních pracovních místech, do oborů, kde jich je naléhavě třeba;
- d) návrat odborně vyškolených nebo vycvičených pracovních sil do původních povolání;

⁹⁵ *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, částka 40. Vydána dne 17. října 1945, 88. Dekret presidenta republiky o všeobecné pracovní povinnosti, s. 157 – 161.*

- e) zvýšení počtu žen výdělečně pracujících;
- f) začlenění osob se sníženou pracovní schopností do práce;
- g) zvýšení pracovní výkonnosti a kázně.

(3) Národní mobilisace pracovních sil se provede především podle zásady dobrovolnosti. Nedosáhne-li se ekonomickým hospodařením pracovní silou, dobrovolným začleněním, jakož i dobrovolným přemístěním zaměstnanců potřebného počtu pracovních sil pro splnění dvouletého hospodářského plánu, provedou se přemísťování zaměstnanců a jiná opatření podle ustanovení tohoto zákona.

§ 2 Vláda určí vládním nařízením po slyšení jednotné odborové organizace a příslušných ústředních hospodářských organizací a pro Slovensko též po vyjádření sboru pověřenců zásady a postup použití prostředků k provedení mobilisace pracovních sil a stanoví zejména, ze kterých hospodářských oborů a v jakém počtu mají být přebytné a postradatelné pracovní síly uvolněny a ve kterých odvětvích mají být umístěny, jakož i do kterých oborů (povolání) se mají vrátiti osoby, které jsou v nich odborně vyškoleny nebo vycvičeny. Stejně určí vláda vládním nařízením pořadí důležitosti hospodářských odvětví pro umístění pracovních sil dobrovolně se přihlásivších nebo uvolněných.

Část II. Ekonomické hospodaření pracovní silou.

§ 3 Povinnosti zaměstnavatelů.

(1) Zaměstnavatelé jsou povinni

- a) využití co nejlépe pracovní síly, vzdělání a odborných znalostí svých zaměstnanců, dbajíce sociálně-politických, zdravotních a bezpečnostních předpisů,
- b) organisovati práci tak, aby s vynaložením nejmenšího množství práce bylo dosaženo největšího a nejlepšího podnikového výsledku.

(2) Zaměstnavatelé smějí zaměstnávatí jen takový počet zaměstnanců, který jest při plném využití pracovní doby a plném výkonu zaměstnanců nezbytně nutný ke splnění pracovních úkolů, zejména úkolů, uložených jejich podniku, závodu nebo zařízení (v dalším zkráceně „podnik“) na podkladě dvouletého hospodářského plánu.

(3) Zaměstnává-li podnik větší počet zaměstnanců než je odůvodněno podle odstavců 1 a 2, jest zaměstnavatel povinen omeziti počet zaměstnanců na míru odůvodněnou podle těchto ustanovení. K tomu účelu je povinen zrušiti pracovní poměry přebytných zaměstnanců podle ustanovení §§ 9 a 10.

(4) Ministr sociální péče může v dohodě s příslušnými ministry vyhlásiti v Úředním listě, buď všeobecně nebo pro jednotlivá odvětví (činnosti), že zaměstnavatelé jsou povinni vésti řádnou evidenci svých zaměstnanců a na výzvu sděliti v rámci pravidelných hlášení Státnímu úřadu statistickému, na Slovensku mimo to též Státnímu plánovacímu a statistickému úřadu, pro potřebu okresních úřadů ochrany práce údaje o počtu, použití a celkovém výkonu svých zaměstnanců.

...

Část III.

Dobrovolné začlenění osob dosud nepracujících do práce pro splnění dvouletého hospodářského plánu.

§ 6 Osobám, které dosud nejsou v pracovním poměru nebo nevykonávají dovolenou samostatnou výdělečnou činnost, nebo nejsou v těchto činnostech plně zaměstnány a které se dobrovolně začlení do pracovního poměru při provádění národní mobilisace pracovních sil a zvolí si zaměstnání, po případě podnik, podle potřeb dvouletého hospodářského plánu, se poskytnou podle předpisů o podpořích při začleňování do práce z účelového jmění podpory, jichž je třeba, aby jim bylo umožněno, po případě usnadněno, nastoupení zaměstnání.

Část IV.

Přechod osob, které jsou postradatelný na dosavadních pracovních místech, do oborů důležitých pro dvouletý hospodářský plán.

§ 7 Dobrovolný přechod zaměstnanců do jiného zaměstnání.

(1) Mění-li zaměstnanec dobrovolně zaměstnání s předchozím souhlasem okresního úřadu ochrany práce za tím účelem, aby přispěl hospodářsky důležitější práci k splnění dvouletého hospodářského plánu, může okresní úřad ochrany práce zkrátiti výpovědní lhůtu. Přitom není vázán zákonnými předpisy, že výpovědní lhůta má končiti určitými dny. O zkrácení výpovědní lhůty rozhodne po slyšení zaměstnavatele okresní úřad ochrany práce, uděluje souhlas k rozvázání pracovního poměru se zřetelem k důležitosti a naléhavosti potřeb zúčastněných závodů a s hlediska dvouletého hospodářského plánu. Lhůta nesmí býti zkrácena pod 14 dnů, pokud obě strany nesouhlasí s kratší lhůtou. Proti rozhodnutí okresního úřadu ochrany práce není opravných prostředků.

§ 8 Povinné uvolnění postradatelných zaměstnanců.

Ministr sociální péče vyhlásí v dohodě s příslušnými ministry po slyšení jednotné odborové organizace a příslušných ústředních hospodářských organizací podle zásad stanovených vládním nařízením (§ 2) v Úředním listě, ve kterých pracovních oborech nebo povoláních jsou zaměstnavatelé povinni uvolniti své postradatelné zaměstnance.

(2) Opatření podle odstavce 1 může býti učiněno buď všeobecně nebo pro určité oblasti nebo skupiny, po případě kategorie zaměstnanců. Ve vyhlášce se stanoví podle potřeb dvouletého hospodářského plánu, kdo určí počet zaměstnanců pro přemístění do jiného zaměstnání a jakým způsobem se tak stane, po případě se také může vyhláškou blíže vymeziti okruh zaměstnanců.

...

Část V.

Návrat odborně vyškolených nebo vycvičených pracovních sil do jejich původních povolání.

§ 15 Dobrovolný návrat.

Na zaměstnance, kteří se dobrovolně vrátí do pracovního oboru nebo povolání důležitého nebo důležitějšího (§ 2) pro splnění dvouletého hospodářského plánu, v nichž jsou odborně vyškoleni nebo vycvičeni, vztahuje se ustanovení § 7.

§ 16 Povinný návrat.

(1) Ministr sociální péče vyhlásí podle zásad stanovených vládním nařízením (§ 2) v dohodě s příslušnými ministry po slyšení jednotné odborové organizace a příslušných ústředních hospodářských organizací v Úředním listě pracovní obory nebo povolání, do nichž se musí vrátiti zaměstnanci, kteří jsou v nich odborně vyškoleni nebo vycvičeni, pokud nepracují ve svém oboru nebo povolání (zaměstnání) a pokud nejsou z důležitého veřejného nebo hospodářského zájmu na svém dosavadním místě nepostradatelní a nezískali odbornou způsobilost, která se obvykle vyžaduje pro obor, ve kterém nyní pracují. Též nutno brát ohled na jejich sociální poměry.

Část VI. Zvýšení počtu žen výdělečně pracujících.

§ 18 Ministr sociální péče může v dohodě se zúčastněnými ministry a po slyšení jednotné odborové organizace a příslušné ústřední hospodářské organizace vyhlásiti v Úředním listě, že se některé druhy práce nebo zaměstnání vyhrazení především ženám. Toto opatření může býti učiněno buď všeobecně nebo pro určitá hospodářská odvětví nebo pro jednotlivé obory, po případě podniky.

Část VII. Zařazení do práce osob se sníženou pracovní schopností.

§ 20 (1) Ministr sociální péče může v dohodě se zúčastněnými ministry a po slyšení jednotné odborové organizace a příslušné ústřední hospodářské organizace vyhlásiti v Úředním listě, že některé druhy práce nebo zaměstnání jsou především vyhrazeny osobám, jejichž pracovní schopnost jest trvale nebo přechodně na delší dobu snížena, a stanoviti druhy práce a činností, vyhrazené určitým stupněm nebo druhům snížené pracovní schopnosti. Toto opatření může býti učiněno buď všeobecně nebo pro určitá hospodářská odvětví nebo pro jednotlivé obory, po případě podniky.

....

Část IX. Zajištění pracovní výkonnosti a kázně.

§ 35 Povinnosti zaměstnavatelů a zaměstnanců.

Zaměstnavatelé a zaměstnanci jsou povinni učiniti podle svých sil a schopností vše, aby v podnicích byl podán co nejlepší výkon a aby byly řádně plněny závazky, vyplývající z pracovní smlouvy a zákonných ustanovení, zejména aby byla zachována pracovní kázeň. Musí dbáti, aby nikdo nerušil jakýmkoliv způsobem řádný chod práce a aby nikdo bez dostatečné omluvy v práci nechyběl. Je-li toho třeba ke splnění dvouletého hospodářského plánu, musí se v rámci příslušných předpisů pracovati přes čas, po případě v noci.

§ 36 Trestání provinění proti pracovnímu pořádku.

(1) Porušení nebo zanedbání podstatných povinností, plynoucích pro zaměst-

nance z pracovní smlouvy, se považuje za provinění proti pracovnímu pořádku. Dopustí-li se zaměstnanec provinění proti pracovnímu pořádku, může být napomenut nebo mu může být vyslovena veřejná důtka anebo uložena pokuta podle těchto ustanovení:

- a) napomenutí se vysloví ústně nebo písemně za menší neomluvitelnou nedbalost v práci nebo menší bezdůvodnou nepřesnost v dodržování pracovní doby;
- b) veřejná důtka se vysloví způsobem obvyklým pro vyhlásování v podniku za zaviněné snižování pracovního výkonu, bezdůvodné odmítnutí přidělené práce, bezdůvodné nedodržování pracovní doby, svévolné předčasné opuštění pracovního místa, bezdůvodnou nepřítomnost v práci nebo opětovnou nepřesnost v docházce do práce a za provinění podle písm. a), byl-li zaměstnanec již dvakrát napomenut;
- c) pokuta může být uložena podle míry provinění až do výše průměrného denního výdělku, provinil-li se zaměstnanec za zvlášť přitěžujících okolností, nebo vyslovuje-li se mu veřejná důtka po druhé.

(2) Napomenutí vysloví zaměstnavatel. Veřejnou důtku vysloví a pokutu uloží zaměstnavatel po dohodě se závodním zastupitelstvem zaměstnanců a v podnicích, kde není závodního zastupitelstva zaměstnanců, po dohodě se všeobecným orgánem jednotné odborové organizace (§ 1, odst. 2 dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945, č. 104 Sb., o závodních a podnikových radách). Proti takovému vyslovení veřejné důtky nebo uložení pokuty může si zaměstnanec stěžovati do 8 dnů u okresního úřadu ochrany práce. Nedojde-li k dohodě, rozhodne o tom, může-li být důtka vyslovena nebo pokuta uložena, po případě v jaké výši, okresní úřad ochrany práce na návrh zaměstnavatele nebo závodního zastupitelstva zaměstnanců po slyšení zaměstnance. Proti rozhodnutí okresního úřadu ochrany práce není opravného prostředku.

...

Část X. Trestní ustanovení.

§ 37 Soudní tresty.

(1) Kdo se trvale a bezdůvodně vyhýbá práci v pracovním poměru nebo v dovolené samostatné činnosti, nebo kdo se nadměrným požíváním alkoholických nápojů opětovně přivádí do stavu vzbuzujícího odůvodněné pohoršení v pracovním prostředí, bude potrestán soudem pro přestupek vězením do 3 měsíců.

(2) Odsuzuje-li soud vinníka pro čin trestný podle odstavce 1, vysloví zároveň jako vedlejší trest, že smí být držen v donucovací pracovně (odkáže vinníka do donucovací pracovny).

...

§ 43 Úprava pracovní doby.

(1) Ministr sociální péče může po slyšení jednotné odborové organizace a ústředních hospodářských organizací vyhláškou v Úředním listě v rámci příslušných

předpisů upravití všeobecně nebo pro jednotlivá hospodářská odvětví, po případě oblasti, pracovní dobu podle národohospodářských potřeb nebo veřejného zájmu.

(2) Okresní úřad ochrany práce může podle směrnic vydaných ministerstvem sociální péče upravití pracovní dobu v rámci příslušných předpisů podle potřeb podniku nebo zaměstnanců.

...

§ 55.

Tento zákon nabude účinnosti dnem vyhlášení, jeho § 37 však teprve jeden měsíc po tomto dnu. Zákon pozbude účinnosti dnem 31. prosince 1948. Provedou jej všichni členové vlády.⁹⁶

Vládne nariadenie č. 20/1952 Zb. o rozmiestňovaní absolventov vysokých škôl a výberových odborných škôl

Vláda Československej republiky nariaďuje so súhlasom prezidenta republiky podľa § 42 ods. 1 zákona č. 241/1948 Sb., o prvom päťročnom hospodárskom pláne rozvoja Československej republiky (zákon o päťročnom pláne):

§ 1 Plánovaný rozvoj nášho hospodárstva, najmä priemyslu, vyžaduje, aby odborní pracovníci, vychádzajúci z vysokých škôl a výberových odborných škôl, uplatňovali svoje odborné znalosti a schopnosti na miestach, kde je to potrebné na splnenie úloh štátneho národohospodárskeho plánu.

§ 2 Absolventi vysokých škôl a absolventi tých výberových odborných škôl, ktorí sú rozmiestňovaní podľa štátneho národohospodárskeho plánu, sú povinní pracovať po dobu troch rokov v podnikoch, úradoch, súdoch, ústavoch a iných zariadeniach (ďalej len „podniky“), ktoré im na podklade štátneho národohospodárskeho plánu určí Ministerstvo školstva, vied a umení, poprípade Ministerstvo pôdohospodárstva alebo Ministerstvo lesov a drevárskeho priemyslu, alebo nimi poverené orgány. Toto ustanovenie sa vzťahuje na absolventov zo školského roku 1951/1952 a rokov neskorších (ďalej len „absolventi škôl“).

§ 3 (1) Podniky sú povinné zamestnávať absolventov škôl prácami, pre ktoré boli vyškolení, a starať sa o ich odborný a politický rast a o zabezpečenie ich vhodného ubytovania. Na úhradu výdavkov spojených s nástupom zamestnania poskytujú podniky absolventom škôl náhradu cestovných a sťahovacích výdavkov obdobne podľa predpisov o náhradách cestovných, sťahovacích a iných výdavkov.

(2) Podniky nesmú prijať do zamestnania absolventov škôl, ktorí pre ne neboli určení.

⁹⁶ *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 43. Vydána dne 10. června 1947, 87. Zákon o některých opatřeních k provedení národní mobilisace pracovních sil, s. 465 – 478.

Stanovisko občanskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSR z 7. decembra 1957, č. 3 Ec 275/57⁹⁷ (č. 33 zbierky)

Rozvázání pracovního poměru s osobou, s níž byl sjednán pracovní poměr na základě umístěnky vydané podle § 2 vl. nař. č. 20/1952 Sb. o rozmisťování absolventů vysokých škol a výběrových odborných škol.

Z odôvodnenia:

Rozmísťování absolventů podle uvedených předpisů se v praxi provádí vydáváním umístěnek. Tyto obsahují kromě jména absolventa a určeného podniku, čas nástupu práce závazek pracovat po dobu tří let, druh práce, popř. i pracovní zařazení a výšku mzdy.

Právní povaha umístěnky může být zásadně spornou. Až už se však vychází ze stanoviska, že umístěnka zakládá vždy přímo pracovní poměr mezi absolventem a určeným podnikem, nebo ze stanoviska, že ke vzniku pracovního poměru dochází až podle sjednané pracovní smlouvy uzavřené na jejím podkladě, je závěr, k nemuž lze v řešené otázce dospět, v každém případě stejný.

Je-li pracovní poměr založen umístěnkou jako administrativním aktem na dobu tří let, nebo byl-li založen na jejím podkladě sjednaním pracovní smlouvy na tuto dobu, půjde v obou případech o pracovní poměr uzavřený na určitou dobu a o jeho zrušení před uplynutím této doby platí tudíž obecné předpisy. ... Podle obecních předpisů, je pak možno rozvázat pracovní poměr před uplynutím doby, na kterou byl uzavřen, jen z důležitých důvodů, pro něž může být pracovní poměr zrušen předčasně, tedy bez dodržení výpovědní nebo smluvené doby (§ 1162 o.z., § 19 zák. č. 244/1922 Sb. a § 32 zák. č. 154/1934 sb. o soukromých zaměstnancích).

§ 4 Ministerstvá školstva, vied a umení, pôdohospodárstva a lesov a drevárskeho priemyslu vydajú po dohode so zúčastnenými ústrednými úradmi a s jednotnou odborovou organizáciou podrobné predpisy na vykonanie tohto nariadenia. V týchto predpisoch sa tiež určia bližšie podmienky, za ktorých sú podniky povinné zamestnávať absolventov škôl a kedy ich možno výnimočne premiestniť na iné pracovné miesta alebo zamestnávať inými prácami, než pre ktoré boli vyškolení.

§ 5 Ustanovenia tohoto nariadenia sa nevzťahujú na absolventov škôl pre zdravotnícke povolania, škôl pre výchovu sociálnych pracovníc a škôl pre výchovu pracovníc vo výžive, na absolventov škôl umeleckého smeru, fakúlt filozofických, historicko-filozofických, filologických, fakúlt pedagogických a pedagogických gymnázií, fakúlt bohosloveckých, na absolventov učiteľského smeru fakúlt prírodovedeckých a na absolventov škôl vojenských.

§ 6 Toto nariadenie nadobúda účinnosť dňom vyhlásenia; vykonajú ho všetci členovia vlády.⁹⁸

⁹⁷ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1958. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1959, s. 74 – 76.

⁹⁸ *Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 12. Vydána dne 31. května 1952, 20. Vládné nariadenie o rozmiestňovaní absolventov vysokých škôl a výberových odborných škôl, s. 176.

Vládne nariadenie č. 43/1952 Zb. o rozmiestňovaní odborných pracovníkov

Vláda Československej republiky nariaďuje so súhlasom prezidenta republiky podľa § 42 ods. 1 zákona č. 241/1948 Zb., o prvom päťročnom hospodárskom pláne rozvoja Československej republiky:

§ 1 Úspešné uskutočňovanie socialistickej výstavby vyžaduje, aby kľúčové podniky, zvlášť podniky nové alebo podniky, ktoré zavádzajú nový druh výroby, boli zabezpečené dostatočným počtom odborných pracovníkov. Na ten účel možno odborných pracovníkov rozmiestňovať v súlade s potrebami štátneho národohospodárskeho plánu podľa ďalších ustanovení tohto nariadenia.

§ 2 Ústredné úrady môžu v odbore svojej pôsobnosti záväzne prevádzkať odborných pracovníkov z podnikov, úradov, ústavov a iných zariadení (ďalej len „podniky“) do iných podnikov, kde je nedostatok týchto pracovníkov.

§ 3 Ústredné úrady sú povinné z podnikov spadajúcich do ich odboru pôsobnosti previesť do odboru pôsobnosti iných ústredných úradov odborných pracovníkov v súhlase s potrebami štátneho národohospodárskeho plánu. Umiestenie odborných pracovníkov do podnikov vykonávajú ústredné úrady, do odboru pôsobnosti ktorých sa pracovníci prevádzajú.

§ 4 (1) Odbornými pracovníkmi podľa tohto nariadenia sa rozumejú:

a) *absolventi vysokých škôl technických študijných odborov* inžinierskeho staviateľstva (smer konštruktívny a dopravný a smer vodohospodársky), architektúry, strojného inžinierstva, elektrotechnického inžinierstva, chemického inžinierstva, banského inžinierstva, hutného inžinierstva, poľnohospodárskeho inžinierstva, absolventi veterinárskych fakúlt, lesného inžinierstva, absolventi prírodovedeckých fakúlt študijných odborov matematiky, geológie, fyziky a chémie a absolventi fakúlt ekonomických;

b) *absolventi odborných škôl pre priemysel, poľnohospodárstvo, lesníctvo, obchod a dopravu;*

c) *technológovia, majstri, konštruktéri, projektanti, hlavní účtovníci, plánovači, soradovači a normovači, i keď nie sú absolventami škôl uvedených v písm. a) a b).*

...

§ 5 (1) Prevedení odborní pracovníci sú povinní pracovať v podniku, ktorý im určí kompetentný ústredný úrad, a to po dobu týmto úradom určenú až do troch rokov.

2) Prevedením sa končí doterajší pracovný pomer a vzniká nový pracovný pomer k podniku, do ktorého je odborný pracovník prevedený.

...

§ 8 Porušenie povinností uložených týmto nariadením odborným pracovníkom

a vedúcim podnikov sa trestá podľa ustanovení trestného zákona správneho, pokiaľ nejde o čin prísnejšie trestný.⁹⁹

MESTITZ, F.: Nový vzťah človeka k práci ako základ pracovného práva čsl. ľudovej demokracie. *Právny obzor*, 1951, s. 504 – 519 (výňatok)

Nový vzťah človeka k práci, umožnený revolučnými zmenami v hospodárskej základni našej spoločnosti a tým aj vo výrobných vzťahoch vyžaduje si zásadné prehodnotenie niektorých základných prvkov pracovného práva. Takéto prehodnotenie, pre ktoré nám poskytuje vodítko sovietska náuka pracovného práva, vyžaduje si však v našich pomeroch kriticky sa vyporiadať s buržoáznou náukou a javí sa byť naliehavou teoretickou úlohou práve v disciplíne, ktorej praktická dôležitosť so dňa na deň rastie. ... *Nový spoločenský charakter práce konanej v pracovnom pomere* je daný tým, že tam, kde namiesto súkromného vlastníctva k výrobným prostriedkom nastúpilo socialistické vlastníctvo v svojich rôznych formách, pracovná sila nie je už tovarom. Tento nový spoločenský charakter práce, konanej v pracovnom pomere spočíva potom v tom, že práca je oslobodená od vykorisťovania, že je to práca nielen formálne a právne, ale reálne a materiálne slobodná. Je jasné, že takúto slobodnú prácu nachádzame len v socialistickom sektore hospodárstva čsl. ľudovej demokracie. Avšak už sám kvantitatívny význam, ktorý tento sektor dosiahol najmä po februári 1948, oprávňuje vidieť v slobode práce významný rys celého pracovného práva čsl. ľudovej demokracie.

Mzda už nie je kúpnou cenou „pracovnej sily“ ako tovaru, cenou závislou na hodnote tohto tovaru, ale je podielom pracujúceho na spoločenskom produkte, závislom na množstve a akosti práce, ktorú pracujúci koná v prospech spoločnosti. ...

Nový vzťah človeka k práci sa ďalej prejavuje vo význame, ktorý má *pracovná povinnosť*. Pracovná povinnosť, ako povinnosť pracovať podľa svojich schopností a prispievať svojou prácou na prospech celku, je uložená ústavou každému občanovi (§ 32) a je na roveň postavená povinnosti účastniť sa obrany vlasti (či. III. ods. 1 úst.). Je to právna povinnosť, ktorá v plánovanom hospodárstve tvorí nevyhnutný korelát práva na prácu, zaručeného Ústavou 9. mája (§ 26) a realizovaného práve plánovaným hospodárstvom ľudovej demokracie. I neplnenie tejto povinnosti podlieha trestnej sankcii (porovn. § 135 tr. z. alebo § 72 tr. z. spr.). Ale — a to je v našej súvislosti dôležité — pracovná povinnosť je tiež a predovšetkým zásadou socialistickej morálky: „pracovná povinnosť je vecou cti“. Lenin poukázal na túto stránku pracovnej, povinnosti, keď historický význam prvých socialistických „subotnikov“ videl v tom, že ukazujú „vedomú a dobrovoľnú iniciatívu robotníkov na rozvíjaní produktivity práce, na prechode k novej pracovnej disciplíne, na tvorení socialistických podmienok hospodárstva a života“. ... Pracovný pomer, ako pomer právny nemožno potom už chápať ako pomer obliagačno-právny, v ktorom dáva jedna strana druhej za odmenu na čas k dispozícii svoju pracovnú silu. Predbežne môžeme povedať, že je to pomer, v ktorom pracujúci, uplatňujúc svoje ústavou zaručené právo na prácu, plní svoju povinnosť pracovať v prospech celku tak, že sa začleňuje do pracovného kolektíva podniku a tam, dodržiavajúc pracovnú disciplínu pracuje, čím nadobúda ústavou zaručený nárok na spravodlivú odmenu za vykonanú prácu.

⁹⁹ *Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 25. Vydána dne 19. září 1952, 43. Vládní nařízení o rozmístování odborných pracovníků, s. 231 – 232.

ZÁKON č. 265/1949 Zb. O RODINNOM PRÁVE

(právna norma, jej kontextualizácia,
zásadné novelizácie, súdna prax)

Základné informácie o právnej norme – zákon o rodinnom práve č. 265/1949 Zb.:

- účinnosť nadobudol 1. januára 1950,
- zrušil prechádzajúcu právnu úpravu (na Slovensku zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve, v českej časti republiky príslušné časti ABGB; a ďalej zrušil československý tzv. rozlukový zákon č. 320/1919 Zb. z. a n.) a unifikoval (zjednocoval) dovtedy rozdielne rodinné právo,
- platil do 31. marca 1964, nahradený bol zákonom o rodine č. 94/1963 Zb.,
- novelizovaný bol celkovo trikrát (zákonným opatrením predsedníctva Národného zhromaždenia č. 61/1955 Zb. o zmene predpisov o rozvode, zákonom č. 15/1958 Zb. o zmene predpisov o osvojení a zákonom č. 46/1959 Zb. o zmene právomoci súdov a o zmene a doplnení niektorých ustanovení z odboru súdnictva a štátnych notárstiev),
- východiskom pomerne zásadnej zmeny rodinného práva sa stali ustanovenia Ústavy 9. mája,¹⁰⁰
- bol výsledkom prác spoločnej československo-poľskej komisie (popri sebe vznikali dva zákony o rodinnom práve – československý a poľský zákon viac-menej totožného znenia),
- bol prijatý ako prvý zákon v rámci procesu právnickej dvojročnice,
- na základe zákona o rodinnom práve sa rodinné právo kreovalo ako samostatné právne odvetvie (proces fragmentarizácie právneho poriadku).¹⁰¹

¹⁰⁰ „Ústava 9. května obsahuje nejdůležitější zásady pro úpravu rodinného práva v duchu lidové demokracie. Zaručuje vytvoření stejných podmínek pro rozvoj všech občanů, mužů a žen, a stanoví, že všichni občané mají mít stejné možnosti a stejnou příležitost uplatňovat se jako členové nové společnosti.“ In: *Důvodová správa k zákonu č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1949. I. volební období. 4. zasedání. Tisk 378. Vládní návrh. Zákon ze dne 1949 o právu rodinném. [02. 09. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0378_02.htm

¹⁰¹ Do úvahy treba vziať aj odmietnutie dualizmu verejného a súkromného práva ľudovodemokratickým a socialistickým zákonodarcom a nástup novej marxisticko-leninskej ideológie, ktorá rodine predurčila verejný charakter a významné spoločenské funkcie. Prijímanie zákona

Základná štruktúra zákona:

1. hlava Manželstvo

1. časť Vznik manželstva
2. časť Práva a povinnosti manželov
3. časť Rozvod

2. hlava Vzťahy medzi rodičmi a deťmi

1. časť Všeobecné ustanovenia
2. časť Zistenie otcovstva
3. časť Rodičovská moc
4. časť Osvojenie
5. časť Vyživovacia povinnosť

3. hlava Poručenstvo

Záverečné ustanovenia

Charakteristika zákona z obsahového hľadiska:

- vzorom právnej úpravy sa stali ustanovenia sovietskeho rodinného práva (ingerencia záujmov štátu do intimity rodiny, postupná premena systému sociálnoprávnej ochrany dieťaťa), základné ústavné rámce určili ustanovenia Ústavy 9. mája (rovnoprávnosť muža a ženy v rodine a spoločnosti, rovnoprávnosť manželských a nemanželských detí),¹⁰²

o rodinnom práve sa nieslo v duchu ostrej kritiky predchádzajúcej buržoáznej rodiny, vychádzajúcej z „majetkového základu“ v odlišení rodiny inej, novej, socialistickej, vychádzajúcej z citových väzieb.

Požiadavku premeny rodinného práva v súvisе s nastupujúcim ľudovodemokratickým zriadením nachádzame pregnantne vyjadrenú aj v rámci rozpravy pri prijímaní zákona o rodinnom práve: „*V novom rodinnom práve majú sa rozvinúť a uskutočniť zásady Ústavy 9. mája o rovnoprávnosti žien s mužmi, o ochrane rodiny, manželstva a materstva, o podporovaní populačného rozvoja, o zrovnoprávnení detí manželských a nemanželských, zásady o zvláštnej starostlivosti a ochrane detí. Treba si však uvedomiť, že nové pojmátie týchto osobných vzťahov medzi ľuďmi má svoje korene v celej prestavbe nášho zriadenia. ... V novej spoločnosti spočíva inštitúcia manželstva a rodiny na celkom iných základoch. Rodina ako základný kolektív a základná jednotka spoločnosti nespočíva na majetkových vzťahoch jej členov a nie je týmito vzťahmi determinovaná. Nové spoločenské zriadenie zabezpečuje predovšetkým pevný a bezpečný hospodársky základ každému občanovi, mužovi i žene, a tak vnáša aj do ich osobných pomerov prvok hospodárskej istoty a bezpečnosti. Nieto ani majetkovej závislosti, ani strachu o hospodárske zabezpečenie detí. Tým je umožnené nové pojmátie manželstva a rodiny, ktorej základom budú vzájomné vzťahy priateľstva a lásky, a ktorá sa tak stane pevnou jednotkou novej spoločnosti.*“ In: *Zpráva výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona (tisk 378) o právu rodinném (tisk 382)*. Vystúpenie posl. dr. Štefánika. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Stenoprotokoly. 37. schůze. Středa 7. prosince 1949. Tisk 382. [05. 09. 2023]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/037schuz/s037005.htm>; <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/037schuz/s037006.htm>

¹⁰² Kvôli radikálnej zmene, ktorú Ústava 9. mája do úpravy rodinnoprávnych vzťahov vniesla,

- komplexne upravoval osobné vzťahy medzi manželmi, vzťahy rodičov k deťom, náhradné rodinné vzťahy a majetkové vzťahy medzi manželmi,
- bol radikálnou zmenou, ktorá sa dotkla jednotlivých inštitútov rodinného práva:
 1. zrušil sa inštitút zasnúbenia,
 2. zrušil sa inštitút ohlások manželstva,
 3. vznik manželstva sa viazal na obligatórny civilný sobáš (§ 2 – § 7),
 4. redukoval počet prekážok manželstva v snahe zbaviť sa ich kánonického základu – ponechali sa len 4 (vek, príbuzenský pomer v priamom pokolení, príbuzenský pomer medzi súrodencami a švagrovstvo – pri švagrovstve bolo možné manželstvo zo závažných dôvodov povoliť), bigamia a duševná choroba (výnimočne bolo možné povoliť manželstvo danej osobe, ak bol jej zdravotný stav zlučiteľný s podstatou a účelom manželstva),
 5. vzťahy medzi manželmi boli určené zásadou rovnoprávnosti (odstránilo sa dovtedajšie zažité chápanie manžela ako hlavy rodiny, túto zmenu presadila už Ústava 9. mája),
 6. jediným spôsobom zániku manželstva počas života manželov sa stal rozvod (odstránil sa teda z právnej úpravy inštitút separácie od stola a lože a zostal len v úprave kánonického práva),
 7. odstránili sa dovtedy kazuisticky vymenované rozvodové dôvody a jediným všeobecným rozvodovým dôvodom sa stal trvalý a hlboký rozvrat medzi manželmi s určením vinníka rozvratu v rozsudku o rozvode manželstva (§ 30 a § 31).¹⁰³ O rozvod mohol pôvodne žiadať len manžel

došlo k špecifickému právnemu stavu – priamej aplikácii ústavy na súkromnoprávne vzťahy. LACLAVÍKOVÁ, M. – GERHÁT, P. Rovnosť muža a ženy v rodine a v spoločnosti – proklamácie a ideály obdobia československej ľudovej demokracie. *Forum Iuris Europaeum*, roč. 11, 2023, č. 2, s. 25 – 40. Dostupné na: http://fie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2024/01/FIE-2-2023_web-1.pdf

¹⁰³ Konanie o rozvode upravovali § 230 – § 236 a v § 239 – 241 zákona č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok, OSP z roku 1950). O rozvode rozhodovali priamo bez zmierovacieho konania manželov. Stúpajúca rozvodovosť viedla v roku 1953 k zavedeniu zmierovacieho konania, pričom k tejto zmene nedošlo novelizáciou OSP, ako by sme mohli predpokladať, ale formou plenárneho uznesenia Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 4. novembra 1953 č. Pls 2/1953 (obsiahlo smernice pre sudy zavádzajúce zmierovacie konanie manželov pri prvom pojednávaní): „*V řízení o rozvod se lidový soud při prvním ústním jednání, pokud možno osobním výsledkem účastníků, seznámí zevrubně s poměry manželů, zjistí pohnutky, které vedly k podání návrhu na rozvod manželství, a pokusí se o usmíření. Soud na podkladě znalosti případu vyloží účastníkům při pokusu o usmíření všechny důvody, které k usmíření manželů mohou vést, a předloží jim v tom směru i konkrétní doporučení. Soud se nesmí omezit jen na formální výzvu, aby se manželé usmířili. Nepodaří-li se lidovému soudu smír při prvním ústním jednání, odročí je k dalšímu projednání věci.*“ LACLAVÍKOVÁ, M. – ZÁTEKOVÁ-VALKOVÁ, V. *Rozvod manželstva v spoločnosti budujúcej socializmu (čes-*

nevinný rozvratom manželských vzťahov, čo vyvolalo nárast tzv. papierových manželstiev a popri nich faktických partnerských vzťahov. K zmene došlo v roku 1955, keď sa na základe novelizácie § 30 zákona o rodine (zákonným opatrením predsedníctva Národného zhromaždenia č. 61/1955 Zb. o zmene predpisov o rozvode) povolil rozvod manželstva aj proti vôli nevinného manžela so zreteľom na záujem spoločnosti (*„Avšak i bez tohto súhlasu (t. j. súhlasu nevinného manžela s rozvodom) môže súd, majúc na zreteli záujem spoločnosti, zrušiť manželstvo rozvodom vo výnimočných prípadoch, ak manželia po dlhú dobu spolu nežijú“*),

8. vo vzťahu rodičov k deťom sa odstránil dovtedy stáročia zachovávaný a akceptovaný inštitút otcovskej moci, obaja rodičia mali k deťom rovnaké práva viažuce sa na ich výchovu, výživu, zastúpenie, spravovanie ich majetku. Zákon zaviedol nový pojem rodičovskej moci (§ 53),
9. na báze Ústavy 9. mája zákon vychádzal z rovnoprávneho postavenia manželských a nemanželských detí,
10. zmenila sa úprava inštitútu osvojenia (§§ 63 – 69), osvojenie stratilo svoj dovtedajší zmluvný základ, zmenilo svoj dovtedajší účel, ktorým bolo zabezpečiť si dediča. Do popredia sa dostal záujem dieťaťa. Novelizáciou zákona o rodinnom práve zákonom č. 15/1958 Zb. sa, okrem iného, zaviedol aj nový typ osvojenia, pri ktorom sa osvojiteľ zapísal do matriky namiesto biologického rodiča,
11. došlo k premene starostlivosti o deti a mládež, jej novej inštitucionalizácii a zvýšeniu ingerencie štátu do tejto oblasti,
12. majetkové vzťahy medzi manželmi sa začali spravovať novým inštitútom v podobe zákonného majetkového spoločenstva manželov¹⁰⁴ (§§ 22 – 29), ktorým sa nahradili pôvodné systémy oddeleného majetku manželov a spoločne nadobudnutého majetku manželov (*koakvizícia*).

koslovenská rozvodová súdna prax v 50. a 60. rokoch 20. storočia). Praha: Leges, 2020, s. 118 – 119. Dostupné na: http://publikacie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2023/04/Rozvod-manzelstva_TISK2.pdf

¹⁰⁴ Vzorom pre koncepciu zákonného majetkového spoločenstva bola sovietska úprava. Záonné majetkové spoločenstvo vychádzalo zo zásady, že počas trvania manželstva sa na nadobúdanie majetku zúčastňujú obaja manželia, a to nielen svojou zárobkovou činnosťou, ale aj vzájomnou podporou, ktorá sa realizuje aj starostlivosťou o domácnosť a deti.

Výber z (právo)historickej literatúry: ANDRLÍK, J. *Rodinné právo: Stručný výklad zákona zo dňa 7. decembra 1949, č. 265 Sb.* Bratislava: TATRAN, 1952; BLAŽKE, J. *Majetkové právo manželské.* Praha: Orbis, 1953; *Komentár k zákonu o právu rodinném.* Právnický ústav Ministerstva spravodlnosti. Užší redakce: ANDRLÍK, J. – BLAŽKE, J. – KAFKA, A. Praha: Orbis, 1954; KNAPP, V. a kol. *Rodinné právo.* Praha: Karlova univerzita, 1961; KNAPP, V. a kol. *Učebnica občianskeho a rodinného práva. III. zväzok.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1953; LACLAVÍKOVÁ, M. – ZÁTEKOVÁ-VALKOVÁ, V. *Rozvod manželstva v spoločnosti budúcej socializmu (československá rozvodová súdna prax v 50. a 60. rokoch 20. storočia).* Praha: Leges, 2020. Dostupné na: http://publikacie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2023/04/Rozvod-manzelstva_TISK2.pdf; LETKOVÁ, A. – MARTINCOVÁ, L. *Rodinné právo vo svetle kodifikácií počnúc 19. storočím so súčasnosťou.* In: VOJÁČEK, L. – SALÁK, P. – VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2017. Část II. (Re-)kodifikace úspěšné a neúspěšné.* Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 44 – 65; PLANK, K. *Majetkovoprávne vzťahy v rodine.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1957; PLANKOVÁ, O. *Manželstvo a rodina v ČSR.* Martin: Osveta, 1954; PLANKOVÁ, O. *Priebeh, metódy a koncepcia kodifikácie československého občianskeho a rodinného práva.* In: *Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae. Problémy kodifikácie občianskeho práva v ČSSR a PĽR. Zborník prác učiteľov z Právnických fakúlt Univerzity Komenského v Bratislave a Jagiellonskej univerzity v Krakove.* Bratislava: SPN, 1973, s. 5 – 36; *Rodinné právo – komentár.* Kodifikačná komisia pre rodinné právo (aut., red.). Bratislava: Povereníctvo spravodlivosti, 1950; ŠOŠKOVÁ, I. *Problémy v rozvodovej praxi súdov po prijatí zákona o rodinnom práve č. 265/1949 Sb.* In: HAMUĽÁK, O. (ed.). *Fenomén judikatúry v právu. Sborník z konferencie Olomoucké debaty mladých právniků 2009.* Praha: Leges, 2010, s. 163 – 169; ŠOŠKOVÁ, I. *Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949.* Banská Bystrica: Belianum – Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2016; ŠOŠKOVÁ, I. *Tvorba nového československého rodinného práva v období tzv. právnickej dvojročnice 1948 – 1950.* In: SEHNÁLEK, D. et al. (eds.). *Dny práva 2009. 3. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník příspěvků.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta 2009, s. 2711 – 2726; ŠTĚPINA, J. *Rodinné právo: výklad zákona o právu rodinném s dodatkem o dědickém právu v rodině socialistické společnosti.* Praha: Orbis, 1958; VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo (historie, současnost a perspektivy).* Praha: Eurolex Bohemia. 2003; VESELÁ, R. *Vývoj kodifikace rodinného práva.* In: SCHELLE, K. (ed.). *Vývoj právních kodifikací. Sborník z mezinárodní konference.* Brno: Masarykova univerzita Brno, 2004, s. 76 – 104.

Zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve vo vyhlásenom znení s doplnením novelizácií a poukazom na súdnu prax

Národné shromaždenie Československej republiky usnieslo sa na tomto zákone: Aby byly dané predpoklady pre vytvorenie manželstva ako dobrovoľného a trvalého životného spoločenstva muža a ženy, založeného zákonným spôsobom, ktoré ako základ rodiny bude slúžiť záujmom všetkých jej členov i prospechu spoločnosti v súlade s jej pokrokovým vývojom¹⁰⁵, aby byly uvedené do života zásady Ústavy o rovnakom postavení mužov i žien a právach detí bez rozdielu pôvodu¹⁰⁶ a aby bola zaistená ochrana manželstva a rodiny tak, aby rodina bola zdravou základňou vývoja národa¹⁰⁷, ustanovuje sa:

HLAVA PRVÁ. Manželstvo.

Časť prvá. Vznik manželstva.

§ 1 (1) Manželstvo sa uzaviera súhlasným vyhlásením muža a ženy pred miestnym národným výborom, že spolu vstupujú do manželstva.

(2) Ak sa toto vyhlásenie snúbencov neurobí pred miestnym národným výborom, manželstvo nevznikne.

...

§ 3 (1) Snúbenci¹⁰⁸ sú povinní predložiť výpisy z rodnej matriky a iné potrebné doklady a vyhlásiť, že im nie sú známe okolnosti, ktoré by uzavretie zamýšľaného manželstva vylučovali, a že je im známy zdravotný stav oboch.

(2) Kto chce uzavrieť nové manželstvo, je okrem toho povinný preukázať, že jeho skoršie manželstvo zaniklo alebo bolo vyhlásené za neplatné.

...

§ 4 Manželstvo sa uzaviera verejne a slávnostným spôsobom v prítomnosti dvoch svedkov. Mimo úradovne miestneho národného výboru možno manželstvo uzavrieť len zo závažných príčin.

...

¹⁰⁵ V uvedenom ustanovení preambuly môžeme identifikovať definíciu manželstva a jeho poslanie v ľudovodemokratickej spoločnosti.

¹⁰⁶ Priamy odkaz na Ústavu 9. mája, ktorá položila základné ústavné limity premeny právneho poriadku na právny poriadok ľudovodemokratickým, resp. právny poriadok spoločnosti budúcej socializmu.

¹⁰⁷ Dobová definícia rodiny a jej poslanie.

¹⁰⁸ Zákon o rodinnom práve síce zrušil inštitút zasnúbenia, ale paradoxne pojem snúbenci aj naďalej používal.

§ 6 (1) Zo závažných príčin možno povoliť, aby vyhlásenie snúbenca, že vstupuje do manželstva, urobil jeho splnomocnenec.

...

§ 7 Náboženské sobášne obrady sa dovoľujú; smú sa však vykonať až po uzavretí manželstva podľa tohto zákona.

§ 8 (1) Manželstvo nemôže sa uzavrieť so ženatým mužom alebo s vydatou ženou.¹⁰⁹

(2) Neplatnosť manželstva sa tu vysloví z úradnej povinnosti.

(3) K výroku o neplatnosti takého manželstva nedôjde, ak skoršie manželstvo zanikne alebo bude vyhlásené za neplatné.

§ 9 (1) Manželstvo sa nemôže uzavrieť medzi príbuznými v priamom pokolení, ani medzi osvojiteľom a osvojencom, dokiaľ osvojenie trvá, ani medzi súrodencami, ani medzi osobami zošvagrenými v priamom pokolení. Zo závažných dôvodov možno povoliť uzavretie manželstva medzi osobami zošvagrenými v priamom pokolení.

(2) Neplatnosť manželstva uzavretého medzi príbuznými osobami alebo medzi osvojiteľom a osvojencom sa vysloví z úradnej povinnosti; o vyslovenie neplatnosti manželstva osôb zošvagrených môže žiadať ktorýkoľvek z manželov.

§ 10 (1) Manželstvo nemôže uzavrieť osoba stihnutá duševnou poruchou alebo nedostatočne duševne vyvinutá. Uzavretie manželstva možno takej osobe povoliť, len ak je jej zdravotný stav zlučiteľný s podstatou a účelom manželstva.

(2) O vyslovenie neplatnosti manželstva môže tu žiadať ktorýkoľvek z manželov.

(3) K výroku o neplatnosti manželstva však nedôjde, ak duševná porucha už pominula.

§ 11 (1) Manželstvo nemôže uzavrieť osoba maloletá. Zo závažných príčin možno povoliť uzavretie manželstva maloletému, staršiemu než šestnásť rokov.

Rozhodnutie Krajského súdu v Uherském Hradišti z 6. marca 1950, č. R V 305/50¹¹⁰

(č. 65 zbierky)

Závažná příčina, pro kterou lze povolit uzavření manželství nezletilci staršímu 16 let, musí spočívat v zájmu nezletilce společensky významném a ne v soukromém zájmu třetí osoby.

¹⁰⁹ V ustanoveniach §§ 8 – 11 boli upravené niekdajšie prekážky uzavretia manželstva, aj keď ich zákon takto ani názvom rubriky neoznačuje.

¹¹⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 104 – 105.

Z odôvodnenia:

Ustanovení § 11 odst. 1 zákona č. 265/1949 Sb. o právu rodinném pravé, že manželství nemůže uzavřít osoba nezletilá, že však ze závažných příčin lze povolit uzavření manželství nezletilci staršímu než 16 let. Zákon tedy zásadně zakazuje uzavírání sňatku, když jeden ze snoubenců nebo oba snoubenci jsou nezletilí. Nezletilec nebývá zpravidla ještě tak duševně zralý, aby mohl s plnou odpovědností pochopit vážnost i společenský význam manželství, a dále, aby mohl v manželství náležitě dostát všem svým společenským povinnostem. Z tohoto zákazu činí zákon určité výjimky, ovšem jen ze závažných příčin a jen tehdy, jde-li o nezletilce staršího 16 let. Za takovou závažnou příčinu nelze však považovat okolnost, že nezletilá hodlá uzavřít manželství jen z toho důvodu, aby mohla opatrovat matku svého nastávajícího manžela, která je pro nemoc trvale upoutána na lože. O její opatrování může být postaráno jiným způsobem. ... Závažná příčina se musí týkat přímo nezletilé, být v jejím zájmu, a to zájmu společensky významném. Sňatek, který hodlá nezletilec uzavřít, musí odpovídat především jeho zájmům, a nikoliv jen soukromému zájmu osoby třetí, zájmu, který lze snadno obstarat jinak. Poněvadž soud však žádnou takovou příčinu neshledal, nemohl povolit uzavření sňatku.

Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budějoviciach z 14. septembra 1951, č. 6 Ok 160/51¹¹¹ (č. 49 zbierky)

Závažnými příčinami, z nichž lze povolit uzavření manželství nezletilci staršímu 16 let, jsou příčiny významné z hlediska společnosti, nikoli jen soukromé zájmy a důvody snoubenců.

(2) Neplatnosť manželstva sa tu vysloví z úradnej povinnosti alebo na žiadosť ktoréhokolvek z manželov.

(3) K výroku o neplatnosti takého manželstva však nedôjde, ak manžel, ktorý bol v čase uzavretia manželstva maloletý, už dovŕšil osemnásť rok alebo ak manželka už otehotnela.

§ 12 (1) Ak manželstvo zaniklo, nemožno ho už vyhlásiť za neplatné. Ak sa však manželstvo uzavrelo so ženatým mužom alebo s vydatou ženou alebo medzi príbuznými osobami, možno vysloviť jeho neplatnosť z úradnej povinnosti i po jeho zániku.

(2) Ak sa konanie o vyhlásení manželstva za neplatné na žiadosť manžela už začalo, možno neplatnosť manželstva vysloviť i po smrti manžela druhého.

(3) Po smrti manžela, ktorý podal žiadosť o vyhlásenie manželstva za neplatné, možno neplatnosť vysloviť aj vtedy, ak o to požiadajú jeho potomci.

§ 13 V rozhodnutí vyhlasujúcom manželstvo za neplatné treba vysloviť, či manželia – alebo ktorý z nich - uzavierajúc manželstvo nekonali dobromyseľne.

¹¹¹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 68.

§ 14 (1) Manželstvo, ktoré bolo vyhlásené za neplatné, považuje sa za neuzavreté.

(2) O pomere manželov k spoločnému dieťaťu a o majetkových pomeroch medzi manželmi po vyhlásení manželstva za neplatné platia však primerane ustanovenia o pomere rozvedených manželov k spoločnému dieťaťu a o majetkových pomeroch medzi rozvedenými manželmi.

Časť druhá. Práva a povinnosti manželov.

§ 15 V manželstve majú muž i žena rovnaké práva a rovnaké povinnosti. Sú povinní žiť spolu, byť si verní a vzájomne si pomáhať.

Rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave z 10. marca 1950, č. Co V 33/50¹¹² (č. 42 zbierky) Povinnosť manželů žít spolu (§ 15 zákona o právu rodinném) neznamená, že manželka je povinná nasledovat manžela do bytu, do něhož se bez dohody s ním a bez závažného důvodu přestěhoval.

Z komentára redakcie zbierky:

Buržoazní zákonodárství spočívá na principu mužovy nadřazenosti v rodině a vychází tedy ze zásady, že muž je hlavou rodiny, řídí domácnost a žena je mu povinná poslušnosti a pomoci. Muž určuje společné bydliště a žena je povinná ho do něho následovat. Engels (Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu, str. 69 a násl.) dokázal, že tato nerovnost mezi mužem a ženou je nevyhnutelná tam, kde rodinné poměry jsou u vládnoucí třídy upraveny tak, aby umožňovaly soustředění většího bohatství v jedné ruce – a to v ruce muže – a vyhovovaly potřebě, aby toto bohatství dědily děti tohoto muže. Tak je tomu ve společnosti, která je rozdělena do tříd, stojících ve vzájemném protikladu, v níž žena nemá samostatného hospodářského postavení, nýbrž vykonává soukromou službu svému manželu, nemá plné možnosti účastnit se společenské výroby a je proto na muži hospodářsky závislá.

Základní změna hospodářské základny – přechod výrobních prostředků do společenského vlastnictví – dává ženě možnost nabytí i hospodářské samostatnosti a zařadit se do společenské výroby. Tato změna, která přináší s sebou i rovnost muže a ženy v rodině, je zajišťována i ustanovením zákona o právu rodinném. Tento zákon provádí zásady § 1 ústavy 9. května a stanoví, že v manželství mají muž a žena stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrní a vzájemně si pomáhat (§ 15 zákona o právu rodinném). Kdežto tedy v buržoazních zákonodárstvích povinnost manželů žít spolu znamená v podstatě povinnost manželky následovat manžela do bydliště, které on určil, rozhodují podle zákona o právu rodinném o společném bydlišti oba manželé dohodou (§ 16). Slova „žít spolu“ v § 15 mají podle důvodové zprávy k tomuto ustanovení hlubší význam než dosavadní společné bydlení. Proto i v těch případech, kde manželé nemohou vždy sdílet společné bydliště, tj. zejména jestliže jeden z manželů bude vázán svým pracovištěm jinde, není touto skutečností narušována podstata životného společenství manželů.

¹¹² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 70 – 73.

Rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave z 21. novembra 1955, č. Co 334/55¹¹³ (č. 102 zbierky)

Stejná práva a stejné povinnosti muže a ženy v manželství ve smyslu § 15 zák. o právu rodinném nelze chápat úzce ani číselně. Při rozhodování o nároku manželky na úhradu osobních potřeb za trvání manželství nutno vždy přihlídnout k okolnostem případu, tj. k povaze překážek, které manželce brání, aby plnila své povinnosti, k počtu dětí, zdravotnímu stavu manželky a k její pracovní schopnosti a ovšem i k výdělečným a majetkovým možnostem obou manželů. Teprve pak lze správně posoudit, na jakou úroveň v poměru k manželovi má manželka nárok.

§ 16 (1) O podstatných veciach rodiny, založenej ich manželstvom, rozhodujú manželia vzájomnou dohodou. Ak sa nedohodnú, rozhodne súd.

(2) Na výkon povolania a na zmenu miesta zamestnania nepotrebuje žiaden z manželov súhlas druhého manžela.

§ 17 (1) Snúbenci môžu pri uzavieraní manželstva pred sobášiacim orgánom súhlasne vyhlásiť, že priezvisko jedného z nich bude naďalej ich spoločným priezviskom.

(2) Ak si ponechajú snúbenci svoje doterajšie priezviská, vyhlásia pri uzavretí manželstva, ktoré z ich priezvisk bude priezviskom detí z tohto manželstva.

§ 18 Manželstvom vznikne švagrovstvo medzi manželom jedným a príbuznými manžela druhého; trvá i po zániku manželstva.

§ 19 O uspokojenie potrieb rodiny manželstvom založenej sú povinní sa starať obidvaja manželia podľa svojich síl a podľa pomeru svojich zárobkových a majetkových možností. Poskytovanie prostriedkov sa môže sčasti alebo celkom vyvážiť osobným výkonom starostlivosti o deti a spoločnú domácnosť.

§ 20 Ak jedného z manželov niečo postihne, predpokladá sa, že je druhý manžel oprávnený konať za neho v obvyklých veciach, najmä prijímať za neho bežné plnenia.

§ 21 (1) Aj konanie len jedného z manželov pri obstarávaní obvyklých vecí rodiny zaväzuje obidvoch manželov rukou spoločnou a nerozdielnou.

...

§ 22 (1) Imanie, ktoré nadobudne ktorýkoľvek z manželov v čase trvania manželstva – vyjmúc to, čo nadobudne dedičstvom alebo darom, a to, čo slúži jeho osobným potrebám alebo výkonu jeho povolania –, tvorí jeho získaný majetok.

(2) Získané majetky obidvoch manželov sú majetkom im spoločným (zákonné majetkové spoločenstvo).

¹¹³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1956. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1957, s. 190 – 192.

**Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 25. júna 1959, č. 19 Co 506/59¹¹⁴ (č. 19 zbierky)
Z odôvodnenia:**

Z povahy manželstiev jako dobrovoľného a trvalého životného spoločenstvá mužov a žien, ktoré má sloužiť záujmom všetkých členov rodiny manželstvom založeného, i prospěchu spoločnosti, vyplýva, že i majetkové pomery manželov majú byť upravené tak, aby manželský svazek upevňovali. Tomuto účelu slouží instituce zákonného majetkového spoločenstvá, ktoré tvorí zásadne všetky majetkové hodnoty, nabyté po čas manželstvá ktorýmkoľvek manželom. Tam však, kde již došlo k zániku manželstvá a tím i k zániku zákonného majetkového spoločenstvá, sledujú ustanovení o zákonném majetkovém spoločenstvé ten účel, aby manželé na podklade vzájemné dohody provedli si rozdělení společného majetku zásadne sami. Zásada socialistického souzení a úmysl zákonodárce při zřízení instituce zákonného majetkového spoločenstvá manželov v §§ 22 a násl. zák. o právu rodinném vede manželé k tomu, aby řešili všechny otázky z tohoto ustanovení plynoucí v duchu vzájemného pochopení potřeb druhého manžela a zásad slušnosti a ohleduplného souzení občanů. Nedojde-li k této dohodě, provede rozdělení soud podle zásad §§ 26 – 28 zák. o právu rodinném, při čemž musí přihlédnout k zvláštní povaze tohoto společného majetku a snažit se ho rozdělit tak, aby to co nejlépe vyhovovalo manželům zejména také zájmům dětí, tj. musí společný majetek rozdělit tak, aby manžel, kterému bude svěřena výchova dětí, dostal také majetkové předměty, aby děti mohl řádně vychovávat.

§ 23 Obvyklú správu imania patriaceho do zákonného majetkového spoločenstva môže vykonávať každý z manželov sám; ak však ide o vec, ktorá presahuje rámec obvyklej správy, potrebuje súhlas druhého manžela.

§ 24 Z imania patriaceho do zákonného majetkového spoločenstva sa môže domáhať uspokojenia aj veriteľ len jedného z manželov.

§ 25 (1) Na žiadosť ktoréhokoľvek z manželov môže súd zo závažných príčin zákonné majetkové spoločenstvo zrušiť.

(2) Zákonné majetkové spoločenstvo zaniká, len čo je niektorý z manželov pozbavený svojprávnosti.

§ 26 (1) Len čo zákonné majetkové spoločenstvo zanikne, platia o imaní, ktoré doň patrilo, primerane ustanovenia o spoluvlastníctve.

(2) Podiely manželov sú si rovné.

§ 27 Pri rozdelení imania patriaceho do zákonného majetkového spoločenstva je každý z manželov povinný nahradiť to, čo sa z tohto imania vynaložilo na jeho majetok, ktorý do spoločenstva nepatrí. Na žiadosť niektorého z manželov sa mu nahradí to, čo na spoločné imanie vynaložil len zo svojho.

§ 28 (1) Podiel na imaní patriacom do zákonného majetkového spoločenstva môže

¹¹⁴ *Sbirka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1960. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1961, s. 74 – 78.

sa rozvedenému manželovi, ktorý je vinný rozvodom, na žiadosť nevinného manžela odňať, ak sa o nadobudnutie tohto majetku nepričinil vôbec, alebo môže sa znížiť, ak sa pričinil v miere len nepatrnej. Ak sú rozvodom vinní obidvaja manželia, upraví súd ich podiely na žiadosť ktoréhokoľvek z nich tak, aby pomer podielov zodpovedal tomu, ako sa pričinili o nadobudnutie spoločného majetku.

(2) Pri určení miery pričinenia vezme sa zreteľ i na to, či niektorý z manželov osobne sa staral o deti a spoločnú domácnosť.

(3) Ak sa manželstvo vyhlási za neplatné a ak sa neuzavrelo jedným alebo obidvoma manželmi dobromyseľne, platia primerane ustanovenia predchádzajúcich odsekov.

§ 29 (1) Manželvia sa môžu dohodnúť, že rozsah imania im spoločného bude iný, než aký je pri zákonomnom majetkovom spoločenstve. Aj správu spoločného imania môžu dohovorom upraviť ináč, než ustanovuje zákon. Rovnako môžu zákonné majetkové spoločenstvo vyhradiť až ku dňu zániku manželstva.

(2) Na platnosť takých manželských majetkových dohovorov je potrebná forma súdnej zápisnice.

(3) Voči inej osobe sa môžu manželvia na taký dohovor odvolať len vtedy, ak je jej známy.

Časť tretia. Rozvod.

§ 30 (1) Ak nastal z dôležitých dôvodov medzi manželmi hlboký a trvalý rozvrat, môže manžel žiadať, aby súd manželstvo zrušil rozvodom.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 29. októbra 1952, č. Cz 529/52¹¹⁵ (č. 56 zbierky)
Na rozvrate manželstva je vinný nielen ten manžel, ktorý začiatok rozvratu svojim chovaním zapríčinil, ale aj ten, ktorý pre nedostatok zmyslu pre práva a povinnosti manželov v zmysle § 15 zákona o rodinnom práve tento rozvrat prehlbuje a tým nápravu druhého manžela sťažuje, resp. zapríčiňuje jeho úplné odcudzenie.

Z odôvodnenia:

Podľa § 30 zákona o rodinnom práve, ak nastal z dôležitých dôvodov medzi manželmi hlboký a trvalý rozvrat, môže manžel žiadať, aby súd manželstvo zrušil rozvodom, pričom podľa ods. 2 citovaného paragrafu, o rozvod nemôže žiadať manžel, ktorý rozvrat výlučne zavinil, iba ak druhý manžel prejaví s rozvodom súhlas. Nový zákon o rodinnom práve teda opustil taxatívny výpočet rozvodových dôvodov podľa staršieho práva, pri ktorých súd bol viazaný pri svojom rozhodovaní na uplatnený rozvodový dôvod a ani nemohol vždy uvážiť celkový vzájomný vzťah a pomery manželov a uznáva len jediný dôvod rozvodu podľa § 30 ods. 1 zákona o rodinnom práve, ktorý svojou jasnou formuláciou a pružnosťou obsahu

¹¹⁵ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 91 – 94.

dáva súdom čo najširšiu možnosť všestranne posúdiť vzájomný vzťah a pomery manželov pri riešení otázky rozvodu. Avšak nielen to. Manželstvo je spoločenský jav a takto má aj spoločnosť smerujúca k socializmu zvýšený záujem na manželských zväzkoch pravdaže takých, ktoré môžu slúžiť ako zdravá základňa pre rozvoj jej členov, teda na manželstvách, ktoré plnia, resp. ešte môžu plniť svoju spoločenskú funkciu.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 28. septembra 1951, č. Cz I 92/51¹¹⁶ (č. 90 zbierky)
Pre vyslovenie viny niektorého z manželov na rozvode nestačí, že okolnosti zapríčiňujúce rozvrat medzi manželmi nastali v jeho osobe, ale je potrebné aj subjektívne zavinenie.**

Z odôvodnenia:

Pri zistenom stave veci je opodstatnený záver, že v manželstve účastníkov nastal hlboký a trvalý rozvrat, keď manželia po mnoho rokov spolu nežili a neplnili vzájomné manželské povinnosti, ktoré im zákon ako manželom ukladá. Treba súhlasiť s rozsudkom i v tom, že rozvrat bol spôsobený jednak duševnou chorobou manželky, jednak hrubým porušovaním manželskej vernosti manželom. Týmito skutočnosťami rozvrat vznikol a prehlboval sa, až sa stal trvalým. Súd však pochybil pri hodnotení skutočností v otázke viny na rozvrate. Súd v rozsudku používa výraz, že hlboký a trvalý rozvrat bol „zapríčinený“ najmä duševnou chorobou odporkyne. Ak uvážil súd zistené skutočnosti ako príčiny objektívne zistiteľné a vedúce priamo k rozvratu manželstva, vyjadril slovom „zapríčinený“ objektívny stav. Ak však použitý slovný obrat mal vyjadriť spoluzavinenie, ocitá sa súd v rozpore so zákonom. Zákon o práve rodinnom hovorí v § 30 o dôvode (nie príčine) rozvratu manželstva, čo znamená, že rozvrat trvalý a hlboký, teda nenapraviteľná kríza manželstva, tkvie svojimi koreňmi v osobných vlastnostiach a v osobnom chovaní oboch manželov alebo jedného z nich. Podľa toho vina na rozvrate vystupuje ako moment čisto osobný, subjektívny. Manžel bude vinný, ak sa choval v pomere k druhému manželovi spôsobom, o ktorom si musel byť vedomý, že porušuje manželské povinnosti a vytvára stav, ktorý vedie k rozvratu. Okolnosti, ktoré pôsobia rozvratne v manželstve, ktoré však vznikajú a trvajú nezávisle na vôli a konaní manžela, nemôžu mu byť pričítané k vine, lebo ani ich odstránenie nie je v jeho moci. U osoby postihnutej duševnou chorobou nemožno hovoriť o tom, že si pri svojom konaní, ktorým sa práve choroba prejavuje, bola vedomá, aký dosah bude jej konanie mať. Len vtedy by bolo možno osobe duševne chorej pričítať subjektívnu vinu na rozvrate, keby duševná choroba bola následkom jej chovania sa, ktoré možno vo vzťahu k manželstvu označiť za závadné. To však neprichádza v úvahu v prípade, kde manželka je postihnutá schizofreniou, teda chorobou vrodenu. Okresný súd sa vôbec nezaoberal otázkou viny manželky na rozvrate manželstva, ako je to zrejmé z toho, že hodnotil len skutočnosti objektívne vedúce k rozvratu. Jeho výrok o vine manželky ostal neodôvodnený. Ak však spoznal súd v duševnej chorobe odporkyne spoluzavinenie na rozvrate manželstva účastníkov, porušil zákon v ustanoveniach §§ 30 a 31 zákona o rodinnom práve.

¹¹⁶ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 87 – 88.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 17. júla 1952, č. Cz 367/52¹¹⁷ (č. 138 zbierky)
Pro trvalost rozvratu není měřítkem jen délka doby, v níž rozvrat trval a prohluboval se.
Z odôvodnenia:**

Bylo by nesprávné se domnívat, že pro trvalost rozvratu podle § 30 odst. 1 zákona o právu rodinném, je jediným měřítkem délka doby, v níž rozvrat vznikal a prohluboval se. Trvalost, neodčitelnost rozvratu je závislá současně i na povaze, pohnutkách a závažnosti skutečností, které působily jako příčiny rozvratu. Jde-li o těžká provinění proti základním povinnostem manželským, které určuje zákon a společnost, pak obvykle nebude k naplnění pojmu trvalosti potřebí, aby manželé v těžce rozvráceném manželství žili a snášeli všechna s tím spojená fyzická i psychická příkoří určitou neúměrně dlouhou dobu. Hluboký manželský rozvrat, který byl způsoben hrubým porušením základních manželských povinností, se tedy může stát podle okolností neodčitelným, tudíž trvalým i v krátké době, případně bezprostředně po dovršení skutečností vedoucích k rozvratu. Je tu věcí soudu, aby v každém konkrétním případě tuto otázku posoudil po pečlivém uvážení všech okolností podle běžných životních zkušeností a zásad socialistického soužití.

(2) O rozvod môže žiadať manžel, ktorý rozvrat výlučne zavinił, iba, ak druhý manžel prejaví s rozvodom súhlas.

(3) Ak majú manželia maloleté deti, nemôže sa manželstvo rozviesť, ak by to bolo v rozpore so záujmom týchto detí.

Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budějoviciach z 11. decembra 1952, č. 6 Ok 185/52¹¹⁸ (č. 57 zbierky)

K výkladu § 30 ods. 3 zákona o právu rodinném.

Rozvod manželství rodičů by byl jen tehdy v rozporu se zájmem dětí, jestliže se hluboký a trvalý rozvrat manželství nijak neprojevuje v řádné péči rodičů a hrozí-li konkrétní nebezpečí, že by se dosavadní způsob výchovy a výživy dětí po zániku manželství rodičů podstatně zhoršil a nové prostředí nezaručovalo jich řádnou výchovu.

Případný druhý sňatek rodičů sám o sobě takové nebezpečí nepředstavuje.

¹¹⁷ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 205 – 207.

¹¹⁸ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 94 – 96.

Novelizácia § 30 (účinná od 1. januára 1956)

Zákonné opatrenie predsedníctva Národného zhromaždenia č. 61/1955 Zb. o zmene predpisov o rozvode

§ 30 znie:

„(1) Ak nastal z dôležitých dôvodov medzi manželmi hlboký a trvalý rozvrat, môže manžel žiadať, aby súd zrušil manželstvo rozvodom.

(2) Ak majú manželia maloleté deti, nemožno manželstvo rozvodom zrušiť, ak by to bolo v rozpore so záujmom detí.

(3) Manželstvo nemožno zrušiť rozvodom, ak oň žiada manžel, ktorý rozvrat výlučne zaviniť, ledaže druhý manžel prejaví s rozvodom súhlas.

(4) A však i bez tohto súhlasu môže súd, majúc na zreteli záujem spoločnosti, zrušiť manželstvo rozvodom vo výnimočných prípadoch, ak manželia po dlhú dobu spolu nežijú.“

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 1. marca 1958, č. Cz 22/58¹¹⁹ (č. 43 zberky)

K výkladu ustanovení § 30 ods. 4 zákona o právu rodinném.

Při výkladu pojmu „zájem společnosti“ nutno odsunout do pozadí i otázku příčin manželského rozvratu a věnovat pozornost především k možnosti právního uspořádání fakticky se vytvořivších nových harmonicky se vyvíjejících rodinných vztahů.

Zájem společnosti na zrušení manželství nevyžaduje, aby manžel domáhající se zrušení manželství a jeho družka byly ve věku, kdy ještě mohou mít spolu děti.

Z odôvodnenia:

Pro úvahu, má-li soud ustanovené § 30 odst. 4 zákona o právu rodinném použít, dává zákonné opatření č. 61/1955 Sb. vodítko v tom, že ukládá soudům, aby při rozhodování mimo jiné měli na zřeteli „zájem společnosti“. Tento pojem zákon ani nedefinuje ani jej blíže nevyomezuje. Nutno jej proti chápat se zřetelem k účelu zákonem sledovanému, který ke vyjádření v důvodové zprávě k cit. zákonnému opatření; podle důvodové zprávy má být umožněno, a to i při nesouhlasu nevinného manžela, zrušení zcela rozvrácených manželství, u nichž není naděje na obnovení manželského soužití. Zvláště výrazné se bude projevovat tento zájem společnosti na zrušení manželství v případech, kdy nejen je manželství rozvráceno, nýbrž kdy došlo i ke vzniku nových harmonicky se vyvíjejících faktických rodinných vztahů. V těchto případech jde nejen o to, aby nebyla nadále udržována fikce manželství, jež ztratilo veškerou svou náplň, nýbrž i o to, aby nové faktické vztahy mohly být i po právní stránce uspořádány. Této právní úpravě brání právě existence dosavadního manželství. Proti tomu, při výkladu pojmu „zájem společnosti“, k němuž má soud vzít při rozhodování zřetel, nutno vzhledem k cit. důvodové zprávě odsunout i otázku příčin manželského rozvratu do pozadí a obrátit pozornost především k možnosti právního uspořádání nových fakticky se vytvořivších vztahů zrušením manželství, jež pozbylo své společenské funkce.

¹¹⁹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1958. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1959, s. 97 – 101.

§ 31 (1) V rozhodnutí, ktorým sa manželstvo rozvádza, má sa tiež vysloviť, či manželia – alebo ktorý z nich – sú rozvodom vinní.

(2) Od výroku o vine treba upustiť, ak o to požiadajú obidvaja manželia.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 19. októbra 1951, č. Cz I 139/51¹²⁰ (č. 63 zbierky)
Navrhujú-li oba manželé rozvod manželství bez viny účastníků, avšak z jejich výslechu nelze dospět v otázce viny k závěru, který by odpovídal jejich návrhu, má soud bez zřetele na návrh účastníků vyšetřit skutkový základ věci tak, aby mohl o vinně správně rozhodnout.

§ 32 Rozhodnutie, ktorým sa rozvádza manželstvo rodičov maloletého dieťaťa, nemožno vydať, dokiaľ nie sú pre čas po rozvode upravené práva a povinnosti rodičov ohľadne dieťaťa a jeho majetku.¹²¹

§ 33 Manžel, ktorý prijal priezvisko druhého manžela, môže do pätnásť dní po rozvode oznámiť orgánu poverenému viesť matriky, že opäť prijíma svoje skoršie priezvisko.

§ 34 (1) Pokiaľ rozvedený manžel, ktorý nie je rozvodom vinný, nie je sám schopný uspokojiť svoje osobné potreby, môže žiadať od druhého manžela, hoci tiež nevinného, aby mu na ich uspokojenie poskytoval úhradu podľa svojich zárobkových a majetkových možností.

(2) Ak sú rozvodom vinní obidvaja manželia, môže súd uvedenú úhradu priznať i vinnému manželovi.

(3) Právo žiadať úhradu osobných potrieb zaniká smrťou manžela povinného úhradou, okrem prípadu, že ho už skôr uznal alebo že ho súd priznal. Manžel, ktorý má na úhradu právo, stráca ho, len čo uzavrie nové manželstvo.

¹²⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 87 – 88.

¹²¹ O úprave práv a povinností rodičov k maloletým deťom na čas po rozvode rozhodoval do roku 1959 (do novelizácie Občianskeho súdneho poriadku zákonom č. 46/1959 Zb. o zmene právomoci súdov a o zmene a doplnení niektorých ustanovení z odboru súdnictva a štátnych notárstiev) opatrovnícky súd. Opatrovnícky súd konanie začal z podnetu rozvodového súdu (prípadne aj rodičov samotných), aby podmienenčne (pre prípad, že rozvod manželstva bude povolený) upravil práva a povinnosti rodičov voči maloletým deťom a ich majetku (§ 240 OSP z roku 1950). Predmetnou novelizáciou OSP z roku 1959 sa konanie o rozvode manželstva a konanie o úprave práv a povinností rodičov k maloletým deťom a ich majetku na čas po rozvode uskutočňovalo na rozvodovom súde (§ 240 OSP z roku 1950 v novelizovanom znení: (1) *Ak sú tu maloleté deti, rozhodne súd rozsudkom, ktorým vyslovuje rozvod manželstva, súčasne tiež o právach a povinnostiach rodičov k maloletým deťom a ich majetku; rozhodnutie môže nadobudnúť právoplatnosť len vo všetkých častiach výroku súčasne.* (2) *Ustanovenie odseku 1 neplatí, ak dôjde medzi účastníkmi o právach a povinnostiach rodičov k maloletým deťom a ich majetku k dohode, ktorú súd schválil.*).

HLAVA DRUHÁ. Rodičia a deti.

Časť prvá. Všeobecné ustanovenia.

§ 35 Rodičia sa starajú o telesný a duševný rozvoj detí, najmä starajú sa o ich výživu a výchovu tak, aby boli náležite pripravené prispievať svojou prácou, podľa svojich schopností a náklonností, na prospech spoločnosti.¹²²

Rozhodnutie Okresného súdu v Poličke z 24. februára 1950, č. P 138/46¹²³ (č. 9 zbierky)
Při rozhodování o tom, který z rodičů je schopnější k výchově dítěte, je nutno přihlížet zejména k jejich postoji k lidově demokratickému zřízení.

Z odôvodnenia:

Matka se domáhá, aby jí byly obě dcery dány do výchovy a odůvodňuje svůj návrh tím, že její bývalý manžel a otec dětí, u něhož jdou dosud podle soudního rozhodnutí ve výchově, byl počátkem října 1949 zatčen a je dosud ve vyšetřovací vazbě. Tím prý pozbyly děti záruky řádné výchovy a jsou nyní dočasné v opatrování otcovy sestry. Matka poukazovala dále na to, že sama žije v urovnaných hospodářských a rodinných poměrech v nichž by se výchova obou dětí příznivě rozvíjela. Otec s návrhem nesouhlasil a uvedl, že je nyní sice ve vyšetřovací vazbě, že však je o obě jeho dcery u jeho sestry dobře postaráno a že se o ně stará i jeho druhá sestra.

Základní povinností rodičů je starat se o tělesný a duševní rozvoj dětí, aby byly náležitě připraveny se stát platnými členy společnosti (§ 35 zákona č. 265/1949 Sb. o právu rodinném). Soud zjistil, že otec dětí, na něhož byla uvalena vyšetřovací vazba, byl uznán rozsudkem okresního soudu v Poličke vinným jednak zločinem vzbušení podle § 20 odst. 1 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, jednak přečinem podle § 3 odst. 1 téhož zákona a že by podle § 20 odst. 1 odsouzen k nepodmíněnému trestu těžkého žaláře

¹²² V danom ustanovení si treba všimnúť ingerenciu štátu do výchovy a zacielenie výchovy detí k práci v prospech spoločnosti smerujúcej k socializmu.

Dôvodová správa konštatovala, že zákon o rodinnom práve priamo určuje smernice na výchovu detí. Aké tieto smernice boli, môžeme vyvodit' z nasledujúceho textu dôvodovej správy: „V nastupujúcej socialistickej spoločnosti *není nutného rozporu mezi zájmem poctivě pracujícího jednotlivce a zájmem celku* a proto stát požaduje od rodičů, aby jejich výchova uvědoměle zaručila co největší rozvoj individuálních schopností dítěte a *současně využíla těchto schopností ve prospěch celé společnosti*. Výchova dítěte v pracujícího člověka je nejlepší zárukou osobního štěstí dítěte. Na rozdíl od kapitalistického zákonodárství, které spatřovalo hlavní povinnost rodičů v tom, aby dětem zajistili hmotný blahobyt bez ohledu na celek, požaduje osnova od rodičů, *aby z dětí vychovali uvědomělé budovatele nové společnosti*.“ In: Dôvodová správa k zákonu č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve. 1949. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1949. I. volební období. 4. zasedání. Tisk 378. Vládní návrh. Zákon ze dne 1949 o právu rodinném. [25. 08. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0378_04.htm

¹²³ *Sbirka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 16 – 18.

na 3 roky a k vedlejším trestům, mimo jiné k ztrátě čestných práv občanských na dobu 8 let. Odsouzení pro trestné činy tak závažné jasně ukazuje, že otec má nepřátelský postoj k lidové demokratickému zřízení. To plyne i z posudku krajského velitelství státní bezpečnosti a ze správy místního národního výboru o pověsti otcově, v nichž se uvádí, že otec je osoba reakčně smýšlející a projevuje nesouhlas se zásadami lidové demokratického zřízení.

Soud zjistil ze správy okresního národního výboru obce, v níž matka žije, že matka obývá přiměřený byt, vede řádný život, požívá dobré pověsti a vydělává přes 3000 korun měsíčně. Ze správy Severočeských čokoládoven, národní podnik, zjistil soud, že matka je v tomto podniku zaměstnána a že je po stránce národní i politické i svým pracovním výkonem příkladem a vzorem všem ostatním zaměstnancům.

Matka dětí je plně zapojena do budovatelského úsilí pracujícího lidu a její poměr k lidové demokratickému zřízení i pracovní morálka dávají záruku, že bude vychovávat obě dospívající dcery tak, aby se staly platnými členy společnosti. Na věci nic nemění okolnost, že se matka dětí znovu provdala. Soud zjistil, že její manžel je zaměstnancem firmy Elektra, národní podnik, s měsíčním příjmem 5 600 Kčs. Při šetření, které prováděl soud, nevyšlo o něm nic závadného najevo.

Když soud uvážil všechny uvedené okolnosti dospěl k přesvědčení, že výchova obou dětí u matky bude vhodnější a prospěšnější pro jejich tělesný a duševní rozvoj, a proto vyhověl návrhu matky.

Z komentáru redakcie zbierky:

Důvodová zpráva k zákonu o právu rodinném v § 35 zdůrazňuje, že rodiče jsou odpovědní za svou rodinu před společností a že jako starší členové rodinného kolektivu jsou odpovědní za výchovu dětí v občany řádné, státu oddané a pokrokové. V socialistické společnosti není rozporu mezi zájmem poctivě pracujícího jednotlivce a zájmem celku, a proto stát požaduje od rodičů, aby jejich výchova uvědoměle zaručila co největší rozvoj individuálních schopností dítěte a současně využila jeho schopností k prospěchu celé společnosti.

Výchovná práce rodičů musí mít náplň i ideově politickou. Táto stránka výchovy dětí je jednou z podmínek rozřešení velikého úkolu, totiž dobudování socialismu v naší vlasti. Splnění tohoto úkolu nutné předpokládá, aby děti byly vychovávány tak, aby z nich byli uvědomělí budovatelé socialismu, věřící v jeho vítězství a občané zcela oddaní své vlasti. Čím vyšší je politická úroveň dorůstající mládeže, tím rozhodněji bude tato mládež odstraňovat pozůstatky kapitalistického hospodářského řádu a vybuduje nový společný život na základě úplné rovnoprávnosti, vzájemné důvěry a úcty. Politická náplň, kterou dají rodiče výchově dětí vytvoří ideovou jednotu rodiny. Tato jednota přispěje k zpevnění rodiny, nebo se stane důležitým pojítkem mezi jejími členy.

Je povinností soudu, aby přihlížel k tomu, zda u toho z rodičů, kterému dítě svěřuje, jsou dány záruky takové náležitě výchovy. Okresní soud v Poličce proto důvodně odňal výchovu dítěte otci, který tyto záruky neposkytoval.

Je však třeba konstatovati, že tu soud při svém opatření zůstal přece jen na polovici cesty. Vzhledem k povaze trestných činů, pro něž byl otec odsouzen a jeho nezpůsobilosti k výchově dětí, měl soud uvážit, že je na místě opatření podle § 61 zákona o právu rodinném, tj. buď ponechání rodičovské moci v klidu anebo zbavení otce této moci.

Rozhodnutie Okresného súdu v Aši zo 16. júna 1950, č. P 243/47¹²⁴ (č. 10 zbierky)
Opustí-li rodiče nezletilého dítěte bez povolení území Československé republiky a zanechají-li tu dítě, je o hrubé zanedbání povinností plynoucích z rodičovské moci, jež je důvodem, aby byli této moci zbaveni (§ 61 zákona o právu rodinném).

§ 36 (1) Deti majú spoločné priezvisko rodičov alebo priezvisko jedného z nich.

...

§ 39 (1) O výživu a výchovu dieťaťa sú povinní rovnako sa starať obidvaja rodičia. Poskytovanie prostriedkov na výživu a výchovu dieťaťa môže sa sčasti alebo celkom vyvážiť osobným výkonom starostlivosti o dieťa.

(2) Povinnosť výživy trvá, pokiaľ dieťa nie je schopné samo sa živiť.

Rozhodnutie Krajského súdu v Liberci zo 14. septembra 1950, č. R IV 529/50¹²⁵ (č. 66 zbierky)

Povinnosť rodičov k výživě nezletilého dítěte nezaniká tím, že dítě nabylo způsobilosti k výkonu jakéhokoli povolání, v němž by se mohlo samo uživit, nýbrž tato povinnost rodičů trvá až do doby, kdy bude dítě vyučeno tak, jak to vyžaduje jeho budoucí povolání, které bylo zvoleno podle jeho schopností a náklonností a ze zřením ke prospěchu společnosti a které vyžaduje delší odborné průpravy.

Rozhodnutie Krajského súdu v Olomouci z 24. októbra 1952, č. 10 Ok 217/52¹²⁶ (č. 42 zbierky)

Hodnota osobního výkonu péče o děti se nesnižuje tím, že matka dává děti po dobu svého zaměstnání do jeslí nebo do školky, nemůže se proto otec z tohoto důvodu domáhat snížení částek, které má poskytovat na výživu a výchovu dětí.

§ 40 (1) Dieťa, ktoré má príjmy z vlastnej práce a žije v spoločnej domácnosti s rodičmi, je povinné, ak je to potrebné, prispievať na výživu rodiny.

(2) Dieťa, ktoré je vo výžive rodičov a s nimi aj žije, je povinné doma pomáhať.

§ 41 Dohody i súdne rozhodnutia o výžive a výchove dieťaťa možno zmeniť, ak sa zmenia pomery.

¹²⁴ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 19.

¹²⁵ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 105 – 107.

¹²⁶ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 65 – 66.

Časť druhá. Zistenie otcovstva.

§ 42 (1) Ak sa narodí dieťa v čase od uzavretia manželstva do uplynutia tristo dní po zániku manželstva alebo po jeho vyhlásení za neplatné, považuje sa za otca manžel matky.

(2) Ak sa narodí dieťa žene znova vydatej, považuje sa za otca manžel neskorší, i keď sa dieťa narodilo pred uplynutím tristo dní po tom, keď jej skoršie manželstvo zaniklo alebo bolo vyhlásené za neplatné.

§ 43 Ináč sa považuje za otca muž, ktorý otcovstvo uzná alebo ktorého otcovstvo zistí súd.

§ 44 (1) Otcovstvo možno uznať len so súhlasom matky, ak je nažive. Matkin súhlas netreba, ak je celkom pozbavená svojprávnosti alebo ak je zadováženie jej súhlasu spojené s ťažko prekonateľnou prekážkou.

(2) Uznanie otcovstva sa robí vyhlásením pred súdom alebo pred orgánom povereným viesť matriky.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 20. februára 1952, č. Cz 3/52¹²⁷ (č. 78 zbičky)
Uznanie otcovstva na súde (§ 43, 44 ods. 2 zákona o rodinnom práve) nemožno napadnúť návrhom na obnovu konania, ale výlučne len žalobou podľa § 46 zákona o rodinnom práve.**

Z odôvodnenia:

Uznanie otcovstva na súde, hoci sa stalo pri podmienkach § 44 zákona o rodinnom práve, nie je ani súdnym rozhodnutím vo veci a ani súdnou pokonávkou, ale osobitnou ustanovizňou rodinného práva, podľa ktorej už na základe prejavu uznávajúceho otcovstvo, ak sa stal pri podmienkach ust. § 44 cit. zák., nastávajú právne účinky bez ďalšieho súdneho rozhodnutia. Hoci teda materiálnoprávne účinky takéhoto uznania otcovstva sú rovnaké prípadne aj širšie ako súdneho rozhodnutia vo veci zistenia otcovstva (§ 55 ods. 3 cit. zákona), predsa nejde o súdne rozhodnutie prípadne súdnu pokonávku aj z hľadiska formálnych právnych predpisov, veď uznanie otcovstva s úplnými právnymi účinkami môže sa stať nielen na súde, ale aj pred orgánom povereným viesť matriky (§ 44 ods. 2 cit. zákona).

§ 45 Otcovstvo možno uznať i k dieťaťu ešte nenarodenému, ak je už počaté.

§ 46 Muž, ktorý otcovstvo uznal, môže ho zaprieť, len keď dieťa nespodil a dookial' neuplynie šesť mesiacov odo dňa, keď otcovstvo uznal.

§ 47 (1) Ak nie je otcovstvo uznané, môže ako dieťa, tak i matka žiadať, aby otcovstvo zistil súd.

(2) Za otca sa považuje muž, ktorý s matkou dieťaťa obcoval v čase, od ktorého neprešlo do narodenia dieťaťa menej než stoosemdesiat a viac než tristo dní.

¹²⁷ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 108 – 109.

(3) Ak nie je domnelý otec nažive, podáva sa žiadosť o zistenie otcovstva proti jeho opatrovníkovi, ktorého mu súd pre túto vec ustanoví.

§ 48 (1) Matkin manžel môže do šesť mesiacov odo dňa, keď sa dozvie, že sa jeho manželke narodilo dieťa, na súde zaprieť, že je jeho otcom.

(2) Ak je manžel celkom pozbavený svojprávnosti pre duševnú poruchu, ktorá vznikla pred uplynutím zapieracej lehoty, môže otcovstvo zaprieť jeho zákonný zástupca, a to do šesť mesiacov odo dňa, keď sa dozvie o narodení dieťaťa, alebo ak vedel o jeho narodení už skorej, do šesť mesiacov po svojom ustanovení.

§ 49 (1) Ak sa narodí dieťa v čase medzi stoosemdesiatym dňom od uzavretia manželstva a tristým dňom po tom, keď manželstvo zaniklo alebo bolo vyhlásené za neplatné, možno otcovstvo zaprieť len vtedy, ak je vylúčené, že by matkin manžel mohol byť otcom dieťaťa.

(2) Ak sa narodí dieťa pred stoosemdesiatym dňom od uzavretia manželstva, postačí na to, aby sa matkin manžel nepovažoval za otca, ak zaprie na súde svoje otcovstvo, okrem prípadu, že s matkou dieťaťa obcoval v čase, od ktorého neprešlo do narodenia dieťaťa menej než stoosemdesiat a viac než tristo dní, alebo že pri uzavretí manželstva vedel, že je tehotná.

§ 50 Manžel ma zapieracie právo voči dieťaťu a matke, ak sú obaja nažive; ak nežije dieťa, voči matke, a ak nežije matka, voči dieťaťu. Ak nie je nažive ani dieťa ani matka, toto zapieracie právo manžel nemá.

§ 51 Aj matka môže do šesť mesiacov od narodenia dieťaťa zaprieť, že otcom dieťaťa je jej manžel. Ustanovenia o zapieracom práve manžela platia tu primerane.

Časť tretia. Rodičovská moc.

§ 52 Maloleté deti sú v rodičovskej moci.

§ 53 Rodičovská moc obsahuje najmä práva a povinnosti rodičov viesť konanie detí, zastupovať deti a spravovať ich majetok. Treba ju vykonávať tak, ako to vyžaduje záujem detí a prospech spoločnosti.

§ 54 Ak to vyžaduje záujem riadneho výkonu rodičovskej moci, môže sa každý z rodičov dovolávať pomoci úradov.

§ 55 (1) Rodičovská moc náleží obom rodičom.

(2) Ak jeden z rodičov nie je nažive, nie je známy alebo nie je svojprávny, náleží rodičovská moc druhému rodičovi. To isté platí, ak je jeden z rodičov rodičovskej moci pozbavený alebo ak jeho rodičovská moc spočíva.

(3) O rodičovskej moci otca, ktorý bol zistený súdne, rozhodne súd.

§ 56 Ak nemá rodičovskú moc ani jeden z rodičov alebo ak rodičovská moc obidvoch rodičov spočíva, ustanoví sa dieťaťu poručník.

§ 57 (1) Zástupcom dieťaťa, ktoré je v rodičovskej moci obidvoch rodičov, môže byť ktorýkoľvek z rodičov.

...

(3) Ak nemôže dieťa zastúpiť žiaden z rodičov, zastúpi dieťa opatrovník určený súdom.

§ 58 (1) Majetok dieťaťa sú rodičia povinní spravovať so starostlivosťou riadneho hospodára. Ak ide o vec, ktorá presahuje rámec obvyklého riadneho hospodárenia, nesmú rodičia konať bez schválenia súdu.

(2) Výnos z majetku dieťaťa slúži výžive a výchove dieťaťa a jeho súrodencov, ktorí sú s ním spoločne vychovávaní; ak niečo ostane, použije sa to na ostatné odôvodnené potreby rodiny.

§ 59 Len čo dieťa dosiahne plnoletosť, odovzdajú mu rodičia majetok, ktorý spravovali. Sú povinní vydať počet len z kmeňového imania a len vtedy, keď o to dieťa požiada do roka po skončení správy.

§ 60 Ak neplnia rodičia riadne povinnosti plynúce z rodičovskej moci, urobí súd opatrenia primerané pomerom; najmä môže rodičom alebo niektorému z nich uložiť obmedzenia, akými je viazaný poručník, a ak treba, zveriť správu majetku dieťaťa opatrovníkovi.

§ 61 (1) Ak nemôžu rodičia vykonávať rodičovskú moc pre prekážku len dočasnú, môže súd rodičovskú moc nechať spočívať.

(2) Ak bráni výkonu rodičovskej moci trvalá prekážka, ak zneužívajú rodičia svoju rodičovskú moc alebo ak hrubo zanedbávajú povinnosti z nej plynúce, súd ich rodičovskej moci pozbaví.

§ 62 Ak to vyžaduje záujem dieťaťa, zakáže súd rodičom pozbaveným rodičovskej moci s dieťaťom sa stýkať.

Časť štvrtá. Osvojenie.

§ 63 Osvojením vznikne medzi osvojiteľom a osvojencom taký pomer, aký je medzi rodičmi a deťmi.¹²⁸

¹²⁸ „Spoločnosť na prechodu k socializmu má tiež úplne iné stanovisko k rodinným poměrům obdobným poměrům mezi rodiči a dětmi než měšťácká společnost. Také osvojení v měšťácké společnosti, již bylo převzato již z předkapitalistické doby, slouží především k zachování rodinného majetku a hospodářských vztahů spočívajících na pokrevním příbuzenství v rodinách, kde není dětí. Z vývoje instituce osvojení vysvítá jasně její úzká souvislost s rodovými a majetkovými výsadami vládnoucích tříd, která nebyla ani setřena poměrně moderní úpravou osvojení za první republiky. V nové společnosti osvojení bude oprostěno od převahy majetkových zájmů a umožní pracujícím, aby pomoc, kterou poskytují opuštěným dětem, byla spojena s přechodem osvojenice do rodiny osvojitelovy.“ *Důvodová správa k zákonu č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve*. 1949. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1949. I. volební období. 4. zasedání. Tisk 378. Vládní návrh. Zákon ze dne 1949 o právu rodinném. [25. 08. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0378_02.htm.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 25. augusta 1956, č. Cz 358/56¹²⁹ (č. 24 zbierky)
Nemožno osvojenecký pomer zakladať dotyčne osôb, medzi ktorými už jestvuje skutočný vzťah rodiča a dieťaťa.

Novelizácia § 63 (účinná od 29. mája 1958)

Zákon č. 15/1958 Zb. o zmene predpisov o osvojení¹³⁰

K § 63 sa pripojuje ďalší odsek tohto znenia:

„(2) Výrokom súdu, že osvojiteľ bude zapísaný v matrike namiesto rodičov osvojenca, vznikne medzi osvojencom a osvojiteľom i jeho príbuznými príbuzenský pomer.“

§ 64 (1) Osvojiť možno len osoby maloleté, a len ak je im osvojenie na prospech.

(2) Medzi osvojiteľom a osvojencom musí byť primeraný vekový rozdiel.

(3) Osvojiteľom nemôže byť, kto nie je svojprávny.

§ 65 (1) Ako spoločné dieťa môžu niekoho osvojiť len manželia.

(2) Ak je osvojiteľ manželom, môže osvojiť len so súhlasom druhého manžela; tento súhlas netreba, ak je druhý manžel celkom pozbavený svojprávnosti alebo ak je opatrenie jeho súhlasu spojené s ťažko prekonateľnou prekážkou.

Rozhodnutie Okresného súdu v Malackách z 2. apríla 1951, č. No 167/51¹³¹ (č. 79 zbierky)
Súhlas druhého manžela s osvojením nie je potrebný, ak jeho pobyt je po dlhú dobu neznámy.

§ 66 (1) Osvojenie vznikne súdnym výrokom na žiadosť osvojiteľa.

(2) Na osvojenie treba privoľenie zákonného zástupcu osvojovanej osoby; ak je táto osoba schopná posúdiť dosah osvojenia, je potrebný aj jej súhlas.

Novelizácia § 63 (účinná od 29. mája 1958)

Zákon č. 15/1958 Zb. o zmene predpisov o osvojení

§ 66 znie:

„(1) Osvojenie vznikne súdnym výrokom na žiadosť osvojiteľa.

(2) Na žiadosť osvojiteľa môže súd, majúc na zreteli záujem osvojovaného dieťaťa, vysloviť, že osvojiteľ bude zapísaný v matrike ako otec alebo matka osvojenca namiesto rodičov.

¹²⁹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1957. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1958, s. 47 – 48.

¹³⁰ Na zjednotenie rozhodovacej praxe súdov vydal Najvyšší súd ČSR Smernice pléna Najvyššieho súdu z 2. júna 1959 č. Pls 3/59.

¹³¹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 109 – 110.

(3) *Pre osvojenie, ako i pre výrok podľa odseku 2 je potrebné privolenie zákonného zástupcu osvojovaného dieťaťa; ak je toto dieťa v stave posúdiť dosah osvojenia i uvedeného výroku, je potrebný aj jeho súhlas. Ak sú zákonnými zástupcami osvojovaného dieťaťa jeho rodičia, nie je potrebné ich privolenie.*

a) ak je dieťa po čas najmenej jedného roku v ústavnej starostlivosti a rodičia oň neprejavia po tento čas žiadny záujem, alebo

b) ak rodičia neprejavia o dieťa žiadny záujem po dobu najmenej dvoch rokov, alebo

c) ak rodičia dali privolenie pre osvojenie vopred bez vzťahu k určitým osvojiteľom; privolenie vopred možno dať len ústne do zápisnice pred sudcom alebo pred orgánom povereným starostlivosťou o mládež.

V týchto prípadoch je potrebné privolenie opatrovníka, ktorý bol osvojovanému dieťaťu ustanovený v konaní o osvojení.

§ 67 (1) Osvojenec dostane priezvisko podľa osvojiteľa; spoločný osvojenec manželov dostane priezvisko určené pre ostatné ich deti.

(2) K priezvisku nadobudnutému osvojením môže osvojenec, ak súhlasí osvojiteľ, pripojiť svoje doterajšie priezvisko.

§ 68 (1) Osvojením zaniká rodičovská moc rodičov osvojencových, a ak je osvojenec poručencom, zaniká poručenstvo.

(2) Vyživovacie povinnosti osvojenca a voči nemu v jeho doterajšej rodine trvajú naďalej len potiaľ, pokiaľ iné osoby výživou povinné nie sú schopné vyživovaciu povinnosť plniť.

§ 69 (1) Na návrh osvojiteľa alebo osvojenca môže súd pomer vzniknutý osvojením z dôležitých dôvodov zrušiť; právne následky zrušenia nastanú dňom, keď bol návrh podaný.

(2) Ak je osvojenec plnoletý, možno osvojenie zrušiť dohodou medzi ním a osvojiteľom; dohoda musí mať formu súdnej zápisnice.

Novelizácia § 63 (účinná od 29. mája 1958)

Zákon č. 15/1958 Zb. o zmene predpisov o osvojení

Doplnenie nového ustanovenia – § 69a:

„Ak dôjde k výroku súdu, že osvojiteľ bude zapísaný v matrike namiesto rodičov osvojenca, zaniká i vyživovacia povinnosť voči osvojencovi v jeho doterajšej rodine (§ 68 ods. 2). Ustanovenia § 67 ods. 2 a § 69 tu neplatia. Taktó vykonané osvojenie nebráni, aby osvojenec mohol byť opäť osvojený.“

Časť piata. Vyživovacia povinnosť.

§ 70 (1) Z pomeru príbuzenstva plynie príbuzným v priamom pokolení vzájomná povinnosť poskytovať si úhradu na osobné potreby (vyživovacia povinnosť).

(2) Ak niet potomkov, prechádza vyživovacia povinnosť na predkov. Ak je niekoľko potomkov alebo predkov, majú vyživovaciu povinnosť príbuzní v stupni bližšom pred príbuznými v stupni vzdialenejšom.

§ 71 Ak je viac povinných osôb, ktoré sú príbuzné v tom istom stupni, sú všetky spoludlžníkmi rukou spoločnou a nerozdielnou, ale v ich vzájomnom pomere nesie každý taký podiel, aký zodpovedá pomeru jeho zárobkových a majetkových možností k zárobkovým a majetkovým možnostiam ostatných.

§ 72 Nárok na úhradu nákladov na osobné potreby prislúcha oprávneným osobám, len pokiaľ sú v núdzi. To však neplatí o nároku maloletých detí proti rodičom.

Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave z 30. júna 1950, č. Co III 199/50¹³² (č. 71 zbierky)

Nárok manželky na úhradu osobných potrieb nie je podmienený núdzou podľa § 72 zákona o práve rodinnom.

Z odôvodnenia:

Podľa § 19 zákona o rodinnom práve sú obaja manželia povinní podľa svojich síl a podľa pomeru svojich zárobkových a majetkových pomerov starať sa o uspokojenie potrieb rodiny manželstvom založenej. Pod pojem uspokojenia potrieb rodiny v zmysle tohto ustanovenia spadá aj nárok nerozvedenej manželky proti manželovi, ktorý opustil spoločnú domácnosť. Podľa preukázaného lekárskeho svedectva je žalobníčka chorľavá, osobne sa stará o spoločné dieťa sporových strán a okrem toho ešte aj o ďalšie svoje dieťa, takže pri jej stálom lekárskom ošetrovaní nemôže vykonávať takú prácu, ktorou by bola tiež zárobkovo činná tak, aby mohla vlastným zárobkom prispievať na úhradu svojich osobných potrieb ako aj potrieb rodiny. ... Stanovisko odvolateľa, že sa dotyčne nároku žalobníčky má aplikovať tiež ustanovenie § 72 zákona o rodinnom práve, že by totiž žalobníčka mala nárok na úhradu osobných potrieb iba pokiaľ by bola v núdzi nie je správne, lebo sa citované ustanovenie vzťahuje len na vyživovaciu povinnosť vyplývajúcu z príbuzenského pokrvného pomeru, kým sa na otázku uspokojovania potrieb rodiny, resp. uspokojovania osobných potrieb niektorého manžela, vzťahujú ustanovenia §§ 15 a 19 o rodinnom práve.

§ 73 Rozsah vyživovacej povinnosti určujú jednak odôvodnené potreby oprávnenej osoby, jednak zárobkové a majetkové možnosti povinnej osoby.

¹³² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 113 – 114.

**Rozhodnutie Krajského súdu v Uherském Hradišti z 13. marca 1951, č. 5 Ok 100/51¹³³
(č. 136 zbierky)**

Při stanovení nákladů na výživu nemůže být dítěti na újmu, že otec setrvává v zaměstnání o soukromého zaměstnavatele, který mu platí mnohem méně než zaměstnavatelé socialistického sektoru. V takovém případě nutno vycházet z výdělku, kterého otec může dosáhnout.

Z odôvodnenia:

Stěžovatel se mylí, když tvrdí, že prvý soud měl přihlížet k jeho skutečnému výdělku. Podle § 73 zákona o právu rodinném určují rozsah vyživovací povinnosti otcovy jednak odůvodněné potřeby osoby oprávněné, jednak výdělečné možnosti otcovy. Je všeobecně známo, že průměrný auto řidič v komunálním nebo národním podniku vydělává měsíčně 3.000 až 4.000 Kčs. Jestliže stěžovatel přesto zůstává u soukromého zaměstnavatele, který mu platí mzdu nesrovnatelně nižší, jde o jeho vlastní zavinění, které nemůže být nezletilé na újmu.

§ 74 (1) Ak robí povinná osoba u niekoho iného alebo pre niekoho iného práce, či trvale alebo občas, platí pre určenie rozsahu jej vyživovacej povinnosti a pre vymáhanie záväzku ju plniť, že má priemernú odmenu za práce rovnakého druhu.

(2) Ak sa práce robia u osoby blízkej alebo pre ňu, nemôže táto osoba namietat', že vyplatila odmenu vopred, ani si nemôže započítat' vzájomnú pohľadávku za povinnú osobu.

...

§ 76 (1) Otec dieťaťa, za ktorého matka dieťaťa nie je vydatá, je povinný matke prispieť, ako slušnosť žiada, na úhradu nákladov na tehotenstvo a zľahnutie, ako i na úhradu jej osobných potrieb za čas troch mesiacov. Z dôvodov hodných osobitného zreteľa môže súd otcovu vyživovaciu povinnosť rozšíriť i nad tento čas.

(2) Ak vzniknú matke bez jej viny tehotenstvom alebo zľahnutím nevyhnutne iné výdavky alebo mimoriadne majetkové ujmy, môže súd uložiť otcovi dieťaťa, aby prispel i na ich úhradu.

(3) Právo žiadať úhradu nákladov podľa predchádzajúcich odsekov sa premlčí v troch rokoch odo dňa zľahnutia.

§ 77 Na zaistenie úhrady týchto nákladov, ako i na zaistenie výživy dieťaťa za čas troch mesiacov môže súd na návrh tehotnej ženy predbežným opatrením uložiť tomu, ktorého otcovstvo je pravdepodobné, aby potrebnú sumu poskytol vopred. Kedy a ako túto sumu poskytnúť, určí súd.

¹³³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 193.

Rozhodnutie Krajského súdu v Hradci Králové z 12. júla 1950, R IV 221/50¹³⁴ (č. 41 zbierky)

Výše úhrady nákladů, která má být zajištěna prozatímním opatřením podle § 77 zákona o právu rodinném, se spravuje požadavkem slušnosti.

HLAVA TRETIA. Poručenstvo.

§ 78 (1) Poručníctvo nad maloletým vykonáva poručník. Ustanoví ho súd, len čo sa dozvie, že je tu zákonom uznaný dôvod.

(2) Poručník sa stará o maloletého a jeho majetok namiesto jeho rodičov. Podlieha pritom dozoru súdu.

§ 79 Za poručníka nemožno ustanoviť toho, kto nie je svojprávnny, ani toho, kto je pozbavený občianskych práv, ani toho, od ktorého nemožno dobre očakávať, že bude povinnosti poručníka riadne plniť.

§ 80 (1) Ak to nie je v rozpore so záujmami maloletého, ustanoví súd za poručníka predovšetkým toho, koho označili rodičia, ktorým náležala rodičovská moc, a ak nebol takto nikto označený, niekoho z príbuzných alebo z osôb blízkych maloletému alebo jeho rodine.

(2) Ak niet vhodných osôb, poverí súd poručníctvom okresný národný výbor, ktorý ho vykonáva prostredníctvom verejného poručníka.

§ 81 Prijať poručníctvo je čestnou povinnosťou; ospravedľujú len dôležité dôvody.

...

§ 83 Pre poručenstvo platia, ak nie je ďalej uvedené ináč, primerane ustanovenia o rodičovskej moci.

§ 84 Vo všetkých dôležitejších veciach, či ide o osobu poručenca alebo o správu jeho majetku, je poručník povinný vyžiadať si súhlas súdu.

...

§ 86 Poručník je povinný podávať súdu správy o osobe poručenca a účty zo správy jeho majetku. Súd však môže poručníka oslobodiť od povinnosti podávať podrobné vyúčtovanie, ak nepresahujú výťažky z imania pravdepodobné náklady na výchovu a výživu poručenca.

...

§ 89 (1) Súd zbaví poručníka poručníctva na jeho žiadosť, ak uvedie poručník dôležité dôvody.

¹³⁴ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 68 – 70.

(2) Súd poručníka odvolá, ak je pre výkon poručníctva nespôsobilý alebo ak porušuje svoje povinnosti.

§ 90 Poručník je povinný najneskôr do dvoch mesiacov po skončení svojho poručníctva predložiť záverečný účet. Od tejto povinnosti môže súd poručníka oslobodiť.

Záverečné ustanovenia.

§ 91 Tento zákon nadobúda účinnosť dňom 1. januára 1950; vykonajú ho všetci členovia vlády.¹³⁵

VIKTORY, N. Víťame ľudový zákon o rodinnom práve. *Právny obzor*, 1950, s. 5 – 7. (výňatok)

Vôli a ideálu pracujúceho človeka odpovedá preto tiež úprava právnych pomerov manželov a rodiny, obsažená v zákonníku rodinného práva a jeho doplnkoch, schválených Národným shromáždéním dňa 7. decembra m. r. Hlavné zásady nového rodinného práva, zhrnuté v slávnostnej preambule, sú dôsledná rovnosť muža a ženy vo všetkých veciach spoločnej domácnosti aj v pomere k deťom; manželstvo ako trvalý sväzok vzájomnej náklonnosti, dôvery a pomoci; rodina nie už ako pevnosť a hradba proti nepriateľskému kolektívu, ale ako jeho užitočne organizovaná složka, vychovávajúca deti k nesobeckej práci pre spoločnosť. O tých o zásadách a najdôležitejších ustanoveniach nového kódexu sa v priebehu kodifikačných prác verejne diskutovalo na nespočetných schôdzkach, krúžkoch a prednáškach po celej republike. V zákone niet preto ničoho, čím by naša verejnosť mohla byť prekvapená, čo by nebývalo už mesiace vopred oznámené a podrobené najširšej kritike. Teraz, keď osnova, po všetkých stránkach dôkladne uvážená, nadobudla konečne určitej formy zákona, pripravuje sa s urýchlením oficiálny komentár, v ktorom odborníci, väčšinou priamo zúčastnení na legislatívnom spracovaní kódexu podrobne vyložia každý paragraf najmä so zreteľom na praktické používanie zákona. Pre potreby našich fakúlt budú vypracované učebnice rodinného práva. Súdny a prokuratúrny dostanú smernice, aby novoty, ktoré zákon prináša sa vžily bez zbytočného tápania v neistote a aby bola zaručená jednotnosť rozhodovania vo veciach manželských a rodinných v celom štáte. Budú vydané aj populárne príručky pre účely školské a všeobecne vzdelávacie. Iste nebudú chýbať ani odborné pojednania v našich právnických časopisoch, venované jednotlivým inštitúciám a problémom, pričom sa dá očakávať, že neraz dôjde k rôznym výkladom a bude treba odstraňovať nejednu pochybnosť. Predbežnú predstavu o tom, ktoré veci môžu v budúcnosti robiť isté ťažkosti, priniesly inštruktáže, ktorými ministerstvo spravodlivosti a na Slovensku poverenie spravodlivosti zoznámilo sudcov z povolania a sudcov z ľudu, na spoločných pracovných poradách v krajoch, s ich povinnosťami a úlohami podľa nového rodinného práva. Tieto porady ukázaly, že výklad a návod potrebujú skôr ustanovenia formálne-právne ako ustanovenia samotného rodinného

¹³⁵ *Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 86. Vydána dne 27. prosince 1949, 265. Zákon o právu rodinném, s. 745 – 753.

kódexu. K tomu je bezpodmienečne potrebné štúdium a vedecký rozbor manželstva a rodiny ako spoločenských zjavov na našom stupni spoločenského vývoja, skúmanie sociálne-hospodárskych príčin a cieľov, ktoré jednotlivé ustanovenia zákona vyvolaly a sledujú. Obvyklému pitvaniu termínov, ktoré zákon používa, výrazových odtieňov, pádov, umiestnenia čiarok vo vete atď., nutne musí predchádzať pochopenie politickej, hospodárskej a sociálnej štruktúry našej spoločnosti, uvedomenie si podstaty práva ako uzákonenej vôle vedúcej robotníckej triedy a funkcie práva — rodinné právo nevynímajúc — ako sily, pomáhajúcej odstrániť zvyšky kapitalizmu a jeho vykorisťovateľskej morálky. Len keď takto vyzbrojená bude naša právna prax aj právna veda pristupovať k výkladu a aplikácii nového rodinného kódexu, stane sa z neho skutočne nástroj na vybudovanie rodiny ako zdravej základne vývoja národa.

ZÁKON č. 319/1948 Zb. O ZĽUDOVENÍ SÚDNICTVA

(právna norma, jej kontextualizácia,
zásadné novelizácie, súdna prax)

Základné informácie o právnej norme – zákon č. 319/1948 Zb. o zľudovení súdництва:

- priamo nadväzoval na Ústavu 9. mája (čl. XI Ústavy a 7. kapitolu Ústavy) stanovujúcu organizáciu súdництва a zakotvujúcu jeho laicizáciu¹³⁶ a inštitút sudcu z ľudu,¹³⁷
- novelizovaný bol celkovo trikrát: Trestným poriadkom – zákonom č. 87/1950 Zb. (úprava dozoru nad väzenskými ústavmi); zákonom č. 66/1952 Zb. o organizácii súdov (úprava sudcov z ľudu) a zákonom č. 36/1957 Zb. o voľbách sudcov a sudcov z ľudu ľudových a krajských súdov,
- zrušený bol čiastočne zákonom č. 66/1952 Zb. o organizácii súdov a zákonom č. 62/1961 Zb. o organizácii súdov,
- menil a zjednocoval (unifikoval) súdnu sústavu na území Československej republiky, boli zrušené viaceré mimoriadne súdy a ich agenda prešla na riadne súdy (zachované zostali rozhodcovské súdy) – dobovo sa to prezentovalo ako zjednodušenie súdnej sústavy,¹³⁸

¹³⁶ Účasť laikov v súdnictve nebola špecifikom obdobia ľudovej demokracie, s laickým prvkom sa stretávame aj v porotnom súdnictve (dualistické Uhorsko a následne aj medzivojnová ČSR), v rámci mimoriadnych špecializovaných súdov (napr. kmetské súdy, súdy mládeže, pracovné súdy pôsobiace počas medzivojnovnej ČSR) a aj v rámci retribučného súdництва.

¹³⁷ Ústava 9. mája, Základné články ústavy, čl. XI: (1) *Moc soudcovskou vykonávají nezávislé soudy. (2) Soudcové jsou jednak soudci z povolání, jednak soudci z lidu; obojí jsou si při rozhodování rovni. (3) Soudcové vykonávají svůj úřad nezávisle, jsouce vázáni jen právním řádem lidové demokracie.*

¹³⁸ Dôvodová správa k zákonu o zľudovení súdництва sa, podobne ako mnohé ďalšie predpisy tejto doby, ostro vyhranila voči predchádzajúcemu zriadeniu a jeho právu, v tomto prípade kritizovala zložitnosť systému, množstvo predpisov a formalistickú líniu. Dokonca priamo hovorila o antisociálnej funkcii súdництва: „*Pestrá organizační složitost našeho soudnictví a splet předpisů o příslušnosti soudů a o řízení před nimi byly vítaným prostředkem pro obranu čistě formalistickou. Užívání práva se tu stalo vpravdě jeho zneužíváním; soudní ochrana byla takto mnohdy znemožněna. S tím šla ruka v ruce rafinovaná komplikovanost i hmotněprávních předpisů; tyto se staly lidu těžko srozumitelnými a nepřístupnými. To vše mělo ovšem za následek, že soudní řízení bylo zároveň nesnesitelně nákladné. Lze-li říci, že výsledek sporu nemohl namnoze předvídat ani zkušený odborník (pro možnost různých stejně dobře odůvodnitelných*

- na všetkých riadnych súdoch okrem sudcov z povolania zasadali aj sudcovia z ľudu (tak v rámci prvostupňového konania ako aj v rámci konania o opravných prostriedkoch¹³⁹) – súdnictvo a jeho výkon sa laicizovali, zásada zľudovania súdnictva sa stala kľúčovou až do roku 1989 (dovtedy sa uplatňovala skôr ako výnimka),
- zákon zaviedol dvojinštančný systém (pôvodne platil trojinštančný systém),
- zákon sa stal súčasťou premeny výkonu súdnej moci na poslušného vykonávateľa príkazov totalitného režimu.¹⁴⁰

Základná štruktúra zákona:

1. časť Súdna organizácia

2. časť Príslušnosť a konanie v občianskych veciach právnych

3. časť Príslušnosť a konanie v trestných veciach

právních názorů a pro úskalí procesualní povahy), je známou skutečností, že náklady soudního řízení byly příčinou soudní dražby nejedné usedlosti a zničení nejedné existence celé rodiny. Nechtěl-li se sociálně slabý zřítit střemhlav do úplné záhuby, nezbylo mu, než raději včas ustoupit, t. j. vzdát se soudní ochrany též z obavy před možnými náklady. Předpisy o právu chudých — zejména při dosavadním pojetí sociálního poslání advokacie — na tomto stavu věci mnoho nezměnily (dosahovaly ostatně jen na ty nejchudší). Už tato stručná zjištění ukazují, jak i civilní soudnictví patřilo k těm nástrojům, jimiž kapitalistická třída utvrzovala svou pozici, a jak sloužilo především třídním zájmům vykořisťovatelské menšiny. Dosavadní trestní soudnictví bylo na tom ještě hůř. Je proto nasnadě, že sociální zákonodárství neprodleně přistoupí k tomu, aby dokonale a nekompromisně odstranilo neutěšenou dosavadní antisociální funkci soudnictví.“ In: Důvodová správa k zákonu č. 319/1948 Zb. o zlidovení soudnictví. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1948. I. volební období. 2. zasedání. Tisk 160. Vládní návrh. Zákon ze dne 1948 o zlidovení soudnictví. [17. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0160_04.htm

¹³⁹ Účasť sudcov z ľudu v opravnom konaní bola koncepčnou chybou systému súdnictva. V tejto súvislosti možno osobitne pripomenúť účasť dvoch sudcov z ľudu v konaní o sťažnosti pre zachovanie zákona pred Najvyšším súdom ČSR, o ktorej rozhodovali v senáte traja sudcovia z povolania (z ktorých jeden predsedal) a dvaja sudcovia z ľudu ako prisediači (§ 9 zákona č. 319/1948 Zb.).

¹⁴⁰ Reforma súdnictva mala byť dôležitou súčasťou zmeny režimu: „Nelze si zastírat, že nejdůležitějším krokem na této cestě bude jednotný nový socialistický právní řád, k němuž položila už základy ústava 9. května. Zásadou krajského zřízení — rovněž v ní přijatou — byla však justiční správa postavena před naléhavý úkol již nyní vytvořit novou organizaci soudů a justičních úřadů a je jen samozřejmé, že této příležitosti užívá i k tomu, aby urychleně uvedla v život ústavou už přímo stanovené zásady soudnictví a provedla při tom alespoň nejnmutnější dílčí reformy další.“ In: Důvodová správa k zákonu č. 319/1948 Zb. o zlidovení soudnictví. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1948. I. volební období. 2. zasedání. Tisk 160. Vládní návrh. Zákon ze dne 1948 o zlidovení soudnictví. [17. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0160_04.htm

4. časť Väzenstvo

5. časť Justičná správa

6. časť Ustanovenia spoločné, prechodné a záverečné

Charakteristika zákona z obsahového hľadiska:

Zákon o zľudovení súdnictva č. 319/1948 Zb. priniesol zásadnú zmenu do organizácie a aj do výkonu súdnej moci. Išlo o dočasnú prechodnú úpravu, ktorá sa v nevyhnutnej miere dotkla aj priebehu občianskeho a trestného súdneho konania s očakávaním ich skorej kodifikácie v novom občianskom súdnom poriadku a trestnom súdnom poriadku,¹⁴¹ ktoré boli nakoniec prijaté v rámci právnickej dvojročnice.

Súdnu moc vykonávali riadne sudy (okresné sudy, krajské sudy a Najvyšší súd), zachované zostali rozhodcovské sudy. Sudy spravidla rozhodovali v senátoch. Sudca z povolania,¹⁴² ako samosudca v rámci prvej inštancie v zmysle § 25 zákona, rozhodoval vo veciach platobných rozkazov, v pozemnoknižných a registrových (firemných) veciach, v niektorých prípadoch nesporového konania, exekučných veciach a i. V každom zo senátov bol zastúpený laický prvok – sudcovia z ľudu.¹⁴³ Sudcom z ľudu sa mohol stať československý občan vo veku od 30 do 60 rokov, zapísaný v stálom voličskom zozname, občiansky bezúhonný, štátne spolaľlivý a oddaný ľudovodemokratickému zriadeniu.¹⁴⁴ Zloženie senátov tak malo priamo vyjadrovať „ľudovosť súdnictva“, sudcovia z ľudu boli nielen rovní pri svojom rozhodovaní so sudcami z povolania, ale mali dokonca v senátoch majoritu (s výnimkou rozhodovania o sťažnosti pre porušenie zákona na Najvyššom súde).

Okresné sudy rozhodovali v senátoch zložených zo sudcu z povolania ako predsedu senátu a z dvoch sudcov z ľudu ako prísediacich. Ak za čin, ktorý je predmetom trestného konania, Trestný zákon stanovoval trest smrti alebo trest na slobode dlhší než desať rokov, okresný súd rozhodoval v senáte zloženom

¹⁴¹ Ako skonštatovala dôvodová správa: „Úprava tato je však jen přechodná a má platit až do vydání jednotných československých civilních a trestních řádů.“ In: *Dôvodová správa k zákonu č. 319/1948 Zb. o zľudovení súdnictva*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1948. I. volební období. 2. zasedání. Tisk 160. Vládní návrh. Zákon ze dne ... 1948 o zľudovení soudnictví. [17. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0160_04.htm

¹⁴² Pri sudcoch z povolania treba vziať do úvahy aj snahu režimu o očistu od „buržoáznych živlov“ a dopĺňanie sudcov a prokurátorov z novozriadenej Právnickej školy pracujúcich (PŠP).

¹⁴³ Pri sudcoch z ľudu dobová právna veda zdôrazňovala ich vyššie znalosti z každodenného bežného života, ktoré mali napomôcť sudcovi pri riešení danej právnej veci.

¹⁴⁴ Sudcov z ľudu do (čestných) funkcií ustanovovali okresné a krajské národné výbory a pre Najvyšší súd ČSR vláda na obdobie dvoch rokov.

z dvoch sudcov z povolania, z ktorých jeden predsedal, a z troch sudcov z ľudu, ako prísediacich (§ 2 zákona). Ak konal v prvej inštancii krajský súd, rozhodoval v senátoch zložených zo sudcu z povolania ako predsedu senátu a z dvoch sudcov z ľudu ako prísediacich. Ak konal krajský súd v druhej inštancii, rozhodoval v senátoch zložených z dvoch sudcov z povolania, z ktorých jeden predsedal, a z troch sudcov z ľudu ako prísediacich.

Zákonom o zľudovení súdnictva došlo k zjednoteniu a zjednodušeniu súdnej sústavy na území Československej republiky. Sídla a obvody krajských a okresných súdov boli prispôsobené obvodom a sídlam krajských a okresných národných výborov.¹⁴⁵

Dôvodová správa k zákonu o zľudovení súdnictva obšírnejšie predstavila hlavné úlohy, ktoré mal tento zákon v spoločnosti budujúcej socializmus plniť:

1. Prispôsobenie súdnej organizácie novému krajskému zriadeniu
2. Zľudovenie súdnictva
3. Zavedenie senátneho rozhodovania – sudy mali rozhodovať spravidla v senátoch
4. Zjednodušenie súdnej organizácie
5. Odstránenie formalizmu
6. Zlúčenie súdnictva.¹⁴⁶

Ďalšie zásadné zmeny v organizácii súdnictva a výkone súdnej moci priniesol ústavný zákon č. 64/1952 Zb. o súdoch a prokuratúre.¹⁴⁷ Touto úpravou sa kreovala jednotná súdna organizácia na čele s Najvyšším súdom ČSR. Súdnú sústavu tvorili všeobecné a osobitné sudy. Všeobecnými súdmi boli ľudové sudy, krajské sudy a Najvyšší súd. K osobitným súdom patrili vojenské a rozhodcovské sudy. Došlo k zrušeniu Štátneho súdu a jeho agenda prešla na krajské sudy. Zachovaná zostala zmena presadená zákonom o zľudovení súdnictva, a to dvojinštančný súdny postup. Sudcovia z povolania, rovnako ako sudcovia z ľudu, boli v duchu ľudovosti a zabezpečenia efektívnej kontroly volenými. Predstavená premena súdnictva bola podávaná ako jeho „zľudovenie a priblíženie občanovi“, v skutočnosti sa sudy (osobitne to platí pre trestné sudy) stali poslušnými nástrojmi

¹⁴⁵ Z organizačného hľadiska priamo nadviazal na zákon č. 320/1948 Zb. o územnej organizácii krajských a okresných súdov.

¹⁴⁶ In: *Dôvodová správa k zákonu č. 319/1948 Zb. o zľudovení súdnictva*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1948. I. volební období. 2. zasedání. Tisk 160. Vládní návrh. Zákon ze dne 1948 o zľudovení soudnictví. [17. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0160_04.htm

¹⁴⁷ Vykonanie predmetného ústavného zákona zabezpečil zákon č. 66/1952 Zb. o organizácii súdov.

nastupujúcej diktatúry.¹⁴⁸ Tieto tvrdenia nájdeme pregnantne vyjadrené v § 3 a § 4 zákona č. 66/1952 Zb. o organizácii súdov:

§ 3 (1) Súdny chráni

a) spoločenský poriadok a štátne zriadenie republiky, jej socialistickú výstavbu a socialistické vlastníctvo,

b) osobné, pracovné a majetkové práva a zákonom chránené záujmy občanov,

c) práva a zákonom chránené záujmy socialistických právnických osôb a iných spoločenských organizácií.

(2) Súdny zabezpečujú, aby zákony a iné právne predpisy boli presne a dôsledne zachovávané a aby boli používané v súlade so záujmami pracujúceho ľudu.

§ 4 (1) Celou svojou činnosťou vychovávajú súdy občanov na oddanosť a vernosť Československej republike, na presné a dôsledné zachovávanie zákonov a iných právnych predpisov, na chránenie socialistického vlastníctva, na pracovnú disciplínu, na plnenie povinností, ktoré im ukladá obrana štátu, a na riadne zachovávanie pravidiel socialistického spolužitia.

(2) Pri ukladaní trestov majú súdy na zreteli nielen potrestanie páchatel'a trestného činu, ale i jeho polepšenie a prevýchovu.

§ 5 Súdny plnia svoje úlohy tým, že

1. vykonávajú trestné konanie a podľa zákona ukladajú tresty zradcom vlasti, škodcom socialistického vlastníctva a iným nepriateľom ľudu, tým, ktorí porušujú vojenské povinnosti, ako aj tým, ktorí porušujú osobné a majetkové práva občanov,

2. vykonávajú občianskoprávne konanie a rozhodujú o právach a zákonom chránených záujmoch občanov, socialistických právnických osôb a iných spoločenských organizácií.

V druhej polovici 50. rokov (v nadväznosti na isté uvoľnenie po smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda) sa režim snažil vyrovnáť s nedostatkami a problémami v rámci výkonu súdnictva, čo viedlo k novelizácii zákona o organizácii súdov (zákon č. 66/1956 Zb.¹⁴⁹) a trestného zákona (zákon č. 63/1956 Zb.). Prijatý bol

¹⁴⁸ Uvedené tvrdenie možno sledovať na súdnych (ale aj administratívnych) rozhodnutiach, v ktorých sa režim vysporiadal s odporcami režimu. Ich spektrum bolo skutočne rôzne, triednym nepriateľom bol napr. dedinský kulak, ktorý bol proti združstevňovaniu a socializácii vidieka, kňaz, rehoľník, intelektuál ako ideový odporca, bývalý politik, sudca, advokát, jednoducho povedané, ktokoľvek nezdíeľajúci nadšenie z budovania nového ľudovodemokratického režimu.

¹⁴⁹ Okrem iného bol novelizovaný vyššie citovaný § 3 ods. 2 zákona č. 66/1952 Zb. o organizácii súdov. Nový § 3 ods. 2 znel: „Súdny zabezpečujú, aby zákony a iné právne predpisy sa presne a dôsledne zachovávali a aby sa používali v súlade so záujmami pracujúceho ľudu. Preto tiež upozorňujú kompetentné orgány na nedostatky, ktoré v tom smere zistili. Vojenské súdy okrem toho chránia bojaskopnosť ozbrojených sborov, disciplínu a poriadok v nich ustanovený, upevňujú nedielnú veliteľskú právomoc a tým prispievajú k obrane vlasti.“

nový Trestný poriadok – zákon o trestnom konaní súdnom č. 64/1956 Zb. V roku 1957 sa zákonom č. 36/1957 Zb. o voľbách sudcov a sudcov z ľudu ľudových a krajských súdov a o úprave niektorých ich pomerov upravila voliteľnosť všetkých sudcov, čo potvrdzovalo vážny zásah do nezávislosti a samostatnosti súdnej moci.

Výber z (právno)historickej literatúry: BLÁHOVÁ, I. – BLAŽEK, L. – KUKLÍK, J. – ŠOUŠA, J. a kol. *Právnická dvoletka. Rekodifikace právního řádu. Justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014; BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu, Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. Dostupné aj na: <http://www.komunistickepravo.cz/>; ČEŠKA, Z. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989; FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974; GRONSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II (1945 – 1960)*. Praha: Karolinum, 2006; KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989*. Praha: Auditorium, 2011; KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945 – 1989*. Praha: Linde Praha, a. s., 2009; LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A. *Praktikum k dějinám státu a práva na Slovensku III. (1948 – 1989)*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019; MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004; MATOUŠEK, S. – ZDOBINSKÝ, S. a kol. *Štátne právo ČSSR*. Bratislava: Obzor, 1987; NESROVNAL, V. *Občiansky súdny proces a sudca z ľudu*. Bratislava: Obzor, 1978; NEUMAN, A. *Československý právní řád na cestě k socialismu*. 1. vyd. Praha: Svobodné slovo, 1959; SCHELLEOVÁ, I. – SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX Bohemia, s.r.o., 2004; SCHELLEOVÁ, I. – SCHELLE, K. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006; ŠVECOVÁ, A. – GÁBRIŠ, T. *Dějiny státu, správy a soudnictva na Slovensku*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009; VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008; VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny (1918 – 1992)*. 2. prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2013.

Znenie normy – zákon č. 319/1948 Zb. o zľudovení súdництва vo vyhlásenom znení s doplnením novelizácií a poukazom na súdnu prax

Národné shromaždenie republiky Československej usnieslo sa na tomto zákone:

Časť prvá. Súdna organizácia.

Okresné sudy.¹⁵⁰

§ 1 (1) Okresný súd sa skladá z predsedu okresného súdu, po prípade z jeho námestníka, z potrebného počtu ďalších sudcov z povolania (senátnych predsedov okresného súdu a sudcov okresného súdu) a sudcov z ľudu.

(2) Podľa potreby sa pridelia okresnému súdu pomocní sudcovia z povolania a sudcovskí čakatelia.

(3) Počet sudcov z ľudu, potrebný pre okresný súd, určuje predseda nadriadeného krajského súdu.

§ 2 (1) Okresný súd vykonáva súdnu moc, pokiaľ zákon neustanovuje inak, v senátoch zložených zo sudcu z povolania ako predsedu senátu a z dvoch sudcov z ľudu ako prísediacich; ak ustanovuje zákon na čin, ktorý je predmetom trestného konania, trest smrti alebo trest na slobode dlhší než desať rokov, súdi v senátoch, zložených z dvoch sudcov z povolania, z ktorých jeden predsedá, a z troch sudcov z ľudu, ako prísediacich.

(2) Sudcu z ľudu volá na zasadanie predseda senátu.

§ 3 (1) Sudcom z povolania na okresnom súde náleží predsedáť senátom, hlasovať v nich alebo vykonávať súdnu moc ako samosudcovia. Úkony vyšetrojúceho sudcu a sudcu dožiadaného vykonáva sudca z povolania.

(2) Pomocným sudcom z povolania prislúchajú iba úkony, ktoré neobsahujú sudcovské rozhodovanie; výnimky ustanovuje zákon.

(3) Sudcovia z ľudu sú činní ako členovia senátu.

Krajské sudy.

§ 4 (1) Krajský súd sa skladá z predsedu krajského súdu, z potrebného počtu jeho námestníkov, z potrebného počtu ďalších sudcov z povolania (senátnych predsedov krajského súdu a sudcov krajského súdu) a sudcov z ľudu.

(2) Ustanovenie § 1, ods. 2 platí obdobne.

(3) Počet sudcov z ľudu, potrebný pre krajský súd, určuje predseda krajského súdu.

§ 5 (1) Sudcom z povolania náleží na krajskom súde predsedáť senátom, hlasovať v nich alebo vykonávať súdnu moc ako samosudcovia.

¹⁵⁰ Ustanovenia §§ 1 – 9 boli zrušené novelizáciou zákona o zľudovení súdництва, zákonom č. 66/1952 Zb. o organizácii súdov.

(2) Ustanovenie § 3, ods. 2 a 3 platí obdobne.

§ 6 (1) Krajský súd vykonáva súdnu moc v prvej stolici, pokiaľ zákon neustanovuje inak, v senátoch, zložených zo sudcu z povolania ako predsedu senátu a z dvoch sudcov z ľudu ako prísediacich v konaní opravnom, v senátoch, zložených z dvoch sudcov z povolania, z ktorých jeden predsedá, a z troch sudcov z ľudu ako prísediacich.

(2) Ustanovenie § 2, ods. 2 platí obdobne.

Najvyšší súd.

§ 7 (1) Doterajšie složené Najvyššieho súdu sa doplňuje o potrebný počet sudcov z ľudu.

(2) Počet sudcov z ľudu, potrebný pre Najvyšší súd, určuje prvý predseda Najvyššieho súdu.

§ 8 (1) Najvyšší súd vykonáva súdnu moc, pokiaľ zákonom nie je ustanovené inak, v senátoch, složených z dvoch sudcov z povolania, z ktorých jeden predsedá, a z troch sudcov z ľudu ako prísediacich.

(2) Ustanovenie § 2, ods. 2 platí obdobne.

§ 9 O sťažnosti pre zachovanie zákona (§§ 55, 105) rozhoduje Najvyšší súd v senáte, složenom z troch sudcov z povolania, z ktorých jeden predsedá, a z dvoch sudcov z ľudu ako prísediacich.

Sudcovia z ľudu.¹⁵¹

§ 10 Sudcov z ľudu na okresnom súde povoláva okresný národný výbor, na krajskom súde krajský národný výbor (dočasný národný výbor), na Najvyššom súde vláda. Pritom sa má dbať na to, aby bolo možné zachovávať ustanovenie § 133.

§ 11 Za sudcu z ľudu môže byť povolaný československý občan, ktorý

1. dosiahol 30 rokov, nie je však starší než 60 rokov,
2. je zapísaný v stálom voličskom sozname,
3. je občiansky bezúhonný,
4. je štátne spoľahlivý a oddaný myšlienke ľudovodemokratického zriadenia.

§ 12 Za sudcov z ľudu nesmú byť povolaní sudcovia z povolania, konceptní úradníci úradov verejnej obžaloby, (verejní) notári, advokáti, obhajcovia vo veciach trestných a duchovní.

§ 13 Funkcia sudcu z ľudu je občianskou povinnosťou. Možno ju odmietnuť alebo sa jej vzdať len z dôležitých dôvodov. O tom, či tu taký dôvod je, rozhoduje orgán, ktorý sudcu z ľudu povolal.

§ 14 Funkčné obdobie sudcu z ľudu trvá dva roky. Dokiaľ neboli povolaní sudcovia z ľudu na ďalšie funkčné obdobie vôbec alebo v potrebnom počte

¹⁵¹ Ustanovenia §§ 10 – 15 a §§ 17 – 18 boli zrušené novelizáciou zákona o zľudovení súdnictva, zákonom č. 36/1957 Zb. o voľbách sudcov a sudcov z ľudu ľudových a krajských súdov a o úprave niektorých ich pomerov.

(§§ 1, 4, 7), môžu byť na výkon funkcie volaní i doterajší sudcovia z ľudu. Za sudcov z ľudu, ktorí odpadli behom funkčného obdobia, povolajú sa na jeho zvyšok ďalší sudcovia z ľudu.

§ 15 (1) Sudcovia z ľudu sú si pri rozhodovaní rovní so sudcami z povolania.

(2) O vylúčení a odmietaní sudcov z ľudu platí ustanovenie o vylúčení a odmietaní sudcov z povolania.

§ 16 Sudcovia z ľudu vykonávajú pred nastúpením svojej funkcie prísahu do rúk predsedu súdu, na ktorý sú povolaní; znenie prísahy upravuje zákon.¹⁵²

§ 17 (1) Každý, kto je povolaný na výkon funkcie sudcu z ľudu, je povinný svoju funkciu konať svedomite a vystríhať sa ako pri výkone funkcie i inak v občianskom živote všetkého, čo by mohlo snížiť dôveru k sudcovským úradným úkonom alebo vážnosť funkcie, ktorú vykonáva.

(2) Sudca z ľudu musí zachovávať mlčanlivosť o rokovaní a hlasovaní na súde, ktorých sa priamo alebo nepriamo zúčastnil, a nesmie mimo výkonu funkcie prejavovať názor o prejednávanych veciach.

§ 18 (1) Sudca z ľudu nech je odvolaný, ak odpadla niektorá z podmienok pre jeho ustanovenie (§ 11), ak nastal niektorý z dôvodov, pre ktorý nesmie byť povolaný (§ 12), alebo ak sa objaví taký dôvod dodatočne; môže byť odvolaný, ak to navrhne predseda súdu v prípade, že sudca z ľudu porušil opätovne alebo hrubo svoje povinnosti (§ 17).

(2) Odvolať sudcu z ľudu náleží orgánu, ktorý ho povolal.

§ 19 Nároky sudcov z ľudu na náhrady hotových výdavkov, spojených s výkonom funkcie a na iné náhrady, upraví vláda nariadením.

§ 20 Úrady verejnej obžaloby.

(1) V sídlach okresných súdov sa zriaďujú okresné prokuratúry ako úrady verejnej obžaloby prvej stolice; skladajú sa z okresného prokurátora a z potrebného počtu jeho námestníkov.

(2) V sídlach krajských súdov sa zriaďujú krajské prokuratúry ako úrady verejnej obžaloby druhej stolice; skladajú sa z krajského prokurátora a z potrebného počtu jeho námestníkov.

(3) Okresné prokuratúry sú podriadené krajským prokuratúram a spolu s nimi ministrovi spravodlivosti.

(4) Kancelárske práce okresných a krajských prokuratúr vykonáva potrebný počet kancelárskych úradníkov, kancelárskych pomocných síl a zriadencov, prikázaných okresnej prokuratúre predsedom okresného súdu a krajskej prokuratúre predsedom krajského súdu.

...

¹⁵² Ustanovenia § 16, § 19, § 20 a § 22 boli zrušené novelizáciou zákona o zľudovení súdництва, zákonom č. 66/1952 Zb. o organizácii súdov.

§ 22 Predpisy o úradnom odevu sudcov a konceptných úradníkov úradov verejnej obžaloby vydá vláda nariadením.

Časť druhá.

Príslušnosť a konanie v občianskych veciach právnych. Výkon súdnej moci.

§ 23 Súdnu moc v občianskych veciach právnych vykonávajú okresné sudy, krajské sudy a Najvyšší súd (sudy riadne), pokiaľ výkon tejto moci nie je zákonom prikázaný súdom osobitným alebo súdom rozhodčím.

§ 24 Súdna moc sa vykonáva vo dvoch stoliciach. Nad okresným súdom je opravnou stolicou krajský súd, nad krajským súdom Najvyšší súd.

§ 25 (1) Na súde prvej stolice vykonáva súdnu moc sudca z povolania ako samosudca, ak ide o:

a) zaistenie dôkazov alebo vydanie platobných rozkazov v konaní upomínacom, platobných rozkazov v konaní rozkaznom a zmenečnom, súdnych výpovedí a rozkazov v konaní nájomnom (árendovnom);

b) veci pozemnoknižné a registrové (firemné);

c) veci súdnictva nesporného okrem rozhodovania: o úprave pomerov súdnych chránencov, o pomere medzi manželmi a medzi rodičmi a deťmi a medzi rodičmi navzájom, o neprípustnosti držania v uzavrenom ústave a o zbavení svojprávnosti a vo veciach podľa zákona na ochranu nájomníkov, podľa zákona o udeľovaní nevyhnutných ciest a podľa restitučného zákona;

d) veci exekučné, okrem: sporov, vzniklých za exekučného konania alebo z jeho podnetu, a rozhodnutí o odklade exekučných úkonov;

e) dočasné opatrenia, pokiaľ o nich nerozhodol senát za konania;

f) úkony konkurzného a vyrovnacieho komisára;

g) úkony sudcu, dožiadaného a z rozkazu činného (vyslaného).

(2) Minister spravodlivosti môže nariadením ustanoviť ďalšie veci, v ktorých má vykonávať súdnu moc sudca z povolania ako samosudca.

...

§ 26 Porada a hlasovanie.

(1) Poradu i hlasovanie vedie predseda senátu.

(2) Sudcovia z ľudu hlasujú pred sudcami z povolania, a to starší pred mladšími. Predseda senátu hlasuje naposledy.

§ 27 Odmietnutie sudcov.

(1) O odmietnutí predsedu okresného súdu rozhoduje predseda nadriadeného krajského súdu, o odmietnutí predsedu krajského súdu rozhoduje prvý predseda Najvyššieho súdu. O odmietnutí iného sudcu rozhoduje predseda súdu, na ktorom je sudca činný. O odmietnutí prvého predsedu Najvyššieho súdu rozhoduje Najvyšší súd v plenárnom zasadaní.

(2) Proti rozhodnutiu o odmietnutí nie je opravný prostriedok.

§ 28 Delegácia.

(1) Právo na delegáciu prislúcha krajskému súdu; ak sa však má odňatá vec prikázať súdu v obvode iného krajského súdu, prislúcha toto právo Najvyššiemu súdu.

(2) Na návrh strany alebo účastníka konania možno delegovať iný súd i z dôvodu vhodnosti. V exekučnom, konkurznom, vyrovnacom a nespornom konaní možno toto opatrenie urobiť aj na návrh súdu.

(3) Ak vedie vymáhajúci veriteľ proti tomu istému dlžníkovi viac exekúcií na rôznych súdoch, možno opatrenie podľa odseku 2 urobiť aj pre jednotlivé exekučné úkony, pokiaľ povaha exekúcie slúčeniu takých úkonov pripúšťa.

(4) Návrh na delegáciu nemá odkladný účinok. Rozhoduje sa o ňom bez ústneho prejednávania. Súd, rozhodujúci o delegácii, môže urobiť pred rozhodnutím potrebné vyšetrenie.

(5) Proti rozhodnutiu o delegácii nie je opravný prostriedok.

§ 29 Právna pomoc na žiadosť cudzozemského súdu alebo úradu.

(1) Ak má dožiadaný súd pochybnosti, či sa môže poskytnúť právna pomoc cudzozemskému súdu alebo úradu, oznámi to Ministerstvu spravodlivosti, ktoré zariadi potrebné. Opatrenie Ministerstva spravodlivosti je pre dožiadaný súd záväzné.

(2) Ustanovenie odseku 1 platí primerane, ak vzniknú z poskytovania právnej pomoci medzi súdom (úradom) dožadujúcim a dožiadaným neshody akéhokoľvek druhu.

Vecná príslušnosť.

§ 30 Pokiaľ tento zákon neustanovuje inak, náležia pred okresné sudy i občianske veci právne, prikázané podľa doterajších predpisov v prvej stolici krajským a zemským (hlavným) súdom, pracovným súdom (ďalej len pracovné spory) alebo banským rozhodčím súdom.

§ 31 Z občianskych vecí právnych, prikázaných doteraz krajským súdom, náležia naďalej pred tieto sudy len veci majetkového práva, v ktorých jednou stranou (účastníkom) je národný podnik.

Doplnenie predpisov o miestnej príslušnosti.

§ 32 Ak ide o osoby, zamestnané v mieste rozdielnom od miesta závodu alebo prevodzovne, je pre pracovné spory miestne príslušný i súd, v ktorého obvode je závod alebo prevodzovňa, alebo súd, v ktorého obvode sa má alebo mala konať práca alebo platiť mzda alebo iné služobné platy.

§ 33 Tam, kde podľa doterajších predpisov rozhodovalo o určení miestnej príslušnosti domovské právo strany (účastníka), je príslušný súd v Prahe alebo v Bratislave; ak je tým súdom Okresný súd v Prahe, je príslušný Okresný súd civilný pre vnútornú Prahu.

§ 34 Poručenský alebo opatrovnícky súd preniesie svoju príslušnosť vo veci poručenskej alebo opatrovníckej na súd nového bydliska alebo pobytu poručenca alebo opatrovanca, len čo sa o zmene jeho bydliska alebo pobytu dozvie.

§ 35 Zmena inej príslušnosti.

O odpore proti povoleniu exekúcie alebo exekučného úkonu na základe cudzozemského exekučného titulu rozhoduje súd, ktorý exekúciu alebo exekučný úkon povolil, usnesením bez ústneho prejednávania.

§ 36 Spory o príslušnosť medzi súdmi riadnymi a osobitnými a rozhodčími.

Spory o príslušnosť medzi riadnymi a osobitnými súdmi a súdmi rozhodčími rozhoduje krajský súd, v ktorého obvode majú sídlo; ak ide o spor medzi súdmi v obvodoch rôznych krajských súdov, rozhoduje Najvyšší súd. Ak rozhodol už v tom alebo onom prípade o otázke príslušnosti krajský súd, na rozhodnutie sporu o príslušnosť povolaný, alebo Najvyšší súd, je toto rozhodnutie záväzné.

§ 37 Vedenie verejných kníh.

(1) Verejné knihy o nehnuteľnostiach vedú okresné sudy. Príslušný viesť verejné knihy je, pokiaľ nie je ďalej ustanovené inak, okresný súd, v ktorého obvode je celkom alebo z hlavnej časti nehnuteľnosť, ktorá tvorí pozemnoknižné teleso.

(2) Zemské desky a pozemkové knihy, vedené dosiaľ Krajským súdom civilným v Prahe, vedie Okresný súd civilný pre vnútornú Prahu; zemské desky, vedené dosiaľ Krajským súdom v Brne, vedie Okresný súd civilný pre Brno-mesto; zemské desky, vedené dosiaľ Krajským súdom v Opave, vedie Okresný súd v Opave.

...

§ 38 Vedenie obchodných a spoločenstevných registrov.

(1) Obchodné (firemné) a spoločenstevné registre vedie okresný súd v sídle krajského súdu pre celý obvod krajského súdu. V Prahe vedie tieto registre Okresný súd civilný pre vnútornú Prahu, v Brne Okresný súd civilný pre Brno-mesto, v Ostrave Okresný súd pre Ostravu-západ.

(2) Okresné sudy, príslušné viesť obchodné (firemné) a spoločenstevné registre, vydávajú tiež potvrdenie o tom, že obchodné knihy sú podľa právnych predpisov riadne vedené.

§ 39 Zastúpenie.

(1) V konaní pred súdmi prvej stolice nie sú strany (účastníci) povinné sa nechať zastupovať advokátom; ak nepresahuje hodnota predmetu sporu 5.000 Kčs, je v pracovných sporoch zastúpenie advokátom vylúčené. V odvolacom konaní musia strany byť zastúpené advokátom, v pracovných sporoch však môžu byť zamestnanci zastúpení aj práva znalými zamestnancami jednotnej odborovej organizácie.

(2) Splnomocnencom môže byť každá spôsobilá osoba, ktorá je svojprávná, štátne spoľahlivá a občiansky bezúhonná a, pokiaľ nie je advokátom alebo notárom, s účinkom prisahy vyhlási, že stranu (účastníka) zastupuje bez odplaty. Ak nie je strana (účastník) schopná srozumiteľne sa vyjadrovať, môže jej súd uložiť, aby si ustanovila splnomocnenca.

Konanie.

§ 40 (1) Pokiaľ v tomto zákone nie je ustanovené inak, platia o konaní pred súdmi prvej stolice doterajšie predpisy o konaní pred súdmi okresnými.

(2) Ak rozhoduje súd prvej stolice v senáte, platia o právach a povinnostiach predsedu senátu doterajšie predpisy o právach a povinnostiach predsedu senátu na krajskom súde.

(3) Pokiaľ Najvyšší súd rozhoduje ako odvolací súd, platí o konaní pred nim ustanovenie civilných súdnych poriadkov o odvolacom konaní.

§ 41 Pri vybavení žaloby skúma súd z moci úradnej tiež, či ide o spor pracovný alebo o spor z národného poistenia. Strana môže vzniesť námietku, že ide alebo nejde o taký spor, najneskoršie na prvom roku (ústnom pojednávaní) skôr než sa pustila do pojednávania o veci samej. Ak sú tu pochybnosti alebo ak bola vznesená námietka, rozhodne súd o tejto otázke oddelene; do rozhodnutia je prípustný rekurz. V hlavnej veci pokračuje súd až po právoplatnosti tohto rozhodnutia.

§ 42 Strany môžu predložiť po jednom prípravnom spise, len ak to zvolil súd na ústnom pojednávaní, pretože ide o rozsiahle skutkové tvrdenia alebo o složitý právny pomer. Ak sú strany zastúpené advokátmi, môže im súd v takých prípadoch predloženie prípravného spisu uložiť; ak nie sú, môže predseda vypočúť k príprave ústneho pojednávania strany a spísať o tom zápisnicu.

§ 43 I v súdnom konaní spornom môže súd vykonávať ktorýkoľvek dôkaz z moci úradnej; pri svojom rozhodovaní vezme do úvahy tiež skutočnosti, ktoré stranami síce prednesené neboli, vyšli však v konaní inak najavo.

§ 44 Kde doterajšie predpisy o súdnom konaní určujú lehotu 14 dní, nahradzuje sa táto lehota lehotou 15 dní.

§ 45 Rozsudky sa vyhotovujú písomne a doručujú stranám; odvolacia lehota sa počíta vždy odo dňa doručenia.

§ 46 Opravný prostriedok proti rozhodnutiu súdu prvej stolice možno podať ústne do zápisnice alebo písomným podaním. Opravný prostriedok musí tiež obsahovať aspoň stručné dôvody, skutkové tvrdenia a označenia dôkazov; advokátov podpis nie je potrebný.

§ 47 (1) Odvolací súd prejednáva vec v medziach odvolacích návrhov znovu. O tom, či sa má už vykonaný dôkaz opakovať, či sa majú použiť výsledky skorej už vykonaného dôkazu, rozhodne odvolací súd, zhodnotiac starostlivo všetky okolnosti prípadu.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 11. júna 1949, č. Cz I 1/49¹⁵³ (č. 23 zbierky)

Právo prednést v odvolacím řízení skutkové okolnosti a nabídnout důkazy, které v řízení před prvním soudem nebyly uvedeny nebo nabídnuty (§ 47 ods. 2 zákona č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví), přísluší oběma stranám i ve sporu, v němž byl vynesena rozsudek pro zmeškání.

Strana obmeškala jest oprávněna v odvolacím řízení nejen přednést skutečnosti a nabídnout důkazy doličující, že k zmeškání nedošlo, nýbrž i takové skutečnosti a důkazy, které se vztahují na věc samu.

Z odôvodnenia:

Připouští-li dnešní procesní právo možnost upatnit novoty v odvolacím řízení i když dosud nebyly předneseny vinou strany, pak nelze nahlédnout, proč by i zmeškala strana nemohla tak učinit. Účelem tohoto zákonného ustanovení je totiž, aby pokud možná zjištění skutkového základu sporu odpovídalo skutečnosti (zásada materiální pravdy). Proto musí být i zmeškale straně umožněno, aby přednesem nových skutečností a důkazů mohla přispět ke splnění uvedeného požadavku materiální pravdy.

(2) Strany môžu v odvolacom konaní prednést' tiež skutkové okolnosti a ponúknuť dôkazy, ktoré v konaní pred prvým súdom neboli uvedené alebo ponúknuté.

§ 48 Rekurz možno oprieť o nové skutočnosti a nové dôkazy.

§ 49 (1) V opravnom konaní nemožno, vynímajúc nárok na náhradu trov opravného konania, vzniesť nový nárok a nemožno zmeniť žalobu ani so súhlasom odporcovým.

(2) Odvolacie dôvody a návrhy možno do konca ústneho odvolacieho pojednávania zmeniť; trovy tým vzniklé však treba odporcovi nahradiť.

Konanie vo veciach národného poistenia.

§ 50 (1) Rozhodovať o opravných prostriedkoch proti výmerom Ústrednej národnej poisťovne náleží okrem vecí, uvedených v odseku 2, okresnému súdu, v ktorého obvode je sídlo poisťovne (ústredne alebo územnej organizačnej složky Ústrednej národnej poisťovne), ktorá výmer vydala. Ak podáva opravný prostriedok poistenec (jeho rodinný príslušník alebo pozostalý), môže miesto tohto súdu voliť súd, v ktorého obvode má svoje bydlisko.

...

Sťažnosť pre zachovanie zákona.

§ 55 (1) Generálny prokurátor môže do právoplatného rozhodnutia súdu riadneho, osobitného alebo rozhodčieho podať sťažnosť pre zachovanie zákona, ak je toho názoru, že v konaní alebo pri rozhodovaní bol porušený zákon. Pre vady konania možno sťažnosť podať len vtedy, ak ide o vec odňatú tuzemskému súd-

¹⁵³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 33 – 35.

nictvu alebo aspoň súdom riadnym alebo ak maly vady konania za následok nesprávne rozhodnutie vo veci.

(2) Sťažnosť pre zachovanie zákona nemožno podať proti rozhodnutiu Najvyššieho súdu.

(3) Generálny prokurátor je podriadený ministrovi spravodlivosti.

§ 56 (1) Sťažnosť pre zachovanie zákona sa podáva písomne na Najvyššom súde.

(2) Okrem všeobecnej náležitosti podania musí sťažnosť obsahovať:

a) označenie rozhodnutia, proti ktorému smeruje;

b) údaj o tom, v čom sa spatruje porušenie zákona, s náležitým odôvodnením;

c) určité vyhlásenie, či sa navrhuje len vyslovenie, že bol zákon porušený, alebo i zrušenie či zmena pôvodného rozhodnutia a aká.

(3) Generálny prokurátor môže až do rozhodnutia o sťažnosti meniť jej dôvody a návrh.

§ 57 Generálny prokurátor si môže vyžiadať od ktoréhokolvek súdu spisy o právoplatne skončenom konaní, aby mohol posúdiť, či sú tu dôvody na podanie sťažnosti pre zachovanie zákona.

§ 58 Sťažnosť pre zachovanie zákona nie je viazaná lehotou.

§ 59 Ak navrhuje generálny prokurátor tiež zrušenie alebo zmenu pôvodného rozhodnutia, môže Najvyšší súd i z úradnej moci až do právoplatného rozhodnutia o tomto návrhu odložiť vykonateľnosť pôvodného rozhodnutia.

§ 60 O sťažnosti pre zachovanie zákona rozhoduje Najvyšší súd rozsudkom po ústnom pojednávaní, na ktoré predvoláva len generálneho prokurátora. Najvyšší súd môže i z úradnej moci nariadiť potrebné vyšetrovanie.

§ 61 Vo svojom rozsudku vysloví Najvyšší súd, že bol porušený zákon, alebo sťažnosť zamietne. Rozsudok musí byť odôvodnený a treba ho podľa možnosti doručiť i stranám (účastníkom) alebo ich právnym nástupcom.

§ 62 Ak vyslovil Najvyšší súd vo svojom rozsudku, že bol porušený zákon, môže strana (účastník) alebo jej právny nástupca do pätnásť dní odo dňa doručenia rozsudku navrhnúť na súde, ktorý vo veci rozhodol v prvej stolici, zrušenie alebo zmenu pôvodného rozhodnutia. Ak bol taký návrh urobený alebo ak podal už taký návrh generálny prokurátor, urobí súd, ktorý vo veci rozhodol v prvej stolici, opatrenie, vyplývajúce z rozsudku Najvyššieho súdu, súc pritom viazaný jeho právnym názorom. Pre toto konanie platia predpisy o obnove primerane.

§ 63 Okrem prípadu, uvedeného v § 62, nemá rozsudok Najvyššieho súdu právny účinok na právne pomery strán (účastníkov) pôvodného konania. Právne pomery tretích osôb nemôžu byť dotknuté ani novým rozhodnutím vo veci samej, iba že by im porušenie zákona známe bolo alebo byť muselo.

Časť tretia.

Príslušnosť a konanie v trestných veciach.¹⁵⁴

§ 64 Súdny.

Súdnou moc v trestných veciach vykonávajú okresné sudy, krajské sudy, Štátny súd a Najvyšší súd.

Príslušnosť.

§ 65 Okresný súd koná a rozhoduje o všetkých súdne trestných činoch, pokiaľ o nich nenáleží súdiť Štátnemu súdu.

§ 66 Krajský súd koná a rozhoduje o opravných prostriedkoch proti rozhodnutiu a opatreniu okresného súdu, ak nie je inak ustanovené. Proti takým rozhodnutiam krajského súdu nie je opravný prostriedok.

§ 67 Úrady verejnej obžaloby.

Úkony verejnej obžaloby vykonáva na okresnom súde okresná prokuratúra, na krajskom súde krajská prokuratúra.

...

§ 144.

Tento zákon nadobúda, pokiaľ nie je v odseku 2 ustanovené inak, účinnosť dňom, ktorý určí minister spravodlivosti nariadením.

(2) Dňom 1. januára 1949 nadobúda účinnosť ustanovenie § 128, ods. 1; dňom vyhlásenia tohto zákona nadobúda účinnosť ustanovenie § 139 a ustanovenie § 142, čís. 9 o zrušení § 575, ods. 3 c.ř.s.

(3) Zákon vykoná minister spravodlivosti.¹⁵⁵

Z dobovej praxe:

Príspevok poslucháča Právnickej školy pracujúcich do periodika *Sudca z ľudu*:¹⁵⁶

Jednou z úloh zľudoveného súdnictva, určenou mu vládou a stranou je aj školenie prokurátorov a sudcov z radov pracujúcich. Toto sa na Slovensku previedlo v jednoročnej právnickej škole pracujúcich, zriadenej pri Povereníctve spravodlivosti, ktorá vyvíjala úspešne svoju činnosť od februára 1948 a v týchto dňoch sa zakľučuje. Až na malé výnimky, nastúpili sme do tejto školy priamo zo závodov a tovární, kde sme pracovali ako robotníci. So zreteľom na túto skutočnosť boli študijné začiatky pre mnohých z nás ťažké a zdalo sa, že i neznesiteľné. Nemožno zabudnúť, že sme neprišli do školy zo školských lavíc, školu sme

¹⁵⁴ Ustanovenia §§ 64 – 116 a § 136 boli zrušené novelizáciou zákona o zľudovení súdnictva, zákonom č. 87/1950 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok).

¹⁵⁵ *Sbírka zákonů republiky Československé*, časťka 109. Vydána dne 31. prosince 1948, 319. Zákon o zľudovení soudnictví, s. 1865 – 1885.

¹⁵⁶ SÁSIK, J. (poslucháč PŠP): Niekoľko slov na zakľúčenie Právnickej školy pracujúcich. *Sudca z ľudu: Právo a život*, 1950, roč. 2, č. 2, s. 37 – 39.

opustili už pred desiatkou rokov a mnohí z nás od toho času nikdy duševne nepracovali, boli zvyklí iba na prácu telesnú. Preto nemohly sa na tejto škole prejaviť tak rýchlo výsledky, aké by boly možné, keby sme sem boly prišli s maturitnými vysvedčeniami v hrsti. Až na dvoch poslucháčov školy, nemal z nás ani jeden úplné stredoškolské vzdelanie. Aj z týchto jeden získal si toto vzdelanie súkromným štúdiom, lebo ani jemu, práve tak ako nám ostatným, v buržoázno-kapitalistickej spoločnosti neboly dané možnosti a podmienky pre štúdium na školách stredných, a tým menej na školách vysokých. Nie preto, že by sme na to svojím nadaním neboly stačili, ale preto, že sme boly príslušníkmi vykorisťovanej triedy, že naši otcovia nemaly možnosti zarobiť ani toľko, čo by stačilo pokryť výdavky na živobytie rodiny, nie to ešte výdavky spojené s naším štúdiom. Mnohým sa nám nedostalo ani toho základného vzdelania a museli sme si to doplniť súkromným učením. Je nepopierateľnou skutočnosťou, že mnoho talentovaných chlapcov a dievčat zostalo zabudnutých v našich dedinách a mestách len preto, lebo v minulosti sa nemeralo podľa schopností, ale podľa postavenia a majetku. My sme z tých, kto toto pocítili na vlastnej koži.

A preto dnes, keď nám bola daná možnosť štúdia, dôveru, ktorú do nás vkladá pracujúci ľud a štát, nesklameme. Ďakujeme robotníckej triede a jej avantgarde KSČ, že sa v slávnych februárových dňoch vedela vysporiadať s reakciou a týmto krokom nám umožnila nerušené a pokojne kráčať na našej ceste k socializmu, k lepšiemu zajtrajšku, ktorý si každý z nás úprimne praje. Vieme, že nebyť slávneho februárového víťazstva, nebola by bývala ani nám daná možnosť školenia. Nábor pracujúcich do škôl a kurzov, ktorého sme svedkami, svedčí o tom, že štát a jeho vedúca zložka KSČ, ktorá nesie zodpovednosť za vývoj pomerov v ňom, snažia sa odčiniť krivdy popáchané v minulosti na robotníkoch a roľníkoch, keď im teraz otvárajú brány všetkých škôl. Nejde tu o žiadne privilégiá, ako si to mnohí myľne vysvetľujú, ale len o naprávanie starých chýb. Štatistika o sociálnom rozvrstvení študujúcich na vyšších stredných a vysokých školách nám dokazuje, že percento príslušníkov robotníckej a roľníckej triedy je tu ešte vždy malé, a ak máme mať podľa svojej početnosti primerané zastúpenie v našej štátnej správe, v súdnictve v piemysle ako technici a inžinieri a pod., treba v školení ešte dlho a vo zvýšenom tempe pokračovať.

My všetci, ktorí sme trávili spolu denne celé hodiny, či už v učebni na prednáškach, či už v internátnych izbách, a či mimo internátu, ceníme si všetko, čo sa aj na poli súdництва školením prokurátorov a sudcov z radov pracujúcich vykonalo. Našou snahou bolo, aby sme si zo školy odniesli čo najviac vedomostí, aby sme sa pripravili na svoje budúce povolanie čo najlepšie a aby v praktickom živote, keď prídeme medzi sudcov a prokurátorov z povolania, ktorí študovali na právnických fakultách, a keď začneme spolupracovať so sudcami z ľudu, mohli sme so všetkými pracovať úspešne ako ich rovnocenní partneri a takto pomáhať budovať socialistickú spoločnosť. Bude nám pravda, na odbornej pripravenosti mnohé chýbať, lebo látky bolo veľa a času málo. My však veríme, že nám naši kolegovia z povolania budú nápomocní, že nám vždy a všade úprimne a priateľsky poradia. Vieme, že mnohí to s nami myslia poctivo a na spoluprácu s nami sa tešia. Sú však medzi nimi aj takí, ktorí s nami ako produktívnymi silami v súdnictve nerátajú a ak, tak ako s menejcennými, odôvodňujú svoje stanovisko údajnou našou neodbornosťou. A skutočne je možné, že nebudeme vedieť hneď spočiatku skutkové podstaty súkať z rukáva, že nebudeme vedieť naspamäť čísla zákonov a paragrafov, ale čo je najdôležitejšie, budeme sa im snažiť rozumieť. Nesmieme zabudnúť

na to, čo mnohým nám nedala škola, dal nám život. Že jeden rok je málo, i to je pravda. Tu však treba spomenúť koľko pre prax nepotrebných predmetov prednášaných na právnickej fakulte nám odpadlo a tým sa aj doba štúdia skrátila. Pri našom štúdiu slúži nám za vzor veľký učiteľ proletariátu s. Lenin, ktorý sám, po vylúčení z právnického štúdia na Kazanjskej univerzite, keď mu cárska vláda po dvojročnej prestávke povolila súkromne študovať, štúdiom zvládol za dobu niečo dlhšiu ako jeden rok a skončil s vyznamenaním. Žiarivý to príklad pre nás všetkých, ktorého chceme byť hodnými nasledovníkmi.

Doba našej prípravy sa skončila. Radi konštatujeme, že prednášatelia, ktorí sa väčšinou regrútovali z prednostov odborov a oddelení Povereníctva spravodlivosti, popri výkone svojich normálnych funkcií a pri svojom nadpriemernom zaťažení, venovali sa nám starostlivo. Ďakujeme im a uisťujeme ich, že koniec školenia neznamená pre nás koniec učenia. Nie! My chceme a budeme pokračovať ďalej. Chceme sa po rokoch praxe vyrovnáť tým, ktorí študovali na právnických fakultách, dohoniť ich, ba aj predstihnúť. Veríme, že mnohí z nás to dokážu.

RAIS, Š. Prejav ministra spravodlivosti Dr. Štefana Raisa na celoštátnej konferencii sudcov z ľudu v Prahe dňa 4.2.1951. *Právny obzor*, 1951, s. 269 – 295

Zásluhy sudcov z ľudu na dobrej práci súdov.

Ak hodnotíme celkové výsledky práce súdov a prokuratúr v uplynulom roku, môžeme povedať, že sudy aj prokuratúry pracovali vcelku rýchle a dobre a že sa dobre a bez rušivých výkyvov vyrovnaly s novými zákonmi. Veľkú zásluhu na tom majú predovšetkým sudcovia z ľudu. Sudcovia z ľudu, naši robotníci, roľníci a príslušníci pracujúcej inteligencie prinášajú na sudy denne svoje hlboké životné skúsenosti. Prinášajú svoje skúsenosti z tovární, baní a hutí, kde bojujú o to, aby sme lepšie, hospodárnejšie a viac vyrábali, kde prekonávajú normy a hľadajú stále nové a lepšie formy práce. Prichádzajú z dedín, kde sa usilujú o vytvorenie nového, svetlého života. Prichádzajú ženy-matky, bojujúce o lepší život našich detí. Poctivosť a pravdivosť týchto ľudí, sila a hĺbka ich skúseností, ich vysoké triedne uvedomenie a prirodzený právny cit sú spolutvorcom novej socialistickej spravodlivosti. Práve tá skutočnosť, súdružky a súdruhovia, že bojujete na fronte práce za lepší život a za nového človeka Vás najlepšie oprávňuje súdiť iných.

Vaša účasť na súdoch je najlepší doklad demokratičnosti nášho súdnictva. Myslím, že najlepšie a najpresnejšie je to vyjadrené v slovách s. prezidenta republiky k delegácii sudcov z ľudu dňa 4. februára 1950. Prezident republiky Klement Gottwald vtedy povedal: „Náš nový súd je však skutočne demokratický a nezávislý tiež preto, že v ňom rozhodujete Vy, sudcovia z ľudu, robotníci, roľníci a príslušníci pracujúcej inteligencie. Lebo sudcovia z ľudu spojení stále a tesne s ľudom čerpajú svoje bohaté životné skúsenosti z jeho tvorčej práce a z jeho múdrosti. Naplnení duchom opravdivej ľudovej spravodlivosti sú zárukou, že záujem, prospech a blaho jednotlivca sa už nebude rozchádzať s prospechom celku.“

A práve treba, súdružky a súdruhovia, aby ste pri svojej účasti na súdnom rokovaní využili plne svoje životné znalosti, znalosti prostredia, ľudí a svoje praktické skúsenosti na to, aby

bola vždy nájdená pravda a uplatnené naše zákony. Nájst' pravdu a správne posúdiť každý prerokovaný prípad predpokladá objasnenie všetkých stránok života páchatel'a alebo strany, ktorá stojí pred súdom, pomerov v ktorých vyrastala, jej pomeru k budovateľskej práci nášho ľudu a k ľudovodemokratickému zriadeniu; to znamená ďalej podrobne zisťovať všetky skutkové otázky tak, aby súd mal ucelený obraz tak o páchatel'ovi resp. strane, ako o trestnom čine, resp. nároku, ktorý prerokováva. A vždy je predovšetkým nutné uplatňovať zásadu socialistickej zákonnosti, to znamená uplatňovať zákony do všetkých dôsledkov v duchu ľudovodemokratického zriadenia a v záujme posilnenia našej cesty k socializmu. Aktívne zasahovanie sudcov z ľudu do pojednávaných vecí objasní všetky tieto otázky a umožní, aby v spolupráci so sudcom z povolania, ktorého povinnosťou je poznať zákon do všetkých podrobností, došlo k harmonickej spolupráci celého súdu, sledujúceho jediný záujem: nájsť pravdu a podľa tejto pravdy rozhodovať. Sudcovia z ľudu nesmú sa dať ničím odradiť od hľadania tejto pravdy a nesmú najmä v tomto smere podliehať formalizmu, byrokratizmu a úzkoprsmému nazieraniu, ktoré je ešte, bohužiaľ, u mnohých našich sudcov z povolania.

Chcem ukázať, ako práve aktívna účasť sudcov z ľudu a ich životné skúsenosti a vrelý pomer k socialistickej pravde prispeli k správne rozhodnutiu súdu. Bol prejednávaný prípad rafinovaného škodcovstva v istom dôležitom podniku. Šlo o to, že dochádzalo sústavne k výrobe zmätkov určitých súčiastok potrebných pre elektropriemysel. Účasť sudcu z ľudu, so skúsenosťami pri výrobe týchto súčiastok a jeho aktívny zásah do výsluchu obvineného, odhalil rafinované metódy stíhaného technika, ktorými bol spôsobený nadmerný počet zmätkov. Podrobný výsluch obvineného, doplnený znaleckým posudkom, usvedčil sabotéra. Iný príklad: Odvolací súd v Pardubicách súdil dedinského boháča, majiteľa rozsiahleho gazdovstva a továrenského podniku. Bol odsúdený pre štvavý výrok proti republike. Sudca z ľudu upozornil na to, že šlo o bývalého vodcu agrárnej strany v kraji, ktorý pred februárom verejne štvav proti predlohám Ďurišových zákonov a mal stále veľký vplyv na kolísavých stredných roľníkov v kraji. To viedlo k došetreniu celého profilu obvineného, ktorý sa ukázal byť zaťatým nepriateľom ľudovodemokratického zriadenia a k vymeraniu spravodlivého trestu obvinenému, a ku konfiškácii jeho majetku.

Životné skúsenosti a znalosti sudcov z ľudu a ich aktívne zapojenie do prejednávaných vecí uľahčovali správne zistenie skutkového stavu a robily často zbytočným pribranie znalca. ...

Vďaka znalosti ľudí vedeli naši sudcovia z ľudu lepšie posúdiť hodnovernosť svedkov a účastníkov, a tak prispievali k zisteniu pravdy, vedeli podchytiť, čo je pre vec rozhodné, takže neboly prevádzané zbytočné dôkazy a značná časť vecí skončila na prvom pojednávaní. Statistické dáta ukazujú, že proti roku 1947 skrátila sa dĺžka civilného pokračovania v prvej stolici z 5 mesiacov na 2.2 mesiaca a v trestných veciach bolo skončené do jedného mesiaca plných 47% všetkých prípadov proti 20% v roku 1937.

Sudcovia z ľudu správne reagovali na podozrivé lekárske vysvedčenia, na rôzne nepodložené potvrdenia, predkladané obvinenými, aj na nesprávne argumentácie advokátov, a často na základe miestnych, osobných aj odborných znalostí ľahko vyvrátili nepravdivú obhajobu obvineného. Lepšie vystihovali nebezpečnosť činu pre spoločnosť, lepšie vážili vinu aj trest

a prispievali takto k dôkladnému rozboru a spravodlivému rozhodnutiu vecí, odpovedajúce-
mu právnenému presvedčeniu nášho ľudu.

Sudcovia z ľudu nie sú ako sudcovia z povolania zaťažení byrokratickými predsudkami
a starým spôsobom myslenia. Odstránili zo súdnych rozhodnutí kožený formalizmus, lpenie
na litere a papierové rozhodovanie. Preto súdne rozhodnutia sú životnejšie a zrozumiteľnej-
šie. Vďaka sudcom z ľudu bola posilnená dôvera a úcta verejnosti k súdom. Významným
prínosom sudcov z ľudu je aj zvýšenie politickej úrovne a rozhľadú sudcov z povolania
práve vplyvom sudcov z ľudu.

Vplyvom sudcov z ľudu zvýšil sa aj výchovný účinok súdnych rozhodnutí. Sudcovia z ľudu
šírili svoje poznatky na svojom pracovisku a vo svojom okolí, vyvracali nesprávne názory
a pozostatky kapitalistického myslenia, propagovali súdne rozhodnutia a tým zvyšovali ich
účinnosť.

Niektoré nedostatky v práci sudcov z ľudu.

Treba sa však zmieniť aj o niektorých nedostatkoch, na ktoré upozorňujú aj sami sudcovia
z ľudu.

Predovšetkým je to špatná dochádzka niektorých sudcov z ľudu na zasadnutia a na školenie.
Bolo pomerne mnoho sudcov z ľudu, ktorí neprišli na zasadnutie súdu, a alebo sa vôbec neo-
mluvili, alebo sa omluvili až v poslednej chvíli, alebo až dodatočne, takže sa súd včas nemo-
hol postarať o náhradu. To malo za následok, že pojednávanie nemohlo začať v stanovenom
čase a že strany, svedkovia, znalci a sudcovia z ľudu, ktorí prišli presne museli čakať kým
predseda senátu opatrí náhradníka. Takto vzniklé zdržanie trvalo často 1-3 hodiny. Vznika-
ly tým značné národohospodárske straty. Ak sa nepodarilo opatríť náhradníka, muselo byť
pojednávanie vôbec odročené. Podľa neúplných hlásení súdov bolo tým vlni zmarených
123 pojednávacích dní. Neomluvených absencií, ktoré nevedly ku zmareniu pojednávania,
lebo bol opatrený náhradník, bolo podľa neúplných hlásení súdov spolu 3.379.

Neomluvené absencie zavinily tiež nerovnomerné zaťaženie sudcov z ľudu zasadnutím,
lebo sudcovia z ľudu, ktorí bývajú v sídle súdu a boli ľahko dosažitelní museli ako náhrad-
níci zasedať viac razy ako ostatní.

Ešte prenikavejšie sa prejavily absencie na školení. Viac ako 40% všetkých sudcov z ľudu
v celoštátnom priemere sa neúčastnilo pravidelne školenia, alebo sa ho nezúčastnilo vôbec.
To sa potom prejavilo na zasadnutiach a poradách, kde sa títo sudcovia z ľudu často prejavovali
pasívne, kdežto sudcovia z ľudu, ktorí sa pravidelne zúčastnili školenia, aktívne a s is-
totou zasahovali do rokovania na porade, prejavovali a hlavne hájili svoj samostatný názor.

Niekedy, pravda, treba priznať, zavinily absenciu aj súdy oneskoreným vyslaním pozvánok,
stanovením školenia na nevhodnú dobu alebo zlým školením, ktoré nebolo prevádzané na
praktických prípadoch a zrozumiteľným spôsobom.

ZÁKON č. 142/1950 Zb. O KONANÍ V OBČIANSKÝCH PRÁVNÝCH VECIACH (OBČIANSKY SÚDNY PORIADOK)

(právna norma, jej kontextualizácia,
zásadné novelizácie, súdna prax)

Základné informácie o právnej norme – Občiansky súdny poriadok č. 142/1950 Zb.:

- účinnosť nadobudol 1. januára 1951,
- zrušil prechádzajúcu právnu úpravu (na Slovensku – Občiansky súdny poriadok zák. čl. I/1911 a jeho uvádzací zákon zák. čl. 54/1912, v českých krajinách prevzatý pôvodom rakúsky Civilní soudní řád z roku 1895 a jurisdikčnú normu; súčasne sa zrušilo množstvo ďalších predpisov, ako napr. exekučné poriadky, konkurzný poriadok) a unifikoval dovtedy rozdielne občianske právo procesné,¹⁵⁷
- platil do 31. marca 1964, nahradený bol Občianskym súdnym poriadok č. 99/1963 Zb.,
- novelizovaný bol celkovo šesťkrát, a to zákonom č. 68/1952 Zb. (zásadná zmena úpravy sťažnosti pre porušenie zákona, konaní vo veciach národného poistenia, ustanovení o exekúcii a i.), zákonom č. 52/1954 Zb., ktorým sa rozširuje pôsobnosť štátneho notárstva (zmeny úpravy prejednávania dedičstva), zákonným opatrením predsedníctva Národného zhromaždenia č. 63/1955 Zb. o súdnej exekúcii odpísaním z účtu v peňažnom ústave, zákonom č. 66/1956 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o organizácii súdov, zákonom č. 15/1958 Zb. o zmene predpisov o osvojení (úprava konania o osvojení nadväzujúca na zmenu zákona o rodinnom práve vo vzťahu k inštitútu osvojenia), zákonom č. 46/1959 Zb. o zmene právomoci súdov a o zmene a doplnení niektorých ustanovení z odboru súdnictva a štátnych notárstiev (úprava doručovania, predvolania, predvedenia, odvolania, úprava konania vo veciach opatrovníctva, poručenskej a rodinnoprávnej agendy,

¹⁵⁷ Počas medzivojnovej ČSR sa podobne ako v oblasti občianskeho práva hmotného pracovalo na jednotnom kódexe, kodifikovať spoločný československý Občiansky súdny poriadok sa ale do rozpadu ČSR nepodarilo.

- úprava konania vo veciach nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia, pracovnoprávných sporov a i.),
- na jeho ustanoveniach je zrejмый vplyv sovietskeho práva, ale aj prvkov predchádzajúceho právneho vývoja a myslenia (osobitne v terminológii, ktorá sa následne zmenila rekodifikáciou v 60. rokoch 20. storočia),
 - základnou črtou bolo zjednodušenie civilného procesu, jeho prístupnosť a zrozumiteľnosť bežnému občanovi, čo sa prejavilo napr. nerozlíšením sporového a nesporového konania,
 - zvýraznenie ingerencie štátu bolo evidentné posilnením pozície prokurátora v občianskom súdnom konaní,
 - zo zásad procesného konania postupne dominanciu nadobudla zásada zistenia materiálnej (skutočnej) pravdy,
 - východiskom zmeny občianskeho procesného práva sa stali ustanovenia Ústavy 9. mája (čl. XI Ústavy zakotvujúci nezávislosť súdnictva a výkonu súdnej moci, 7. kapitola Ústavy §§ 134 – 145 stanovujúca organizáciu súdnictva, laicizáciu súdnictva, pozíciu sudcu a sudcu z ľudu a i.) v nadväznosti na zákon o zľudovení súdnictva č. 319/1948 Zb.,
 - bol výsledkom procesu právnickej dvojročnice a prejavom zmenenej funkcie (procesného) práva v štáte a v spoločnosti.

Základná štruktúra zákona:

I. časť Všeobecné ustanovenia

1. hlava Základné ustanovenia
2. hlava Súdy a súdne osoby
3. hlava Osoby zúčastnené na konaní
4. hlava Konanie na súde prvej stolice
5. hlava Rozhodnutia
6. hlava Opravné prostriedky
7. hlava Predbežné opatrenia

II. časť Osobitné ustanovenia

1. hlava Manželské veci a ostatné veci týkajúce sa manželov
2. hlava Veci poručenské, opatrovnícke, veci detí v rodičovskej moci a veci osvojenia
3. hlava Uznanie, zistenie a zapretie otcovstva
4. hlava Pozbavenie svojprávosti a povolenie držania v ústave
5. hlava vyhlásenie za mŕtveho a dokázanie smrti
6. hlava Prejednanie dedičstva
7. hlava Súdne umorenie listín
8. hlava Veci súdnej úschovy
9. hlava Nájomné veci

10. hlava Veci národného poistenia

11. hlava Ostatné občiansko-právne veci

III. časť Ustanovenia o exekúcii

1. hlava Spoločné ustanovenia

2. hlava Exekúcia na vymożenie peňažných pohľadávok

3. hlava Exekúcia na vymożenie nepeňažných nárokov

4. hlava Exekučná likvidácia

IV. časť Ustanovenia o pomere k cudzine

1. hlava Všeobecné ustanovenia

2. hlava Účinnosť a výkon cudzích rozhodnutí

IV. časť Konanie pred rozhodcami, prechodné a záverečné ustanovenia

1. hlava Konanie pred rozhodcami

2. hlava Prechodné ustanovenia

3. hlava Záverečné ustanovenia

Občianskym súdnym poriadkom – zákonom č. 142/1950 Zb. bolo v Česko-slovenskej republike unifikované občianske právo procesné, avšak s novými zásadami a zmenami vyplývajúcimi z požiadaviek nastupujúceho ľudovodemokratického režimu. Premenu chápania súdnej moci a výkonu súdnej moci načrtla už Ústava 9. mája, ktorá, okrem iného, zakotvila niektoré procesné zásady, a to: zásadu ústnosti a verejnosti,¹⁵⁸ obžalovaciú zásadu a právo obhajoby pre obvineného.¹⁵⁹ Na Ústavu 9. mája nadviazal zákon o zľudovení súdництва – zákon č. 319/1948 Zb., ktorý vo svojej druhej časti prechodne a dočasne – do prijatia nového kódexu občianskeho práva procesného – v rámci právnickej dvojročnice – upravil príslušnosť a konanie v občianskych veciach. Zmenila sa súdna organizácia (okresný súd, krajský súd a Najvyšší súd) a zaviedol sa dvojinštančný súdny postup. Súdny mali spravidla rozhodovať v senátoch, len časť vecí bola taxatívne určená na rozhodovanie samosudcovi. Zloženie senátov bolo zmiešané, popri sudcovi/sudcoch z povolania zasadali v senáte aj sudcovia z ľudu. Tým sa mala do praxe uviesť téza o demokratizácii súdництва, zjednodušení súdnej sústavy, zjednodušení vybavovania občianskoprávnej a trestnoprávnej agendy a odstránení formalizmu.

Občiansky súdny poriadok z roku 1950 sa, podobne ako iné kódexy prijaté v rámci právnickej dvojročnice, nevyhol sovietizácii jeho ustanovení, jeho vzo-

¹⁵⁸ § 144 Ústavy 9. mája: (1) *Ličení před soudy je zásadně ústní a veřejné. Veřejnost může být při líčení vyloučena jen v případech stanovených zákonem.* (2) *Rozsudky se vyhlášují jménem republiky.* (3) *Rozsudky v trestních věcech se vyhlášují vždy veřejně.*

¹⁵⁹ § 144 Ústavy 9. mája: (4) *V řízení před soudy trestními platí zásada obžalovací. Obviněnému se zajišťuje právo obhajoby.*

rom bol sovietsky občiansky procesný kódex RSFSR z r. 1923. Cieľom reformy občianskeho procesného práva bolo odmietnuť formalizmus, zjednodušiť konanie a priblížiť ho bežnému občanovi – čo malo dosah aj na organizačnú stránku a aj na stránku obsahovú. Zjednodušovanie napokon zasiahlo množstvo úprav a postupov, ktoré sa následne museli v jednotlivých novelizáciách nanovo kreaovať, resp. opätovne zavádzať.

Dôvodová správa sa ostro vyhranila voči predchádzajúcemu procesnému právu tendenčnou a neodôvodnenou kritikou jeho zásad: „*Tzv. kapitalistický liberalizmus, ktorý nie je nič iné ako ideologické vyjadrenie kapitalistickej voľnej súťaže a voľného vykorisťovania, razil v občianskom procesnom práve aj tzv. zásadu dispozičnú a prejednávaciú a odsudzoval súd na pasívnu rolu pri prejednávaní občianskych právnych sporov. Súd mal byť — ako zdôrazňovala meštiacka právna teória — nad stranami, nemal sa miešať do sporov a mal rozhodovať iba na základe tých skutočností, ktoré mu strany predniesli alebo predložili. ... Buržoázny proces ostal preto ochrancom tzv. formálnej pravdy; nejde mu zpravidla o zistenie skutočných pomerov medzi občanmi, ale sa uspokojuje s tým, že zabezpečuje tzv. formálnu istotu. Súd rozhoduje v prospech toho, v prospech koho svedčia formálne predpisy. Ustanovenia doterajších civilných súdnych poriadkov o termíne na úvod sporu, o rozsudkoch pre zmeškanie, o dôkazných prostriedkoch, o prisáhe atď. svedčia ešte o prisnej formálnosti meštiackeho procesného práva. Rovnosť pred zákonom upevňovala v kapitalistickej spoločnosti v procesnom konaní hlboké hospodárske nerovnosti, na ktorých buduje kapitalistická spoločnosť. Dispozičná sloboda ostávala pre pracujúceho človeka úplne iluzórnou možnosťou, pretože tento jednak vôbec nemal nič, čím by disponoval a čo by uplatňoval na súde, jednak vykorisťovanie ho pozbavovalo možnosti, aby slobodne disponoval výsledkami svojej práce. Buržoázny súd nie je nestranným rozhodcom. ... Civilné procesné predpisy priamo ukazujú, ako sa v dispozičnej a prejednacej zásade odráža polovičatosť a nedôslednosť buržoázneho demokratizmu v civilnom procesnom konaní. Zásada voľného hodnotenia dôkazov, ktorú meštiacka procesná teória pokladala za jednu z najväčších vymožeností buržoázneho procesného práva, vypadá pod zorným uhlom triednych pomerov, ktoré vládnu v kapitalizme, podstatne inak. Sudcovo svedomie, podľa ktorého má rozhodovať, nie je svedomie človeka úplne objektívneho, triedne nezaujatého, ale predstavuje svedomie vládnúcej, privilegovanej triedy. Voľné hodnotenie dôkazov znamená preto ich hodnotenie podľa meradla tohto triedneho nazerania. Triednosť buržoázneho procesu sa neopiera iba o triedne zameranie hmotného práva, ale aj o triednu povahu úpravy súdnej príslušnosti a opravného konania. Zásada trojinštančnosti bola zárukou právnej istoty a bezpečnosti predovšetkým pre buržoáziu. Pre pracujúceho človeka znamenalo vedenie sporov do vyšších inšancií často ohrozenie jeho hmotnej existencie. Zákon totiž predpisoval pre*

*šborové súdy prvej stolice a pre súdy vyšších stolíc povinné zastupovanie advokátom. Trovy advokátskeho sporu mohol však niest' iba ten, kto mal dostatok hmotných prostriedkov.*¹⁶⁰

Novou a kľúčovou zásadou v procesnom konaní sa mala stať zásada materiálnej pravdy, vyžadujúca zistenie skutočnej pravdy, skutočného stavu veci súdom, ktorý nemal byť obmedzovaný len návrhmi sporových strán. Táto zásada bola zakotvená v ustanovení § 1¹⁶¹ a § 59, v zmysle ktorého súd postupoval v konaní z úradnej povinnosti a viedol ho tak, aby sa zistil skutočný stav veci.¹⁶² Medzi ďalšie zakotvené procesné zásady patrili:

- zásada verejnosti
- zásada ústnosti
- zásada širokej verejnej kontroly a laicizácie súdnictva
- dispozičná sloboda, ale so zásadnými obmedzeniami (obmedzenie súviselo s činnosťou súdu a prokurátora)
- prejednacía zásada (*„prejednacía zásada znamená v ľudovodemokratickom civilnom procese aktívnu činnosť strán spojenú s aktívnou činnosťou súdu a prokurátora v záujme zistenia materiálnej pravdy ... ani aktívna účasť súdu a prokurátora v civilnom konaní neobmedzuje dispozičnú voľnosť účastníkov, pokiaľ sa neprieči zákonu alebo všeobecnému záujmu ... prejednacía zása-*

¹⁶⁰ *Dôvodová správa k zákonu č. 142/1950 Zb.* Občiansky súdny poriadok. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 510. Vládní návrh zákona o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok) ze dne 1950. [15. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm

¹⁶¹ § 1 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku z roku 1950: (2) *Pri vykonávaní týchto úkonov postupuje súd bez zbytočných formalít. Dbá všestranne o to, aby sa zistil skutočný stav veci, a spravodlivým rozhodovaním upevňuje socialistickú zákonnosť a vychováva občanov na plnenie ich občianskych povinností.*

¹⁶² Ako základný princíp procesného konania ju označuje aj dôvodová správa: *„Základným princípom, o ktorý sa opiera osnova nového procesného zákona, sa stala dôsledne uskutočnená zásada materiálnej pravdy, účastníci, súd a prokurátor musia pomáhať vyšetriť skutočné pomery. ... Súd zisťuje materiálnu pravdu. Zisteniu skutočného stavu veci nesmú prekážať zbytočné formality. Všetky formálne predpisy umožňujú súdu len to, aby zistil skutočné práva a skutočné pomery v občianskom živote, na rozhodovanie ktorých bol povolaný. Ľudovodemokratický súd usiluje preto všetkými prostriedkami, aby rozhodoval spravodlivo. Vyššia spravodlivosť ľudovodemokratického súdnictva predstavuje základnú črtu socialistickej zákonnosti, ktorá pomáha uplatňovať princípy socializmu v našom spoločenskom živote.“* In: *Dôvodová správa k zákonu č. 142/1950 Zb.* Občiansky súdny poriadok. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 510. Vládní návrh zákona o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok) ze dne 1950. [15. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm

da znamená v ľudovodemokratickom civilnom procese aktívnu činnosť strán spojenú s aktívnou činnosťou súdu a prokurátora v záujme zistenia materiálnej pravdy“¹⁶³)

- zásada voľného hodnotenia dôkazov (táto zásada dostala podľa slov dôvodovej správy hlbší význam, pretože „umožňuje súdu, aby hodnotil konanie a dôkazy s hľadiska občianskej morálky socialistického človeka a socialistickej spoločnosti. Opiera sa o nové, demokratickejšie triedne vedomie a svedomie ľudového sudcu.“)
- zásada plynulosti konania
- a zásada občianskej rovnosti (modifikovaná zásada rovnosti účastníkov).¹⁶⁴

Zo zakotvenia a „prekrútenia“ procesných zásad je zrejmé, že štát mal záujem na aktívnej pozícii pri výkone súdnej moci – čo je zrejmé aj z posilnenia postavenia prokurátora a možností jeho zásahov do procesného konania¹⁶⁵ – a aj na ideologizácii jednotlivých súdnych rozhodnutí. Súdy mali rozhodovať v zmysle socialistickej zákonnosti a zárukou jej zachovávanania bola práve široko koncipovaná možnosť účasti prokurátora na občianskom súdnom konaní: „Prokurátorovi sa sveruje posúdiť, či ide o konkrétny prípad, kde zachovanie tejto zásady vyžaduje osobitnú starostlivosť so zreteľom na záujmy štátu alebo pracujúcich. Záujmom štátu alebo pracujúcich rozumie osnova záujem ľudovodemokratického štátu, ktorý plní funkciu diktatúry proletariátu, a záujem robotníckej triedy, ktorá v spojení s drobným a stredným roľníkom buduje socialistický spoločenský poriadok. Preto sa prokurátorovi dáva právo vstúpiť do konania, čím nadobúda všetky procesné oprávnenia, ktoré má účastník v konaní už začatom. Môže teda napr. podať i opravný prostriedok (§§ 174, 196 osnovy), hoci účastník opravný prostriedok nepodal. Tým sa nijako nenarušuje dispozičná zásada, naopak dáva sa tejto zásade správna náplň v dnešnom chápaní, lebo ako účastníci, tak pro-

¹⁶³ *Dôvodová správa k zákonu č. 142/1950 Zb. Občiansky súdny poriadok.* Citované podľa: Digitálna knižnica. [online]. Národné shromáždenie republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národné shromáždenie republiky Československé 1950. I. volebné obdobie. 5. zasadanie. Tisk 510. Vládny návrh zákona o konaní v občianských právnych veciach (občiansky súdny poriadok) ze dne 1950. [15. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm

¹⁶⁴ „Ak sa chápe občianska rovnosť ako odstránenie spoločenských tried a vykorisťovania, dostáva aj táto zásada v ľudovodemokratickom civilnom procese reálnejšiu náplň.“ In: *Dôvodová správa k zákonu č. 142/1950 Zb. Občiansky súdny poriadok.* Citované podľa: Digitálna knižnica. [online]. Národné shromáždenie republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národné shromáždenie republiky Československé 1950. I. volebné obdobie. 5. zasadanie. Tisk 510. Vládny návrh zákona o konaní v občianských právnych veciach (občiansky súdny poriadok) ze dne 1950. [15. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm

¹⁶⁵ V uvedenom možno pozorovať vplyv sovietskeho práva a právnej vedy.

kurátor spolupôsobia pri zisťovaní materiálnej pravdy. ¹⁶⁶ Spravodlivo a riadne vedené procesné konanie s panujúcou zásadou zistenia materiálnej (teda skutočnej) pravdy sa stalo verejným záujmom a aj v tom možno badať približovanie občianskeho procesného konania s trestným konaním.

Zásadným a aj zdôrazňovaným zjednodušením súdneho konania sa stalo spojenie pôvodne oddeleného sporového a nespоровého konania. Občiansky súdny poriadok z roku 1950 toto členenie zrušil, vychádzajúc z kombinácie akuzačného a inkvizičného procesu. Uvedená zmena si vyžiadala podrobnú úpravu viacerých konaní (manželské, poručenské, opatrovnícke, osvojenecké konanie, konanie o pozbavenie alebo zachovanie spôsobilosti právne konať, o súdnej úschove, zmenkové, šekové konanie a pod.). Dôvodová správa spojenie sporového a nespоровého konania chápala ako zjednodušenie občianskeho súdneho procesu a jeho priblíženie bežnému občanovi: „*Osnova odstraňuje túto zbytočnú zložitost' tým, že nerozoznáva sporové a nespоровé konanie. Odstraňuje tiež nadriadenosť jedného druhu konania nad druhým. Robí ich všetky navzájom si rovnými v tom smysle, že pre každý z nich platia ako spoločné ustanovenia prvej časti, tak osobitné ustanovenia dané špeciálne pre ten alebo onen druh v druhej a tretej časti. Druhá časť obsahuje odchýlky a doplnky, ktoré bolo potrebné upraviť vzhľadom na rozdielnosť jednotlivých úsekov občianskych právnych pomerov. Tretia časť zahrňuje doterajšie exekučné právo, štvrtá časť doplňuje osnovu zákona ustanoveniami o pomere k cudzine.*“¹⁶⁷

Riadnymi opravnými prostriedkami v zmysle ustanovení Občianskeho súdneho poriadku z roku 1950 boli odvolanie a sťažnosť proti uzneseniu; mimoriadnymi opravnými prostriedkami obnova konania a sťažnosť pre porušenie zákona podávaná generálnym prokurátorom.

Občiansky súdny poriadok z roku 1950 zrušil osobitné exekučné konanie. Nahradil ho výkon rozhodnutia – úradné konanie, ktoré zabezpečovali a vykoná-

¹⁶⁶ *Dôvodová správa k zákonu č. 142/1950 Zb.* Občiansky súdny poriadok. Citované podľa: Digitálna knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 510. Vládní návrh zákona o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok) ze dne 1950. [15. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm

¹⁶⁷ *Dôvodová správa k zákonu č. 142/1950 Zb.* Občiansky súdny poriadok. Citované podľa: Digitálna knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 510. Vládní návrh zákona o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok) ze dne 1950. [15. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm

vali úradníci súdu.¹⁶⁸ Aj v danom konaní bolo možné pozorovať privilegovanjšie postavenie socialistických právnických osôb a štátneho vlastníctva.

Občianske právo procesné sa nevyhlo novému poslaniu a deformite tradičných procesnoprávných inštitútov. Sudca zviazaný novou ideológiou a normami určujúcimi mu nové úlohy (napr. široko koncipovaná poučovacia povinnosť súdu zakotvená v § 7 Občianskeho súdneho poriadku z roku 1950 a výchovná úloha socialistického súdnictva) sa postupne stal poslušným vykonávateľom úloh, príkazov a odporúčaní režimu.

K ďalšej reforme občianskeho práva procesného došlo v 60. rokoch 20. storočia (zákonom č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok). Prehĺbila sa zásada dodržiavania socialistickej zákonnosti a triedny princíp. Sudca mal chrániť základy budovaného socialistického zriadenia viazaný nielen platnými právnymi predpismi, ale aj zásadami, ktoré vyplývajú z marxizmu-leninizmu.¹⁶⁹

Výber z (právo)historickej literatúry: BLÁHOVÁ, I. – BLAŽEK, L. – KUKLÍK, J. – ŠOUŠA, J. a kol. *Právnická dvouletka. Rekodifikace právního řádu. Justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014; BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu, Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. Dostupné aj na: <http://www.komunistickepravo.cz/>; ČEŠKA, Z. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989; FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974; GRONSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II (1945 – 1960)*. Praha: Karolinum, 2006; KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989*. Praha: Auditorium, 2011; KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945 – 1989*. Praha: Linde Praha, a. s., 2009; LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A. *Praktikum k dějinám státu a práva na Slovensku III. (1948 – 1989)*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019; MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004; NESROVNAL, V. *Občiansky súdny proces a sudca z ľudu*. Bratislava: Obzor, 1978; NEUMAN, A. *Československý právní řád na cestě k socialismu*. 1. vyd. Praha: Svobodné slovo, 1959; SCHELLEOVÁ, I. – SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví (historie, součastnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX Bohemia, s.r.o., 2004; SCHELLEOVÁ, I. –

¹⁶⁸ SKALOŠ, M. *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945 – 1989*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2011, s. 297 – 298; VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 627 – 628.

¹⁶⁹ KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 376.

SCHELLE, K. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006; ŠVECOVÁ, A. – GÁBRIŠ, T. *Dejiny štátu, správy a súdnictva na Slovensku*. Plzeň: Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, s.r.o., 2009; VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, 2008; VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny (1918 – 1992)*. 2. prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2013.

Znenie normy – zákon č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (Občiansky súdny poriadok) vo vyhlásenom znení s doplnením novelizácií a poukazom na súdnu prax

Národné zhromaždenie Československej republiky usnieslo sa na tomto zákone:
PRVÁ ČASŤ VŠEOBECNÉ USTANOVENIA.

PRVÁ HLAVA ZÁKLADNÉ USTANOVENIA.

§ 1 Účel zákona.

(1) Zákon o konaní v občianskych právnych veciach upravuje konanie pred občianskymi súdmi, ich rozhodovanie a výkon ich rozhodnutí tak, aby sa zabezpečila rýchla a účinná ochrana majetkových a osobných práv občanov i majetkových práv a zákonných záujmov štátu a socialistických právnických osôb.

(2) Pri vykonávaní týchto úkonov postupuje súd bez zbytočných formalít. Dbá všestranne o to, aby sa zistil skutočný stav veci, a spravodlivým rozhodovaním upevňuje socialistickú zákonnosť a vychováva občanov na plnenie ich občianskych povinností.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 1. marca 1958, č. Cz 79/58¹⁷⁰ (č. 73 zbierky)

Povinnosť zistiť riadne skutkový stav veci (§ 1 o.s.ř.) v rozvodovom řízení zahrnuje v sobě i povinnost zjistit i třídní stránku případu, a to nikoli jen, jak se jeví v době rozhodnutí, nýbrž se zřetelem k průběhu celého manželství i předchozího života manželů a vést řízení tak, aby bylo tohoto cíle dosaženo (§§ 59 a 60 o.s.ř.).

Z odôvodnenia:

Podle zásady materiální pravdy má soud z úřední povinnosti zjišťovat všechny okolnosti, které jsou pro řešení věci významné, a ve smyslu § 93 o.s.ř. při zjišťování skutkového stavu

¹⁷⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1958. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1959, s. 157 – 161.

zhodnotiť výsledky provedeného dokazovania prihlížeje pečlivo ke všetmu, čo vyšlo najavo alebo čo sa za řízení stalo, čítaje v to i přednesy účastníků. Povinnost zjistit řádný skutkový stav věci (§ 1 o.s.ř.) zahrnuje v sobě i povinnost zjistit třídní stránku případu a vést řízení tak, aby bylo tohoto cíle dosaženo (§§ 59, 60 o.s.ř.). Řešení každé věci, a tedy i věci manželské a rodinné, musí náležitě postihovat třídní povahu této věci. To vyžaduje posouzení, zda a do jaké míry vztahy, jež mezi účastníky nastaly a mají být v soudním řízení podle zákona upraveny, odrážejí v sobě třídní poměry, příp. i třídní rozpory ve společnosti. V řízení o rozvod často pod nánosem běžných příznaků manželského rozvratu lze při podrobnějším zkoumání najít odraz třídních poměrů v společnosti. Proto je třeba v rozvodovém řízení v dostatečné míře věnovat pozornost třídní stránce věci, a to nikoli jen, jak se jeví v době rozhodnutí, nýbrž se zřetelem k průběhu celého manželství i předchozího života manželů.

Z tohto hľadiska soudy věc neposuzovaly a v tomto rozsahu skutková zjištění neučinily. Krajský soud vyslechl sice účastníky o jejich osobních a rodinných poměrech, nehodnotil však tyto okolnosti z hlediska správného třídního přístupu k věci. Pokud jde o navrhovatele, uvedl krajský soud v odůvodnění svého rozsudku určité okolnosti, jež se týkají třídní příslušnosti navrhovatele, neučinil však z nich příslušné závěry. Výpověď odpůrkyně o tom, z jakého prostředí pochází a jaká zaměstnání zastávala, ponechal vůbec bez povšimnutí, právě tak jako okolnost, že v r. 1953 byla odsouzena pro trestní čin neoznámení zamýšleného opuštění republiky jednou ze svých známých. Nezabýval se také dostatečně tím, že se projevil tento trestný čin odpůrkyně ve vzájemných vztazích účastníků a jak na něj reagoval navrhovatel. Tímto postupem soudu bylo pak zněmožněno, aby projednávaná věc byla chápána a rozhodnuta s hlediska zájmu společnosti a v duchu základních zásad lidově demokratického práva. Tato metoda soudního usuzování pak způsobila, že vzájemný vztah účastníků z hlediska spolehlivého rozboru, jsou-li dány podmínky pro rozvod jejich manželství, byl posuzován výlučně juristicky, kdežto společenský a politický dosah věci nebyl náležitě zhodnocen.

§ 2 Dosah ustanovení prvej časti.

Ustanovenia prvej časti tohto zákona s doplnkami a odchýlkami, ktoré sú uvedené v druhej až štvrtej časti, platia pre konanie v občianskych právnych veciach na riadnych súdoch.

§ 3 Právomoc riadnych súdov.

V občianskych právnych veciach, pokiaľ nie sú vyňaté z právomoci riadnych súdov, rozhodujú v prvej stolici okresné sudy, v druhej stolici krajské sudy. Najvyšší súd rozhoduje v prípadoch určených zákonom.

§ 4 Senát. Jediný sudca.

(1) Sudy vykonávajú súdnu moc zpravidla v senátoch.

(2) Pokiaľ podľa zákona vykonáva konanie jediný sudca (ďalej len „sudca“), má práva a povinnosti senátu a predsedu senátu.

§ 5 Účastníci.

Účastníkom konania je ten, o právach alebo povinnostiach koho sa má v konaní

rozhodovať, alebo ten, kto môže byť rozhodnutím súdu priamo dotknutý vo svojich právach, alebo ten, koho zákon označuje za účastníka.

§ 6 Prokurátor.

(1) Ak sa prokurátor domnieva, že to vyžaduje ochrana záujmov štátu alebo pracujúcich, môže v ktoromkoľvek období vstúpiť do konania a potom je oprávnený na všetky procesné úkony, ktoré môže vykonať účastník podľa stavu konania.

(2) Súd upovedomí prokurátora, ktorý vstúpil do konania, o každom pojednávaní, o ktorom upovedomuje účastníkov, a doručí mu všetky písomnosti, ktoré sa doručujú účastníkom.

(3) Osobitné ustanovenia určujú, kedy môže prokurátor urobiť návrh na začatie konania.

Rozhodnutie Krajského soudu v Praze z 30. mája 1951, č. 34 Ok 181/51¹⁷¹ (č. 133 zberky)

Vstupuje-li prokurátor do řízení teprv podáním opravného prostředku, musí opravný prostředek podat ve lhůtě, která plyne alespoň jednomu z účastníků.

§ 7 Návod a poučenie účastníkov.

Súd dáva pracujúcim potrebný návod na vykonanie ich úkonov na súde, poučuje ich o právnych následkoch spojených s týmito úkonmi alebo s ich opomenutím a dbá všestranne o to, aby pre nedostatok všeobecného alebo právnického vzdelania neutrpeli ujmu na svojich právach.

DRUHÁ HLAVA SÚDY A SÚDNE OSOBY.

PRVÝ DIEĽ PRÍSLUŠNOSŤ SÚDU.

Všeobecný súd.

§ 8 (1) Na konanie v prvej stolici je príslušný všeobecný súd účastníka, proti ktorému smeruje návrh, alebo – ak je takých účastníkov niekoľko – všeobecný súd jedného z nich.

(2) Ak niet účastníka, proti ktorému smeruje návrh, alebo ak sa konanie začína z úradnej povinnosti, je príslušný všeobecný súd účastníka, v záujme ktorého sa koná.

(3) Ak by bolo príslušných niekoľko súdov, rozhoduje výber navrhovateľa alebo predstihnutie.

§ 9 Všeobecným súdom účastníka je súd, v obvode ktorého má účastník bydlisko, a ak nemá bydlisko, súd jeho pobytu.

¹⁷¹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 190.

§ 10 Ak československý občan nemá v Československej republike všeobecný súd, možno začať konanie v jeho veci na súde, v obvode ktorého mal tu posledné bydlisko alebo pobyť.

§ 11

(1) Všeobecným súdom štátu je súd, v obvode ktorého je vec, na ktorú sa konanie vzťahuje; ak niet takej veci, súd, v obvode ktorého došlo k udalosti, z ktorej vznikol uplatňovaný nárok.

(2) Všeobecným súdom právnických osôb je súd, v obvode ktorého má právnická osoba sídlo; v pochybnosti sa za sídlo považuje miesto, kde sa vedie správa. Ak sa vec týka prevažne organizačne nižšej správy právnických osôb, je ich všeobecným súdom súd, v obvode ktorého je sídlo tejto správy. Minister spravodlivosti môže po dohode so zúčastnenými ministrami nariadením určiť, čo sa rozumie organizačne nižšou správou.

§ 12 Určenie príslušnosti Najvyšším súdom.

Ak je nepochybné, že vec patrí do československej súdnej právomoci, a ak chýbajú podmienky príslušnosti alebo nemožno ich zistiť, príslušným je súd, ktorý určí Najvyšší súd.

...

DRUHÝ DIEL VYLÚČENIE SÚDNYCH OSÔB.

§ 21 Dôvody vylúčenia sudcov.

(1) Sudcovia sú vylúčení z vykonávania sudcovského úradu, ak so zreteľom na ich pomer k veci alebo k účastníkom, k ich zákonným zástupcom alebo zmocnencom možno pochybovať o ich nepredpojatosti.

(2) Vo vyššej stolici sú okrem toho vylúčení sudcovia, ktorí sa zúčastnili na rozhodovaní alebo konaní v nižšej stolici.

...

TRETIA HLAVA OSOBY ZÚČASTNENÉ NA KONANÍ.

PRVÝ DIEL PROCESNÁ SPÔSOBILOSŤ.

§ 24 Kto má procesnú spôsobilosť?

Každý môže na súde ako účastník samostatne konať (procesná spôsobilosť) v takom rozsahu, v akom sa môže vlastnými úkonmi zaväzovať.

§ 25 Zastúpenie procesne nespôsobilého účastníka.

Procesne nespôsobilý účastník musí byť zastúpený zákonným zástupcom.

...

§ 29 Ustanovenie opatrovníka.

(1) Ak je nebezpečenstvo z omeškania, konajúci súd ustanoví procesne nespôsobilému účastníkovi, ktorý nemá zákonného zástupcu, opatrovníka. Toto opatrenie môže urobiť aj predseda senátu, a to bez ústneho pojednávania.

(2) Ak je nebezpečenstvo z omeškania, platí toto ustanovenie aj o procesne spôsobilom účastníkovi, ktorý sa nemôže zúčastniť na konaní.

(3) Trovy spojené s ustanovením a činnosťou opatrovníka znáša ten, kto dal podnet na jeho ustanovenie. Tým nie je dotknutý jeho prípadný nárok na ich náhradu.

DRUHÝ DIEL ZMOCNENIE A PLNOMOCENSTVO.

§ 30 Zastúpenie zmocnencom.

Účastník sa môže dať zastupovať zmocnencom. Účastník nemôže mať v tej istej veci súčasne viac ako jedného zmocnenca, i keď má viac zákonných zástupcov.

...

Ľto môže byť zmocnencom.

§ 32 (1) Zmocnencom môže byť každá svojprávna osoba, ktorá je občiansky bezúhonná a nie je pokútnikom.

(2) Zmocnencom môže byť aj jednotná odborová organizácia, ak ide o zastupovanie jej členov, alebo právnická osoba zriadená na zastupovanie; za túto právnickú osobu a za jednotnú odborovú organizáciu môžu na súde v zastúpení účastníka konať poprípade aj ich zamestnanci.

...

§ 34 Preukázanie plnomocenstva.

Zmocnenie treba preukázať súdu listinou (plnomocenstvo). Možno ho dať aj ústne do zápisnice.

...

§ 36 Procesné plnomocenstvo.

(1) Procesné plnomocenstvo oprávňuje zmocnenca na všetky úkony, ktoré môže vykonať zmocniteľ, a nemožno ho obmedziť.

(2) Ak zmocnenec nie je advokátom, nie je oprávnený ustanoviť za seba zástupcu.

...

ŠTVRTÁ HLAVA KONANIE NA SÚDE PRVEJ STOLICE.

PRVÝ DIEL SÚDNA POKONÁVKA PRED ZAČATÍM KONANIA.

§ 40 Právne pomery, pri ktorých to povaha veci pripúšťa, možno so schválením sudcu usporiadať súdnou pokonávkou pred začatím konania na ktoromkoľvek okresnom súde. Sudca neschváli pokonávkou, ak sa prieči zákonu alebo všeobecnému záujmu.

Rozhodnutie Krajského súdu v Uherském Hradišti z 7. októbra 1952, 5 Ok 560/52¹⁷²
(č. 40 zbierky)

Zásada § 59 o.s.ř., podiel níž je třeba dáť všem účastníkům stejnou příležitost, aby uplatnili svá práva a aby se vyjádřili, platí i v řízení exekučním. Výjimka je stanovena jen pro povolení exekuce, o němž má soud podle § 440 odst. 2 o.s.ř. rozhodnout bez slyšení účastníků.

¹⁷² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 63 – 64.

DRUHÝ DIEL ZAČATIE KONANIA. NÁVRHY A PODANIA.

§ 41 Začatie konania.

(1) Konanie na súde prvej stolice sa začína na návrh alebo z úradnej povinnosti. Z úradnej povinnosti sa začne iba vtedy, keď to zákon ustanovuje.

(2) Ak je na začatie konania potrebný návrh, konanie je začaté, len čo návrh došiel na súd (§ 42). Konanie z úradnej povinnosti je začaté, len čo súd vykonal prvý procesný úkon.

§ 42 Návrh na začatie konania.

Návrh na začatie konania sa podáva písomným podaním alebo ústne pred sudcom do zápisnice. Návrh treba podať na príslušnom súde; ak sa podá na inom okresnom súde, postúpi ho tento príslušnému súdu.

Všeobecné náležitosti písomných podaní.

§ 43 (1) Písomné podania majú obsahovať:

- a) označenie súdu;
- b) meno a priezvisko, zamestnanie a bydlisko (pracovisko) navrhovateľa a ostatných účastníkov, poprípade ich zákonného zástupcu alebo zmocnenca;
- c) stručný a pravdivý opis skutočností a označenie dôkazov, na ktoré sa navrhovateľ odvoláva;
- d) určitý návrh, ak je potrebný;
- e) vlastnoručný podpis navrhovateľa, poprípade zákonného zástupcu alebo zmocnenca.

(2) Písomné podania treba predložiť v potrebnom počte rovnopisov a s potrebným počtom odpisov príloh.

...

TRETÍ DIEL DORUČOVANIE.

§ 46 Spôsob doručovania.

Do vlastných rúk adresáta treba doručiť písomnosť iba v prípadoch určených zákonom alebo ak to uzná súd z dôležitých dôvodov za potrebné.

§ 47 Náhradné doručenie.

(1) Aj tam, kde sa má písomnosť doručiť do vlastných rúk, možno doručiť náhradne.

(2) Náhradné doručenie je neplatné, ak sa písomnosť doručila odporcovi adresáta.

...

Doručenie verejnou vyhláškou. Ustanovenie opatrovníka.

§ 51 (1) Účastníkovi, ktorého pobyt nie je známy, doručí sa verejnou vyhláškou, a to tak, že sa doručovaná písomnosť pripevní na čas pätnásť dní na návestnú tabuľu súdu. Uplynutím tohto času sa považuje doručenie za vykonané.

(2) Toto ustanovenie sa použije aj v prípadoch, keď sa nepodarilo doručiť účastníkovi na jeho známu adresu do cudziny.

...

ŠTVRTÝ DIEL SKÚMANIE PRÍSLUŠNOSTI A PRÁVOMOCI.¹⁷³

§ 54 (1) Prv než súd začne konať vo veci samej, skúma z úradnej povinnosti svoju príslušnosť.

(2) Ak sa konanie začalo na návrh, súd skúma svoju príslušnosť podľa navrhovateľových údajov. Ale ak má pochybnosť o správnosti týchto údajov alebo ak sa namieta nepríslušnosť, súd vyšetrí okolnosti rozhodné pre určenie príslušnosti, a to aj z úradnej povinnosti.

...

§ 56 (1) Ak súd zistí, že je nepríslušný, a ak sa dá podľa údajov navrhovateľa alebo podľa výsledkov vyšetrenia zistiť, a to bez vypočutia iného účastníka ako navrhovateľa, príslušný súd, súd vysloví svoju nepríslušnosť a po právoplatnosti usnesenia postúpi vec príslušnému súdu, ktorý je týmto usnesením viazaný; ak bol iný účastník ako navrhovateľ vypočutý, postúpi vec ihneď s tým istým účinkom.

(2) Ak nemožno zistiť príslušný súd ani podľa údajov navrhovateľa ani podľa výsledkov vyšetrenia, súd návrh odmietne. Ale ak zistí, že ide o prípad uvedený v § 12, postúpi vec Najvyššiemu súdu na určenie príslušného súdu.

...

PIATY DIEL PRIEBEH KONANIA.

§ 59 Postup v konaní.

Súd postupuje v konaní z úradnej povinnosti a vedie ho tak, aby sa zistil skutočný stav veci čo najúčelnejšie a najrýchlejšie. Všetkým účastníkom treba dať rovnakú príležitosť, aby uplatnili svoje práva a aby sa vyjadrili.

§ 60 Povinnosť účastníkov.

Účastníci sú povinní uviesť súdu pravdivo a úplne všetky skutkové okolnosti odôvodňujúce ich návrhy, ako aj okolnosti, na ktoré sa ich súd spýta.

Ústne pojednávanie.

§ 61 Predseda senátu nariadi na prejednanie veci ústne pojednávanie, ak sa nemá podľa zákona rozhodnúť bez ústneho pojednávania.

§ 62 (1) Predseda senátu predvolá účastníkov a iné osoby, ktoré sa majú vypočuť na ústnom pojednávaní.

(2) Predseda senátu pripraví ústne pojednávanie tak, aby bolo zpravidla možné vec prejednať a skončiť na jedinom pojednávaní. V složitějších prípadoch môže predseda senátu najmä účastníkom uložiť, aby sa v lehote, ktorú im určí, vyjadrili písomne alebo ústne do zápisnice o skutkovom základe prejednáwanej veci a označili dôkazy. Môže im tiež uložiť, aby predložili listiny.

¹⁷³ Postupom súdu pri skúmaní príslušnosti sa zaoberalo plenárne uznesenie Najvyššieho súdu ČSR z 5. apríla 1957 č. Plz 2/57.

§ 63 (1) Ústne pojednávanie je verejné.

(2) Verejnosť možno vylúčiť pre celé ústne pojednávanie alebo pre jeho časť, len ak by verejným prejednaním veci boli ohrozené štátne, hospodárske alebo služobné tajomstvo, mravnosť alebo dôležité záujmy účastníkov. Usnesenie o vylúčení verejnosti sa verejne vyhlási. Súd môže však v takom prípade z dôležitých dôvodov dovoliť jednotlivým osobám, aby boli prítomné.

(3) I keď bola verejnosť vylúčená, rozhodnutie vo veci sa vyhlási verejne.

§ 64 (1) Ústne pojednávanie vedie predseda senátu.

(2) Z dôležitého dôvodu môže predseda senátu – na ústnom pojednávaní senát – ústne pojednávanie odročiť, a to buď na návrh alebo z úradnej povinnosti. Na začiatku nového ústneho pojednávania predseda senátu vyloží doterajší stav konania. Ak sa zmenilo složenie senátu, predseda senátu oznámi podľa spisov celý obsah prednesov a vykonaných dôkazov.

(3) Ak sa niektorý účastník ohradí proti opatreniu, ktoré urobil predseda senátu, rozhodne senát.

(4) O skončení ústneho pojednávania rozhoduje senát.

§ 65 (1) Predseda senátu dbá, aby bol zachovaný poriadok a vážnosť ústneho pojednávania. Ak treba vykázat' z pojednávacej miestnosti osobu, ktorá ruší pojednávanie, či ide o poslucháča alebo o osobu zúčastnenú na pojednávaní, rozhodne o tom senát. Okolnosti, pre ktoré sa zakročilo proti osobe rušiacej pojednávanie, sa uvedú v zápisnici.

(2) Ak bol takto z pojednávacej miestnosti vykazaný účastník, má to tie isté následky, ako keby sa bol vzdialil dobrovoľne. Vykázanie zástupcu nemôže byť na ujmu zastúpeného.

(3) Ak dôjde pre neprístojné správanie sa niektorej osoby k odročeniu ústneho pojednávania, uloží jej súd náhradu trov, ktoré tým vznikli.

...

§ 68 Iné pojednávania a podobné sudcovské úkony.

Ustanovenia platné pre ústne pojednávanie sa použijú primerane podľa povahy veci na iné pojednávania a podobné sudcovské úkony.

§ 69 Výsluch účastníka.

Ak to súd pokladá za potrebné, môže účastníka kedykoľvek za konania vyslychnuť. Preto mu môže uložiť, aby sa ustanovil osobne; ak sa účastník bez ospravedlnenia neustanovil, súd ho môže dať predviesť.

...

§ 72 Zmena návrhu.

Účastníci môžu za konania meniť svoje návrhy vo veci samej. Súd nepripustí zmenu, ak by výsledky doterajšieho konania nemohly byť podkladom pre konanie o zmenenom návrhu.

Vzatie návrhu späť, uznanie a vzdanie sa nároku, súdna pokonávka.

§ 73 Ak je na začatie konania potrebný návrh účastníka, navrhovateľ môže vziať návrh späť, kým súd nezačal konať vo veci samej. Ak vzatie návrhu späť dôjde rozhodujúcemu súdu neskoršie, najneskoršie však do rozhodnutia, ktorým sa konanie končí, súd rozhodne o vzatí návrhu späť, a ak mu prizná účinnosť, konanie zastaví.

§ 74 Kým súd nerozhodol vo veci samej, zaviazaný môže na súde nárok uznať a oprávnený sa môže na súde svojho nároku vzdať. Súd rozhodne, či prejavu účastníka prizná účinnosť. Ak prizná prejavu účinnosť, nevydá o tom osobitné usnesenie, ale rozhodne podľa prejavu účastníka.

§ 75 Pokiaľ to povaha veci pripúšťa, účastníci môžu skončiť konanie aj súdnou pokonávkou. Súd rozhodne o schválení pokonávky. O pokonávku, ktorú možno schváliť, má sa súd vždy pokúsiť.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 18. septembra 1953, Cz 281/53¹⁷⁴ (č. 159 zbierky)

Soud rozhodující o schválení smíru musí si zjednat spolehlivý skutkový základ pro úsudek, že smír není v rozporu s donucujícími předpisy zákona nebo obecným zájmem. Usnesení, jímž soud rozhoduje o schválení smíru, musí být řádné odůvodněno.

§ 76 Súd neprizná účinnosť vzatiu návrhu späť, uznaniu alebo vzdaniu sa nároku a neschváli pokonávku, ak sa prejav účastníka prieči zákonu alebo všeobecnému záujmu. Ak súd neprizná prejavu účinnosť alebo ak neschváli pokonávku, pokračuje v konaní.

...

Prerušenie konania.

§ 80 (1) Ak účastník, ktorý nie je zastúpený zmocnencom s procesným plnomocenstvom, zomrie, stratí procesnú spôsobilosť alebo sa nemôže zúčastniť na konaní pre trvalejšiu prekážku, súd posúdi, aké vhodné opatrenie má urobiť.

(2) Súd môže konanie prerušiť alebo ustanoviť opatrovníka a v konaní pokračovať. Súd ustanoví opatrovníka a pokračuje v konaní najmä vtedy, ak by sa prerušením zmaril účel konania alebo ak by vznikla ostatným účastníkom nepomerná ujma.

(3) Ustanovenia predchádzajúcich odsekov sa použijú primerane, ak nastali okolnosti uvedené v odseku 1 u zákonného zástupcu, ktorý nebol zastúpený zmocnencom s procesným plnomocenstvom.

¹⁷⁴ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 281 – 282.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 28. novembra 1957, č. Cz 624/57¹⁷⁵ (č. 25 zbierky)
Ustanovení § 80 o.s.ř. nutno obdobně použít i na případy, kdy za řízení zanikne osoba
právnícká.**

§ 81 Prerušenie má ten účinok, že sa nekonajú pojednávania a že lehoty podľa tohto zákona neplynú.

...

§ 83 Súd urobí všetky potrebné opatrenia, aby sa odstránili prekážky, ktoré spôsobili prerušenie. Po odpadnutí prekážky pokračuje súd z úradnej povinnosti v konaní a lehoty začnú plynúť znova.

Lehoty.

§ 84 Ak zákon neustanovuje určité lehoty, má súd určiť na vykonanie procesných úkonov primeranú lehotu. Súd môže lehotu, ktorú určil, z dôležitých dôvodov predĺžiť alebo skrátiť.

§ 85 (1) Do lehoty určenej podľa dní sa nezapočítava deň, ktorého sa stala udalosť určujúca začiatok lehoty.

(2) Lehoty určené podľa týždňov, mesiacov alebo rokov sa končia uplynutím toho dňa posledného týždňa alebo mesiaca, ktorý svojim pomenovaním alebo číselným označením odpovedá dňu, ktorého sa stala udalosť určujúca začiatok lehoty. Ak tento deň v poslednom mesiaci lehoty chýba, končí sa lehota uplynutím posledného dňa tohto mesiaca.

(3) Ak koniec lehoty pripadne na deň pracovného pokoja, pokladá sa za posledný deň lehoty najbližší budúci pracovný deň.

(4) Dni poštovej dopravy sa do lehoty nezapočítavajú.

...

§ 87 Nazretie do súdnych spisov.

(1) Účastníci a ich zástupcovia majú právo nazerať do súdnych spisov, vynímajúc zápisnice o poradách súdu, a môžu si z nich urobiť odpisy alebo výpisy.

(2) Tretie osoby môžu nazrieť do súdnych spisov a urobiť si z nich odpisy alebo výpisy len so svolením predsedu senátu.

ŠIESTY DIEL DOKAZOVANIE.

Dokazovanie všeobecne.

§ 88. (1) Účastník má navrhnúť a označiť dôkazné prostriedky, ktorými chce dokázať pravdivosť jednotlivých skutkových tvrdení.

(2) Súd z úradnej povinnosti zadováži a vykoná aj také dôkazy, ktoré nenavrhol žiadny účastník, ak sú pre rozhodnutie významné.

¹⁷⁵ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1958. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1959, s. 53 – 56.

§ 89 Skutočnosti všeobecne známe a skutočnosti, ktoré sú súdu známe z jeho úradnej činnosti, zásadne netreba dokazovať. Avšak súd podľa potreby účastníkov na tieto skutočnosti upozorní.

§ 90 Netreba dokazovať skutočnosti, pre ktoré zákon ustanovuje domnienku. Vyvrátiť domnienku je prípustné, pokiaľ to zákon nevylučuje.

§ 91 Zvyklosti platné v určitom mieste alebo odbore, stanov y právnických osôb, miestne a iné podobné osobitné predpisy treba dokazovať, iba pokiaľ nie sú súdu známe.

§ 92 Ak rozhodnutie závisí od toho, či bol spáchaný trestný čin alebo priestupok a kto ho spáchal, je súd viazaný čo do týchto okolností obsahom právoplatného odsudzujúceho rozhodnutia trestného súdu alebo úradu (orgánu verejnej správy) v trestnej veci.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 18. októbra 1956, č. Cz 525/56¹⁷⁶ (č. 16 zbierky)
V zmysle § 92 o.s.p. je súd viazaný odsudzujúcim rozhodnutím trestného súdu v otázke, že bol spáchaný trestný čin a kto ho spáchal, nie však v otázke, či je príčinná súvislosť medzi trestným činom a škodou.

§ 93 Pri zisťovaní skutkového stavu zhodnotí súd výsledky vykonaného dokazovania, berúc starostlivo do úvahy všetko, čo vyšlo najavo alebo čo sa stalo za konania, v to počítajúc i to, čo účastníci za konania uviedli.

§ 94 Ak je nárok istý čo do základu, ale jeho výšku nemožno buď vôbec bezpečne zistiť alebo len s nepomernými ťažkosťami, môže ju súd určiť podľa voľného uváženia.

Rozhodnutie Krajského súdu v Žiline z 19. februára 1958, č. Co 1990/57¹⁷⁷ (č. 93 zbierky)
Náhradu za neoprávnený odber elektriny nie je možné určiť podľa voľného uváženia (§ 94 o.s.p.), ale podľa zásad stanovených v §§ 18 a 19 vyhl. Ministerstva palív a energetiky č. 83/1955 Ú.v. o podmienkach pre dodávku a odber elektriny a plynu v drobnom.
Z odôvodnenia:
Občiansky súdny poriadok ponecháva hodnotenie dôkazov, t.j. činnosť, ktorou súd stanoví vierohodnosť zprá v získaných z dôkazov, význam a váhu týchto zprá v pre uznanie, že sú určité skutočnosti zistené, teda činnosť, ktorou súd určuje dôkaznú moc každého dôkazu osobitne a všetkých dôkazov vcelku (porov. Sovietsku učebnicu civilného procesu, str. 253 a nasl.), voľnej úvaha súdu, ktorý má rozhodnúť podľa zákona, riadiac sa svojím presvedčením.

¹⁷⁶ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1957. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1958, s. 33–34.

¹⁷⁷ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1958. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1959, s. 205–206.

Zásada voľného hodnotenia dôkazov vzťahuje sa na hodnotenie dôkazov už vykonaných, na základe ktorých súd zistí skutočnosti potrebné pre rozhodnutie sporu alebo dôjde k záveru, že tieto skutočnosti nie je možné zistiť (§ 93 o.s.p.). Niekedy sa však môžu vyskytnúť prípady, kedy je zistený bezpečne základ nároku (dôvod), avšak výšku tohto nároku nie je možné zistiť alebo vôbec alebo s nepomernými ťažkosťami (§ 94 o.s.p.). V takých prípadoch pripúšťa zákon, aby súd zistil výšku uplatňovaného nároku bez vykonania dôkazov podľa voľného uváženia a je viazaný len potiaľ, že nesmie prekročiť uplatňovanú výšku nároku, vyjadrenú alebo peňažitou sumou alebo počtom zastupiteľných vecí. Predpokladom je nemožnosť alebo nepomerná ťažkosť zistenia výšky nárokov.

Zásady voľného uváženia na zistenie výšky nárokov podľa § 94 o.s.p. nie je pravdaže možné použiť tam, kde výška nároku je určená špeciálnym právnym predpisom.

§ 95 (1) Dokazovanie vykonáva rozhodujúci súd, ktorý však môže zo závažných dôvodov o vykonanie dôkazu dožiadať iný súd.

(2) Na prípravu rozhodnutia senátu môže i predseda senátu dať vykonať dožiadaným súdom jednotlivé dôkazy, ktorých vykonanie priamo senátom by robilo ťažkosť.

(3) V odôvodnených prípadoch môže senát vykonaním jednotlivých dôkazov poveriť predsedu alebo niektorého člena senátu.

§ 96 (1) Dožiadaný alebo poverený sudca vo veci, o ktorej sa má rozhodnúť po ústnom pojednávaní, upovedomí účastníkov o pojednávaní nariadenom na dokazovanie, ak sa vopred nevzdali práva účasti.

(2) Neprítomnosť riadne upovedomených účastníkov neprekáža vykonať dôkazy.

§ 97 Predseda senátu oznámi výsledky dokazovania, ktoré vykonal dožiadaný alebo poverený sudca.

§ 98 Senát môže v každom prípade nariadiť, aby sa vykonané dôkazy doplnili alebo pred ním opakovali.

§ 99 Dôkazné prostriedky.

(1) Dôkazné prostriedky sú všetky prostriedky spôsobilé na zistenie pravdy; najmä sú to svedkovia, znalci, listiny a ohliadka.

(2) Tie isté prostriedky možno použiť na spravdepodobnenie.

Svedkovia.

§ 100 (1) Každý je povinný na predvolanie sa ustanoviť na súd a vypovedať ako svedok.

(2) Riadne predvolanému svedkovi, ktorý bez náležitého ospravedlnenia nesplní túto občiansku povinnosť, môže súd uložiť náhradu spôsobených trov a pokutu do 5000 Kčs. Ak sa svedok neustanoví ani na opätovné predvolanie, môže mu

súd uložiť náhradu ďalších trov, opätovnú pokutu a dať ho predviesť na jeho trovy. Vymožené pokuty pripadajú štátu.

(3) Ak svedok dodatočne ospravedlní svoje neustanovenie sa, môže súd vyslovené následky neustanovenia sa zrušiť.

§ 101 Pred výsluchom súd poučí svedka o dôvodoch, pre ktoré nemožno ho vyslúchať a pre ktoré by mohol odoprieť svedectvo, a o tom, že je povinný vypovedať úplnú pravdu a nič nezamlčovať. Ďalej ho poučí o význame svedeckej výpovede s hľadiska občianskej cti a o trestných následkoch krivej výpovede.

§ 102 Ako svedka nemožno vyslúchať toho, kto by výpoveďou:

a) prezradil štátne tajomstvo;

b) porušil štátom výslovne uloženú alebo štátom uznanú povinnosť mlčanlivosti, pokiaľ ho od nej neoslobodil príslušný orgán alebo ten, v záujme koho má túto povinnosť.

§ 103 (1) Svedok môže odoprieť výpoveď, ak by výpoveďou mohol spôsobiť nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkym osobám. Jeho blízkymi osobami sú jeho manžel, osoby, ktoré sú s ním alebo s jeho manželom príbuzné buď v priamom alebo pobočnom pokolení včítane až do bratranca (sesternice), a iné osoby, ktoré s ním žijú v spoločnej domácnosti ako členovia rodiny; príbuzenskému pomeru sa rovná pomer založený osvojením.

(2) Svedok musí oznámiť súdu dôvod odopretia výpovede. O oprávnenosti odoprieť výpoveď rozhodne súd, ktorý svedka vyslúcha.

(3) Svedkovi, ktorý bez udania dôvodu alebo po neuznaní predneseného dôvodu odoprie svedčiť, hoci bol upozornený na následky, môže súd uložiť náhradu trov spôsobených odopretím výpovede a pokutu do 5000 Kčs. Vymožené pokuty pripadajú štátu.

§ 104 Na začiatku výsluchu spýta sa súd svedka na jeho meno, priezvisko, vek, rodinný stav, zamestnanie, bydlisko, ďalej na jeho pomer k účastníkom, poprípade aj na iné okolnosti, ktoré môžu mať vplyv na jeho hodnovernosť. Potom sa dá svedkovi príležitosť, aby súvisle uviedol všetko, čo vie o predmete výsluchu. Svedkovi treba dať otázky potrebné na vysvetlenie a doplnenie výpovede, najmä na objasnenie, odkiaľ má svoje vedomosti.

§ 105 Svedka vyslúcha predseda senátu. Členovia senátu, prokurátor a so súhlasom predsedu účastníci a znalci môžu dávať svedkovi otázky.

§ 106 Predseda senátu môže svedkovi zakázať, aby bol prítomný pri prejednávaní veci.

....

Znalci.

§ 108 (1) Ak rozhodnutie závisí od posúdenia skutočností, na ktoré sú potrebné odborné znalosti, súd priberie zpravidla po vypočutí účastníkov jedného alebo viac znalcov, aby podali posudok.

(2) Namiesto znalca pribratého pôvodne môže súd pribrať iného znalca.

....

Listiny.

§ 113 (1) Súd môže uložiť účastníkovi, o ktorom je podľa výsledkov doterajšieho konania známe, že má listinu potrebnú na dôkaz, aby ju predložil.

(2) Ak účastník bezdôvodne odoprie listinu predložiť, súd použije proti nemu ustanovenia o právnych následkoch bezdôvodného odopretia svedeckej výpovede.

§ 114 (1) Súd môže aj tretej osobe uložiť, aby mu listinu, ktorú má, predložila na nazretie. Ak súd po nazretí zistí, že listinou možno dokázať okolnosť dôležitú pre objasnenie skutkového stavu, vykoná listinou dôkaz.

(2) Ak tretia osoba bezdôvodne odoprie predložiť listinu súdu na nazretie, súd použije proti nej ustanovenia o právnych následkoch bezdôvodného odopretia svedeckej výpovede.

...

Ohliadka.

§ 119 Súd po prípadnom vypočutí účastníkov určí, v akom smere a akým spôsobom sa vykoná ohliadka.

...

Ostatné dôkazné prostriedky.

Spôsob vykonania dôkazov inými dôkaznými prostriedkami určí súd podľa ich povahy.

Zabezpečenie dôkazov.

§ 123 Pred začatím konania možno na žiadosť účastníka, a za konania i z úradnej povinnosti zabezpečiť dôkaz, ak je obava, že dôkaz nebude možné neskôršie vykonať vôbec alebo iba s veľkými ťažkosťami.

§ 124 (1) Návrh na zabezpečenie dôkazu sa podáva na rozhodujúcom súde a v nalievavom prípade, alebo ak sa konanie dosiaľ nezačalo, na okresnom súde, v obvode ktorého je ohrozený dôkazný prostriedok.

(2) V návrhu na zabezpečenie dôkazu treba uviesť odporcu, poprípade dôvod, prečo ho nemožno uviesť, ďalej označiť skutočnosti, ktoré sa majú dokázať, a dôkazné prostriedky.

§ 125 Zabezpečenie dôkazu vykoná sudca spôsobom predpísaným pre dôkaz, o ktorý ide. Pozve naň navrhovateľa a jeho odporcu, ak je známy.

§ 126 Trovy zabezpečenia dôkazu, vykonaného pred začatím konania, znáša navrhovateľ. Tým nie je dotknutý jeho prípadný nárok na ich náhradu v neskoršom konaní.

SIEDMY DIEL TROVY KONANIA.

Povinnosť znášať a nahradiť trovy konania.

§ 127 Pokiaľ nie je ustanovené inak, znáša každý účastník sám bez nároku na ná-

hradu trovy spojené so svojimi procesnými úkonmi a trovy úkonov, ktoré v jeho záujme nariadil súd z úradnej povinnosti.

...

PIATA HLAVA ROZHODNUTIA.

§ 148 Forma rozhodnutí.

Pokiaľ nie je v zákone ustanovené ináč, rozsudkom sa rozhoduje vo veci samej tam, kde sa rozhoduje po ústnom pojednávaní. Inak sa rozhoduje usnesením.

PRVÝ DIEL ROZSUDOK.

§ 149 Obsah a druhy rozsudkov.

(1) Rozsudok má vyčerpať celý predmet konania.

(2) Súd však môže rozsudkom rozhodnúť, ak je to účelné, najprv oddelene i len o časti predmetu konania.

(3) Ak je predmet konania sporný čo do základu i čo do výšky, súd môže najprv rozsudkom rozhodnúť o základe; ak uzná základ za opodstatnený, pokračuje v konaní až po právoplatnosti tohto rozsudku.

§ 150 Stav rozhodný pre rozsudok.

(1) Pre rozsudok je rozhodný stav v čase jeho vynesenia.

(2) Ak ide o opakujúce sa dávky, možno uložiť i povinnosť plniť dávky, ktoré sa stanú sročnými až po vynesení rozsudku.

Lehota na plnenie.

§ 151 (1) Ak sa v rozsudku uloží povinnosť plniť, určí súd na splnenie povinnosti lehotu pätnásť dní.

(2) V odôvodnených prípadoch môže súd určiť kratšiu alebo dlhšiu lehotu, poprípade vysloviť, že záväzok sa má splniť v splátkach, ktorých výšku a podmienky splatnosti určí.

(3) Ak je predmetom záväzku plnenie opakujúcich sa dávok, ktoré sa stanú sročnými po vynesení rozsudku, treba v rozsudku určiť deň plnenia.

§ 152 (1) Lehoty na plnenie sa počítajú odo dňa doručenia rozsudku.

(2) Ale ak bol podaný opravný prostriedok proti rozsudku bez predbežnej vykonateľnosti, lehota na plnenie sa počíta od právoplatnosti rozsudku.

§ 153 Viazanosť súdu rozsudkom.

Súd je viazaný svojím rozsudkom, len čo ho vyhlásil.

§ 154 Účasť sudcov na vynesení rozsudku.

Na vynesení rozsudku sa môžu zúčastniť iba sudcovia, za účasti ktorých sa ústne pojednávanie skončilo.

§ 155 Porada a hlasovanie.

(1) Pri porade a hlasovaní senátu nesmie byť prítomný okrem sudcov a zapisovateľa nikto iný. O porade a hlasovaní sa spíše osobitná zápisnica.

(2) Sudcovia z ľudu hlasujú pred sudcami z povolania, a to mladší pred staršími. Predseda hlasuje naposledy.

(3) Na rozsudok je potrebná väčšina hlasov. Všetci členovia senátu sú povinní hlasovať, i keď boli prehlasovaní v niektorej predbežnej otázke.

§ 156 Vyhlásenie a doručenie rozsudku.

(1) Rozsudok treba vždy vyhlásiť; vyhlási ho predseda senátu.

(2) Rozsudky sa vyhlasujú v mene republiky.

(3) Vyhlásenie sa má stať zpravidla hneď po skončení ústneho pojednávania; ak to nie možné, možno na vyhlásenie rozsudku odročiť ústne pojednávanie najviac na čas pätnásť dní.

(4) Vyhlasuje sa úplné znenie výroku a podstatné dôvody, jako aj poučenie o opravnom prostriedku.

(5) Rozsudok treba účastníkom vždy doručiť.

Vyhotovenie rozsudku.

§ 157 Vyhotovenie rozsudku má po úvodných slovách „V mene republiky“ obsahovať:

a) označenie súdu a mená a priezviská sudcov, ktorí sa zúčastnili na vynesení rozsudku;

b) mená a priezviská účastníkov, ich zamestnanie, bydlisko a postavenie v konaní, mená a priezviská ich zákonných zástupcov alebo zmocencov;

c) predmet konania;

d) deň vyhlásenia;

e) výrok;

f) odôvodnenie so stránky skutkovej a právnej s poučením o opravnom prostriedku.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 20. septembra 1954, Cz 382/54¹⁷⁸ (č. 144 zbierky) K otázke odôvodňovania súdnych rozhodnutí v zmysle § 157 písm. f) o.s.p.

Z odôvodnenia:

Písomné vyhotovenie uznesenia musí obsahovať, okrem iných aj odôvodnenie, ako to plynie z citácie § 1457 písm. f) o.s.p. v ustanovení § 168 ods. 1 o.s.p. ... Tým sa rozumie také písomné vyloženie myšlienkového postupu rozhodujúceho súdu, podľa ktorého dospel súd k výroku rozhodnutia, aby sa tento postup stal čitateľovi zrozumiteľným tak, aby správnosť postupu súdu mohla byť preskúmaná (porovnaj § 182 o.s.p.). Ak nie je pripojené takéto odôvodnenie, potom je rozhodnutie nezrozumiteľné a tiež nepreskúmateľné. Takéto rozhodnutie porušuje socialistickú zákonnosť a marí aj účel, ktorý občiansky súdny poriadok chce docieľiť, aby totiž súdne rozhodnutia vychovávali občanov na plnenie ich občianskych povinností (§ 1 odst. 2 o.s.p.). Vôbec neodôvodnené alebo nedostatočne odôvodnené už podľa povahy veci nemôžu nikoho vychovávať, keďže nemôžu presvedčiť o svojej správnosti, čo je prvým predpokladom pre to, aby mohli plniť svoju výchovnú funkciu.

¹⁷⁸ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955, s. 278 – 280.

§ 158 (1) Vyhotovenie rozsudku podpíše predseda senátu.

(2) Ak nemôže predseda senátu podpísať vyhovovenie rozsudku pre prekážku dlhšieho trvania, podpíše za neho iný člen senátu; dôvod sa poznamená na vyhovovení rozsudku.

...

§ 161 Právoplatnosť.

(1) Doručený rozsudok, ktorý už nemožno napadnúť riadnym opravným prostriedkom, je právoplatný.

(2) Vzdanie sa opravného prostriedku je účinné, len ak sa stalo na súde po vyhlásení rozsudku.

§ 162 Zmena rozsudku.

Ak bol účastník právoplatným rozsudkom odsúdený plniť dávky, ktoré sa stanú sročnými až po vynesení rozsudku, a ak sa podstatne zmenili okolnosti, na základe ktorých určil súd výšku dávok alebo ich trvanie, môže ktorýkoľvek účastník podať návrh na zmenu určenej výšky dávok alebo ich trvania. Skorší rozsudok možno zmeniť iba s účinkami odo dňa podania návrhu.

...

§ 165 Účinky súdnej pokonávky.

Súdna pokonávka, ktorú súd schválil, má účinky právoplatného rozsudku.

DRUHÝ DIEL USNESENIE.

§ 166 Viazanosť súdu usnesením.

(1) Súd je viazaný svojím usnesením, len čo ho vyhlásil, a ak nedošlo k vyhláseniu, len čo bolo odovzdané na vyhovovenie.

(2) Súd nie je viazaný svojím usnesením, ktoré sa týka iba vedenia konania, najmä nie usnesením a nariadením o doručení (§§ 46 až 53), usnesením, ktorým sa upravuje priebeh konania, nariaďuje dokazovanie a určuje spôsob jeho vykonania (§§ 59, 64, 68, 71, 88, 95, 98, 106, 108, 110, 116, 119, 122), nariaďuje ústne pojednávanie a určuje iné termíny (§§ 61, 68), alebo urobí opatrenie na ich prípravu (§§ 62, 68).

§ 167 Vyhlásenie a doručenie.

(1) Usnesenie treba prítomným účastníkom vyhlásiť.

(2) Usnesenie treba doručiť účastníkom, ak majú proti nemu opravný prostriedok alebo právo viesť podľa neho exekúciu.

(3) Účastníkom neprítomným pri vyhlásení treba okrem prípadov uvedených v odseku 2 doručiť usnesenie aj vtedy, ak to vyžaduje vedenie konania.

(4) Usnesenie, ktorým sa zamieta návrh účastníka bez vypočutia iných účastníkov, netreba týmto účastníkom doručovať.

Rozhodnutie Krajského súdu v Ústí nad Labem z 19. marca 1957, č. 5 Co 48/57¹⁷⁹
(č. 100 zbierky)

Pokud usnesení o schválení soudního smíru nebylo platně podle § 167 ods. 2 o.s.ř. doručeno účastníkům, není smír vykonatelný a nelze proto podle něho povolit exekuci, i když usnesení o schválení bylo vyhlášeno.

§ 168 Písomné vyhotovenie.

(1) Písomné vyhotovenie usnesenia má obsahovať náležitosti uvedené v § 157 písm. a) až f); mená a priezviská účastníkov sa uvedú, len pokiaľ to vyžaduje povaha veci, o ktorej sa v usnesení rozhoduje.

(2) Odôvodnenie nie je potrebné, ak sa usnesením úplne vyhovuje návrhu, ktorému iný účastník neodporoval.

Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 27. októbra 1953, 18 Co 485/53¹⁸⁰ (č. 81 zbierky)
V řízení o výživě a výchově dětí nelze použít ustanovení § 168 odst. 2 o.s.ř., i když se návrhy rodičů na úpravu shodují. V těchto případech si musí soud zjednat bezpečný a spolehlivý podklad pro své rozhodnutí a řádně je odůvodnit.

§ 169 Vykonateľnosť.

Usnesenie je vykonateľné bez ohľadu na právoplatnosť, pokiaľ súd vzhľadom na zvláštne okolnosti prípadu neodložil jeho vykonateľnosť alebo pokiaľ zákon neustanovuje inak. To platí aj vtedy, ak sa má usnesenie vykonať inak než exekúciou.

...

ŠIESTA HLAVA OPRAVNÉ PROSTRIEDKY.

§ 171 Posudzovanie opravných prostriedkov.

Nesprávne pomenovaný opravný prostriedok treba posúdiť podľa jeho obsahu.

PRVÝ DIEL RIADNE OPRAVNÉ PROSTRIEDKY.

Prvý oddiel. **Odvolyanie.**

§ 172 Prípustnosť.

(1) Odvolanie je prípustné proti každému rozsudku okresného súdu. Nie je prípustné odvolať sa len proti dôvodom rozsudku.

(2) Ak sa súčasne nenapadá výrok rozsudku vo veci samej, je proti iným rozhodnutiam pojatým do výroku rozsudku, najmä proti rozhodnutiam o trovách konania a o procesnej námietke, opravným prostriedkom sťažnosť.

¹⁷⁹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1957. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1958, s. 204 – 205.

¹⁸⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955, s. 158 – 159.

§ 173 Lehota na podanie odvolania.

(1) Na podanie odvolania je lehota pätnásť dní odo dňa doručenia rozsudku.

(2) Odvolanie nie je podané oneskorene, ak ho podala oprávnená osoba po uplynutí tejto lehoty iba preto, že sa spravovala nesprávnym poučením súdu, alebo ak ho podala v lehote pätnástich dní odo dňa doručenia rozsudku priamo na odvolacom súde.

§ 174 Osoby oprávnené podať odvolanie.

Odvolanie môže podať účastník alebo prokurátor.

Náležitosti.

§ 175 Odvolanie možno podať písomným podaním alebo ústne do zápisnice na súde, ktorý vyniesol rozsudok. Advokát alebo notár, i keď sú sami účastníkmi, môžu podať odvolanie iba písomne.

§ 176 Odvolanie má popri všeobecných náležitostiach podania obsahovať:

- a) označenie rozsudku, proti ktorému sa podáva;
- b) odvolací návrh;
- c) dôvody, popripade i nové skutkové tvrdenia a dôkazy.

§ 177 Podporná platnosť ustanovení o konaní na súde prvej stolice.

Pokiaľ z ďalších ustanovení nevyplýva iné, použijú sa pre konanie na odvolacom súde obdobne ustanovenia platné pre konanie na súde prvej stolice; nemožno však návrh na začatie konania vziať späť.

§ 178 Odkladný účinok.

(1) Ak oprávnená osoba podala včas odvolanie, napadnutý rozsudok až do vybavenia odvolania nestane sa právoplatným, a pokiaľ nejde o rozsudok predbežne vykonateľný, odkladá sa jeho vykonateľnosť.

(2) Ak sa rozsudok týka niekoľkých odporcov alebo niekoľkých nárokov so samostatným skutkovým základom a odvolanie sa výslovne vzťahuje len na niektorých odporcov alebo niektoré nároky, nenapadnutá časť rozsudku nadobúda právoplatnosť.

Konanie o odvolaní.

§ 179 (1) Ak je predseda senátu súdu prvej stolice toho názoru, že odvolanie je podané oneskorene alebo osobou neoprávnenou, alebo že je neprípustné preto, že napadá len dôvody rozsudku, predloží ho spolu so spismi a so správou o tom príslušnému odvolaciemu súde. To isté urobí, ak sa márne pokúsil o odstránenie chýb odvolania (§§ 176, 45 ods. 1 a 2).

(2) Ak nejde o žiadny z týchto prípadov, predseda senátu zašle jeden rovnopis odvolania odporcovi odvolateľa. Odvolateľov odporca môže do pätnástich dní odpovedať na odvolanie písomným podaním alebo ústne do zápisnice (§ 175); o tom ho treba poučiť. Po uplynutí tejto lehoty alebo len čo došla odpoveď na odvolanie, predloží predseda senátu odvolanie spolu so spismi odvolaciemu súde.

§ 180 (1) V prípadoch uvedených v § 179 ods. 1 odmietne odvolací súd odvola-

nie usnesením bez ústneho pojednávania. Rovnako rozhodne, ak až na ústnom pojednávani zistí, že sú tu takéto podmienky.

(2) Ak je odvolací súd toho názoru, že odvolanie nie je podané oneskorene alebo osobou na to neoprávnenou, alebo že nie je neprípustné preto, že napáda len dôvody rozsudku, doručí predseda odvolacieho senátu jedno vyhotovenie odporcovi odvolateľa. Odvolateľov odporca môže na odvolanie odpovedať do pätnástich dní písomným podaním alebo ústne do zápisnice (§ 175), a to priamo na odvolacom súde; o tom ho treba poučiť.

(3) Ak odvolanie bolo podané priamo na odvolacom súde, postúpi ho predseda odvolacieho senátu súdu prvej stolice, aby postupoval podľa § 179 ods. 2.

§ 181 Ak nebolo odvolanie odmietnuté bez ústneho pojednávania podľa § 180 ods. 1, predseda senátu nariadi ústne pojednávanie.

§ 182 Po otvorení ústneho pojednávania predseda senátu alebo ním poverený člen senátu prednesie podľa obsahu spisov súdu prvej stolice stav veci, ako aj doterajší priebeh konania, pokiaľ je to potrebné, aby sa porozumelo odvolaciemu návrhu a aby sa mohla preskúmať správnosť napadnutého rozhodnutia. Po tomto prednese a prípadných poznámkach prednesie predseda alebo ním poverený člen senátu obsah odvolania a odpovede; keď sa tak stalo, upozorní predseda účastníkov, že môžu svoje návrhy ústne odôvodniť.

§ 183 (1) Odvolací súd nie je viazaný skutkovým stavom, ktorý zistil súd prvej stolice. Účastníci môžu predniesť aj skutkové okolnosti a ponúknuť dôkazy, ktoré neboly v konaní na súde prvej stolice ani uvedené ani ponúknuté. Odvolací súd môže nariadiť, aby sa dokazovanie vykonané na súde prvej stolice opakovalo.

(2) Odvolateľ môže až do skončenia odvolacieho pojednávania svoj návrh vo veci samej, urobený na súde prvej stolice, zmeniť, ak môžu byť výsledky konania na odvolacom súde v súvislosti s výsledkami konania na súde prvej stolice podkladom pre konanie o zmenenom návrhu.

(3) Až do skončenia odvolacieho pojednávania možno meniť i odvolacie návrhy i odvolacie dôvody. Súd môže rozsudok prvej stolice zrušiť, i keď je navrhovaná jeho zmena, a naopak.

(4) Súd však nepripustí zmenu podľa odsekov 2 a 3:

- a) ak sa zmena týka účastníkov, proti ktorým odvolanie nesmerovalo;
- b) ak sa zmena týka tých nárokov uplatňovaných v konaní, ktoré majú samostatný skutkový základ a neboli dotknuté odvolaním.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 31. januára 1952, č. Cz I 292/51¹⁸¹ (č. 88 zbierky)
Chce-li se odvolací soud odchýlit od zjištění soudu první stolice, musí sám znovu provést důkazy, které soud první stolice přímo provedl.

§ 184 Odvolací súd prejedná vec v medziach odvolacích návrhov (§ 183 ods. 3 a 4). Pritom si všíma chyby konania na súde prvej stolice, len pokiaľ mohli mať za následok nesprávne rozhodnutie vo veci.

Rozhodnutie odvolacieho súdu.

§ 185 (1) Odvolací súd rozhodne zpravidla rozsudkom vo veci samej, a to tak, že rozsudok súdu prvej stolice potvrdí alebo zmení.

(2) Vo svojom rozsudku sa môže odvolací súd odvolať i na skutkový stav zistený súdom prvej stolice.

§ 186 (1) Odvolací súd môže usnesením zrušiť rozsudok súdu prvej stolice a vrátiť mu vec na ďalšie konanie a na rozhodnutie, ak sa súd prvej stolice nezaoberal v podstatných bodoch skutkovým stavom veci, vychádzajúc z iného právneho názoru než odvolací súd.

(2) Odvolací súd môže takto postupovať aj vtedy, keď zistí chyby konania uvedené v § 184 a ak by ich odstránenie vyžadovalo neúmerné doplnenie konania; ak to vyžaduje povaha veci, môže zrušiť i konanie na súde prvej stolice.

(3) Súd prvej stolice je viazaný právnym názorom odvolacieho súdu.

...

Druhý oddiel. Sťažnosť.

Prípustnosť.

§ 190 Proti usneseniu okresného súdu je prípustná sťažnosť, ak ide o usnesenie, ktorým je súd viazaný (§ 166).

§ 191 Sťažnosť nie je prípustná proti usneseniu dožiadaného alebo povereného sudcu; avšak je prípustná, pokiaľ ju zákon nevyklučuje, proti usneseniu dožadujúceho alebo poverujúceho súdu, ktorý rozhodol o ohradení sa postihnutej osoby.

§ 192 Sťažnosť nie je prípustná proti rozhodnutiu:

- a) ktorým bol vylúčený sudca (§ 22);
- b) ktorým bolo vrátené podanie s pokynmi a poučením na odstránenie chýb podania (§ 45);
- c) ktorým bola postúpená vec pre nepríslušnosť súdu po vypočutí účastníka (§ 56 ods.1);
- d) ktorým bol zamietnutý návrh na vylúčenie verejnosti (§§ 63, 68);
- e) ktorým bola alebo nebola pripustená zmena návrhu (§ 72), alebo ktorým bola

¹⁸¹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 124 – 125.

alebo nebola priznaná účinnosť prejavu účastníka o vzatí návrhu späť (§ 73), uznaniu alebo vzdaniu sa nároku (§ 74), alebo ktorým bola alebo nebola schválená súdna pokonávka (§§ 40, 75);

f) ktorým bola predĺžená lehota alebo zamietnutý návrh na jej predĺženie (§ 84);

g) ktorým bolo povolené navrátenie do predošlého stavu (§ 86);

h) ktorým sa rozhodlo o svedočnom (§ 107) alebo o nárokoch tretích osôb na náhradu (§ 115 ods. 2, § 120 ods. 2);

ch) ktorým bolo povolené zabezpečenie dôkazu (§ 123);

i) ktorým bolo uložené složiť preddavok na trovy (§ 128).

§ 193 Novoty.

Sťažnosť možno oprieť o nové skutočnosti a dôkazy, pokiaľ z iných ustanovení nevyplýva iné a pokiaľ to povaha veci pripúšťa.

Konanie a rozhodnutie o sťažnosti.

§ 194 (1) Súd prvej stolice môže sám vyhovieť sťažnosti, ak sa napáda sťažnosťou usnesenie, z ktorého nenadobudla doteraz právo osoba odchylná od sťažovateľa, alebo ak ide o usnesenie, ktorým bola uložená pokuta alebo nariadené predvedenie.

(2) Ak súd prvej stolice nemieni vyhovieť sťažnosti alebo ak sa napáda sťažnosťou aj iné usnesenie než usnesenie uvedené v odseku 1, vykoná predseda senátu vyšetrenie, pokiaľ ho uzná podľa obsahu sťažnosti za potrebné, a predloží sťažnosť spolu so spismi súdu druhej stolice.

§ 195 (1) Súd druhej stolice rozhodne o sťažnosti usnesením zpravidla bez ústneho pojednávania.

(2) Ak to považuje súd druhej stolice za potrebné, nariadi vypočut' účastníkov alebo iné vyšetrenie; v prípadoch, kde sa rozhodlo v prvej stolici po ústnom pojednávaní, môže nariadiť i ústne pojednávanie.

§ 196 Pokiaľ z ustanovení o sťažnosti nevyplýva iné, použijú sa pre sťažnosť obdobne ustanovenia platné pre odvolanie.

DRUHÝ DIEL MIMORIADNE OPRAVNÉ PROSTRIEDKY.

Prvý oddiel **Obnova konania.**

Prípustnosť.

§ 197 Právoplatné rozhodnutie vo veci samej možno napadnúť návrhom na obnovu konania:

a) ak sú tu nové skutočnosti, dôkazy alebo právoplatné rozhodnutie súdu alebo úradu (orgánu verejnej správy), ktoré účastník nemohol bez svojej viny použiť v základnom konaní, alebo ak možno vykonať dôkazy nariadené v základnom konaní, pretože odpadly prekážky, ktoré vtedy bránily ich vykonaniu; z týchto dôvodov je obnova konania prípustná, len pokiaľ mohly privodiť pre účastníka priaznivejšie rozhodnutie vo veci samej;

b) ak sa rozhodlo v neprospech účastníka v dôsledku trestného činu sudcu.

Rozhodnutie Krajského soudu v Brne z 19. novembra 1951, č. 11 Ok 169/51¹⁸² (č. 72 zbierky)

Soudní zmír lze napadnout návrhem na obnovu řízení jen tehdy, jestliže je možno některým z důvodů uvedených v § 197 o.s.ř. napadnout předpoklady, z nichž některý z účastníků při uzavírání smíru vycházel. Okolnost, že soudní zmír byl dodatečně sfašován, není důvodem obnovy; nápravy v tomto směru lze docílit žalobou na neplatnost doplňků či změn.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 15. mája 1953, Cz 51/53¹⁸³ (č. 101 zbierky)

Důvodem obnovy řízení nemohou být skutečnosti, které nastaly až po skončení původního řízení.

§ 198 Súdnu pokonávku možno napadnúť návrhom na obnovu konania, pokiaľ možno dôvody obnovy vzťahovať podľa povahy veci i na súdnu pokonávku.

§ 199 Obnova konania nie je prípustná:

- a) ak ide o rozhodnutie, ktorým sa vyslovilo, že tu manželstvo nie je, alebo ktorým sa vyslovila neplatnosť manželstva alebo rozvod, okrem ak by išlo o otázku dobromyseľnosti pri uzavieraní manželstva alebo viny na rozvoďte;
- b) v konaní o vyhlásenie za mŕtveho alebo o dokázanie smrti, v konaní o prejednanie dedičstva, v konaní o súdne umorenie listín a v konaní exekučnom;
- c) ak možno zrušenie alebo zmenu rozhodnutia dosiahnuť bez obnovy konania, nepočítajúc v to sťažnosť pre porušenie zákona, alebo ak je obnova konania vylúčená povahou veci.

Lehota na podanie návrhu.

§ 200 (1) Návrh na obnovu konania treba podať v lehote troch mesiacov.

(2) Lehota sa počíta odo dňa právoplatnosti rozhodnutia v základnom konaní, poprípade schválenia súdnej pokonávky; ale ak sa účastník len neskoršie dozvedel o dôvode obnovy alebo ak ho len neskoršie mohol uplatniť, lehota sa počíta odo dňa, keď sa dozvedel o dôvode obnovy alebo keď ho mohol uplatniť.

(3) Ak uplynulo päť rokov od času, keď sa rozhodnutie stalo právoplatným, poprípade keď bola schválená súdna pokonávka, návrh na obnovu konania možno podať, len ak účastníkovi bola nezákonným postupom súdu odňatá možnosť konať na súde.

¹⁸² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 100 – 102.

¹⁸³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 163 – 164.

Rozhodnutie Krajského súdu v Brne z 25. júla 1952, 8 Ok 165/52¹⁸⁴ (č. 50 zbierky)

Dodržovanie procesných lhút není pouhým formalismem.

Z odôvodnenia:

Stěžovatelka vytýká, že prý prvý soud řešil věc jen ryze formálně, aniž přihlédl k tomu, že podle dnešního práva je povinností soudu vyšetřit materiální pravdu a povolit tedy obnovu všude tam, kde by to materiální pravdě posloužilo. Podle svého tvrzení stěžovatelka odpůrci nic nedluží a proto prý se nesrovnává s dnešním chápáním práva, aby pro nějaké formality byl ponechán rozsudek pro zmeškání, který je v rozporu s materiální pravdou. Formalitami miní zřejmě stěžovatelka ta ustanovení občanského soudního řádu, podle nichž má být návrh na obnovu učiněn v určité pevné lhůtě, tedy ustanovení § 200 o.s.ř.

Jedním z podstatných znaků soudní činnosti je, že se uskutočňuje v určitém, zákonem předem stanoveném postupu, v určitých zákonem stanovených formách. Proto podstatným znakem soudní činnosti je procesní forma.

Stanoví-li zákon pro určitý procesní úkon, jímž je i návrh na obnovu řízení, určitou formu nebo určitý postup, tedy i lhůtu, ve které musí být návrh podán, musí se účastník této formě podrobit a nemůže ji přecházet jako formalitu, která je na újmu materiální pravdě.

§ 201 Pri zmeškaní lehoty na podanie návrhu na obnovu konania nie je prípustné navrátenie do predošlého stavu.

...

§ 203 Príslušnosť súdu.

O návrhu na obnovu konania rozhoduje súd, ktorý rozhodol vo veci v prvej stolici.

§ 204 Osoby oprávnené podať návrh na obnovu konania.

Návrh na obnovu konania môže podať účastník alebo prokurátor.

Konanie.

§ 205 (1) Ak je návrh na obnovu konania podaný zrejme oneskorene alebo ak sa nezakladá na žiadnom zákonnom dôvode alebo ak obnova konania nie je prípustná podľa § 199, súd odmietne návrh usnesením bez ústneho pojednávania. Rovnako rozhodne, ak sa až na ústnom pojednávaní zistí, že sú tu také skutočnosti.

(2) Ak návrh podala osoba neoprávnená, súd ho odmietne usnesením po ústnom pojednávaní.

§ 206 (1) Ak sa navrhuje obnova konania pre trestný čin uvedený v § 197 písm. b) alebo pre iný trestný čin, oznámi súd, pokiaľ sa ešte nezačalo trestné konanie, vec prokurátorovi a vyčká výsledok trestného konania.

(2) Keď trestný súd alebo prokurátor oznamuje súdu usnesenie, že sa konanie

¹⁸⁴ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 82 – 84.

nezačalo alebo že sa zastavuje, označí výslovne dôvod, prečo sa tak stalo.

§ 207 (1) S konaním o návrhu na obnovu možno spojiť konanie vo veci samej.

(2) Ak súd rozhodol najprv o povolení obnovy, môže konať vo veci samej až vtedy, keď sa rozhodnutie o povolení obnovy stalo právoplatným.

Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 21. februára 1955, č. 15 Co 785/54¹⁸⁵ (č. 99 zbierky)

Rozhoduje-li soud podle § 207 odst. 2 o.s.ř. o povolení obnovy, musí dojít ke zrušení obnovou napadeného rozhodnutí současně s výrokem o povolení obnovy.

§ 208 (1) Ak sa z uplatňovaných dôvodov obnovy javí pravdepodobným, že návrh na obnovu konania bude mať úspech, môže súd na návrh účastníka i bez vypočutia odporcu usnesením nariadiť odklad vykonateľnosti napadnutého rozhodnutia alebo súdnej pokonávky.

(2) Súd môže takéto svoje usnesenie na návrh zrušiť.

(3) Proti usneseniam podľa odsekov 1 a 2 niet opravného prostriedku.

§ 209 (1) Na konanie o návrhu na obnovu, počítajúc v to opravné prostriedky, sa inak použijú ustanovenia platné pre základné konanie.

(2) Vyržanie alebo premlčanie práva, ktoré nastalo za konania alebo po jeho skončení, nemožno uplatniť v konaní o obnovu na ujmu účastníka, v prospech ktorého bola povolená obnova.

(3) V novom rozhodnutí vo veci samej rozhodne súd o náhrade trov základného konania i konania o obnovu.

Druhý oddiel Sťažnosť pre porušenie zákona.

§ 210 Prípustnosť.

(1) Generálny prokurátor môže proti právoplatnému rozhodnutiu občianskeho súdu podať sťažnosť pre porušenie zákona, ak je toho názoru, že v konaní alebo pri rozhodovaní bol porušený zákon.

(2) Pre chyby konania možno podať sťažnosť pre porušenie zákona iba vtedy, ak ide o veci, ktoré nepatria do právomoci československých súdov alebo aspoň súdov riadnych, alebo ak chyby konania mali za následok nesprávne rozhodnutie vo veci.

(3) Sťažnosť pre porušenie zákona nemožno podať proti rozhodnutiu Najvyššieho súdu.

¹⁸⁵ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1955. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1956, s. 201 – 202.

Novelizácia § 210 (účinná od 1. januára 1953)

Zákon č. 68/1952 Zb, ktorým sa mení a doplňuje občiansky súdny poriadok

§ 210 znie:

„(1) Proti právoplatnému rozhodnutiu ktoréhokoľvek súdu v občianskych právnych veciach môže generálny prokurátor alebo predseda Najvyššieho súdu podať sťažnosť pre porušenie zákona, ak sa domnieva, že v konaní alebo pri rozhodovaní bol porušený zákon.

(2) Pre chyby v konaní možno podať sťažnosť pre porušenie zákona iba vtedy, ak bolo rozhodnuté o veci, ktorá nepatrí do právomoci československých súdov alebo aspoň všeobecných súdov, alebo ak chyby v konaní mohli mať za následok nesprávne rozhodnutie vo veci.

(3) Sťažnosť pre porušenie zákona nemožno podať proti rozhodnutiu Najvyššieho súdu o sťažnosti pre porušenie zákona.“

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 5. apríla 1954, Cz 62/54¹⁸⁶ (č. 93 zbierky)

Sťažnosť pre porušenie zákona je prípustná nielen proti právoplatnému súdnemu rozhodnutiu vo veci samej, ale aj proti každému súdnemu rozhodnutiu, ktorým sa právoplatne rozhoduje i za konania o tej istej otázke.

§ 211 Podanie a náležitosti.

(1) Sťažnosť pre porušenie zákona nie je viazaná lehotou. Podáva sa písomne na Najvyššom súde.

(2) Okrem všeobecných náležitostí podania musí sťažnosť obsahovať:

- a) označenie rozhodnutia, proti ktorému smeruje;
- b) údaj o tom, v čom sa vidí porušenie zákona, s náležitým odôvodnením;
- c) určité vyjadrenie, či sa navrhuje iba výrok, že bol porušený zákon, alebo aj zrušenie či zmena pôvodného rozhodnutia a aká.

(3) Generálny prokurátor môže až do rozhodnutia o sťažnosti meniť jej dôvody a návrh.

§ 212 Vyžiadanie súdnych spisov generálnym prokurátorom.

Generálny prokurátor si môže vyžiadať od ktoréhokoľvek súdu spisy o právoplatne skončenom konaní, aby mohol posúdiť, či sú tu dôvody na podanie sťažnosti pre porušenie zákona.

§ 213 Odloženie vykonateľnosti pôvodného rozhodnutia.

Ak generálny prokurátor navrhuje aj zrušenie alebo zmenu pôvodného rozhodnutia, Najvyšší súd môže i z úradnej povinnosti pred rozhodnutím o sťažnosti odložiť vykonateľnosť pôvodného rozhodnutia.

¹⁸⁶ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955, s. 180 – 182.

Konanie a rozhodnutie Najvyššieho súdu.

§ 214 (1) Najvyšší súd rozhodne o sťažnosti pre porušenie zákona rozsudkom bez ústneho pojednávania po vypočutí generálneho prokurátora.

(2) Najvyšší súd môže potrebné vyšetrenie nariadiť i z úradnej povinnosti.

§ 215 (1) Najvyšší súd v rozsudku buď vysloví, že bol porušený zákon, alebo sťažnosť zamietne.

(2) Rozsudok treba odôvodniť; doručí sa generálnemu prokurátorovi, a ak je to možné, aj účastníkom alebo ich právnym nástupcom.

§ 216 Konanie na pôvodnom súde.

(1) Ak Najvyšší súd v rozsudku vyslovil, že bol porušený zákon, účastník alebo jeho právny nástupca môžu do pätnástich dní odo dňa doručenia rozsudku navrhnuť na súde, ktorý vo veci rozhodol v prvej stolici, zrušenie alebo zmenu pôvodného rozhodnutia.

(2) Ak Najvyšší súd vyhovel sťažnosti pre porušenie zákona a ak generálny prokurátor, účastník alebo jeho právny nástupca navrhli zrušenie alebo zmenu pôvodného rozhodnutia, odkladá sa vykonateľnosť pôvodného rozhodnutia do právoplatnosti nového rozhodnutia vo veci.

(3) Ak bol urobený návrh podľa odseku 1 alebo ak už generálny prokurátor podal taký návrh, urobí súd, ktorý vo veci rozhodol v prvej stolici, opatrenia vyplývajúce z rozsudku Najvyššieho súdu, súc pritom viazaný jeho právnym názorom. Na toto konanie sa použijú primerane ustanovenia platné pre obnovu konania.

§ 217 Účinky rozsudku Najvyššieho súdu.

Okrem prípadu uvedeného v § 216 nemá rozsudok Najvyššieho súdu právny účinok na právne pomery účastníkov pôvodného konania. Právne pomery tretích osôb nemôžu byť dotknuté ani novým rozhodnutím vo veci, okrem ak im porušenie zákona bolo alebo muselo byť známe.

§ 218 Nepripustnosť návrhu na zrušenie alebo zmenu pôvodného rozhodnutia

Návrh na zrušenie alebo zmenu pôvodného rozhodnutia je neprípustný:

a) ak ide o rozhodnutie, ktorým sa vyslovilo, že tu manželstvo nie je, alebo ktorým sa vyslovila neplatnosť manželstva alebo rozvod, okrem ak ide o otázku dobromyseľnosti pri uzavieraní manželstva alebo viny na rozvoďte;

b) v konaní o vyhlásenie za mŕtveho alebo o dokázanie smrti;

c) ak možno zrušenie alebo zmenu chybného rozhodnutia dosiahnuť bez podania sťažnosti pre porušenie zákona, nepočítajúc v to obnovu konania, alebo ak je takýto návrh vylúčený povahou veci.

SIEDMA HLAVA.

PREDBEŽNÉ OPATRENIA.

§ 219 Prípustnosť.

Súd môže nariadiť predbežné opatrenie, ak je potrebné, aby sa ešte pred rozhod-

nutím predbežne upravily pomery účastníkov, alebo ak je obava, že inak by bol výkon súdneho rozhodnutia ohrozený.

...

DRUHÁ ČASŤ OSOBITNÉ USTANOVENIA.

PRVÁ HLAVA MANŽELSKÉ VECI A OSTATNÉ VECI TÝKAJÚCE SA MANŽELOV.¹⁸⁷

PRVÝ DIEĽ MANŽELSKÉ VECI.

§ 230 Príslušnosť.

(1) Na konanie o rozvod, neplatnosť manželstva a určenie, či tu je alebo nie je manželstvo (manželské veci), je príslušný súd, v obvode ktorého mali manželia posledné spoločné bydlisko.

(2) Ak manželia nemali posledné spoločné bydlisko v Československej republike, je na konanie príslušný všeobecný súd odporcu; ak tu niet ani takého súdu, je príslušný všeobecný súd navrhovateľa.

(3) Ak sa má neplatnosť manželstva vysloviť z úradnej povinnosti a ak manželia nemali spoločné bydlisko v Československej republike, je na konanie príslušný všeobecný súd jedného alebo druhého manžela.

Konanie.

§ 231 Účastníkmi konania sú manželia.

§ 232 Jeden rovnopis návrhu na začatie konania sa doručí odporcovi do vlastných rúk. Upovedomenie o začatí konania z úradnej povinnosti sa doručí obom manželom do vlastných rúk.

§ 233 Súd zpravidla vyslychá oboch manželov osobne, a to hneď na prvom ústnom pojednávaní.

§ 234 Návrh na začatie konania možno vziať späť aj za odvolacieho konania a nie je potrebné, aby súd vzatiu návrhu späť priznal účinnosť.

§ 235 S výnimkou konania o neplatnosť manželstva je prípustné spočívanie konania (§ 421).

§ 236 Uznaniu nároku nemôže súd priznať účinnosť (§ 74).

Osobitné ustanovenia pre konanie o neplatnosť manželstva.

§ 237 Otázku neplatnosti manželstva nemožno riešiť v inom konaní, a to ani ako predbežnú otázku.

§ 238 Ak jeden z manželov zomrie pred tým, než sa rozhodnutie stane právoplatným, súd usnesením zastaví konanie a zruší prípadne už vynesené rozhodnutie, pokiaľ zákon nedovoľuje, aby sa v konaní pokračovalo.

Osobitné ustanovenia pre konanie o rozvod manželstva.

§ 239 Ak sa druhý manžel pripojí k návrhu na rozvod manželstva a ak sa shodujú

¹⁸⁷ Dočasne boli predpisy procesného práva upravené aj v zákone č. 266/1949 Zb. o dočasných zmenách v niektorých občianskych veciach právnych.

návrhy oboch manželov čo do viny na rozvode, môže sa súd obmedziť pre zistenie rozvratu a viny na ňom na výsluch účastníkov.

§ 240 Ak sú tu maloleté deti, urobí súd ešte pred vyslovením rozvodu manželstva opatrenie, aby všeobecný súd maloletých detí podmiennečne - pre prípad, že bude rozvod vyslovený - upravil práva a povinnosti rodičov voči maloletým deťom a ich majetku.

Rozhodnutie Okresného súdu v Znojme z 9. mája 1950, č. Nc VII 871/50¹⁸⁸ (č. 38 zbierky)

O úpravě práv a povinností rodičů stran dětí a jejich majetku pro dobu po rozvodu (§ 32 zákona o právu rodinném) se přikročí teprve, když bylo u rozhodujícího soudu zahájeno řízení o rozvod a podle jeho stavu lze očekávat, že k rozvodu dojde.

Z odôvodnenia:

Podle § 32 zákona č. 265/1949 Sb. o právu rodinném nelze vydat rozhodnutí, jímž se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, dokud nejsou pro dobu po rozvodu upravena práva a povinnosti rodičů stran dítěte a jeho majetku. Z tohto ustanovení jako účelné plyne, že k uvedené úpravě přikročí opatrovnícky soud jen v takovém případě, kdy již bylo řízení o rozvod zahájeno a když lze očekávat, že k zrušení manželství rozvodem skutečně dojde. Bude tedy věcí soudu, který provádí řízení o rozvod, aby podle stavu sporu vyzval strany, aby podaly opatrovníckému soudu návrh na úpravu podle § 32 zák. čl 265/1949 Sb. anebo učinil sám kroky potřebné k zavedení řízení podle tohoto ustanovení.

Z komentára redakcie zbierky:

Za účinnosti nového občanského soudního řádu je věcí soudu, u nehož se koná řízení o rozvod, aby učinil ještě před vyslovením rozvodu opatření, směřující k tomu, aby obecný soud nezletilých dětí podmíněně – pro případ, že rozvod bude vysloven – upravil práva a povinnosti rodičů stran dětí a jejich majetku (§ 240 OSP).

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 13. marca 1953, Cz 41/53¹⁸⁹ (č. 112 zbierky)

K úpravě práv a povinností rodičů stran nezletilého dítěte a jeho majetku (§ 32 zák. o právu rodinném) přikročí opatrovnícky soud zásadně až na podnět soudu, u něhož se vede řízení o rozvod (§ 240 o.s.ř.). Podají-li návrh na úpravu manželé sami, má soud postupovat podle okolností konkrétního případu tak, aby bylo dosaženo účelu zákona.

§ 241 Ak jeden z manželov zomrie pred tým, než sa rozhodnutie stane právoplatným, súd usnesením zastaví konanie a zruší prípadne už vynesené rozhodnutie.
DRUHÝ DIEL OSTATNÉ VECI TÝKAJÚCE SA MANŽELOV.

¹⁸⁸ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 63 – 64.

¹⁸⁹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 179 – 181.

§ 242 V ostatných veciach týkajúcich sa manželov, upravených v zákone o rodinnom práve, sa rozhoduje po ústnom pojednávaní usnesením.

§ 243 Ak je s návrhom na rozvod alebo neplatnosť manželstva spojený návrh na úhradu osobných potrieb alebo ak došlo k spojeniu takýchto konaní, súd rozhodne rozsudkom aj o úhrade osobných potrieb.

DRUHÁ HLAVA VECI PORUČENSKÉ, OPATROVANSKÉ, VECI DETÍ V RODIČOVSKÉJ MOCI A VECI OSVOJENIA.

PRVÝ DIEL VECI PORUČENSKÉ, OPATROVANSKÉ A VECI DETÍ V RODIČOVSKÉJ MOCI.

Príslušnosť.

§ 244 Súdom príslušným pre veci poručenské, opatrovanské a pre veci detí v rodičovskej moci je všeobecný súd chránenca. Ak tento súd nie je známy alebo ak nemôže bez ujmy pre chránenca včas zakročiť, zakročí súd, v obvode ktorého má chránenec pobyť; avšak len čo je to možné, postúpi vec príslušnému súdu.

§ 245 V záujme chránenca môže súd na návrh alebo z úradnej povinnosti svoju príslušnosť preniesť na iný súd. Ak druhý súd nesúhlasí s prenesením, rozhodne jeho nadriadený krajský súd.

...

Konanie.

§ 247 Konanie sa začína z úradnej povinnosti, pokiaľ z povahy veci nevyplýva, že sa má začať iba na návrh.

§ 248 (1) Senát rozhoduje po ústnom pojednávaní usnesením.

(2) Sudca rozhoduje bez ústneho pojednávania.

§ 249 (1) V dôležitých alebo pochybných prípadoch vypočuje súd i chránenca, pokiaľ je tento schopný posúdiť svoje záujmy; ak možno od toho očakávať objasnenie a posúdenie potrebnosti alebo vhodnosti navrhnutého alebo zamýšľaného opatrenia, vypočuje súd aj jeho najbližších príbuzných alebo iné osoby oboznámené s pomerami.

(2) Súd má zpravidla, najmä ak ide o maloletého, konať v súčinnosti s verejnými orgánmi a zariadeniami, ktoré slúžia na ochranu alebo prospech chránencov.

§ 250 Rozhodnutie o rodičovskej moci.

Ak sa rodičia nedohodnú o výkone rodičovskej moci, rozhodne súd, akým spôsobom sa má rodičovská moc vykonávať, najmä ktorý z rodičov má maloletého zastupovať.

§ 251 Výchova a výživa detí.

(1) Ak rodičia maloletého dieťaťa nežijú spolu, rozhodne súd o tom, komu sa má dieťa sveriť do výchovy a ako má každý z rodičov prispievať na jeho výživu; pokiaľ je to potrebné, upraví aj styk rodičov s dieťaťom. Rozhodnutie možno nahradiť dohodou rodičov, ktorá však vyžaduje schválenie súdu.

(2) Súd určí rozsah vyživovacej povinnosti, i keď rodičia žijú spolu, ak jeden z nich neplní svoje povinnosti dobrovoľne.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 4. decembra 1954, č. Cz 529/54¹⁹⁰ (č. 46 zbierky)
Při schvalování dohody rodičů o výživě a výchově nezletilých dětí (§ 251 ods. 1 o.s.ř.) musí se soud řídit týmiž zásadami, podle nichž by postupoval, kdyby o výživě a výchově dětí rozhodoval přímo. Dohoda, podla níž má být jeden z rodičů zproštěn povinnosti poskytovat nezletilému dítěti výživu tím, že jednou povždy složí pro dítě odbytne v peněžích, odporuje základním zásadám zákona o právu rodinném.

§ 252 Povolenie uzavrieť manželstvo.

(1) Osobám maloletým, postihnutým duševnou poruchou alebo duševne nedostatočne vyvinutým povoľuje uzavretie manželstva súd. Pred rozhodnutím vypočuje takú osobu, a to v neprítomnosti iných osôb, aby sa presvedčil o tom, či má skutočne vôľu vstúpiť do manželstva. Podľa možnosti vypočuje aj druhú osobu hodlajúcu uzavrieť manželstvo a vyšetrí osobné vlastnosti oboch.

(2) Usnesenie o povolení uzavrieť manželstvo má obsahovať aj meno a priezvisko oboch osôb, ktoré hodlajú uzavrieť manželstvo.

§ 253 Ustanovenie poručníka.

(1) Po vhodnom poučení složí poručník do rúk sudcu sľub, že sa bude riadne starať o telesný a duševný rozvoj poručenca, najmä o jeho výchovu a výživu tak, aby bol náležite pripravený prispievať svojou prácou, podľa svojich schopností a náklonností, k prospechu spoločnosti, ďalej že bude poručenca riadne zastupovať, že bude spravovať jeho imanie so starostlivosťou riadneho hospodára a pritom dbať na pokyny súdu.

(2) Po složení sľubu vydá súd poručníkovi listinu o jeho ustanovení.

...

DRUHÝ DIEL VECI OSVOJENIA.

§ 263 Príslušnosť.

(1) Súdom príslušným na rozhodnutie o osvojení je všeobecný súd osvojenca, a ak je osvojenec poručencom, poručenský súd.

(2) Ak niet v Československej republike takého súdu, je na rozhodnutie príslušný všeobecný súd osvojiteľa.

Obsadenie súdu a spôsob konania.

§ 264 Senát rozhoduje po ústnom pojednávaní usnesením.

§ 265 Pred rozhodnutím o osvojení vypočuje súd – podľa možnosti osobne –

¹⁹⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1955. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1956, s. 91 – 94.

osvojiteľa a jeho manžela, ak je potrebný jeho súhlas, zákonných zástupcov osvojenca, orgán verejnej starostlivosti o mládež, osvojenca, ak je tento schopný posúdiť dosah osvojenia, a rodičov, i keď nie sú jeho zákonnými zástupcami.

§ 266 V usnesení, ktorým súd vysloví osvojenie, uvedie, aké priezvisko bude osvojenec používať. Usnesenie je vykonateľné, len čo nadobudne právoplatnosť. Jeden rovnopis právoplatného usnesenia sa osobitne uloží na súde.

Zrušenie osvojenia.

§ 267 Súdom príslušným na rozhodnutie o zrušení osvojenského pomeru je súd, ktorý vyslovil osvojenie. O takom zrušení osvojenského pomeru platia primerane §§ 264 až 266.

§ 268 Dohodu o zrušení osvojenia medzi osvojiteľom a plnoletým osvojencom môže spísať sudca ktoréhokoľvek súdu; odpis zápisnice o zrušení osvojenia zašle súdu, ktorý osvojenie vyslovil, aby ju osobitne uložil a vyznačil zrušenie v spisoch o osvojení.

TRETIA HLAVA UZNANIE, ZISTENIE A ZAPRETIE OTCOVSTVA.

PRVÝ DIEL UZNANIE OTCOVSTVA.

§ 269 (1) Ak sa narodí dieťa, u ktorého otcovstvo nie je určené zákonnou domnienkou svedčiacou proti manželovi matky ani uznaním otcovstva, súd z úradnej povinnosti vypočuje matku dieťaťa o tom, koho označuje za otca dieťaťa, poprípade s kým obcovala v rozhodnom čase. V tomto prípade vypočuje súd ďalej toho, kto je označený za otca, či otcovstvo uznáva a či chce dobrovoľne plniť rodičovské povinnosti.

(2) Uznanie otcovstva na súde sa zapíše do zápisnice.

(3) Príslušným na konanie je všeobecný súd dieťaťa, a ak je dieťa poručencom, poručenský súd.

...

DRUHÝ DIEL ZISTENIE OTCOVSTVA.

§ 272 Príslušnosť.

Ak sa má žaloba podať proti opatrovníkovi, je príslušný všeobecný súd žalobcu.

Konanie.

§ 273 Na konanie o zistenie otcovstva sa použijú ustanovenia jedenástej hlavy s doplnkami uvedenými v ďalších ustanoveniach tohto dielu.

§ 274 Otázkou zistenia otcovstva nemožno riešiť v inom konaní, a to ani ako predbežnú otázku.

§ 275 (1) Dieťa, jeho matka, domnelý otec a podľa potreby aj iné osoby sú povinné dať si odňať krv na vykonanie krvnej skúšky. Ak sa niektorá z týchto osôb bez závažného dôvodu zdráha tak urobiť, možno použiť donucovacie prostriedky podľa § 100 ods. 2 a 3 a § 103 ods. 3. Proti usneseniu, ktorým súd vyhlási zdráhanie za bezdôvodné, môže podať sťažnosť iba ten, kto má byť vyšetrený.

(2) Toto ustanovenie sa použije obdobne na iné podobné dôkazné prostriedky.

...

§ 279 Ak je so žalobou o zistenie otcovstva spojený aj návrh na určenie povinnosti uhradiť osobné potreby dieťaťa alebo ak došlo k spojeniu takých konaní, súd rozhodne rozsudkom aj o úhrade osobných potrieb.

TRETÍ DIEL ZAPRETIE OTCOVSTVA.

§ 280 Na konanie o zapretie otcovstva platia obdobne ustanovenia druhého dielu.
ŠTVRTÁ HLAVA POZBAVENIE SVOJPRÁVNOSTI A POVOLENIE DRŽANIA V ÚSTAVE.

PRVÝ DIEL POZBAVENIE SVOJPRÁVNOSTI.

§ 281 Príslušnosť.

(1) Príslušným na konanie je súd, v obvode ktorého má všeobecný súd osoba, ktorá má byť pozbavená svojprávnosti. Ak je takáto osoba v psychiatrickej liečebni alebo v inom podobnom ústave (ďalej len „ústav“), je na konanie príslušný súd, v obvode ktorého je ústav.

(2) Ak osoba, ktorá má byť pozbavená svojprávnosti, zmení za konania svoje bydlisko alebo pobyt, môže súd na návrh alebo z úradnej povinnosti svoju príslušnosť preniesť na súd nového bydliska alebo pobytu. Ak druhý súd nesúhlasí s prenesením, rozhodne jeho nadriadený krajský súd.

Obsadenie súdu a spôsob konania.

§ 282 (1) Konanie vykonáva senát bez ústneho pojednávania.

(2) Senát nemôže poveriť predsedu alebo člena senátu výsluchom vyšetrovaného alebo znalcov.

§ 283 (1) Konanie sa začne na návrh alebo z úradnej povinnosti.

(2) Ak ide o pozbavenie svojprávnosti pre duševnú poruchu a ak návrh nepodal úrad (orgán verejnej správy), môže súd navrhovateľovi nariadiť, aby v primeranej lehote predložil lekárske vysvedčenie o duševnom stave chorého, s poučením, že inak návrh odmietne.

§ 284 (1) Osobu, ktorá má byť pozbavená svojprávnosti, musí súd vyslúchnuť osobne; na ten cieľ ju možno predviesť na súd. Ak je v ústave, vyslúchne sa zpravidla v ústave. Od výsluchu možno upustiť, ak ho nemožno vykonať vôbec alebo bez ujmy pre zdravotný stav vyšetrovanej osoby.

(2) Ak je to potrebné na ochranu práv osoby, ktorá má byť pozbavená svojprávnosti, ustanoví jej súd pre toto konanie opatrovníka.

§ 285 Toho, kto má byť pozbavený svojprávnosti, musia vyšetriť aspoň dvaja znalci.

§ 286 Od vyšetrenia znalcami i od výsluchu vyšetrovaného možno upustiť, ak bol stav osoby, ktorá má byť pozbavená svojprávnosti, súdne vyšetrený v posledných šiestich mesiacoch pri prijatí do ústavu a ak podľa potvrdenia správy ústavu alebo podľa výsledkov iného súdneho vyšetrenia nenastala od toho času podstatná zmena.

§ 287 (1) Súd môže na návrh znalca nariadiť, aby osoba, ktorá má byť vyšetrená, bola dodaná do ústavu na čas najviac troch mesiacov, pokiaľ je to nevyhnutne potrebné pre vyšetrenie duševného stavu.

(2) Pred vynesením takého usnesenia treba vypočúť jej opatrovníka, ak je ustanovený, a pokiaľ možno i účastníkov.

§ 288 (1) Ak sú tu podmienky pre pozbavenie svojprávnosti pre navyknuté nadmierne požívanie alkoholických nápojov alebo omamných prostriedkov alebo jedov a ak možno podľa výsledkov vyšetrenia očakávať, že osoba, o ktorú ide, sa polepší, môže súd odložiť vynesenie usnesenia o pozbavení svojprávnosti a zároveň určí primeranú lehotu na polepšenie. Súd môže odklad urobiť závislým od toho, že sa táto osoba podrobí liečeniu v odbornom ústave na potrebný čas, ktorý však nesmie presahovať jeden rok.

(2) Pred uplynutím lehoty na polepšenie vysloví súd pozbavenie svojprávnosti iba vtedy, ak sa ukáže, že polepšenie nemožno očakávať, alebo ak liečená osoba bez závažných dôvodov predčasne opustí odborný ústav alebo marí liečenie.

§ 289 Rozhodnutie.

(1) Usnesenie, ktorým sa rozhoduje o pozbavení svojprávnosti, sa doručí aj prokurátorovi a opatrovanskému súdu; po nadobudnutí právoplatnosti správe ústavu, v ktorom je osoba postihnutá duševnou chorobou držaná, a ak sa vyslovilo pozbavenie svojprávnosti, aj miestnemu a okresnému národnému výboru, v obvode ktorých mala osoba pozbavená svojprávnosti bydlisko alebo pobyt.

(2) Osobe, ktorá sa pozbavuje svojprávnosti, usnesenie sa nedoručí, ak by to bolo zrejme škodlivé pre jej stav.

(3) Ak súd neodložil vykonateľnosť usnesenia, ktorým sa vyslovilo pozbavenie svojprávnosti, urobí opatrovanský súd opatrenie, aby pri nehnuteľných veciach bolo pozbavenie svojprávnosti zapísané. Po právoplatnosti usnesenia uverejní ho vhodným spôsobom.

...

§ 291 Zrušenie a premena pozbavenia svojprávnosti.

(1) Ustanovenia tohto dielu sa použijú primerane i na zrušenie usnesenia o pozbavení svojprávnosti a na premenu čiastočného pozbavenia svojprávnosti na úplné pozbavenie svojprávnosti alebo naopak.

(2) Návrh na zrušenie pozbavenia svojprávnosti alebo premenu úplného pozbavenia svojprávnosti na čiastočné pozbavenie svojprávnosti, ako aj sťažnosť proti zamietnutiu týchto návrhov môže podať aj osoba pozbavená svojprávnosti.

(3) Ak sa však zamietne návrh na zrušenie alebo premenu pozbavenia svojprávnosti a ak podľa výsledkov vyšetrenia možno bezpečne predpokladať, že v najbližšom čase sa nedá očakávať vyliečenie alebo značné zlepšenie, môže sa súd usniesť, že pred uplynutím primeranej lehoty, ktorá nesmie byť dlhšia ako tri roky, nie je prípustný opätovný návrh na zrušenie alebo premenu pozbavenia

svojprávnosti, pokiaľ sa dostatočne nespravdepodobní, že sa zlepšil stav osoby pozbavenej svojprávnosti. Ak bol návrh preda podaný, možno ho odmietnuť bez ďalšieho konania.

...

PIATA HLAVA VYHLÁSENIE ZA MŔTVEHO A DOKÁZANIE SMRTI. PRVÝ DIEĽ VYHLÁSENIE ZA MŔTVEHO.

§ 297 Príslušnosť.

Vyhlásiť nezvestného za mŕtveho je príslušný súd, ktorý bol naposledy jeho všeobecným súdom v Československej republike.

Obsadenie súdu a spôsob konania.

§ 298 Konanie vykonáva sudca bez ústneho pojednávania.

§ 299 (1) Návrh možno podať už rok pred tým, než uplynul čas potrebný na to, aby nezvestný mohol byť vyhlásený za mŕtveho.

(2) O návrhu nemožno rozhodnúť pred uplynutím tohto času.

§ 300 Ustanovenie opatrovníka.

Ak súd uzná, že sú tu podľa údajov zákonné podmienky pre vyhlásenie za mŕtveho, ustanoví nezvestnému opatrovníka, ak nemá iného zástupcu, ktorý by ho v konaní zastupoval.

§ 301 Vyhláška.

(1) Súd vyhláškou vyzve nezvestného, aby sa prihlásil, a každého, kto má o ňom vedomosť, aby podal o ňom zprávu súdu alebo zástupcovi nezvestného uvedenej vo vyhláške; zároveň vykoná všetky potrebné vyšetrovania o nezvestnom a zistí účastníkov konania.

(2) Vo vyhláške uvedie podstatné okolnosti prípadu a oznámi, že po uplynutí lehoty uvedenej vo vyhláške rozhodne o vyhlásení za mŕtveho, ak sa nezvestný neprihlási alebo ak nedôjde iná zpráva o jeho živote. Vyhláškú lehotu určí na jeden rok od vyvesenia vyhlášky na návestnej tabuli súdu. Deň, ktorým sa lehota skončí, treba vo vyhláške uviesť.

(3) Vyhláška sa vyvesí na návestnej tabuli súdu a uverejní sa v časopise určenom pre súdne vyhlášky a aspoň raz vo výťahu v dennej tlači; okrem toho ju možno dať na známosť spôsobom obvyklým v mieste.

(4) Vyhláška sa doručí opatrovníkovi, známym účastníkom a prokurátorovi.

§ 302 Zastavenie konania.

Ak súd zistí, že nie sú splnené podmienky vyhlásenia za mŕtveho, zastaví konanie usnesením.

§ 303 Rozhodnutie.

(1) Po uplynutí lehoty určenej vo vyhláške súd rozhodne o vyhlásení za mŕtveho. Usnesenie je vykonateľné, len čo nadobudne právoplatnosť.

(2) O doručení rozhodnutia platí to isté, čo o doručení vyhlášky; okrem toho právoplatné rozhodnutie sa doručí súdu príslušnému na prejednanie dedičstva.

§ 304 Zrušenie a oprava rozhodnutia.

(1) Ak súd zistí, že osoba vyhlásená za mŕtvu je nažive alebo že žila ešte v deň, od ktorého doteraz neuplynul čas potrebný na to, aby nezvestná osoba mohla byť vyhlásená za mŕtvu, z úradnej povinnosti zruší svoje rozhodnutie o vyhlásení za mŕtveho.

(2) Na návrh účastníka alebo prokurátora súd opraví deň, ktorý je uvedený v jeho rozhodnutí ako deň smrti, ak dodatočne zistí, že:

- a) osoba vyhlásená za mŕtvu zomrela iného dňa, alebo
- b) nemohla sa dožiť tohto dňa alebo ho prežila.

...

DRUHÝ DIEL DOKÁZANIE SMRTI.

§ 308 Návrh.

(1) Ak je isté, že niekto zomrel, ale jeho smrť sa nedá preukázať verejnou listinou, možno podať návrh na začatie konania o dokázanie smrti.

(2) Návrh na začatie konania môže podať každý, kto má právny záujem na dokázaní smrti, a prokurátor.

§ 309 Použitie iných ustanovení.

Ustanovenia prvého dielu sa použijú primerane; vyhláškovoú lehotu však možno skrátiť až na tri mesiace.

ŠIESTA HLAVA PREJEDNANIE DEDIČSTVA.

§ 310 Príslušnosť.

Na prejednanie dedičstva je príslušný súd, ktorý bol naposledy všeobecným súdom poručiteľa. Ak niet takého súdu v Československej republike, je príslušný súd, v obvode ktorého je poručiteľov majetok alebo jeho časť; ak je podľa toho príslušných niekoľko súdov, rozhoduje medzi nimi predstihnutie.

Obsadenie súdu a spôsob konania.

§ 311 Konanie vykonáva sudca bez ústneho pojednávania.

§ 312 Súd začne konanie z úradnej povinnosti, len čo sa dozvie, že niekto zomrel alebo bol právoplatne vyhlásený za mŕtveho.

§ 313 Oznámenie o úmrtí.

Miestny národný výbor oznámi každé úmrtie v obci okresnému súdu miesta úmrtia.

Predbežné vyšetrovania a opatrenia.

§ 314 (1) Súd príslušný na prejednanie dedičstva vyšetrí najprv:

- a) poručiteľovo meno, priezvisko, vek, stav, štátne občianstvo, zamestnanie, ako aj či bol odkázaný na príjem z pracovného alebo obdobného pomeru alebo či dostával dôchodok z verejných prostriedkov;
- b) deň a miesto poručiteľovho úmrtia, jeho posledné bydlisko alebo pobyt;
- c) meno, priezvisko, pobyt a zamestnanie manžela;
- d) mená, priezviská, zamestnanie, vek a pobyt detí zomrelého a iných osôb, o ktorých dá sa predpokladať, že sú dedičia;

- e) či je tu dedičstvo a aké, či sú tu dlhy a či tieto pravdepodobne prevyšujú majetok;
- f) či je tu závet a kde je uschovaný;
- g) či a ktoré poručníctvo a opatrovníctvo zomrelý zastával;
- h) kto by mal byť ustanovený za poručníka alebo opatrovníka deťom alebo deďom zomrelého.

(2) Toto vyšetrovanie sa nekoná, ak ide o maloletého, ktorý bol v čase úmrtia v rodičovskej moci a nemal imania.

§ 315 Súd urobí všetky potrebné a neodkladné opatrenia, najmä zistí stav a obsah závetu (§ 319) – ak sa nájde –, postará sa o zabezpečenie dedičstva, o predaj vecí, ktoré nemožno uschovať bez nebezpečenstva škody alebo nepomerných trov, a to aj pod odhadnú cenu, o vydanie nedoplatkov poručiteľovej odmeny za prácu a opakujúcich sa dôchodkov až do výšky jednomesačného príjmu, ako aj o sverenie vecí osobnej potreby pozostalému manželovi, a ak ho niet, inému členovi poručiteľovej domácnosti.

...

§ 318 Zabezpečenie dedičstva.

Zabezpečenie dedičstva sa vykoná najmä uložením na súde, zapečatením v byte zomrelého alebo uložením u uschovateľa a konečne zákazom výplaty vkladov a iných pohľadávok. Nezapečatené veci sa spíšu.

§ 319 Zistenie stavu a obsahu závetu.

(1) Ak sa nájde závet, súd v prítomnosti zapisovateľa zistí v zápisnici: dátum závetu, kto ho predložil, stav listiny, či bol odovzdaný zapečatený alebo otvorený, či bolo v ňom niečo vymazané, opravené alebo či bola spozorovaná iná závada.

(2) K zápisnici sa pripojí overený odpis závetu. Prvopis závetu sa uloží osobitne.

(3) Ak je niekoľko závetov, pri všetkých sa postupuje podľa odsekov 1 a 2.

Neprejednanie dedičstva.

§ 320 Ak zomrelý nezanechal majetok, súd konanie zastaví. Usnesenie o tom sa doručí iba na žiadosť účastníka.

§ 321 Ak je poručiteľov majetok tak nepatrný, že z neho možno uhradiť iba trovy choroby a primeraného pohrebu a iné prednostné pohľadávky, zistí súd výsluchom dedičov a veriteľov, ktorí by mohli byť uspokojení, hodnotu majetku a výšku dlhov. Na to je potrebný súhlas veriteľov, ktorí by mohli byť uspokojení, ďalej dedičov, a ak všetci odmietli, štátu. Majetok rozdelí medzi tých veriteľov na úplnú alebo čiastočnú úhradu ich nárokov.

§ 322 Ak bola nariadená exekučná likvidácia dedičstva, súd zastaví prejednanie dedičstva. Usnesenie o tom sa doručí iba na žiadosť účastníka.

Prejednanie dedičstva.

§ 323 Ak sa konanie neskončí spôsobom uvedeným v § 320 až 322, súd dedičstvo prejedná. Prejednanie dedičstva môže prikázať notárovi; ale aj v tomto prípade všetky rozhodnutia urobí súd.

§ 324 Osoby, o ktorých sa dá predpokladať, že sú dedičia, súd o tom upovedomí. Súčasne ich poučí, že môžu do jedného mesiaca odmietnuť dedičstvo, a aké sú náležitosti a následky odmietnutia. Upovedomenie a poučenie sa doručí do vlastných rúk alebo sa dá ústne a zapíše sa do zápisnice.

§ 325 (1) Vždy sa spíše presný a úplný soznam celého imania, ktoré mal poručiteľ v držbe v čase smrti alebo ktoré je u tretích osôb, s udaním jeho vtedajšej všeobecnej ceny (súpis).

(2) Ak má záujem na zistení imania socialistická právnická osoba alebo ak je dedičom osoba nesvojprávna alebo neznámeho pobytu, vykoná sa súpis i odhad bez odkladu na mieste samom.

(3) Zpravidla sa upustí od súpisu na mieste samom a od odhadu, ak ide iba o osobný majetok poručiteľa a dedičia žijú prevažne z výťažku vlastnej práce.

§ 326 (1) Súpis sa koná v prítomnosti zapisovateľa zpravidla podľa údajov predvolaných dedičov a opatrovníkov, a ak sa títo ustanovia, v ich prítomnosti.

(2) Ak sa má vykonať aj odhad, treba pribrať aj znalca. Pri odhade nehnuteľnej veci možno jej cenu zistiť i bez znalca podľa predpisov platných pre dane a verejné dávky, podľa posledného, skôr vykonaného odhadu alebo podľa smluvy o poslednom scudzení, ak tomu neodporujú osoby, ktoré majú na odhade právny záujem.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 30. apríla 1953, Cz 118/53¹⁹¹ (č. 105 zbierky)
Dříve než soud (státní notářství) schválí dohodu o rozdělení dedictví, které tvoří zemědělský podnik, musí spolehlivě zjistit, zda možno očekávat, že přejímatel, který má podle dohody zemědělský podnik převzít, bude sám v zemědělství pracovat a zda má způsobilost být výkonným zemědělcem.

...

§ 330.

(1) Súd

a) rozhoduje, či sa má súpis vykonať na mieste samom alebo či sa má vykonať odhad znalcom;

b) schvaľuje zostavený súpis a určuje všeobecnú cenu majetku v čase poručiťovej smrti, sumu dlhov a hodnotu čistého majetku.

(2) Súpis neprekáža dedičom ani iným osobám, aby sa domáhali svojho práva mimo konania o prejednanie dedičstva.

§ 331 (1) Ak niekto pred potvrdením nadobudnutia dedičstva tvrdí, že je dedi-

¹⁹¹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 167 – 169.

čom, a zapiera dedičské právo iného dediča, ktorý dedičstvo neodmietol, súd vyšetrí podmienky dedičského práva oboch a potvrdí nadobudnutie dedičstva tomu z nich, ktorého dedičské právo zistí.

(2) Ale ak rozhodnutie o dedičskom práve závisí od zistenia sporných skutočností, súd po márnom pokuse o pokonávku upraví toho z dedičov, ktorého dedičské právo sa javí menej pravdepodobným, aby svoje právo uplatnil žalobou. Na podanie žaloby určí lehotu a po jej márnom uplynutí pokračuje v prejednávaní dedičstva bez ohľadu na tohto dediča.

(3) Ak bola včas podaná žaloba, vyčká súd s ďalším prejednávaním dedičstva až do skončenia konania o žalobe.

(4) Na toto konanie o žalobe je sám príslušný.

Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave z 5. februára 1952, č. 11 Ok 158/51¹⁹² (č. 100 zbierky)

Ustanovenie § 331 o.s.p. treba použiť aj v tom prípade, keď niekto až v s'ťažnosti proti uzneseniu o potvrdení dedičstva tvrdí, že je dedičom a zapiera dedičské právo iného dediča, ktorý dedičstvo neodmietol.

§ 332.

Na návrh dediča vyzve súd veriteľov vyhláškou, ktorú vhodným spôsobom uverejní, aby svoje nároky v určitej lehote oznámili, a upozorní ich na následky neoznámenia (§ 514 občianskeho zákonníka).

§ 333 Skončenie prejednávania dedičstva.

Len čo sú splnené zákonné podmienky, súd potvrdí nadobudnutie dedičstva a vyhlási prejednávanie za skončené.

§ 334 Potvrdenie nadobudnutia dedičstva.

Usnesenie, ktorým sa potvrdzuje nadobudnutie dedičstva, má obsahovať:

- a) meno a priezvisko poručiteľa a deň jeho smrti;
- b) meno a priezvisko dediča a jeho zákonného zástupcu;
- c) právny dôvod nadobudnutia dedičstva (zákon alebo závet);
- d) ak je niekoľko dedičov, aký diel alebo ktoré jednotlivé veci alebo práva ktorý z nich nadobudol;
- e) aké zápisy sa majú podľa tohto usnesenia vykonať vo verejných knihách.

§ 335 Dohoda o rozdelení dedičstva.

(1) Dedičia si môžu rozdeliť veci patriace do dedičstva i mimosúdne. Ale ak je niektorý z nich nesvojprávny, môže sa tak stať iba na súde.

¹⁹² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 145.

(2) Rozdelenie dedičstva na súde musí byť súdom schválené (§ 76 prvá veta).

...

§ 337 Opatrenia po vydaní usnesenia o potvrdení nadobudnutia dedičstva.

(1) Po právoplatnosti usnesenia, ktorým bolo potvrdené nadobudnutie dedičstva, súd zruší vykonané zabezpečenia dedičstva, ako aj opatrovanstvo, zruší všetky zákazy výplaty vkladov, poisťiek a pod., ktoré boli v konaní o prejednanie dedičstva nariadené alebo príslušnými ústavmi podľa zákona vykonané, a týmto ústavom oznámi, komu smú zadržané sumy vyplatiť.

(2) Toto ustanovenie sa nevzťahuje na opatrenia, urobené na zabezpečenie daní a verejných dávok.

(3) Súd, ktorý prejednal dedičstvo, urobí opatrenia, aby sa podľa usnesenia, ktorým bolo potvrdené nadobudnutie dedičstva, vykonalý zápisy vo verejných knihách.

§ 338 Odkazy a odkazovníci.

Ustanovenie o dedičstve a dedičoch platí primerane o odkazoch a odkazovníkoch.

...

§ 342 Odúmrt'.

Ak má porúčiteľovo imanie pripadnúť štátu ako odúmrt', súd prejednávajúci dedičstvo urobí potrebné zabezpečovacie opatrenia a potom vydá toto imanie štátu.

...

DEVIATA HLAVA NÁJOMNÉ VECI.

PRVÝ DIEĽ NECHRÁNENÉ NÁJMY.

§ 369 Príslušnosť.

Na konanie podľa tohto dielu je príslušný súd, v obvode ktorého je predmet nájmu.

§ 370 Účastníci.

Účastníkmi konania sú prenajímateľ a nájomník.

Výpoveď.

§ 371 Nájomné smluvy o nehnuteľných veciach môže vypovedať, pokiaľ na to nie je potrebné privolenie súdu, ktorákoľvek smluvná strana súdne alebo mimo-súdne v lehotách a na obdobia, ktoré určuje zákon alebo osobitné predpisy.

§ 372 Súdna výpoveď má obsahovať najmä označenie predmetu nájmu a čas, keď sa má nájomná smluva skončiť.

§ 373 (1) Spolu so súdnou výpoveďou doručí súd odporcovi rozkaz, aby predmet nájmu v čase určenom v rozkaze pod exekúciou odovzdal alebo prevzal alebo aby do pätnástich dní odo dňa doručenia výpovede podal odpor na súde, ktorý vydal rozkaz. Odpor netreba odôvodniť.

(2) Súdnou výpoveď treba doručiť spolu s rozkazom v lehote uvedenej v § 371. Výpovede podané až po uplynutí tejto lehoty sú odmietne.

(3) Výpoveď sa nesmie odmietnuť iba preto, že bola podaná pred začiatkom výpovednej lehoty.

(4) I keď sa doručenie stalo až po uplynutí výpovednej lehoty, je výpoveď platná, ak nebol podaný včas odpor.

§ 374 (1) Vypovedaný môže aj proti mimosúdnej výpovedi do pätnástich dní od jej prijatia podať odpor na súde, príslušnom podľa § 369. Nepodaním odporu vypovedaný nestráca obranu proti výpovedi, ktorá je základom žaloby na odovzdanie alebo prevzatie predmetu nájmu.

(2) Žalobu na odovzdanie alebo prevzatie predmetu nájmu, ktorej základom je mimosúdna výpoveď, možno podať už pred uplynutím výpovedného obdobia.

§ 375 Rozkaz na odovzdanie alebo prevzatie.

(1) Pri nájomných smluvách, ktoré zanikajú uplynutím času, môže každá smluvná strana pred uplynutím, najneskoršie však do pätnástich dní od uplynutia nájomného času, na súde navrhnúť vydanie rozkazu odporcovi, aby v určenom čase pod exekúciou odovzdal alebo prevzal predmet nájmu alebo aby do pätnástich dní od doručenia rozkazu podal odpor na súde, ktorý vydal rozkaz. Odpor netreba odôvodniť.

(2) Ak je nájomný pomer ujednaný na viac ako šesť mesiacov, možno tento návrh urobiť iba v posledných šiestich mesiacoch.

...

DRUHÝ DIEĽ CHRÁNENÉ NÁJMY.

Rozsah a zánik chráneného nájomného pomeru.

§ 382 (1) Ustanovenia tohto dielu platia pre nájmy bytov, častí bytov a iných miestností (ďalej len „predmet nájmu“). Nevzťahujú sa však na nájmy:

- a) hostinských izieb v ubytovacích podnikoch;
- b) izieb v internátoch a v študentských kolégiách.

(2) Na podnájomné smluvy o bytoch (ich častiach) sa ustanovenia tohto dielu vzťahujú iba:

- a) ak podnájomník miestnosti prevažne zariadil alebo
- b) ak v nich vedie so svojou rodinou samostatnú domácnosť.

(3) Podnájom sú čo do ochrany postavené na roveň nájmy:

- a) izieb v budovách slobodární;
- b) časti bytu vlastníka domu.

§ 383 Účinnosť ustanovení tohto dielu nemožno vylúčiť ani obmedziť dohovorom strán.

§ 384 Prenajímateľ môže ukončiť nájomný pomer, ak nedošlo medzi ním a nájomníkom k dohode, ktorú nájomník dodržal, iba s privolením súdu (§ 389) alebo súdnou pokonávkou v konaní podľa tohto dielu. Akýkoľvek iný spôsob zrušenia nájomného pomeru prenajímateľom je neplatný. Neplatnosť si treba všimnúť z úradnej povinnosti v každom období konania i v konaní exekučnom; ak

nájomník namieta neprípustnosť výpovede v sťažnosti proti usneseniu, ktorým bola nariadená exekúcia vypratáním, sťažnosť má odkladný účinok.

Výpoveď.

§ 385 (1) Privolenie k výpovedi možno dať iba z dôležitých dôvodov.

(2) Z dôvodov zvlášť naliehavých môže prenajímateľ žiadať aj o privolenie k zrušeniu nájomného pomeru bez výpovede.

(3) Minister spravodlivosti po dohode so zúčastnenými ministrami nariadením určí, z ktorých dôležitých dôvodov buď so zreteľom na potrebu prenajímateľa alebo správanie sa nájomníka, či z iných dôležitých dôvodov možno dať privolenie k výpovedi; rovnako určí, z ktorých zvlášť naliehavých dôvodov možno žiadať o privolenie k zrušeniu nájomného pomeru bez výpovede.

...

TRETIA ČASŤ USTANOVENIA O EXEKÚCII.

PRVÁ HLAVA SPOLOČNÉ USTANOVENIA.

§ 427 Účastníci.

Účastníkmi v exekučnom konaní sú vymáhajúci veriteľ a dlžník (povinná strana).

§ 428 Exekučné tituly.

(1) Vymáhajúci veriteľ môže na súde navrhnúť nariadenie exekúcie proti dlžníkovi, ak je jeho nárok určený exekučným titulom.

(2) Exekučným titulom je:

- a) vykonateľné rozhodnutie občianskeho súdu;
- b) vykonateľné rozhodnutie trestného súdu, ktoré postihuje majetok alebo priznáva súkromnoprávny nárok;
- c) vykonateľné rozhodnutie prokurátora o pokute;
- d) vykonateľná súdna pokonávka;
- e) vykonateľné rozhodnutie rozhodcov alebo pokonávka uzavretá pred nimi;
- f) notárska zápisnica vyhlásená zákonom za vykonateľnú súdnou exekúciou;
- g) výmer alebo výkaz nedoplatkov vyhlásený zákonom za vykonateľnú súdnou exekúciou;
- h) vykonateľné rozhodnutie arbitrážnej komisie alebo pokonávka uzavretá pred ňou;
- ch) vykonateľné rozhodnutie úradu (orgánu verejnej správy), pokiaľ ide o exekúciu na nehnuteľné veci alebo na právo stavby;
- i) iné vykonateľné rozhodnutia a pokonávky, vyhlásené zákonom za vykonateľné súdnou exekúciou.

Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 24. apríla 1959, č. 21 Co 328/59¹⁹³ (č. 54 zbierky)
Při vymáhání nároků podle starých exekučních titulů, které znějí ve prospěch příslušníků vykořisťovatelské třídy proti dlužníkům z řad tehdejšího proletariátu je nutno vycházet z třídního hlediska a důsledně uplatňovat zásadu, že lidově demokratické soudy nemohou sankcionovat bezpráví buržoasní justice.

§ 429 Príslušnosť.

(1) Rozhodnúť o návrhu na nariadenie exekúcie a konať ďalej ako exekučný súd je príslušný všeobecný súd dlžníka. Ak niet všeobecného súdu v Československej republike, je na to príslušný súd, v obvode ktorého sa má vykonať po nariadení exekúcie prvý exekučný úkon. Ak je niekoľko príslušných súdov, rozhoduje predstihnutie.

(2) Ak ide o exekúciu na nehnuteľné veci, je príslušný knihovný súd alebo súd, v obvode ktorého je nezapísaná nehnuteľná vec. To isté platí, ak ide o exekúciu na pohľadávky a iné práva na nehnuteľné veci.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 3. marca 1953, Ndc 330/53¹⁹⁴ (č. 69 zbierky)
Súd, ktorý bol všeobecným súdom dlžníka v čase začatia exekučného konania, je príslušný konať ďalej ako súd exekučný, i keď sa v priebehu exekučného konania všeobecný súd dlžníka zmenil.

...

§ 431 Výkonní úradníci.

(1) Na vykonanie exekúcie sú na exekučnom súde ustanovení výkonní úradníci. Pri vykonávaní exekúcie sú viazaní príkazom súdu; sami môžu upustiť od vykonania exekučného úkonu, iba ak to navrhol vymáhajúci veriteľ alebo ak dlžník preukázal, že vymáhajúci veriteľ bol uspokojený.

(2) Výkonní úradníci sú oprávnení prijať od dlžníka plnenie, sprostredkovať vzájomné plnenie vymáhajúceho veriteľa, ktoré súvisí s výkonom exekúcie, a v prípadoch určených zákonom vykonávať všetky úkony, ktoré sú potrebné na vykonanie exekúcie.

Nariadenie exekúcie.

§ 432 (1) Návrh na nariadenie exekúcie má obsahovať i označenie vymáhajúceho veriteľa, dlžníka, exekučného titulu, vymáhaného nároku, exekučného pros-

¹⁹³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1959. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1960, s. 146 – 149.

¹⁹⁴ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 111 – 112.

triedku, predmetu exekúcie a pri exekúcii na pohľadávky aj dôvod pohľadávky a označenie poddlžníka.

(2) S návrhom na nariadenie exekúcie má vymáhajúci veriteľ predložiť exekučný titul, opatrený potrebnou doložkou vykonateľnosti, ak sa návrh nepodáva na súde uvedenom v § 433.

...

§ 437 Exekúcia proti štátu, proti štátnym, národným a komunálnym podnikom a proti Ústrednej národnej poisťovni.

(1) Proti štátu, proti štátnym, národným a komunálnym podnikom a proti Ústrednej národnej poisťovni možno nariadiť exekúciu pre peňažné pohľadávky len vtedy, keď príslušný dozorný orgán označí súdu časti majetku, ktoré možno postihnúť exekúciou, popřípade exekučné prostriedky, ktoré možno použiť. Súd vyzve príslušný dozorný orgán, aby sa vyjadril do tridsiatich dní; ak sa nevyjadrí, možno exekúciu nariadiť a pokračovať v nej, pokiaľ je exekúcia vôbec prípustná.

(2) Exekúcia nariadená proti tomuto ustanoveniu, ako aj všetky vykonané exekučné úkony sú neplatné. Súd zruší exekúciu i všetky exekučné úkony z úradnej povinnosti.

§ 438 Exekúcia proti družstvám a iným právnickým osobám.

Vláda môže nariadením ustanoviť, že proti družstvám a iným právnickým osobám možno viesť exekúciu iba spôsobom uvedeným v § 437 a v rozsahu určenom týmto nariadením.

...

§ 440 Postup v konaní.

(1) V exekučnom konaní sa rozhoduje po ústnom pojednávaní len v prípadoch, kde je to výslovne zákonom ustanovené.

(2) O nariadení exekúcie rozhodne súd zpravidla bez vypočutia účastníkov.

(3) Pri nariadení exekúcie nariadi súd, ak zákon neustanovuje inak, výkon exekúcie a pokračuje v konaní z úradnej povinnosti, pričom dbá, aby exekučné konanie prebiehalo čo najrýchlejšie.

§ 441 Námietky dlžníka proti exekúcii.

(1) Dlžník môže vzniesť námietky proti exekúcii, ak po vzniku exekučného titulu nastaly okolnosti, ktoré spôsobili zánik vymáhaného nároku alebo bránia jeho vymáhateľnosti, alebo ak sú tu iné dôvody, pre ktoré je exekúcia neprípustná. To isté platí, ak sa namieta, že vymáhajúci veriteľ alebo dlžník nie sú právnyimi nástupcami osoby uvedenej v exekučnom titule.

(2) Ak rozhodnutie o námietkach závisí od zistenia sporných skutočností, rozhodne o nich exekučný súd po ústnom pojednávaní. Prípadná sťažnosť sa prejedná ako námietky.

(3) Námietky proti exekúcii, ktorej podkladom je exekučný titul uvedený v § 428

ods. 2 písm. g) až i), sa podávajú na úrade (u orgánu verejnej správy), na ktorom vznikol exekučný titul.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 27. októbra 1953, Cz 358/53¹⁹⁵ (č. 10 zbierky)
V exekučnom řízení nelze přezkoumávat obsah pravomocného rozhodnutí cestou námitek podle § 441 o.s.ř.; dlužník nemůže už v tomto řízení uplatňovat to, co měl uplatnit v původním řízení, z něhož vzešel exekuční titul.

Rozhodnutie Krajského súdu v Plzni z 29. októbra 1953, 6 Co 186/53¹⁹⁶ (č. 77 zbierky)
Exekuční soud nemůže při rozhodování o návrhu na povolení exekuce řešit otázku, zda vymáhaná pohledávka je zaplacená, a to ani tehdy, byla-li příslušná částka složena u soudu. Otázka zaplacení vymáhané pohledávky může být řešena soudem jen k námitkám dlužníka podle § 441 o.s.ř.

...

DRUHÁ HLAVA EXEKÚCIA NA VYMOŽENIE PEŇAŽNÝCH POHĽADÁVOK.

PRVÝ DIEL EXEKÚCIA NA NEHNUTEĽNÉ VECI.

§ 449 Exekučné prostriedky.

(1) Exekúcia na nehnuteľné veci sa vykoná zriadením exekučného záložného práva na nehnuteľné veci alebo exekučnou dražbou nehnuteľných vecí (ďalej len „dražba“).

(2) Ustanovenia o exekúcii na nehnuteľné veci platia aj o exekúcii na právo stavby.

...

DRUHÝ DIEL EXEKÚCIA NA HNUTEĽNÉ VECI.

§ 508 Exekučné prostriedky.

Exekúcia na hnutel'ne veci sa vykoná ich zexekvovaním a predajom.

Zexekvovanie.

§ 509 (1) Veci, ktoré má dlžník vo svojej moci, alebo dlžníkove veci, ktoré má vymáhajúci veriteľ alebo osoba ochotná ich vydať, sa zexekvujú tým, že výkonný úradník zostaví ich soznam a opíše ich (zápisnica o výkone exekúcie). Ďalšie zexekvovanie vecí, ktoré sú už zexekvované, sa vykoná poznámkou v zápisnici o výkone exekúcie.

¹⁹⁵ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955, s. 15 – 16.

¹⁹⁶ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955, s. 151 – 152.

(2) V zápisnici o výkone exekúcie sa poznamenajú aj námietky proti zexekvovaniu.

§ 510 (1) Usnesenie o nariadení exekúcie sa doručí dlžníkovi až pri výkone zexekvovania. Ak dlžník nie je pri výkone prítomný, doručí sa mu toto usnesenie spolu s upovedomením o výsledku výkonu.

(2) Vymáhajúci veriteľ sa upovedomí o zexekvovaní iba vtedy, ak nebol prítomný pri výkone.

§ 511 Veci vylúčené z exekúcie. Obmedzenie predaja.

(1) Z exekúcie sú vylúčené veci:

a) ktoré dlžník potrebuje na vykonávanie svojho povolania alebo zamestnania alebo na existenciu svoju alebo osôb, ktorým je podľa zákona povinný poskytovať úhradu na osobné potreby;

b) u ktorých by exekúcia odporovala verejným alebo verejne uznaným záujmom alebo občianskej piete;

c) ktoré nemožno zexekvovať podľa osobitných predpisov.

(2) Minister spravodlivosti po dohode so zúčastnenými ministrami môže nariadením určiť, ktoré veci sú podľa odseku 1 písm. a) a b) vylúčené z exekúcie alebo s akým obmedzením je prípustný exekučný predaj vecí.

§ 512 Účinky zexekvovania.

Zexekvovaním nadobúda vymáhajúci veriteľ exekučné záložné právo pre vymáhanú pohľadávku.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu v Prahe z 12. októbra 1951, č. Cz I 130/51¹⁹⁷ (č. 155 zbierky)

Věcmi, které jsou vyloučeny z exekuce proto, že je dlužník potřebuje k výkonu svého povolání nebo zaměstnání anebo k existenci své nebo osob, kterým je podle zákona povinen poskytovat úhradu na osobní potřeby (§ 511 odst. 1 písm. a) o.s.ř.) jsou jen věci, které tomuto účelu dlužníka skutečně slouží a které má dlužník ve své moci. Takovou věcí není rozhlasový přijímač, který dlužník odevzdal věřiteli jako zástavu.

ŠTVRTÁ HLAVA.

EXEKUČNÁ LIKVIDÁCIA.

§ 570 Pojem a rozsah.

Exekučná likvidácia (ďalej len „likvidácia“) sa vykonáva predajom všetkého dlžníkovho majetku, pokiaľ nie je vylúčený z exekúcie (likvidačná podstata), a rozdelením výťažku medzi všetkých veriteľov.

¹⁹⁷ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 218 – 220.

§ 571 Účastníci.

Účastníkmi konania sú dlžník, navrhovateľ a veritelia, ktorí prihlásili včas svoje pohľadávky, kým nie sú úplne uspokojení.

Návrh na nariadenie likvidácie.

§ 572 (1) Exekučný súd nariadi likvidáciu na návrh osobného veriteľa dlžníka alebo na návrh samého dlžníka alebo na návrh okresného národného výboru príslušného podľa bydliska dlžníka.

(2) Likvidáciu právnickej osoby nariadi súd aj na návrh príslušného dozorného orgánu.

§ 573 Ak podáva návrh veriteľ, je povinný preukázať, že má proti dlžníkovi pohľadávku, hoci ešte nesročnú, a uviesť okolnosti, ktoré spravdepodobňujú, že dlžník je predĺžený alebo neschopný platiť.

§ 574 Konanie o návrhu.

(1) Sudca urýchlene vykoná vyšetrowanie o návrhu na likvidáciu, aby sa zistilo predĺženie dlžníka alebo jeho neschopnosť platiť a či má dlžník viacej veriteľov.

(2) O návrhu rozhodne súd bez ústneho pojednávania usnesením, ktoré odôvodní.

§ 575 Nariadenie likvidácie z úradnej povinnosti.

(1) Súd môže nariadiť likvidáciu za exekúcie i bez návrhu, ak je tu viac vymáhajúcich veriteľov, ktorí nemôžu byť uspokojení navrhnutými exekúciami ani inými exekučnými prostriedkami.

(2) Bez návrhu nemožno nariadiť likvidáciu právnickej osoby.

...

§ 579 Nariadenie likvidácie má tieto účinky:

a) dlžník stratí oprávnenie nakladať s imaním patriacim do likvidačnej podstaty a jeho právne úkony týkajúce sa tohto imania sú neplatné; oprávnenie nakladať s týmto imaním prechádza na správcu podstaty;

b) prerušujú sa všetky začaté konania o žalobách aj exekučné konania, v ktorých je dlžník účastníkom, pokiaľ sa týkajú imania podstaty; v prerušených konaniach o žalobách môže pokračovať správca podstaty; ak je dlžník žalobcom alebo ak je dlžník žalovaný o vydanie nepatriacej mu veci a ak správca podstaty nevstúpi do konania o žalobe v lehote určenej procesným súdom, dlžník môže v tomto konaní pokračovať; v ostatných konaniach o žalobách, v ktorých je dlžník žalovaný a správca podstaty nevstúpi do konania v lehote, ktorú určí procesný súd, toto konanie zanikne a žalobca môže svoj nárok uplatniť v likvidačnom konaní;

c) pre pohľadávku proti dlžníkovi nemožno nadobudnúť exekučné záložné právo na majetok, ktorý náleží do podstaty;

d) zanikajú záložné práva, zádržné práva a práva vzniknuté zabezpečovacím prevodom, ktoré nadobudli veritelia na majetok dlžníka, patriaci do likvidačnej podstaty, v posledných šiestich mesiacoch pred nariadením likvidácie;

- e) nesročné pohľadávky sa stávajú sročnými;
- f) príkazy, plnomocenstvá a ponuky ešte neprijaté zanikajú;
- g) započítanie je neprípustné, ak ten či onen účastník nadobudol vzájomnú pohľadávku až po nariadení likvidácie; to isté platí, ak bola vzájomná pohľadávka nadobudnutá v posledných šiestich mesiacoch pred nariadením likvidácie s výnimkou pohľadávok štátu, štátnych, národných alebo komunálnych podnikov a peňažných ústavov;
- h) zákonné majetkové spoločenstvo manželov zaniká.

...

Správca podstaty.

§ 581 Za správcu podstaty treba ustanoviť svojprávnu, nepredpojatú, občiansky bezúhonnú a odborne spôsobilú osobu.

§ 582 (1) Správca podstaty je povinný pri výkone svojej funkcie postupovať so starostlivosťou, ktorú vyžaduje predmet správy; zodpovedá za majetkovú ujmu vzniknutú zo zanedbania povinností uložených mu zákonom alebo súdom.

(2) Správca podstaty je najmä povinný zistiť všetko imanie dlžníka a urobiť jeho soznam, starať sa o vymoženie a zabezpečenie majetku, ktorý patrí do likvidačnej podstaty, spravovať ho a speňažiť. Sostaví soznam prihlásených nárokov s vyznačením poradia a uvedie, ktoré nároky uznáva, ktoré zapiera a v akej výške a pri ktorých nárokoch zapiera poradie. Je povinný zo správy podrobne vyúčtovať. Správca podstaty je účastníkom v konaní o žalobách týkajúcich sa podstaty.

(3) Správca podstaty má nárok na náhradu hotových výdavkov a na odmenu; odmenu určí súd podľa sadzby, ktorú ustanoví minister spravodlivosti nariadením.

§ 583 Povinnosti dlžníka.

(1) Dlžník je povinný dať správcovi podstaty soznam aktív a pasív s udaním veriteľov a ich adries, obchodné knihy a všetky písomnosti a poskytnúť mu všetky potrebné vysvetlenia.

(2) Soznam podpíše dlžník s výslovným vyhlásením, že je správny a úplný a že vedome nič nezamlčal a ani neuviedol vymyslené dlhy.

(3) Dlžník musí predložiť soznam so svojím návrhom na likvidáciu. Ak neurobí návrh sám, musí predložiť soznam, len čo bol vyzvaný, najneskoršie do pätnástich dní od nariadenia likvidácie.

...

Speňaženie likvidačnej podstaty.

§ 586 Speňaženie likvidačnej podstaty sa vykoná buď predajom z voľnej ruky, alebo v exekučnom konaní.

§ 587 (1) Predaj z voľnej ruky vykoná správca podstaty so súhlasom sudcu a za podmienok, ktoré určí sudca po vypočutí dlžníka. Veci, ktoré sa majú predať z voľnej ruky, treba odhadnúť, pokiaľ nemajú úradne určenú cenu. Ak sa nedosiahne pri predaji z voľnej ruky odhadná alebo úradne určená cena a ak ani

nemožno očakávať, že by sa v exekučnom konaní dosiahlo výhodnejšie speňaženie, možno predat' veci i pod odhadnú alebo úradne určenú cenu. Najmä možno tak predat' sporné a ťažko vymožiteľné pohľadávky. Ak z výťažku predaja veci nemožno úplne uspokojiť veriteľov, ktorí majú právo na uspokojenie z tejto veci (oddelení veritelia), predaj z voľnej ruky nemožno vykonať.

(2) Speňaženie v exekučnom konaní vykoná súd na návrh správcu podstaty. Správca podstaty má v exekučnom konaní postavenie vymáhajúceho veriteľa.

§ 588 Veci ponechané dlžníkovi.

(1) Nevymožiteľné pohľadávky a veci, ktoré nebolo možné predat', môže správca podstaty, ak to súd na jeho návrh schváli, vylúčiť z likvidačnej podstaty.

(2) Odo dňa vydania rozvrhového usnesenia prestáva byť dlžníkov plat (§ 529) súčiastkou likvidačnej podstaty.

Zpráva o speňažení a vyúčtovanie odmeny.

§ 589 (1) Správca podstaty podáva súdu zprávu o speňažovaní majetku.

(2) Po speňažení majetku správca podstaty predloží súdu konečnú zprávu o speňažení majetku spolu s vyúčtovaním odmeny.

(3) Sudca preskúma konečnú zprávu o speňažení i vyúčtovanie odmeny a po vypočutí správcu podstaty odstráni prípadné chyby alebo nejasnosti; o podaní konečnej zprávy a vyúčtovania odmeny upovedomí dlžníka a veriteľov, ktorí neboli doteraz úplne uspokojení, a upozorní ich, že do pätnástich dní odo dňa, keď bolo vyvesením na návěstnej tabuli súdu oznámené podanie konečnej zprávy a vyúčtovania odmeny, môžu podať námietky proti konečnej zpráve a proti vyúčtovaniu odmeny.

...

Rozvrh výťažku.

§ 591.

Po právoplatnosti usnesenia o schválení konečnej zprávy a o úprave vyúčtovania odmeny súd vydá rozvrhové usnesenie.

Osobitné ustanovenia pre likvidáciu dedičstva.

§ 601 (1) Ak bol poručiteľ v čase smrti predĺžený, možno navrhnúť dotiaľ, kým nadobudnutie dedičstva nie je potvrdené, likvidáciu dedičských podielov ako celku, ak niet podmienok, aby sa dedičstvo rozdelilo medzi veriteľov na úplnú alebo čiastočnú úhradu ich pohľadávok.

(2) Na nariadenie likvidácie dedičstva je príslušný súd, ktorý prejednáva dedičstvo.

§ 602 Navrhnuť likvidáciu je oprávnený dedič, štát v prípade odúmrti a poručiteľov veriteľ. Nie je prípustné nariadiť likvidáciu z úradnej povinnosti.

...

PIATA ČASŤ.

KONANIE PRED ROZHODCAMI. PRECHODNÉ A ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA.

DRUHÁ HLAVA. PRECHODNÉ USTANOVENIA.

§ 677 Minister spravodlivosti vydá nariadenia potrebné na vykonanie tohto zákona. Môže najmä určiť, ktoré jednoduché úkony, sverené podľa tohto zákona sudcovi alebo predsedovi senátu, môže vykonávať súdna kancelária.

§ 678 Tento zákon nadobúda účinnosť dňom 1. januára 1951; vykonajú ho všetci členovia vlády.¹⁹⁸

BEDRNA, K. – KRÁL, Š. Nový občiansky súdny poriadok. *Právny obzor*, 1951, s. 50 – 67 (výňatok).

Zásady nového Občianskeho súdneho poriadku. Náš nový Občiansky súdny poriadok svoj účel vymedzuje v § 1 takto:

„(1) Zákon o konaní v občianskych právnych veciach upravuje konanie pred občianskymi súdmi, ich rozhodovanie a výkon ich rozhodnutí tak, aby sa zabezpečila rýchla a účinná ochrana majetkových a osobných práv občanov i majetkových práv a zákonných záujmov štátu a socialistických právnických osôb.

(2) Pri vykonávaní týchto úloh postupuje súd bez zbytočných formalít. Dbá všestranne o to, aby sa zistil skutočný stav vecí, a spravodlivým rozhodovaním upevňuje socialistickú zákonnosť a vychováva občanov na plnenie ich občianskych povinností.“

Z týchto úvodných slov vyplýva, že nový kódex sveruje súdu — ako vykonávateľovi našich ľudovodemokratických zákonov — dve dôležité úlohy: úlohu chrániť naše ľudovodemokratické, štátne a spoločenské zriadenie a občianske práva občanov pred cudzími protiprávnymi zásahmi a úlohu vychovávať občanov na plnenie ich občianskych povinností.

Základnou zásadou, na ktorej je vybudovaný, nový Občiansky súdny poriadok, je zásada materiálnej pravdy.

Mimo zásady materiálnej pravdy v novom kódexe sú výrazne vyjadrené aj ďalšie demokratické zásady socialistického procesu: zásada verejnosti a ústnosti konania, zásada dispozičná, zásada prejednávacia a zásada voľného hodnotenia dôkazov. Treba zdôrazniť, že obsahová náplň týchto zásad v našom kódexe je samozrejme celkom iná ako v kódexoch buržoázných, v ktorých sa tieto zásady tiež spomínajú. Ďalej treba zdôrazniť, že všetky tieto zásady v skutočnosti majú iba jeden cieľ: umožniť v procese uskutočnenie a dôsledné uplatnenie základnej zásady - *zásady materiálnej pravdy*.

Zásada materiálnej pravdy vyžaduje, aby v každom konkrétnom prípade materiálna pravda bola bezpečne zistená. Podľa ustanovení nového kódexu súd zisťuje materiálnu pravdu za aktívnej pomoci účastníkov, a aj prokurátora, ak tento berie účasť na konaní.

Zásada ústnosti a verejnosti konania znamená, že súdne konanie sa vedie za prítomnosti účastníkov — ktorým sa takto dáva možnosť oboznámiť sa bezprostredne s celým mate-

¹⁹⁸ *Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 60. Vydána dne 23. listopadu 1950, 142. Zákon o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok), s. 544 – 618.

riálom, konania, a že na pojednávajúce majú prístup aj ostatní občania (verejnosť), ak chcú byť na pojednávaní prítomní ako diváci (pozorovatelia). Náš nový kódex zavádza ústnosť a verejnosť pojednávania ako pravidlo (§§ 61, 63); výnimky z tohto pravidla sú nepatrné a sú v zákone výslovne uvedené. Účasť verejnosti na pojednávaní znamená jednak kontrolu činnosti súdu so strany verejnosti, jednak výchovný vplyv na účastníkov a na osoby prítomné na pojednávaní a ich prostredníctvom potom aj na ostatných občanov. Takto verejnosť pojednávania zabezpečuje plnenie politických a kultúrno-výchovných úloh súdu.

Zásada *dispozičná* znamená, že účastníci majú dispozičnú voľnosť v konaní. Z jednotlivých ustanovení zákona jasne vyplýva, že aktívna účasť súdu a prokurátora v civilnom konaní neobmedzuje dispozičnú voľnosť účastníkov, pokiaľ sa ona neprieči zákonu alebo všeobecnému záujmu. Účastník môže svoj návrh vziať späť až do rozhodnutia, ktorým sa konanie končí (§ 73). Účastník môže na súde uznať nárok, alebo vzdať sa svojho nároku do toho času, kým súd nerozhodol vo veci samej (§ 74). Účastníci môžu skončiť konanie aj súdnou pokonávkou (§ 75). Všetky uvedené prejavy a úkony účastníkov sa stávajú účinnými len so súhlasom súdu. Súd však nedá svoj súhlas k týmto prejavom vtedy, ak by sa priečili zákonu alebo všeobecnému záujmu. V prípade, že súd neprizná takémuto prejavu účastníka účinnosť, alebo že neschváli pokonávku, pokračuje v konaní (§ 76).

Z citovaných ustanovení sa podáva, že každý „súkromno-právny pomer“, len čo sa má riešiť súdom, prestáva byť čisto „súkromno-právnym pomerom“. Je tu uplatnená zásada, vyrieknutá Leninom: „My neuznávame nič za „súkromné“, pre nás všetko v oblasti hospodárstva je verejnoprávne a nie súkromné.“

Dispozičná voľnosť účastníkov je zabezpečená aj tým, že môžu meniť svoje návrhy ako v konaní na súde prvej stolice, tak aj v konaní opravnom (§§ 72, 183 ods. 2). Tu treba zdôrazniť, že ustanovenia o možnosti meniť návrhy vo veci samej počas konania súčasne zamedzujú nemiestny formalizmus a tým aj prípadné ďalšie zbytočné spory, čo má nesmiernu dôležitosť so stránky procesnej hospodárnosti.

Zásada *prejednacia* znamená v našom novom procese aktívnu činnosť účastníkov, spojenú s aktívnou účasťou súdu a prokurátora v záujme zistenia materiálnej pravdy a v dôsledku toho táto zásada je v úzkej súvislosti so zásadou dispozičnou.

V buržoáznom procese sa prízvukuje princíp „rovnosti a rovnoprávnosti“ účastníkov. Táto rovnoprávnosť v buržoáznom chápaní znamená, že účastníci majú rovnaké procesné prostriedky pri uplatňovaní svojich práv na súde, že súd ako „nestranný“ tribunál vypočuje všetkých účastníkov. Princíp rovnosti a rovnoprávnosti v buržoáznom procese znamená len formálnu rovnosť účastníkov. Buržoázny súd zdanlivo nepomáha ani jednému účastníkovi, ale len zdanlivo. V skutočnosti nestrannosť buržoázneho súdu má za následok vždy víťazstvo majetkovo silného účastníka, lebo tento nepotrebuje pomoc súdu, on si môže zaobstarať pomoc advokáta. Naproti tomu buržoázny súd práve svojou „nestrannosťou“ poškodzuje vždy majetkovo slabého účastníka, ktorý je zbavený možnosti uplatňovať svoje nároky účinnými prostriedkami. Buržoázny proces je vybudovaný tak, že zastrenou formou zabezpečuje v konaní práva boháča a skracať práva chudobného účastníka. Buržoázny súd v skutočnosti zisťuje len formálnu pravdu, obmedzuje sa na dôkazy, ktoré mu predkladajú účastníci.

V našom novom kódexe sa dáva veľká iniciatíva súdu pri zaobstarávaní dôkazov. Súd je

povinný z úradnej povinnosti zadovážiť a vykonať aj také dôkazy, ktoré nenavrhol žiadny účastník, ak sú tieto dôkazy pre rozhodnutie veci významné (§ 88 ods. 2).

Náš súd musí spolupracovať s účastníkmi pri ochrane ich práv a zákonných záujmov, musí im vysvetľovať ich procesné práva, aby nezalost' alebo nedostatočné vzdelanie nemohli byť využité na ich škodu. V § 7 sa výslovne uvádza: „Súd dáva pracujúcim potrebný návod na vykonanie ich úkonov na súde, poučuje ich o právnych následkoch spojených s týmito úkonmi alebo s ich opomenutím a dbá všestranne o to, aby pre nedostatok všeobecného alebo právnického vzdelania neutrpeli ujmu na svojich právach.“ V tomto ustanovení je jadrne vyjadrený socialistický súdny demokratizmus.

Náš nový kódex zabezpečuje skutočnú rovnosť účastníkov v procese, lebo umožňuje všetkým pracujúcim uplatňovať svoje práva na súde jednak tým, že im zaručuje účinnú a iniciatívnu pomoc so strany súdu, jednak tým, že im poskytuje veľké výhody v otázke hradenia trov konania (§§ 140 – 147).

Vzhľadom na ustanovenie § 7 nie je potrebné, aby účastník použil právnej pomoci advokáta. Preto nový kódex nevyžaduje povinné zastúpenie účastníkov advokátom vôbec. To má za následok značné zlacnenie celého konania. Treba však zdôrazniť, že možnosť zastúpenia v konaní nie je nijakým spôsobom obmedzená. Každý účastník môže mať zmocnenca. Zmocnencom môže byť každá svojprávná osoba, ktorá je občiansky bezúhonná a nie je pokútnikom (§ 32 ods. 1). Zmocnencom môže byť aj jednotná odborová organizácia, ak ide o zastupovanie jej členov. Zmocnencom môže byť tiež právnická osoba zriadená na zastupovanie. V takýchto prípadoch zmocnenie sa dá odborovej organizácii alebo právnickej osobe zriadenej na zastupovanie a na jeho základe môže účastníka zastupovať funkcionár, alebo ktorýkoľvek zamestnanec odborovej organizácie resp. právnickej osoby zriadenej na zastupovanie (§ 32 ods. 2).

Konečne treba spomenúť, že v novom kódexe sa kladie veľký dôraz aj na zásadu *volného hodnotenia dôkazov*. Náš nový Občiansky súdny poriadok už tým, že je vybudovaný na zásade materiálnej pravdy, odmieta hodnotenie dôkazov z akéhokoľvek formálneho hľadiska. V § 93 sa ustanovuje: „Pri zisťovaní skutkového stavu zhodnotí súd výsledky vykonaného dokazovania, berúc starostlivo do úvahy všetko, čo vyšlo najavo alebo čo sa stalo za konania, v to počítajúc, čo účastníci za konania uviedli.“

Nový kódex nevypočítava taxatívne dôkazné prostriedky. Za dôkazné prostriedky považuje všetky prostriedky spôsobilé na zistenie pravdy (§ 99). V novom civilnom súdnom konaní teda za dôkaz môže byť považovaná každá skutočnosť a okolnosť, ktorá vyšla najavo počas konania, bez ohľadu na jej vnútorný obsah a jej hodnotu.

Súd za účelom zistenia materiálnej pravdy musí všetok pozbieraný dôkazný materiál podrobiť dôkladnému rozboru, musí konfrontovať a starostlivo zväziť všetky dôkazy a tak konečne dôjsť k vnútornému presvedčeniu, že skutkový stav veci je taký alebo taký. Táto práca súdu je ťažká a nesmierne dôležitá. Vyšinský tento postup súdu popisuje slovami: „Zisťovanie hmotnej pravdy, ktoré je jednou z hlavných úloh sovietskeho súdneho konania, je súhrnom zložitej duševnej a rozumovej činnosti, ktorá vyvrcholí v utvorení sudcovho presvedčenia o správnosti riešenia v určitej veci nájdeného, to jest v utvorení takzvaného vnútorného sudcovského presvedčenia.“

Tento postup tvorenia vnútorného presvedčenia deje sa tak, že súd vníma a hodnotí skutočnosti (dôkazy), pred ním prebiehajúce. Hodnotenie týchto skutočností (dôkazov) závisí v rozhodujúcej miere od takých základných zásad, ako sú jednak právne vedomie v danej spoločnosti vládnuce, jednak stupeň vedecko-metodologickej prípravy, alebo odbornej spôsobilosti sudcu.

Vnútorné presvedčenie sudcovo je vždy v organickej spojitosti s jeho svetovým názorom, s jeho právnym vedomím, ktoré vládnu v danej spoločnosti

V spoločnosti majiteľov tovaru, vykorisťovateľov, handliarov s ľudskou prácou, ľudskou krvou a potom, sudcovo vnútorné presvedčenie čerpá svoj obsah z meštiackeho právneho vedomia, ktoré posudzuje javy a konania ľudí a ľudí samých z hľadiska záujmov súkromného vlastníctva, kúpy-predaja, vykorisťovania.

V socialistickej spoločnosti čerpá vnútorné sudcovské presvedčenie svoj obsah zo socialistickej pôdy, zo zásad socialistickeho stanoviska k spoločnosti, k bližným, k vlastnej povinnosti voči štátu. Je určené celým svetovým nazeraním človeka, ktorý posudzuje javy a konania ľudí a ľudí samých z hľadiska záujmov socialistickeho štátu a socialistickej výstavby.“ Citované slová Vyšinského platia aj pre našich sudcov. Naši sudcovia len vtedy splnia svoje úlohy správne, tak, ako im to prikazuje § 1 Občianskeho súdneho poriadku, keď sa budú riadiť slovami Vyšinského, keď budú konať ako socialisticí sudcovia. Potom ich rozhodnutia budú spravodlivé a budú upevňovať našu socialistickú zákonnosť a vychovávať občanov na plnenie ich občianskych povinností.

Je nesporné, že podmienkou spravodlivého rozhodnutia je na jedinej strane zistenie pravého skutkového stavu a na druhej strane správne použitie príslušného právneho predpisu na zistený skutkový stav. Len také rozhodnutie súdu, ktoré sa opiera o pravý skutkový stav veci a o správne volený a správne aplikovaný právny predpis, je presvedčivé. Takéto rozhodnutie vo verejnom mienení vzbudzuje dôveru, že ním vyjadrený výrok je úplne správny a spravodlivý.

Správne a presné aplikovanie právnych predpisov na konkrétne prípady života znamená zachovávanie a upevňovanie socialistickej zákonnosti. Vieme, že socialistická zákonnosť je dôležitým prostriedkom upevňovania socialistickeho spoločenského poriadku. Nový kódex zaručuje zachovávanie socialistickej zákonnosti aj účasťou prokurátora v civilnom súdnom konaní. Prokurátor, ak to vyžaduje podľa jeho názoru ochrana záujmov štátu, alebo pracujúcich, môže v ktoromkoľvek období vstúpiť do konania a potom je oprávnený na všetky procesné úkony, ktoré môže vykonať účastník podľa stavu konania (§ 6). Tu treba zdôrazniť, že záujmom štátu alebo pracujúcich sa rozumie záujem ľudovodemokratickeho štátu, plniaceho funkciu diktatúry proletariátu a záujem robotníckej triedy, budujúcej vo spojení s drobnými a strednými roľníkmi socialistický spoločenský poriadok.

Najvyšším strážcom zachovávanania socialistickej zákonnosti je generálny prokurátor, ktorý má právo napadnúť *stážnosťou pre porušenie zákona* každé právoplatné rozhodnutie a tak vyvolať nové rozhodnutie, ak je toho názoru, že v konaní alebo v rozhodovaní bol porušený zákon (§ 210 ods. 1).

Z citovaných zásad jasne vyplýva, že naše civilné procesné právo je upravené tak, aby zabezpečovalo ochranu občianskych právnych pomerov v záujme socializmu.

Občianske právo upravuje rôzne právne pomery, ktoré sa líšia od seba v mnohých smeroch. Je isté, že tieto rozdiely v hmotnom práve musia mať vplyv aj na právo procesné a že v dôsledku toho civilné konanie sa im musí prispôbiť. Preto súdne konanie v občianskych právnych veciach nemôže byť celkom jednotne upravené vo všetkých podrobnostiach.

Nový Občiansky súdny poriadok berie zreteľ na tieto rozdiely a procesné predpisy upravuje tak, aby mohli vyhovieť požiadavkám hmotného práva.

Treba zdôrazniť, že nový Občiansky súdny poriadok zavádza prenikavú zmenu oproti starému procesnému poriadku. Nerozoznáva sporové a nesporové konanie, ako tomu bolo v doterajšom právnom poriadku. Triedenie procesných predpisov na sporové a nesporové bolo príliš zložitú, pre neprávnikov ťažko zrozumiteľné. Keď uvážime, že ako sporové tak aj nesporové konanie sa triedilo ešte na tzv. všeobecné konanie a na osobitné druhy konania a že sa tu predpisy o normálnom spôsobe sporového konania vzhľadom na to, že platili ako podporné predpisy pre všetky ostatné konania, považovali všetkým ostatným predpisom za nadriadené, vidíme, že všetko toto škatuľkovanie malo jediný cieľ: uľahčovať buržoázii presadzovanie jej záujmov v súdnom konaní. Tieto predpisy, ako je nám známe, boli samoučelné. Nútili veľmi často súd k tomu, aby riešil čisté formálno-právne otázky a tak znemožňovali alebo aspoň v rozsiahlej miere hatili pravý cieľ procesu: umožniť rýchle zabezpečenie a realizovanie materiálneho práva.

Nový zákon odstraňuje triedenie konania na sporové a nesporové a tým samozrejme odstraňuje aj nadriadenosť jedného druhu konania nad druhým druhom konania. Všetky druhy konania považuje za rovné v tom zmysle (ako je to vysvetlené v dôvodovej správe), že pre každý z nich platia ako spoločné ustanovenia prvej časti, tak osobitné ustanovenia dané špeciálne pre ten alebo onen druh konania v druhej a tretej časti zákona. Zákon nepozná žiadny všeobecný druh konania a nestavia proti nemu žiadne osobitné druhy konania. Druhá časť kódexu obsahuje odchýlky a doplnky, ktoré si vyžiadala rozdielnosť jednotlivých úsekov občianskych právnych pomerov. Tieto doplnky a odchýlky, zaradené do druhej časti, sú upravené výlučne podľa povahy predmetu konania, ktorá povaha je poznateľná a zistiteľná, na základe znakov určených materiálnym právom (viď dôvodovú správu).

ZÁKON č. 141/1950 Zb. OBČIANSKY ZÁKONNÍK

(právná norma, jej kontextualizácia,
zásadné novelizácie, súdna prax)

Základné informácie o právnej norme – Občiansky zákonník č. 141/1950 Zb.:

- účinnosť nadobudol 1. januára 1951,
- zrušil prechádzajúcu právnu úpravu (na Slovensku v dôsledku neúspešných snáh o kodifikáciu občianskeho práva to boli: čiastkové zákony, obyčajové právo a s ním spojená súdna prax, kuriálne decízie a iné pramene práva, v českých krajinách prevzatý pôvodom rakúsky občiansky zákonník – ABGB) a unifikoval dovtedy rozdielne občianske právo,
- platil do 31. marca 1964, nahradil ho Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb.,
- predstavoval kódex „strednej cesty“, v ktorom je zrejмый vplyv sovietskeho práva, ale aj prvkov predchádzajúceho právneho vývoja a myslenia (osobitne v terminológii, ktorá sa následne zmenila rekodifikáciou v 60. rokoch 20. storočia),
- základnou črtou bolo zjednodušenie občianskeho práva a jeho prístupnosť a zrozumiteľnosť bežnému občanovi,¹⁹⁹
- východiskom pomerne zásadnej zmeny občianskeho práva sa stali ustanovenia Ústavy 9. mája v nadväznosti na procesy znárodnenia, premenu vlastníctva pôdy („*pôda patrí tomu, kto na nej pracuje*“), proces postupného obmedzovania súkromného vlastníctva, východiskom sa teda stalo striktné

¹⁹⁹ Ako ukážku nového ideového smeru v tvorbe práva príznačného pre ľudovodemokratické obdobie možno predstaviť zdôvodnenie jednoduchosti a zrozumiteľnosti jeho ustanovení: „*Na rozdiel od starého občianskeho zákoníka používa se srozumitelné, jasné dikce, aby nový občianský zákoník byl přístupný všem a přispěl ke zvýšení ideové úrovně nejširších mas pracujících. Zárukou splnění tohoto úkolu je skutečnost, že na kodifikačních pracích na osnově byla zaručena účinná účast i neprávniku a zejména v široké míře zástupců pracujících. Tím bylo docíleno toho, že k odborným zkušenostem právníků přistoupila též životní zkušenost a právní citění dělníků, kteří podstatnou měrou ovlivnili práce na kodifikaci občianskeho práva a účinně přispěli k zajištění požadavku srozumitelnosti občianskeho zákoníka.*“ In: *Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občianský zákonník ze dne 1950. [22. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm

- odmietnutie predchádzajúceho štátneho zriadenia a jeho ideovej paradigmy,²⁰⁰
- tvorbu zákonníka ovplyvnili aj sovietske vzory (ústava z roku 1936²⁰¹ a koncepcia ruského občianskeho zákonníka z roku 1922²⁰²),
 - v občianskom práve pozorujeme nárast počtu kogentných ustanovení (a len malá časť úpravy si zachovala dispozitívny charakter, ktorý by umožnil občanovi prejavit' svoju vôľu v občianskoprávných vzťahoch²⁰³), uplatňuje sa štátny dirigizmus,²⁰⁴
 - viaceré ustanovenia mali mať pružný, t. j. ľahšie prispôsobiteľný charakter,²⁰⁵

²⁰⁰ „V ľudovej demokratickej spoločnosti, ktorá je povolána také k tomu, aby odstranila nesmiřitelný rozpor medzi spoločenskými výrobnými pomery a individuálnu povahou kapitalistického prisvojovani výrobní, je nutno od základů rozbít buržoasní koncepci občanského práva. Výrobní pomery prodělávají revoluční vývojovou přeměnu, během níž při nevidaném rozvoji výrobních sil nastává revoluční přechod z dosavadních vlastnických vztahů charakterisovaných kapitalistickým prisvojováním, do nových socialistických výrobních a vlastnických vztahů a tím i ke kolektivnímu způsobu prisvojování.“ In: Důvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občianský zákonník ze dne 1950. [20. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_08.htm

²⁰¹ Důvodová správa k Občianskemu zákonníku priamo poukázala na sovietsky vzor: „Vodítkem v první řadě jsou nám tedy hlavní zásady sovětského občanského práva, jak jsou vyjádřeny ve Stalinské ústavě. Jsou to tyto zásady: 1. socialistická hospodářská soustava a socialistické vlastnictví výrobních prostředků (ve dvou formách, jako vlastnictví státní a vlastnictví kolchozně-družstevní) jako ekonomický základ státu (čl. 4 až 7 stalinské ústavy); 2. právo osobního vlastnictví (čl. 7 a 10), odvozené od vlastnictví socialistického; osobní vlastnictví nestojí proti socialistické hospodářské soustavě jako panující formě hospodářství, nýbrž je s ní úzce spojeno a vyplývá z ní; 3. drobné soukromé hospodářství individuálních rolníků a domácích malovýrobců (postupně mizející forma hospodářství), založené na osobní práci a vylučující vykořisťování cizí práce (čl. 9); 4. určování a řízení hospodářského života státním národohospodářským plánem za účelem rozmnožení společenského bohatství, ustavičného zvyšování hmotné a kulturní úrovně pracujícího lidu, upevnění nezávislosti státu a zesílení jeho schopnosti k obraně (čl. 11).“ In: Důvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občianský zákonník ze dne 1950. [20. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_08.htm

²⁰² KUKLÍK, J. a kol. 2011. *Dejiny československého práva 1945 – 1989*, s. 342.

²⁰³ VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právní dejiny*. 2 prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2013, s. 124.

²⁰⁴ KUKLÍK, J. a kol. *Dejiny československého práva 1945 – 1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 336 – 337.

²⁰⁵ „Proto také byla volena pružná, rámcová ustanovení, která nebudou dalšímu vývoji na překážku, a systém někdy příliš kasuistických ustanovení starého občanského zákonníka nahrazen pružnými generálními klausulemi (na př. generálním zmocněním soudu zmírňovat rozsah ná-

- občianske právo stratilo charakter súkromnoprávneho odvetvia (členenie práva na právo verejné a súkromné ľudovodemokratický a následne socialistický právny poriadok neuznával) a nadobúdalo triedny charakter a ideologické poslanie,
- občianske právo bolo ponímané úzko ako majetkové právo,²⁰⁶
- postupne sa prijímali viaceré čiastkové vykonávacie predpisy,²⁰⁷ najmä vo vzťahu k užívaniu, správe a hospodáreniu s bytmi (zákony č. 110 a 111/1950 Zb., zákon 67/1956 Zb.),
- bol výsledkom procesu právnickej dvojročnice, ktorá otvorila cestu reflexie nového ľudovodemokratického režimu,²⁰⁸ v podstate cestu deformovania práva a jeho noriem.

Základná štruktúra zákona:

1. časť Úvodné ustanovenia

2. časť Všeobecné ustanovenia

1. hlava Osoby
2. hlava Veci a práva
3. hlava Právne úkony
4. hlava Zastúpenie a plnomocenstvo

hrady škody, generálním zmocněním orgánů plánování zasahovat do závazkových poměrů). “ Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občanský zákonník ze dne 1950. [22. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm

²⁰⁶ „Z celé systematiky nového občanského zákoníka, tak jak vyplývá z analýzy současné vývojové etapy a z tendence dalšího vývoje, plyne, že nový občanský zákoník bude upravovat majetkově-právní vztahy občanů. Proto bylo z něho po vzoru zákonodárství SSSR vyloučeno nové právo rodinné, které upravuje vztahy člověka i společnosti k manželství a k rodině. Také pracovní právo nebylo do osnovy pojata, neboť nelze převzít buržoasní koncepci, nazírající na pracovní sílu jako na zboží. Naproti tomu nebylo třeba kodifikovat zvláštní právo obchodní, které bylo právem privilegovaných vrstev kapitalistického státu a které nemá proto jako takové vůbec místa v naší společnosti. Ty instituty obchodního práva, které odpovídají současným společenským vztahům výrobním a směnným, byly do osnovy přejaty, ovšem se změněným třídním obsahem. Stalo se tak v zájmu pružnějšího a plynulejšího oběhu statků. Jde tu zejména o ustanovení o podnikové plné moci, o smlouvě zasilatelské a nákladní, o nekalé soutěži a o základní ustanovení o cenných papírech.“ Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občanský zákonník ze dne 1950. [22. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm

²⁰⁷ VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 572.

²⁰⁸ Na čele kodifikačnej komisie pre vypracovanie Občianskeho zákonníka v období právnickej dvojročnice stál Viktor Knapp.

5. hlava Počítanie času

6. hlava Premlčanie

3. časť Vecné práva

7. hlava Vlastnícke právo

8. hlava Vlastníctvo k stavbe a právo stavby

9. hlava Vecné bremená

10. hlava Záložné a zádržné právo

4. časť Záväzkové právo

11. hlava Vznik a obsah záväzkov

12. hlava Zmeny v obsahu záväzkov

13. hlava Zmena v osobe veriteľa alebo dlžníka

14. hlava Zabezpečenie záväzkov

15. hlava Zánik záväzkov

16. hlava Záväzky na náhradu škody

17. hlava Záväzky z bezdôvodného obohatenia

18. hlava Kúpna a zámenná zmluva

19. hlava Darovacia zmluva

20. hlava Nájomná zmluva

21. hlava Vypožičanie

22. hlava Pôžička

23. hlava Zmluva o úschove

24. hlava Príkazná zmluva

25. hlava Konanie bez príkazu

26. hlava Zmluva o dielo

27. hlava Zasielateľská zmluva

28. hlava Dopravná zmluva

29. hlava Sprostredkovateľská zmluva

30. hlava Zmluva o združení

31. hlava Zmluva o dôchodok

32. hlava Stávka a hra

33. hlava Verejné prisľúbenie

5. časť Dedičské právo

34. hlava Dedičstvo

35. hlava dedenie zo zákona

36. hlava Dedenie zo závetu

37. hlava Zabezpečenie dedičstva, ochrana dedičov a potvrdenie dedičstva

6. časť Prechodné a záverečné ustanovenia

Charakteristika zákona z obsahového hľadiska:

Občiansky zákonník z roku 1950 bol výsledkom snahy o premenu občianske-

ho práva – vychádzal z užšej koncepcie chápania občianskeho práva ako čisto majetkového práva, a preto zo svojej úpravy vylúčil vzťahy rodinného, družstevného a pracovného práva (upravené v osobitných zákonoch). Zrušil odvetvie obchodného práva, do svojho obsahu na prechodnú dobu zakotvil niektoré jeho inštitúty, následne – od 60. rokov 20. storočia – vzniklo nové odvetvie hospodárskeho práva. Ukončil dualitu občianskeho práva v Československej republike. Z obsahového hľadiska došlo k presadeniu sovielizácie občianskeho práva, odmietnutiu pozície občianskeho práva ako základu súkromného práva (členenie práva na právo verejné a súkromné bolo ideologicky odmietnuté aj s napojením na presadzovanú tézu prednosti záujmov celku (spoločnosti) pred záujmami jednotlivca).

Občiansky zákonník z roku 1950 sa členil na 6 hlavných častí (úvodné ustanovenia; všeobecné ustanovenia (v ich rámci aj osoby); nasledovala úprava vecného, záväzkového a dedičského práva a záverečné ustanovenia).

Zásadná zmena sa týkala úpravy **vecného práva**, v rámci ktorého sa podstatným spôsobom zmenilo chápanie inštitútu vlastníctva.²⁰⁹ Nový zákonník striktne odmietol liberalistický, na rímskoprávných základoch ukotvený jednotný koncept inštitútu vlastníctva²¹⁰ a nadväzujúc na Ústavu 9. mája hierarchizoval vlastníctvo²¹¹ na:

²⁰⁹ „Vlastnictví se stává společenským, stává se výrobním vztahem lidí, který je dán novou hospodářskou a společenskou strukturou na podkladě socialistickém.“ In: *Důvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občianský zákonník ze dne 1950. [20. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_08.htm

²¹⁰ „Buržoasní pojetí vlastnictví jako vlastnictví soukromého, ‚jediného‘ a ‚universálního‘, je rozbit a vytváří se konkrétní pojem vlastnictví jako práva jednotlivce anebo kolektivu používat výrobních prostředků a výrobků svou mocí a ve svém zájmu na základě soustavy třídních poměrů, existujících v dané společenské soustavě a v souladu s touto soustavou. Typ a forma tohoto vlastnictví jsou různé podle obsahu práva vlastnického, podle jeho subjektu a předmětu. Především rozhoduje vztah pracujícího člověka k výrobním prostředkům, v čí rukou jsou výrobní prostředky, neboť na formě výroby je přímo závislá i forma vlastnictví. V lidově demokratickém státě mohou být výrobní prostředky zásadně jen ve vlastnictví socialistickém, t. j. mohou být jen majetkem národním nebo majetkem lidových družstev. Soukromé vlastnictví k výrobním prostředkům je v hospodářské soustavě lidové demokracie slučitelné s vůlí pracujícího lidu jen v drobném podnikání, které je založeno na osobní práci a které není podkladem vykořisťování.“ In: *Důvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občianský zákonník ze dne 1950. [20. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_08.htm

²¹¹ Zakládá sa tak nerovnosť subjektov vlastníctva. KLUKNAVSKÁ, A. Občiansky zákonník z roku 1950 a úprava vlastníctva. In: ŠVECOVÁ, A. – LANCZOVÁ, I. eds. *Právno-historické trendy*

- privilegované a najvyššiu ochranu požívajúce vlastníctvo socialistické²¹² (označované za „nedotknuteľný zdroj bohatstva a sily republiky a blahobytu pracujúceho ľudu“ – § 100 Občianskeho zákonníka). Vyskytovalo sa vo forme štátneho vlastníctva alebo vo forme družstevného vlastníctva (§ 101 Občianskeho zákonníka). Národný majetok²¹³ mohol byť výlučne v štátnom socialistickom vlastníctve a štát ho zveril národným, komunálnym podnikom²¹⁴ alebo iným socialistickým právnickým osobám (osobitne ľudovým družstvám).
- osobné vlastníctvo²¹⁵ (v osobnom vlastníctve boli najmä predmety domácej a osobnej spotreby, rodinné domčeky a úspory nadobudnuté prácou (osobný majetok). Osobný majetok bol vyhlásený za nedotknuteľný (§ 105 Občianskeho zákonníka),
- súkromné vlastníctvo – malo sa spravovať ustanoveniami danými pre vlastnícke právo, pokiaľ z nich nevyplývalo, že mali platiť len pre socialistické

a výhlady V. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, s. 82. [online]. [cit. 21.10.2023]. Dostupné na internete: <https://www.truni.sk/sites/default/files/uk/f000101.pdf>

²¹² „Na rozdiel od názoru ovládajúceho buržoasní právní theorii, podle něhož je vlastnictví poměrem subjektu k věci, ve skutečnosti však panstvím člověka nad člověkem, rází si vítěznou cestu nový typ vlastnictví; vlastnictví socialistické, vytvořené zejména znárodněním a plánovaným hospodářstvím. ... **Socialistické vlastníctví se stává základem a páteří nového občanského práva, jehož těžiško se přesunuje na pole práva věcného.**“ Socialistické vlastníctvo požívalo zvýšenú ochranu oproti iným typom vlastníctva a stanovila sa jeho nescudziteľnosť do súkromného vlastníctva. In: *Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákoník*. Citované podľa: Digitálna knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občanský zákoník ze dne 1950. [20. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_08.htm

²¹³ Národný majetok a jeho rozsah bol vymedzený v § 147 a 148 Ústavy 9. mája. Národným majetkom boli: hospodárske hodnoty znárodnené podľa osobitných predpisov a akýkoľvek verejný majetok slúžiaci všeobecnému prospechu. Národným majetkom mohli byť aj: nerastné bohatstvo a jeho ťažba; zdroje energie a energetické podniky; bane a hutí; prírodné liečivé zdroje; výroba predmetov slúžiacia pre zdravie ľudu; podniky, ktoré mali aspoň 50 zamestnancov alebo osôb v nich činných (ak nešlo o podniky ľudových družstiev); banky a poisťovne; železnice a pravidelná cestná a letecká doprava; pošta, verejný telegraf a telefón; rozhlas, televízia a film.

²¹⁴ Národné a komunálne podniky mali iba operatívnu správu národného majetku. Zverenie operatívnej správy bolo uskutočnené administratívnym aktom.

²¹⁵ „Osobní vlastnictví se uskutečňuje za bezpodmínečného sladění osobních zájmů se zájmy společnosti; je proto třeba brát zároveň zřetel i na práva zaručená občanu i na jeho závazky vůči socialistické společnosti.“ In: *Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákoník*. Citované podľa: Digitálna knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občanský zákoník ze dne 1950. [20. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_08.htm

alebo osobné vlastníctvo (§ 105 Občianskeho zákonníka). Súkromné hospodárstvo malo byť založené na vlastnej práci zbavenej vykorisťovania,²¹⁶ čím sa malo „očistiť“ od svojho buržoázneho chápania.²¹⁷ Teória v rámci súkromného vlastníctva vymedzila jeho dve formy – vlastníctvo drobných výrobcov, ktoré sa (zatiaľ) tolerovalo a kapitalistické vlastníctvo (predovšetkým podnikateľov, dedinských boháčov, tzv. kulakov), ktoré sa malo likvidovať.²¹⁸

Občiansky zákonník definoval právo stavby (§ 155 – 165) zrušením rímskoprávnej zásady *superficies solo cedit* s odôvodnením odstránenia obmedzení, s ktorými by sa stretávalo hospodárenie jednotných ľudových družstiev a premena ekonomiky štátu. Stavba tak prestala byť súčasťou vlastníctva pozemku.²¹⁹ Odstránila sa dvojfázovosť nadobúdania vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam. Vlastníctvo sa prevádzalo zmluvou, pričom zápis do katastra mal len deklaratórny význam.

Záväzkové právo nastúpilo obdobne na cestu výraznej deformácie jeho ustanovení v súvisе s prechodom na centrálnе riadené plánovité hospodárstvo, opustenie princípu autonómie vôle podriadením záujmu jednotlivca kolektivistickému princípu (záujmom plnenia úloh vyplývajúcich z jednotného hospodárskeho plánu).²²⁰ Záväzkové právo sa tak zbavilo rímskoprávných koreňov s kľúčovou pozíciou zmluvnej slobody a autonómie v rámci zmluvných vzťahov a nastúpilo na cestu podradenia sa štátnemu dirigizmu, čo možno demonštrovať na vzniku,

²¹⁶ Korešpondovalo to so zásadou „pôda patrí tým, ktorí na nej pracujú“ vyjadrenou aj v § 110 Občianskeho zákonníka.

²¹⁷ KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj československého práva 1945 – 1989*. Praha: Linde, 2009, s. 531.

²¹⁸ KNAPP, V. *Hlavní zásady československého socialistického občanského práva*. Praha: SNPL, 1958, s. 26.

²¹⁹ § 155 Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb.: *Vlastníkom stavby môže byť osoba rozdielna od vlastníka pozemku*.

²²⁰ „Proto osnova předepisuje v prvé řadě jako vykládací pravidlo pro projev vůle, významné pro splnění plánu, soulad s úkoly tohoto plánu. Tím opouští dřívější individualistické pojetí, podle něhož se přihlíželo k úmyslu stran a k pravidlům ‚pochvého obchodního styku‘ a razi pojetí kolektivistické, nevycházející z ‚vrozených práv‘ jednotlivce a podřizující výklad projevu vůle stran společenským a především pak hospodářským úkolům daným jednotným hospodářským plánem. Tím se mění od základu způsob výkladu smluvní vůle. Soudům vykonávajícím kontrolu nad právním stykem občanu je tím dán nástroj mravní výchovy socialistického občana. Tento musí v běžném denním hospodářském styku dbát zásad nevykořisťovatelského a spravedlivého socialistického soužití.“ In: *Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občanský zákonník ze dne 1950. [22. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm

zmene a aj zániku záväzkov. Ľudovodemokratický štát tak zasiahol do zmluvnej voľnosti v záujme plnenia úloh jednotného hospodárskeho plánu (k vzniku,²²¹ zmene²²² a zániku²²³ záväzkov dochádzalo aj na základe administratívneho zásahu štátu) a vytvoril podmienky pre vznik nového typu hospodárskych zmlúv (§ 212 Záväzky z vykonávania jednotného hospodárskeho plánu²²⁴). Dôvodová správa konštatuje, že „*princip verejného zájmu zde prolamuje zásadu staré smluvní volnosti a podržuje smluvní jednání hledisku úspěšného plnění plánu*“.²²⁵ Občiansky zákonník z roku 1950 ešte ponechal jednotlivé zmluvné typy avšak s výraznými zásahmi – vyčlenil osobitnú kategóriu privilegovaných hospodárskych zmlúv (nevyhnutnosť aj v dôsledku zrušenia obchodného práva²²⁶) a dochádza k postupnej významovej degradácii tých klasických zmluvných typov, ktoré ponechal.²²⁷

Na čo teda malo slúžiť záväzkové právo? Odpoveď ponúkla dôvodová správa: „*Takto slouží instituty závazkového práva jako pohotovité prostředky nejen pro plnění plánu, ale i pro přizpůsobení změněným hospodářským potřebám Nové právo závazkové nechce v žádném případě zachovat instituce kapitalistického řádu, nýbrž snaží se správně vyjádřit zásady ekvivalentního směnného hospodářství tak, aby bylo zajištěno vše, čeho bylo na naší cestě k socialismu dosaženo, a aby byl zároveň podporován další vývoj k socialismu. Tohoto cíle chce*

²²¹ § 211 Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb.: „*Závazky vznikajú z vykonávania jednotného hospodárskeho plánu, z právnych úkonov, najmä zo smlúv, ďalej zo spôsobenia škody, z bezdôvodného obohatenia a z iných v zákone uvedených skutočností.*“

²²² § 251 Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb.: „*Ak to vyžadujú potreby hospodárskeho plánovania, môžu orgány na to príslušné zmeniť záväzky z právnych pomerov dôležitých pre splnenie jednotného hospodárskeho plánu.*“

²²³ § 298 Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb.: „*Ak to vyžadujú potreby hospodárskeho plánovania, môžu orgány na to príslušné zrušiť záväzky z právnych pomerov dôležitých pre splnenie jednotného hospodárskeho plánu.*“

²²⁴ § 212 Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb.: „*(1) Vykonávanie jednotného hospodárskeho plánu sa zabezpečuje smluvami osobitne prispôbenými potrebám hospodárskeho plánovania (hospodárskymi smluvami). Podľa potrieb hospodárskeho plánovania môžu orgány na to príslušné uložiť určitý záväzok. (2) Právne pomery takto vzniknuté spravujú sa týmto zákonom, pokiaľ nie je ustanovené inak.*“

²²⁵ Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník. Citované podľa: Digitálna knižnica. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občianský zákonník ze dne 1950. [22. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm

²²⁶ Do Občianskeho zákonníka sa dostala časť obchodného práva (prokúra, nekalá súťaž, nákladná zmluva).

²²⁷ BĚLOVSKÝ, P. Občianske právo. In: BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 434.

*dosáhnout ochranou a preferenci socialistického podnikání, zajištěním a podporou plánovaného hospodářství, uplatňováním třídního hlediska (srov. ustanovení o zmírňovacím právu soudcovském), odstraňováním vykořisťování člověka člověkem a zatlačováním obohacování se na úkor druhého. Závazkové právo slouží ovšem především úkolům jednotného hospodářského plánu a je vybudováno na principu přísné ekvity stran.*²²⁸

Aj v **dedičskom práve** došlo k zásadnej zmene označovanej ako „prispôsobenie dedičského práva novým pomerom“, čo znamenalo, že dedičské právo malo opustiť svoje väzby k vecnému právu (v dôsledku zásadnej premeny chápania zmyslu a poslania vlastníctva v spoločnosti budujúcej socializmus) a bližšie sa naviazať na právo rodinné. Dôsledkom tejto premeny bol dôraz na dedenie zo zákona oproti kritizovanému dedeniu zo závetu.²²⁹ Dedičstvo sa nadobúdalo smrťou poručiteľa. V zmysle § 512 sa dedilo zo zákona, zo závetu alebo z oboch týchto dôvodov. Jedinou formou právneho úkonu mortis causa zostal závet. Inštitúcia odkazu – dovtedy úplne bežná a uplatňovaná – bola zásadne obmedzená na drobné odkazy hnutel'ných vecí.

²²⁸ *Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občianský zákonník ze dne 1950. [22. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm*

²²⁹ *„Všechny historické epochy charakterisují právo dědické jako právo věcné zvláštního druhu a ve vykořisťovatelských formacích se v něm obrázela neomezenost soukromého vlastnictví vládnoucí třídy. ... V kapitalistickém řádu ztratilo dědické právo úplně svou dřívější rodovou vázanost a rozšiřuje disposiční svobodu soukromého vlastníka i za hranice jeho fyzického života. Zcela jinak je tomu ve společnosti, nastoupivší cestu k socialismu, kdy nová hospodářská struktura vytváří i nové dědické právo. ... Z toho vyplývají pro osnovu pro obor dědického práva tyto důsledky: dědické právo bude mít své místo v novém právním řádu. Ne bude však již nástrojem vykořisťování člověka člověkem, neboť bude funkčně zaměřeno do práva rodinného a nikoli již do práva vlastnického. Dědické právo bude mít, jak již řečeno, určení, aby posilovalo rodinné vztahy, upravujíc majetkové poměry tak, aby nezasahovaly rušivě do vyšších citových vztahů rodiny.“ Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občianský zákonník ze dne 1950. [22. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm*

Výber z (právo)historickej literatúry: BLÁHOVÁ, I. – BLAŽEK, L. – KUKLÍK, J. – ŠOUŠA, J. a kol. *Právnická dvouletka. Rekodifikace právního řádu. Justice a správy v 50. letech 20. století.* Praha: Auditorium, 2014; BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu, Kapitoly z dějin bezpráví.* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. Dostupné aj na: <http://www.komunistickepravo.cz/>; GRONSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II (1945 – 1960).* Praha: Karolinum, 2006; KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989.* Praha: Auditorium, 2011; KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945 – 1989.* Praha: Linde Praha, a. s., 2009; LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A. *Praktikum k dějinám státu a práva na Slovensku III. (1948 – 1989).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019; MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004; NEUMAN, A. *Československý právní řád na cestě k socialismu.* 1. vyd. Praha: Svobodné slovo, 1959; ŠVECOVÁ, A. – GÁBRIŠ, T. *Dějiny státu, správy a soudnictva na Slovensku.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009; VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008; VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny (1918 – 1992).* 2. prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2013.

Znenie normy – zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník vo vyhlásenom znení s doplnením novelizácií a poukazom na súdnu prax

Národné zhromaždenie Československej republiky sa usnieslo na tomto zákone:

PRVÁ ČASŤ ÚVODNÉ USTANOVENIA.

§ 1 Základom občianskych práv je Ústavou zaručený spoločenský poriadok ľudovodemokratickej republiky a jej socialistická výstavba.

§ 2 Občianske práva sú chránené zákonom.

§ 3 Nikto nesmie zneužívať občianske práva na škodu celku.

DRUHÁ ČASŤ VŠEOBECNÉ USTANOVENIA.

PRVÁ HLAVA OSOBY.

Fyzické osoby. Spôsobilosť na práva a povinnosti.

§ 4 Spôsobilosť človeka mať v medziach právneho poriadku práva a povinnosti vzniká narodením a zaniká smrťou.

§ 5 (1) Dieťa, ktoré je počaté, posudzuje sa, pokiaľ ide o jeho práva, ako by sa už bolo narodilo, ak sa potom narodí živé.

(2) Ak sú pochybnosti, či sa dieťa narodilo živé alebo mŕtve, predpokladá sa, že sa narodilo živé.

§ 6 Ak sú pochybnosti, kto z niekoľkých ľudí zomrel skôr, predpokladá sa, že všetci zomreli súčasne.

Vyhlásenie za mŕtveho.

§ 7 (1) Súd môže na návrh prokurátora alebo každého, kto má na tom právny záujem, nezvestného vyhlásiť za mŕtveho, ak uplynulo päť rokov od konca roku, v ktorom podľa poslednej zprávy ešte žil, alebo ak je nezvestným v súvislosti so zvlášť nebezpečnou udalosťou, ak od nej uplynul aspoň rok.

(2) Ak vyhlási súd niekoho za mŕtveho, určí deň, ktorý sa považuje za deň smrti. Ak je nemožné určiť deň, v ktorý nezvestný pravdepodobne zomrel alebo ktorý pravdepodobne neprežil, určí súd za deň smrti posledný deň uvedenej päťročnej alebo ročnej doby.

§ 8 (1) Ak bude za mŕtveho vyhlásený manžel, zaniká jeho manželstvo dňom, keď rozhodnutie o vyhlásení za mŕtveho nadobudlo právoplatnosť. Pri počítaní času, ktorý je rozhodujúci pre zistenie otcovstva, predpokladá sa však, že manželstvo zaniklo dňom, ktorý bol v rozhodnutí o vyhlásení za mŕtveho určený ako deň smrti.

(2) Ak bude vyhlásenie za mŕtveho zrušené, zaniknuté manželstvo sa neobnoví, ak manžel osoby vyhlásenej za mŕtvu medzitým uzavrel nové manželstvo.

Spôsobilosť na právne úkony.

§ 9 Spôsobilosť vlastnými úkonmi nadobúdať práva a zaväzovať sa (svojprávnosť) vzniká v plnom rozsahu dosiahnutím plnoletosti.

§ 10 (1) Plnoletosť sa dosahuje dovŕšením osemnásteho roku.

(2) Maloletý sa stane plnoletým aj uzavretím manželstva; plnoletosť nestratí ani zánikom manželstva, ani tým, že sa manželstvo vyhlási za neplatné.

§ 11 Kto je mladší než šesťročný, je na právne úkony celkom nespôsobilý; za neho koná jeho zákonný zástupca.

§ 12 (1) Kto dovŕšil šiesty rok, je sám spôsobilý len na právne úkony, ktoré sú výlučne na jeho prospech, a na uzavieranie smlúv, pri ktorých sa plní hneď pri ich uzavretí a ktoré sú primerané jeho veku.

(2) Kto dovŕšil pätnásť rok, je sám spôsobilý aj uzavierať pracovné smluvy a nakladať s odmenou za vlastnú prácu.

§ 13 (1) Kto je celkom pozbavený svojprávnosti alebo pre duševnú poruchu nie je vôbec schopný obstaráť si svoje veci sám, je na právne úkony celkom nespôsobilý; za neho koná jeho zákonný zástupca.

(2) Kto je pozbavený svojprávnosti len čiastočne alebo pre duševnú poruchu nie je schopný obstaráť si sám náležite svoje veci, čo do spôsobilosti na právne úkony je rovný tomu, kto dovŕšil pätnásť rok.

§ 14 Pokiaľ ide o právne úkony, na ktoré sú osoby uvedené v predchádzajúcich

ustanoveniach samy spôsobilé, konajú za maloletých mladších než pätnásťročných ich zákonní zástupcovia; maloletí, ktorí dovŕšili pätnásť rok, ako aj tí, ktorí sú pozbavení svojprávnosti len čiastočne, konajú s privolením svojich zákonných zástupcov.

Pozbavenie svojprávnosti.

§ 15 Súd môže celkom pozbaviť svojprávnosti toho, kto je starší než šesťročný a nie je pre duševnú poruchu, ktorá nie je len prechodná, vôbec schopný sám si obstarávať svoje veci.

§ 16 Súd môže čiastočne zbaviť svojprávnosti toho, kto je plnoletý a pre duševnú poruchu, ktorá nie je len prechodná, alebo pre navyknuté nadmierne používanie alkoholických alebo omamných prostriedkov alebo jedov nie je sám schopný obstarávať si svoje veci náležite.

§ 17 Príbuzenstvo, švagrovstvo a osoby blízke.

(1) Stupne príbuzenstva medzi dvoma ľuďmi sa určujú podľa počtu zrodení, ktorými v priamom pokolení jeden pochádza od druhého a v pobočnom pokolení obaja od svojho najbližšieho spoločného predka. V akom pokolení a v ktorom stupni je niekto v príbuzenstve s manželom jedným, v takom pokolení a v tom stupni je sošvagrený s manželom druhým.

(2) Osobami niekomu blízkymi sú jeho manžel, osoby, ktoré sú s ním alebo s jeho manželom príbuzné buď v pokolení priamom alebo v pokolení pobočnom včítane až do bratranca (sesternice), a iné osoby, ktoré s ním žijú v spoločnej domácnosti ako členovia rodiny; príbuzenskému pomeru sa rovná pomer založený osvojením.

Rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave zo 6. marca 1956, č. 8 Co 29/56²³⁰ (č. 120 zbierky) Otázku, zda dvě osoby jsou si blízké ve smyslu § 17 odst. 2 obč. zák., je posuzovat z hlediska obou těchto osob navzájem, a je-li jedna z nich vůči druhé osobou blízkou, pak platí totéž i o druhé. Pro posouzení, zda někdo je osobou blízkou proto, že s onou osobou žije ve společné domácnosti jako člen rodiny, je stav v době, kdy došlo mezi nimi k právnímu úkonu, o němž jde a nikoli doba vynesení rozhodnutí (§ 150 odst. 1 o.s.ř.)

Právnické osoby.²³¹

²³⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1956. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1957, s. 223 – 225.

²³¹ V dôvodovej správe k Občianskemu zákonníku č. 141/1950 Zb. nachádzame ideologické odôvodnenie zvýšenej ochrany právnických osôb a aj isté rozvinutie strogých ustanovení textu zákona: „*Socialistickým právnickým osobám poskytuje osnova veškerou možnou ochranu. Osobami v právním smyslu vůbec (subjekty práv a závazků) jsou jednak osoby fyzické, jednak osoby právnické. Právnickými osobami jsou jen ty organizace, které byly jako právnické osoby*

§ 18 (1) Spôsobilosť na práva a povinnosti môžu mať aj osoby rozdielne od osôb fyzických - osoby právnické.

(2) Pre vznik právnickej osoby, ktorá nebude zriadená priamo zákonom, je potrebné, aby bola zriadená orgánom na to príslušným alebo s jeho privolením.

§ 19 (1) Právnické osoby majú svoj vlastný názov.

(2) Ich právne pomery sú upravené právnymi predpismi alebo stanovami, ktoré tiež určujú, kto koná v mene právnickej osoby.

§ 20 Pokiaľ má právnická osoba členov, nezodpovedajú členovia za jej záväzky, okrem ak osobitné predpisy ustanovujú inak.

§ 21 Socialistickým právnickým osobám, najmä dobrovoľným organizáciám, vytváraným ľuďom a národným alebo komunálnym podnikom patrí osobitná ochrana.

Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave z 2. októbra 1951, č. 11 Ok 138/51²³² (č. 61 zbierky)

Pokiaľ má dlžník okrem pohľadávky proti národnému podniku z titulu prevzatia zariadenia podniku aj iný dostatočný majetok, má vymáhajúci veriteľ hľadať uspokojenie v prvom rade z tohto iného majetku.

zřízeny zákonem anebo které jako takové zřídil nebo schválil orgán státní k tomu příslušný. Jinak nevzniká právnická osoba, i kdyby zde osobní nebo majetkový podklad byl, a takový kolektiv nemá způsobilost nabývat práv a zavazovat se. Právní osobnost se přiznává jen takovému kolektivu, který svým složením, účelem a funkcí poskytuje všechny záruky, že svou společenskou a hospodářskou úlohu bude plnit podle zásad socialistického soužití a v rámci úkolů příkázaných jednotným hospodářským plánem. I u nás v praxi budou podle posledních zkušeností sovětské právní vědy za právnické osoby uznány jen ty, které vykazují tyto znaky: 1. organizační jednotu určenou zákonem, statutem nebo řádem, 2. majetkovou samostatnost, 3. samostatnou majetkovou odpovědnost, 4. vlastní jméno (samostatná účast v občanském styku jako nositel práv a závazků). Zvláště zvýhodněné postavení se přiznává právnickým osobám, u nichž jsou dány znaky, které je charakterisují jako právnické osoby socialistické. Jimi jsou zejména ty, jichž socialistický charakter plyne z politické povahy organizace (ROH, Svaz zemědělců, Svaz mládeže a j.) anebo z jejich povahy hospodářské (národní a komunální podniky). Stát jako organizace vládnoucí třídy musí mít při plnění svých funkcí příslušnou materiální základnu, kterou se věleňuje do soustavy majetkoprávních vztahů jako právnická osoba anebo přenáší tuto funkci na jiné socialistické právnické osoby. Osnova se vyhýbá přesnějšímu vymezení okruhu socialistických právnických osob a ponechává věc praxi. Zásada důsledné a účinné ochrany socialistických právnických osob, zejména pak národních a komunálních podniků, je vyjádřena v jednotlivých ustanoveních osnovy. Preferování socialistických právnických osob se projevuje také v hlavě osmé.“ In: Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní návrh Občianský zákonník ze dne ... 1950. [20. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_08.htm

²³² *Sbirka rozhodnutí československých soudů, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 83 – 85.*

Z odôvodnenia:

Vymáhajúci veriteľ je povinný svoju pohľadávku, ktorú má voči súkromnej osobe (a tobôž dedinskému boháčovi) tak vymáhať, aby socialistickému sektoru zbytočne ba ani predčasne nezapríčinil trovy a vôbec barsakú škodu. Žalobca v súdnej veci takto nekonal. Dôkazom toho je, ak zníženie svojej žaloby na trovy konania sám odôvodňuje tým, že jeho súkromný dlžník (teda nie žalovaný národný podnik ako poddlžník) už medzitým zložil do súdneho depozitu žalobcovu pohľadávku uňho exekúciou vymáhanú. Nijako neospravedlňuje žalobcovu nedbalosť čo do povinnosti šetriť socialistický sektor to, že exekúcia aj proti tomuto sektoru je ináč podľa práva tiež prípustná.

Z komentára redakcie zbierky:

Zo zreteľom na osobitnú ochranu, ktorá patrí podľa § 21 Občianskeho zákonníka socialistickým právnickým osobám, má sa podobne postupovať už pri nariaďovaní exekúcie.

§ 22 Ochrana mena.

Ak je niekto ukrátený vo svojich právach tým, že niekto iný neprávom užíva jeho meno, priezvisko, názov alebo krycie meno, môže sa domáhať, aby bolo od toho upustené.

DRUHÁ HLAVA VECI A PRÁVA.

Veci.

§ 23 Veci v právnom smysle sú ovládateľné hmotné predmety a prírodné sily, ktoré slúžia ľudskej potrebe.

§ 24 Súčasťou veci je všetko, čo k nej podľa jej povahy patrí a nemôže byť oddelené tak, aby sa tým vec alebo jej oddeliteľná časť nepoškodila alebo podstatne neznehodnotila.

§ 25 Súčasťou pozemku je všetko, čo na ňom vzíde. Stavby nie sú súčasťou pozemku.

§ 26 Pozemky a stavby, s výnimkou dočasných stavieb, sú veci nehnuteľné.

§ 27 Príslušenstvo sú vedľajšie veci, ktoré patria vlastníkovi hlavnej veci a sú ním určené na to, aby sa s touto vecou trvalo užívaly.

Práva.

§ 28 (1) Predmetom právneho pomeru môže byť aj právo, pokiaľ to povaha ich oboch pripúšťa; v týchto prípadoch platia primerane ustanovenia o právnych pomeroch, predmetom ktorých sú veci.

(2) Práva k nehnuteľnostiam sa spravujú ustanoveniami o veciach nehnuteľných.

§ 29 Ak má právo k nehnuteľnej veci, zriadené právnym úkonom, byť vecným právom, je potrebné, ak to neplynie už z povahy práva, aby z listiny o jeho zriadení bolo zjavné, že má mať právne následky aj voči tretím osobám; v pochybnostiach sa predpokladá, že pôsobí len medzi stranami.

TRETIA HLAVA PRÁVNE ÚKONY.

Prejav vôle a jeho výklad.

§ 30 Právnym úkonom je najmä aj prejav vôle založiť, zmeniť alebo zrušiť právo alebo povinnosť.

§ 31 (1) Prejav vôle treba vykladať tak, ako to so zreteľom na okolnosti, za ktorých bol urobený, zodpovedá pravidlám socialistického spolužitia.

(2) Ak ide o právny úkon, ktorý má význam pre plnenie jednotného hospodárskeho plánu, prejav vôle treba vyložiť v súlade s úlohami uloženými plánom.

Neplatnosť.

§ 32 Prejav, ktorý urobila osoba nespôsobilá na právny úkon, alebo ktorý nie je srozumiteľný alebo vážny, je neplatný.

§ 33 (1) Prejav vôle, ku ktorému bol niekto druhou stranou pohnutý lesťou alebo bezprávnou vyhrážkou vzbudzujúcou dôvodný strach, je neplatný. To isté platí, ak niektorú zo strán takto pohl k prejavu vôle niekto iný a druhá strana o tom vedela.

(2) Vyhrážka, hoci odôvodnená, je bezprávná, ak sa ňou vynucovalo niečo, čo sa ňou dosiahnuť nesmel.

§ 34 Ak sa má právnym úkonom urobeným naoko zastrieť iný úkon, treba ho posudzovať podľa podstaty zastretého úkonu.

§ 35 (1) Omyl robí právny úkon neplatným, ak sa týka jeho podstaty. Ak sa týka omyl len vedľajšej okolnosti, právny úkon je platný, okrem ak je táto okolnosť podľa prejavenej vôle okolnosťou rozhodujúcou.

(2) Omyl v osobe je podstatný, pokiaľ by sa bez neho právny úkon nebol uskutočnil.

§ 36 (1) Neplatný je právny úkon, ktorý sa prieči zákonu alebo všeobecnému záujmu.

(2) Ak je právny úkon neplatný, pretože sa prieči zákonu alebo dôležitému všeobecnému záujmu, môže súd na návrh prokurátora vysloviť, že to, čo sa plnilo strane, ktorá vedela o neplatnosti, prepadá v prospech štátu.

Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 28. mája 1952, č. 20 Ok 154/52²³³ (č. 3 zbierky)
Dohoda, podle níž vedoucí komunálního hostinského podniku, který poskytováním úvěru podporoval dlužníka v nadměrném pití na dluh, může požadovat zaplacení útraty z důvodu půjčky, odporuje pravidlům socialistického soužití a přičí se obecnému zájmu a je proto neplatná.

Z odôvodnenia:

Sám žalobce potvrdil, že žalovaný, který byl jeho denním hostem, hodně pil a býval opilý. Svědci potvrdili, že žalovaný mnoho pil a to většinou na dluh. Skutečnost, že žalovaný přišel

²³³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 4 – 5.

podnapilý i k soudnímu jednání, dokresluje jasně celý děj a obraz žalovaného. Je to člověk navyklý alkoholu, který téměř denně utrácel svůj výdělek v hostincích. Žalobce, dříve samostatný hostinský, dnes vedoucí komunálního podniku ale přece jen hmotně zainteresovaný na tom, aby docílil většího obrátu, žalovaného v jeho jednání podporoval. Vedl komunální podnik tak, jak to bývalo dříve častým zjevem u soukromých podnikatelů – hostinských, kterým záleželo jen na zisku a kteří se neohlíželi ani na poměry hostů, ani na poměry jejich rodin. Tento smutný úkaz z doby kapitalismu nemá a nesmí mít místo v nové socialistické společnosti. Komunální pohostinství má sloužit a slouží zcela jiným způsobem a má jiný účel, než dosáhnout zisk za každou cenu. Využívá ovšem metody ani v tomto oboru nemají místa a nesmí se vyskytovat ani v té formě, jakou zvolil žalobce, který sice odebrané zboží komunálnímu podniku zaplatil, sám ale požaduje zaplacení na žalovaném uváděje jako důvod svého nároku půjčku; ani to však nepostačí k tomu, aby žalobě mohlo být vyhověno. Žalobce neměl a nesměl žalovaného podporovat v jeho návyku povolováním úvěru, nýbrž jeho povinností a nepochybně i v intencích komunálního pohostinství bylo, aby žalovanému pití na dluh odepřel, neboť poskytováním úvěru ho jenom podporoval v utrácení peněz a nemírném pití. Za tohoto stavu věci nemůže soud uznat právní poměr mezi žalobcem a žalovaným, který žalobce označuje za půjčku, za právní poměr platný, neboť se přiči obecnému zájmu (§ 36 obč. zák.) a odporuje pravidlům socialistického soužití (§ 31 obč. zák.). Soud tím nechrání jen žalovaného, který si ostatně pro způsob svého života zvláštní ochrany nezasluhuje; jde o to, aby bylo zabráněno nežádoucím zjevům v komunálním pohostinství, které by je mohly zdiskreditovat a aby byl chráněn zájem státu, zájem pracujícího lidu, jehož budovatelské úsilí nesmí být podlamováno alkoholem a aby žalobce a ti, kteří by si počínali podobně, byli vychováváni k řádnému plnění občanských povinností (§ 1 obč. soudního řádu).

§ 37 Neplatný je aj právny úkon urobený v tiesni za nápadne nevýhodných podmienok.

§ 38 Ak zákon neustanovuje ináč, na platnosť právneho úkonu nie je potrebné, aby bol urobený v osobitnej forme, a vôľu možno prejaviteľ nielen výslovne, ale aj inak, ak vzhľadom na okolnosti o prejavenej vôli niet pochybnosti.

§ 39 Formu úradnej zápisnice vyžadujú písomné právne úkony, pri ktorých osobne konajú slepí alebo hluchí, ktorí nemôžu čítať, alebo nemí, ktorí nemôžu písať.

§ 40 (1) Písomná forma je potrebná pri právnych úkonoch o právach k nehnuteľnostiam, okrem ak ide o nájom rodinného domčeka alebo inej podobnej stavby alebo len časti budovy. To isté platí pri majetkových právnych úkonoch medzi manželmi, pokiaľ nejde len o obvyklé darovania primerané ich zárobkovým a majetkovým pomerom. Písomná forma je ďalej potrebná pri právnych úkonoch, pre ktoré zákon osobitne predpisuje písomnú formu.

(2) Z listiny o právnom úkone, ktorým sa zriaďuje vecné právo k nehnuteľnosti, má byť aj zrejmé, kedy právo vznikne; obdobne platí pre listiny o zmene, prevode alebo zániku takého práva.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo 17. novembra 1955, č. Cz 330/55²³⁴ (č. 26 zbierky)
Prejav, ktorým sa dáva zmocnenie na právne úkony o právach k nehnuteľnostiam, musí byť urobený práve tak, ako právne úkony samy (§ 40 obč. zák.), v písomnej forme.
Nedostatok v predpísanej písomnej forme nemožno nahradzovať neformálnym, poprípade konkludentným prejavom vôle.

§ 41 (1) Právny úkon, pre ktorý zákon alebo dohoda strán vyžadujú písomnú formu, pôsobí od podpisu strán; podpisy nemusia byť na tej istej listine. Podpis toho, kto nevie alebo nemôže písať, nahradí potvrdenie dvoch svedkov o jeho súhlase na listine samej.

(2) Napodobnenie podpisu mechanickými prostriedkami postačuje len tam, kde je to obvyklé.

§ 42 Ak sa strany dohodnú na určitej forme právneho úkonu, predpokladá sa, že nechcú byť viazané pred splnením tejto formy.

§ 43 Právny úkon, predmetom ktorého je plnenie nemožné, je neplatný.

§ 44 Ak dôvod neplatnosti postihuje len časť právneho úkonu, nie je tým dotknutá platnosť zvyšujúcej časti, okrem ak z povahy alebo z obsahu právneho úkonu alebo z okolností, za ktorých k nemu došlo, je zrejmé, že sa jedna časť nemá oddeľovať od druhej.

§ 45 Kto zaviniť neplatnosť právneho úkonu, je povinný nahradiť škodu, ktorú niekto utrpel, pretože dôveroval v platnosť právneho úkonu.

Odporovateľnosť.

§ 46 Veriteľ sa môže domáhať, aby súd vyhlásil, že dlžníkove právne úkony, pokiaľ ukracujú uspokojenie veriteľovej vymáhateľnej pohľadávky, nemajú voči nemu právne následky. Právo odporovať má veriteľ aj vtedy, ak je nárok proti dlžníkovi z jeho odporovateľného úkonu už vymáhateľný, alebo ak už bol uspokojený.

...

§ 50 Odpor sa uplatňuje proti tomu, kto mal z odporovateľného právneho úkonu dlžníka prospech.

...

Podmienky.

§ 53 (1) Vznik, zmenu alebo zrušenie práva alebo povinnosti možno v právnom úkone urobiť závislými od splnenia podmienky.

(2) Podmienka je odkladacia, ak od jej splnenia závisí, či nastanú právne násled-

²³⁴ *Sbirka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1956. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1957, s. 51 – 53.

ky úkonu. Podmienka je rozväzovacia, ak od jej splnenia závisí, či následky už nastalé zaniknú.

...

ŠTVRTÁ HLAVA ZASTÚPENIE A PLNOMOCENSTVO.

Zastúpenie.

§ 56 Oprávnenie niekoho zastupovať zakladá sa na zákone, na úradnom výroku alebo na zmocnení.

§ 57 Ak koná zástupca v mene zastúpeného v medziach oprávnenia, vzniknú tým práva alebo povinnosti priamo zastúpenému. Osobitné pokyny dané zástupcovi nemajú vplyv na práva a povinnosti iných osôb, ak im neboli známe.

§ 58 Ak zástupca prekročí medze oprávnenia, zastúpený je viazaný, len pokiaľ také prekročenie schváli. To isté platí, ak niekto koná v mene iného, hoci vôbec nie je oprávnený ho zastupovať.

§ 59 Zástupca má konať spravidla osobne; ale ak je oprávnený, aby si sám ustanovil zástupcu, postihujú zastúpeného právne následky úkonu takého ďalšieho zástupcu rovnako, ako keby konal jeho priamy zástupca.

Opatrovanstvo.

§ 60 Opatrovníka ustanoví súd tomu, kto ho potrebuje, aby jeho věci mohli byť spravované alebo aby jeho práva mohli byť hájené.

§ 61 (1) Opatrovníka treba ustanoviť osobám pozbaveným svojprávnosti (§§ 15, 16).

(2) Osobám neprítomným, osobám, ktoré sú zúčastnené na určitom právnom pomere, ale nie sú známe, deťom, ktoré sú počaté, ale ešte nie sú zrodené, ako aj osobám, o ktorých je začaté konanie o pozbavenie svojprávnosti alebo ktoré boli so súhlasom súdu prijaté do psychiatrickej liečebne, treba ustanoviť opatrovníka, ak je to potrebné na ochranu ich práv.

....

Plnomocenstvo.

§ 66 (1) Plnomocenstvo možno udeliť písomne alebo iným spôsobom, ktorým možno prejať vôľu.

(2) Osobitné plnomocenstvo pre jednotlivý právny úkon alebo pre druh právnych úkonov je potrebné, len ak je tak výslovne ustanovené.

...

Plnomocenstvá pri prevádzaní podniku:

1. prokúra.

§ 73 (1) Udelenie prokúry zmocňuje na všetky úkony, ktoré prichádzajú pri prevádzke akejkoľvek podnikovej činnosti, i keď ináč je na ne potrebné osobitné plnomocenstvo.

(2) V prokúre nie je zahrnuté oprávnenie scudzovať a zaťažovať nehnuteľnosti, ani oprávnenie ustanovovať a odvolávať prokuristu.

- § 74 (1) Prokúru môžu udeliť len podniky zapísané v podnikovom registri.
(2) Prokúru možno udeliť len písomne; výslovne sa musí uviesť, že ide o prokúru.

...

2. Podnikové plnomocenstvo.

- (1) Kto bol poverený vedením podniku (závodu), je zmocnený robiť všetko, čo si prevádzanie podniku toho druhu vyžaduje a čo je s tým zpravidla spojené.
(2) Kto bol poverený vykonávať pri prevádzke podniku určité úlohy, je zmocnený na všetky úkony, ku ktorým pritom obvykle dochádza.

§ 81 Zákaz súťaže.

Ani prokurista ani iný podnikový zmocnenec nesmie bez súhlasu podniku robiť na svoj alebo cudzí účet úkony, spadajúce do odboru podniku. Ak sa tak stane, môže sa podnik domáhať náhrady škody tým spôsobenej, a ak ide o úkon urobený na účet zmocnenca, môže sa domáhať, aby úkon bol vyhlásený za úkon urobený na účet podniku, a ak ide o úkon na cudzí účet, aby mu bol postúpený nárok na odmenu alebo aby mu už daná odmena bola vydaná.

PIATA HLAVA POČÍTANIE ČASU.

§ 82 (1) Lehota určená podľa dní začína bežať dňom, ktorý nasleduje po udalosti, ktorá je rozhodujúca pre jej začiatok.

(2) Koniec lehoty určenej podľa týždňov, mesiacov alebo rokov pripadá na deň, ktorý sa pomenovaním alebo číslom shoduje s dňom, na ktorý pripadá udalosť, od ktorej sa lehota začína; ak niet takého dňa v poslednom mesiaci, pripadá koniec lehoty na posledný deň mesiaca.

§ 83 (1)

Polovicou mesiaca sa rozumie pätnásť dní a stredom mesiaca jeho pätnásty deň.

(2) Ak je lehota určená na jeden alebo niekoľko mesiacov a pol mesiaca, počíta sa pätnásť dní naposledy.

...

ŠIESTA HLAVA PREMLČANIE.

§ 86 (1) Právo sa premlčí, ak sa nevykoná v čase vymeranom zákonom.

(2) Premlčané právo nemožno uplatniť, ak sa druhá strana premlčania dovoľáva.

§ 87 Nepremlčujú sa ani osobné práva z rodinných pomerov, ani nescudziteľné práva socialistických právnických osôb.

§ 88 Vlastnícke právo sa nepremlčí, dokiaľ ho niekto iný nenadobudne vydržaním.

§ 89 Premlčacia doba sa začína, len čo sa právo mohlo vykonať prvý raz.

§ 90 Ak zákon neustanovuje ináč, premlčacia doba trvá tri roky.

§ 91 (1) Práva zapísané v pozemkovej knihe, nároky priznané rozhodnutím súdu, úradu alebo orgánu verejnej správy, ktoré nadobudlo platnosť, a pohľadávky uznané dlžníkom sa premlčujú v desiatich rokoch.

(2) Právo zodpovedajúce vecnému bremenu sa však premlčí vždy v troch rokoch. Aj pohľadávky opakujúcich sa plnení premlčujú sa vždy v troch rokoch.

...

TRETIA ČASŤ VECNÉ PRÁVA.

SIEDMA HLAVA VLASTNÍCKE PRÁVO. Druhy vlastníctva.

Socialistické vlastníctvo.

§ 100 Spoločenské, socialistické vlastníctvo je nedotknuteľný zdroj bohatstva a sily republiky a blahobytu pracujúceho ľudu.

§ 101 Socialistické vlastníctvo má buď formu štátneho vlastníctva alebo formu vlastníctva družstevného.

§ 102 Národný majetok je výhradne v štátnom socialistickom vlastníctve.

§ 103 (1) Aby národný majetok slúžil čo najúčelnejšie svojmu spoločenskému poslaniu, najmä plneniu jednotného hospodárskeho plánu, sveruje štát jeho časti národným a komunálnym podnikom alebo iným socialistickým právnickým osobám.

(2) V záujme rozvoja národného hospodárstva a všeobecného blahobytu možno časti národného majetku tiež odovzdať socialistickým právnickým osobám, najmä ľudovým družstvám, do trvalého užívania.

§ 104 S vecami, ktoré sú v socialistickom vlastníctve, možno nakladať, najmä možno také veci scudzovať len v rámci obvyklého hospodárenia, inak len vtedy, ak sú pre to dané podmienky určené v osobitných predpisoch.

§ 105 Osobné vlastníctvo.

V osobnom vlastníctve sú najmä predmety domácej a osobnej spotreby, rodinné domčeky a úspory nadobudnuté prácou (osobný majetok). Osobný majetok je nedotknuteľný.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 8. apríla 1955, č. Cz 61/55²³⁵ (č. 67 zbierky)

Ide o rodinné domčeky v osobnom vlastníctve manželov, ak manželia majú v spoluvlastníctve dve také stavby, ktoré ináč majú povahu rodinných domčekov.

Z odôvodnenia:

Každý občan Československej republiky má ústavou chránený právny nárok na osobné vlastníctvo, medzi ktoré patrí aj rodinný domček (čl. XII, §§ 8 a 158 ods. 2 Ústavy 9. mája, § 105 obč. zák.). Ak majú teda manželia v spoluvlastníctve dve stavby, ktoré majú ináč povahu rodinných domčekov, ide o dva rodinné domčeky, ktoré sú ich osobným vlastníctvom, lebo manželia spoluvlastníci dvoch domov nemôžu byť na tom horšie, ako manželia, z ktorých má každý sám svoj rodinný domček. Pre názor krajského súdu, že manželia môžu

²³⁵ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1955. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1956, s. 138 – 139.

mať spolu len jediný rodinný domček vo vlastníctve, niet žiadnej zákonnej opory a taký názor by naopak zhoršoval postavenie manželov oproti iným občanom. Je preto názor krajského súdu, že dom, do ktorého sa chcú navrhovatelia nasťahovať, nie je z dôvodu vyššie spomenutého ich osobným vlastníctvom, nesprávny a ak zamietol len z tohto dôvodu návrh na privolenie k výpovedi, porušil tým zákon v ustanovení čl. XII §§ 8 a 158 ods. 2 Ústavy 9. mája, § 105 obč. zák. a § 1 písm. f) nar. č. 179/1950 Zb.

§ 106 Súkromné vlastníctvo.

Súkromné vlastníctvo sa spravuje ustanoveniami danými pre vlastnícke právo, pokiaľ z nich nevyplýva, že platia len o vlastníctve socialistickom alebo osobnom.

Obsah vlastníckeho práva.

§ 107 Vlastník smie s vecou v medziach právneho poriadku nakladať, požadovať ju od každého, kto ju má neprávom vo svojej moci, a neoprávnenému zásahu sa vzoprieť.

§ 108 Vlastník je povinný strpieť, aby sa v stave núdze za náhradu použila jeho vec v miere nevyhnutnej. To isté platí, ak to vyžaduje dôležitý všeobecný záujem, ktorý inak nemožno uspokojiť; ale ak by šlo o také obmedzenie vlastníka, ktoré takto nemožno dobre žiadať, povinný je ho znášať len po skončení konania, ktoré je ináč potrebné na to, aby vo všeobecnom záujme boli práva niekoho obmedzené alebo aby aj vlastníctvo veci bolo odňaté.

§ 109 Vlastník veci sa musí zdržať všetkého, čím by svojich susedov obťažoval nad mieru primeranú pomerom alebo čím by vážne ohrozoval výkon ich práv. Preto nesmie najmä pozbaviť susednú stavbu alebo pôdu náležitej opory bez toho, že by vykonal iné dostatočné upevnenie, alebo nešetrne alebo v nevhodnom ročnom čase vytrhať zo svojej pôdy korene cudzieho stromu alebo okliesniť vetvy presahujúce na jeho pozemok.

§ 110 Vlastníctvo k pôde.

Vlastnicke pomery k pôde, založené na zásade „pôda patrí tým, ktorí na nej pracujú“, spravujú sa občianskym zákonníkom, pokiaľ osobitné predpisy neustanovujú inak.

Nadobudnutie vlastníctva:

1. smluvou;

§ 111 (1) Vlastníctvo k veciam jednotlivo určeným prevádza sa už samou smluvou, ak nie je dohovorené inak alebo ak nevyplýva nič iné z osobitných predpisov.

(2) Ak ide o veci určené podľa druhu, je na prevod vlastníctva potrebné ich odovzdanie.

§ 112 Prevod vlastníctva k nehnuteľným veciam, zapísaným v pozemkovej alebo železničnej knihe, zapíše sa do týchto kníh.

§ 113 (1) O prevode vlastníctva k nehnuteľným veciam nezapísaným v pozemkovej alebo železničnej knihe uloží sa na súde listina. Listina musí obsahovať označenie nehnuteľnosti, prevodcu a nadobúdateľa, právny dôvod prevodu a miesto a čas smluvy.

(2) Listinu o prevode vlastníctva možno na súde uložiť tiež, ak ide o dočasnú stavbu.

2. zo zákona alebo úradným výrokom;

§ 114 V prípadoch, v ktorých tak zákon ustanovuje, prechádza vlastníctvo priamo zo zákona alebo výrokom súdu, úradu alebo orgánu verejnej správy. Ak ide o vec nehnuteľnú, zapíše sa tiež prechod vlastníctva v pozemkovej alebo železničnej knihe alebo sa na súde uloží listina.

3. vydržaním;

§ 115 Vydržaním možno nadobudnúť vlastnícke právo, ak nejde o nescudziteľné veci, ktoré sú v socialistickom vlastníctve.

§ 116 (1) Vlastnícke právo k hnutelnej veci nadobudne, kto ju drží oprávnene (§ 145) a nepretržite tri roky; ak ide o nehnuteľnú vec, je potrebná vydržacia doba desaťročná.

(2) Kto nadobudne oprávnenú držbu od oprávneného držiteľa, môže si započítať vydržaciú dobu predchodcu.

§ 117 O behu vydržacej doby platia primerane tie isté zásady, aké platia o behu premlčacej doby.

§ 118 Ustanovenia o vydržaní vlastníckeho práva platia obdobne o vydržaní iných vecných práv.

4. inými nadobúdacími spôsobmi:

§ 119

a) vecí, ktoré nepatria nikomu;

Veci, ktoré nepatria inému, sú vo vlastníctve štátu, ak nemajú cenu len nepatrnú. K veciam nepatrné ceny, ktoré nepatria nikomu, môže nadobudnúť vlastnícke právo každý tým, že si ich privlastní.

b) stratených alebo skrytých vecí;

...

§ 124

c) prírastkom;

Čo sa na pozemku urodí, pribudne tomu, čím je pozemok; mláďatá a iné úžitky pochádzajúce od zvieratá pribudnú tomu, čím je zviera.

d) spracovaním.

§ 125 Ak cudziu vec dobromyseľne spracuje socialistická právnická osoba, je výrobok v socialistickom vlastníctve, inak sa vec, ak možno tak urobiť, uvedie do predošlého stavu.

Právne následky nadobudnutia vlastníctva.

§ 130 Kto nadobudne vlastníctvo k veci, nadobudne aj jej príslušenstvo, ako aj práva s jej vlastníctvom spojené, pokiaľ nie sú obmedzené na predchodcu.

§ 131 Kto nadobudne vlastníctvo k veci, prevezme spolu aj bremená na nej viaznúce. Ale ak ide o prechod vlastníctva zo zákona alebo úradným výrokom (§ 114), platí to isté, len pokiaľ zákon neustanovuje inak.

§ 132 Strata vlastníctva.

(1) Vlastníctvo sa stráca najmä tým, že ho nadobudne niekto iný alebo že sa ho vlastník vzdá.

(2) Vzdáť sa nemožno vlastníctva k veciam, ktoré podľa predpisov o tom vydaných nemožno voľne scudziť.

Spoluvlastníctvo.

§ 133 (1) Ak vec patrí niekoľkým osobám spoločne, sú jej spoluvlastníkmi. V pochybnostiach sa predpokladá, že podiely spoluvlastníkov sú rovnaké.

(2) Spoluvlastník smie so svojím podielom nakladať, ak tým neruší práva ostatných spoluvlastníkov, samostatne a rovnako ako vlastník so svojou vecou. Môže sa kedykoľvek presvedčiť, ako sa hospodári, a môže v obvyklých obdobiach alebo z dôležitých dôvodov kedykoľvek žiadať vyúčtovanie.

§ 134 Pokiaľ ide o práva a povinnosti týkajúce sa veci ako celku, sú spoluvlastníci oprávnení a zaviazaní voči iným osobám rukou spoločnou a nerozdielnou. Vo vzájomnom pomere spoluvlastníkov je rozhodujúci pomer ich podielov.

§ 135 (1) O hospodárení so spoločnou vecou rozhoduje väčšina spoluvlastníckych hlasov, počítaná podľa veľkosti podielov. Ak pri rovnosti hlasov hlasuje pre jeden z dvoch názorov socialistický spoluvlastník, platí tento názor za prijatý; inak pri rovnosti hlasov, alebo ak sa nedosiahne väčšina, rozhodne súd.

...

§ 138 Spoluvlastník môže žiadať zrušenie spoluvlastníctva a rozdelenia spoločnej veci. Ak sa o spôsobe rozdelenia nedohodnú všetci spoluvlastníci, rozhodne súd.

§ 139 (1) Pri delení veci treba dbať na všeobecný záujem a na to, aby riešenie bolo hospodársky účelné a pre spoluvlastníkov pokiaľ možno najmenej obťažné. Rozdelenie spoločnej veci nemôže byť na ujmu osobám, ktorým prislúchajú práva na nej viaznúce.

(2) Ak delí veci súd, rozhodne aj o bremenách, ktoré na nej viaznu, a o právach, ktoré sú spojené s vlastníctvom k delenej nehnuteľnosti; môže tiež zriadiť vecné bremeno k niektorému dielu nehnuteľnej veci pre vlastníka iného dielu.

§ 140 Ak nemožno spoločnú vec vôbec rozdeliť, ak by bol jej rozdelením ohrozený všeobecný záujem alebo ak by vznikla jej rozdelením ostatným spoluvlastníkom ujma nepomerná k záujmu žiadateľa, môže súd za náhradu prikázať podiel žiadateľa ostatným spoluvlastníkom, a to predovšetkým spoluvlastníkom socialistickým. Môže tiež vec predať na verejnej dražbe a rozvrhnúť výťažok.

§ 141 O medziach, plotoch, múroch a podobných rozhradách sa predpokladá, že sú susedom spoločné rovnakým dielom, ak nie je zo zreteľných znakov alebo iných pomôcok alebo so zreteľom na miestne zvyklosti možné usúdiť inak. Strom, ktorého kmeň vyrastá na hraniciach pozemkov rôznych vlastníkov, je im spoločný rovnakým dielom.

§ 142 Ustanovenia o spoluvlastníctve platia primerane aj o spoločenstve iných vecných práv.

Držba. Pojem a obsah.

§ 143 Držiteľom je, kto s vecou nakladá ako so svojou alebo kto vykonáva právo pre seba.

§ 144 Držať možno veci, ako i práva, ktoré pripúšťajú trvalý alebo opätovný výkon.

Oprávnená držba.

§ 145 (1) Ak je držiteľ so zreteľom na všetky okolnosti dobromyseľný v tom, že mu vec alebo právo patrí, je držiteľom oprávneným.

(2) V pochybnostiach sa predpokladá, že držba je oprávnená.

§ 146 Oprávnený držiteľ veci má, pokiaľ zákon neustanovuje ináč, rovnaké práva ako vlastník, aj keď nie je jej vlastníkom. To platí obdobne o oprávnenom držiteľovi práva.

§ 147 Všetky v čase oprávnenej držby vyťažené úžitky veci a plody od nej oddelené sú vlastníctvom držiteľa.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 5. mája 1955, č. Cz 60/55²³⁶ (č. 80 zberky)

Valná hromada spoločnosti s ručením obmedzeným, znárodnené ke dni 1. ledna 1948 podle zákona č. 118/1948 Sb. o organisaci velkoobchodní činnosti a znárodnění velkoobchodních podniků, nebyla oprávněna po 1. lednu 1948 rozdělovat čistý zisk společnosti, a to ani pokud tak učinila před vyhlášením zákona č. 118/1948 Sb. Společníci, jimž byl zisk rozdělen, nemohou se omlouvat, že byly bezelstnými držiteli firmy a že jako takoví přijali užitky a že podle § 330 o.z.o. (§ 147 obč. zák.) se stali vlastníky těchto užitků.

Z odôvodnenia:

Náš právní řád je ovládán, ostatně jako i jiné právní řády, obecnou zásadou, že zákony nepůsobí nazpět (srov. Důvodovou zprávu k § 562 obč. zák.), tzv. zásadou retroaktivity. Proto jen ve zcela vyjimečných případech, kde toho vyžaduje obecný zájem, vyslovují jednotlivé zákony, že jejich účinnost nastáva přede dnem jejich vyhlášení, tzv. zásadu retroaktivity. To se děje zejména v takových případech, kde nové uspořádání politických, nebo hospodářských poměrů nedovoluje, aby v určitém časovém úseku tu byly právní poměry, které odporují politickému nebo hospodářskému pojetí.

²³⁶ *Sbirka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1955. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1956, s. 164 – 167.

Význam této zpětné působnosti zákona spočívá v tom, že zpětně působící zákon zakládá v minulosti své právní následky a že v tomto směru platí takový stav, jaký by tu byl nastal, kdyby uvedený zákon byl platil již v minulosti. Jen tak totiž možno uvést minulé právní poměry v soulad s novým politickým nebo hospodářským pojetím. Zásada retroaktivity zásadně působí na všechny právní poměry, jichž se týká, bez výjimky, tedy i na případy, které v mezičase již byly rozhodnuty, čímž vytváří do posledních důsledků stav, jaký by nastal, kdyby zákon platil již v minulosti. Jen tam, kde by tato strohá a pronikavá úprava nebyla žádoucí, může zmírnit následky retroaktivity tím, že z působnosti nového zákona vyjme věci již rozsouzené (srov. na př. § 1 ods. 2 zák. č. 101/1953 sb. o přechodné úpravě promlčení některých peněžitých pohledávek). Ze zásady retroaktivity tedy plyne, že se nutno na právní poměry, vzniklé v mezičase před vyhlášením zákona, dívat již plně s hlediska nového zákona a vyvodit všechny právní důsledky, jako by nový zákon byl v této době již vydán.

Zákon ze dne 28. dubna 1948 č. 118 sb., o organizaci velkoobchodní činnosti a o znárodnění velkoobchodních podniků, vyhradil velkoobchodní činnost s výjimkou obchodu zahraničního a obchodní činnosti provozované státními finančními monopoly podnikům pověřeným ministerstvem vnitřního obchodu. Zákon chtěl znárodněním zajistit „plynulý chod nového plánovaného hospodářství a tak znemožnit periodicky se opakující krize“. Dále se měla velkodistribuce osamostatnit, aby mohla „plně se zhostit úkolů, daných jí socialisticky plánovaným hospodářstvím, a to ochrany spotřebitele vůči monopolisované výrobě, tlumení poruch výroby oproti spotřebě a tlumení křivek poptávky oproti výrobě, koncentrace materiálu pro spotřební plán a kontroly plánovaného hospodářství vůbec“ (srov. dův. zpráva, část všeobecná). Z toho je zřejmé, že tu jde o vybavení velkodistribuce ze sféry soukromokapitalistické a začlenění její do rámce lidově demokratického národního hospodářství a podřízení její obecnému zájmu (srov. výše uvedenou část důvodové zprávy). Jde tedy zřejmě o předpis absolutně velící, kterého musí být za všech okolností bezpodmínečně dbáno. Proto zákon v § 27 odst. 1 vyslovil, že ustanovení o znárodnění nabývají zpětné účinnosti, a to dnem 1. ledna 1948, a tuto zpětnou účinnost neomezil ani na věci rozhodnuté, takže zásada retroaktivity tu platí v celé šíři.

Z toho plyne pro souzený případ tento důsledek:

Dnem 1. ledna 1948 nabyl stát znárodněním firmy S. vlastnictví k veškerému znárodněnému majetku této firmy (§ 8 ods. 5 zák. č. 118/1948 Sb.), tedy zejména i k čistému zisku společnosti. Nebyla proto valná hromada více oprávněna tento čistý zisk společnosti rozdělovat.²³⁷

²³⁷ K skutkovému stavu rozhodnutí, ktoré je flagrantným potvrdením zásahov v tom čase nastupujúcej totality do práv a slobôd občanov, demonštráciou právnej neistoty a dokladom neľahkej pozície sudcu v danom režime, citujeme z rozhodnutia Najvyššieho súdu z 5. mája 1955, Cz 60/55:

Firma S. byla společností s ručením omezeným. Veškerý majetek této firmy byl podle § 8 ods. 5 a § 27 odst. 1 zákona z 28. dubna 1948 č. 118/1948 Sb., o organizaci velkoobchodní činnosti a znárodnění velkoobchodních podniků, vyhlášeného 3. června 1948, s účinností od 1. ledna 1948 znárodněn. Znárodnění bylo uskutočněno vyhláškou ministra vnitřního obchodu z 27. října 1948. předtím, 2. dubna 1948, byla do tohto podniku uvedena národní správa. Po vyhlášení znárodnění byla uvedená firma začleněna vyhláškou ministra vnitřního obchodu z 27. října 1948 do podniku žalobce.

Učinila-li tak přece, pak se nemohou příjemci peněz omlouvat tím, že byli bezelstnými držiteli firmy a že jako takoví přijali užitky a že se podle § 330 o.z.o. i podle § 147 obč. zák. stali vlastníky těchto užitků. Bylo již řečeno, že znárodnovací zákony tvoří předpisy veřejného pořádku absolutně velící. Proto nelze na vlastníky majetku znárodněného k 1. lednu 1948 po tomto datu vůbec pohlížet jako na držitele, kteří nakládají s věcí jako se svou, protože by se tím dostali do rozporu s právem absolutně velícím. Po uvedeném datu jejich vůle s podnikem nakládat jako s vlastním není zákonem o znárodnění více uznávána, protože by tím účinnost znárodnění a tedy zavedení nového hospodářského řádu lidově demokratického státu byla mařena. Proto nelze na vlastníky se dívat jako na držitele ve smyslu § 309 o.z.o. nebo § 143 obč. zák.

V tom je právě důsledek retroaktivity, že je mít za to, jako by 1. ledna 1948 již zákon č. 118/1948 Sb. byl vydán. Proto po 1. lednu 1948 nemůže tu být držby podniků znárodněných vůbec a lze mluvit jen o jejich detenci ve smyslu § 309 o.z.o. Nepřicházejí tu proto v úvahu ani ustanovení § 330 o.z.o. (§ 562 obč. zák.) ani ustanovení § 147 obč. zák., jak mají za to oba nižší soudy.

Jde o nárok z bezdůvodného obohacení podle § 360 obč. zák., žalovaným bylo plněno něco, pro co nebylo právního důvodu. Jsou proto žalovaní povinni podle § 361 obč. zák. předmět plnění, t.j. přijatou část zisku s příslušenstvím, vrátit.

Opačný názor krajského soudu odporuje § 330 o.z.o. ve spojení s § 562 obč. zák. se zřetelem k § 8 odst. 1 a § 27 odst. 1 zák. č. 118/1948 Sb.

Na valné hromadě společnosti konané 16. února 1948 bylo usneseno z čistého zisku 434.186,60 Kčs za obchodní rok 1946/47 přidělit částku 362.186,60 Kčs do rezervního fondu a zbytek 72.000 Kčs rozdělit společníkům podle výše jejich kmenových vkladů. K výplatě podílů na zisku žalovaným společníkům podle usnesení valné hromady pak skutečně došlo. Žalobce žádá o vrácení částek vyplacených žalovaným společníkům.

Lidový soud civilní v Praze žalobu zamítl. Žalovaní jako společníci uvedené firmy měli, jak soud odůvodňuje, podle čl. 17 společenské smlouvy podíl na zisku. Zažalované výběry byly podle názoru soudu výtěžkem společnosti v době, kdy žalovaní byli oprávněnými držiteli podílů a stali se podle § 147 obč. zák. jejich vlastnictvím. Nejde tedy, jak dovozuje soud, o plnění, pro které nebylo právního důvodu.

Krajský soud v Praze nevyhověl odvolání žalobce a rozsudek prvního soudu potvrdil. Také odvolací soud posuzuje příjem vyplacené dividendy jako přijetí užitků držitelem. Právní domněnka bezelstné držby platila podle § 328 o.z.o. a domněnka držby oprávněné platí i podle § 145 odst. 2 obč. zák. Námitka obmyslnosti, po případě neoprávněnosti držby uplatněna nebyla; nebylo pro ni ani předpokladů. V době konání valné hromady i v době přijetí užitků mohli být příjemci právem přesvědčeni, že jim užitky za obchodní rok 1946/47 náležejí v rozsahu, jak se na jejich rozvržení usnesla valná hromada. Přijetí užitku věci bezelstným, po případě oprávněným držitelem zakládá zvláštní důvod nabytí vlastnického práva, jak podle § 330 o.z.o., tak i podle § 147 obč. zák. Je tedy podle názoru odvolacího soudu dán důvod nabytí vlastnického práva. Žaloba z bezdůvodného obohacení, dovozuje odvolací soud, nemá oprávnění, protože pro přijetí užitků byl právní důvod a ten neodpadl.

Nejvyšší soud rozhodl ke stížnosti pro porušení zákona podané generálním prokurátorem, že rozsudky obou soudů byl porušen zákon. Oba rozsudky zrušil a vrátil věc lidovému soudu civilnímu v Praze k dalšímu jednání a novému rozhodnutí.

...

§ 149 Neoprávnená držba.

(1) Neoprávnený držiteľ je povinný s vecou vydať i všetok úžitok a nahradiť škodu, ktorá vznikla z jeho držby.

(2) Z nákladu urobeného neoprávneným držiteľom sa nahradí len toľko, koľko bolo potrebné pre trvajúce zachovanie veci; držiteľ však má na vôľi, aby si oddelil a vzal, čo zadovážil nákladom nad to urobeným, pokiaľ je to možné bez zhoršenia podstaty veci a pokiaľ sa tým pomerom neprímerane nesťažuje jej užívanie.

Ochrana držby a vlastníctva.

§ 150 Držiteľ sa smie, ak je jeho držba svojmocne rušená, rušeniu vzoprieť prímeranou svojpomocou.

§ 151 (1) Kto bol svojmocne vo svojej držbe rušený alebo držby pozbavený, môže do tridsiatich dní po tom, keď sa dozvie o rušení a o rušiteľovi, žiadať na miestnom národnom výbore, aby rušenie zakázal, a ak to zodpovedá povahe veci, aby nariadil všetko uviesť do pôvodného stavu.

(2) O právnych pomeroch medzi stranami a o povinnosti nahradiť škodu rozhoduje súd.

§ 152 (1) Vlastník môže každého, kto jeho vec neprávom zadržuje, žalovať, aby ju vydal, ako i žalobou sa domáhať ochrany proti každému, kto neprávom zasahuje do jeho vlastníckeho práva alebo ho ruší inak než tým, že mu vec zadržuje.

(2) Obdobnú ochranu požíva aj oprávnený držiteľ veci a aj ten, kto je vôbec oprávnený vec mať u seba.

§ 153 V pochybnostiach sa predpokladá, že vec, ktorá nie je osobným majetkom, je v socialistickom vlastníctve, a ak je pochybné, či je jej vlastníkom štát alebo ľudové družstvo, predpokladá sa, že vlastníkom je štát.

§ 154 (1) O vydanie veci nemožno žalovať oprávneného držiteľa (§ 145), ktorý vec nadobudol úradným výkonom (§ 114) alebo na verejnej dražbe aj mimo úradu vykonanej, a ak ide o hnutelnú vec ani vtedy, ak ju nadobudol za odplatu buď od niekoho, kto je oprávnený s takými vecami obchodovať, alebo od toho, komu ju žalobca sám sveril. V týchto prípadoch nadobúda oprávnený držiteľ vlastnícke právo.

(2) Tieto ustanovenia však neplatia, ak o vydanie veci žaluje socialistická právnická osoba a ak je na vrátenie veci všeobecný záujem.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 1. marca 1949, č. Rv 623/48²³⁸ (č. 21 zbierky)
Zadržuje-li bývalý vlastník znárodněného podniku po jeho znárodněni věc, podléhající znárodněni, je národní podnik, do jehož majetku vplynula majetková podstata znárodněného podniku, oprávněně se domáhat jejího vydání vlastnickou žalobou (§ 366 obč. zák. – převzatého ABGB – pozn.).
Veškeré předpisy o znárodněni byly vydány ve veřejném zájmu, jsou povahy donucovací a třeba k nim přihlížet z úřední povinnosti v každém období rozepře.

Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 15. mája 1956, č. 3 Co 311/56²³⁹ (č. 1 zbierky)
Věc, kterou předá vlastník jiné osobě do opravy, je věcí svěřenou ve smyslu § 154 obč. zák.

ÔSMA HLAVA VLASTNÍCTVO K STAVBE A PRÁVO STAVBY.

§ 155 Vlastníkom stavby môže byť osoba rozdielna od vlastníka pozemku.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 29. septembra 1953, Cz 236/53²⁴⁰ (č. 155 zbierky)
Ak bola na cudzom pozemku postavená trvalá stavba bez toho, že by pre stavebníka bolo zriadené právo stavby (§§ 155 a nasl. obč. zák.), nevzniká rozdielnosť vo vlastníctve stavby a pozemku. Právne pomery stavebníka a vlastníka pozemku treba v takomto prípade upraviť podľa obdoby §§ 125 a nasl. obč. zák.

Z odôvodnenia:

Je síce pravda, že nový občiansky zákonník upustil v záujme budovania socialistického právneho poriadku právnú zásadu kapitalistického nehnuteľnostného práva, že všetko, čo je trvale a pevne spojené so zemou, je súčasťou pozemku, teda, že najmä trvalé stavby, ako domy a iné budovy, tvoria spolu s pozemkom, na ktorom stoja, jedinú nedielnú a nehnuteľnú vec. Občiansky zákonník v §§ 25 a 26 naopak stanovuje, že stavby nie sú súčasťou pozemku a že trvalé stavby sú samostatné nehnuteľné veci. ... Avšak z ustanovení §§ 25 a 26 obč. zák. osebe ešte neplynie, že vlastníkom stavby môže byť bez ďalšieho osoba rozdielna od vlastníka pozemku. Citované ustanovenia neupravujú vlastnícke pomery, týchto sa týkajú ustanovenia hlavy ôsmej druhej časti občianskeho zákonníka. Ide o ustanovenia §§ 155 až 165 zhrnuté pod nadpisom Vlastníctvo k stavbe a právo stavby. ... V súdenom prípade, keďže ide o novú stavbu a nejde o socialistickú právnickú osobu, prichádza do úvahy § 159

²³⁸ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 27 – 30.

²³⁹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1957. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1958, s. 1 – 2.

²⁴⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 273 – 276.

obč. zák. Podľa toho možno na cudzom pozemku zriadiť trvalú stavbu len na základe práva stavby. Toto právo zriadiť si trvalú stavbu na cudzom pozemku vzniká podľa § 160 obč. zák. zo zákona alebo úradným výrokom (§ 114) alebo zmluvou. Zmluvné zriadenie práva stavby, o ktoré by tu podľa stavu veci jedine mohlo ísť, vyžaduje privolenie okresného národného výboru. V tejto spojitosti sa uvádza z dôvodovej správy k §§ 159 a 160 obč. zák., že zmluvné právo stavby nemôže vzniknúť bez privolenia okresného národného výboru, lebo nemožno pripustiť, aby si zmluvné strany mohli zriadiť právo stavby bez kontroly spoločnosti, najmä bez preskúmania orgánom ľudovej správy, či právo stavby v prípade, o ktorý ide, je zlučiteľné so záujmom celku.

§ 156 Ak nie je ustanovené nič iné, majú vlastníci stavby a vlastníci pozemku navzájom oprávnenie vykonávať vlastnícke práva v miere primeranej pomerom; ak sa nedohodnú, upraví oprávnenie súd.

§ 157 Ak nie je nič iné dojednané, má vlastníci stavby predkupné právo (§§ 375 a nasl.) na stavebný pozemok a vlastníci tohto pozemku predkupné právo na stavbu.

§ 158 Socialistická právnická osoba môže si zriadiť a mať vlastnú stavbu na pozemku, ktorý jej bol odovzdaný do trvalého užívania (§ 103 ods. 2).

§ 159 V ostatných prípadoch možno na cudzom pozemku zriadiť trvalú stavbu len na základe práva stavby.

§ 160 Právo zriadiť si trvalú stavbu na cudzom pozemku (právo stavby) vzniká zo zákona alebo úradným výrokom (§ 114) alebo smluvou. Na zriadenie práva stavby smluvou je potrebné privolenie okresného národného výboru.

§ 161 Právo stavby nemôžu v poradi predchádzať záložné práva a iné bremená, ktoré väzia v peňažných plneniach alebo sa priečia účelu práva stavby. Ak sa účastníci nedohodnú na tom, aby také bremená nepredchádzali právo stavby, urobí potrebné opatrenia okresný národný výbor; ak to žiada všeobecný záujem, môže vysloviť aj ich zánik.

§ 162 Podmienky pre privolenie na zriadenie práva stavby smluvou a pre jeho odvolanie, ako aj druh opatrení o bremenách viaznúcich na pozemku, ustanoví osobitný predpis; ten upraví aj podrobnosti.

§ 163 Právo stavby možno zriadiť za odplatu alebo bezodplatne. Ak odplata pozostáva z opakujúcich sa dávok, nemožno jej výmeru a sročnosť urobiť závislými od budúcich neistých udalostí.

§ 164 Právo stavby možno scudzit' len s privolením okresného národného výboru; podrobnosti upraví osobitný predpis.

§ 165 Právo stavby sa zapíše v pozemkovej alebo železničnej knihe, a to aj vtedy, ak je právo stavby zriadené priamo zákonom alebo úradným výrokom (§ 114).

DEVIATA HLAVA VECNÉ BREMENÁ.

Všeobecné ustanovenia.

§ 166 Vecné bremená obmedzujú vlastníka veci v prospech niekoho iného, a to tak, že vlastník je povinný buď niečo trpieť alebo sa niečoho zdržať alebo niečo robiť.

§ 167 Práva zodpovedajúce vecným bremenám sú buď spojené s vlastníctvom k určitej nehnuteľnosti alebo patria určitej osobe.

§ 168 (1) O tom, ako sa nadobúdajú práva zodpovedajúce vecným bremenám, platia primerane ustanovenia o nadobúdaní vlastníctva (§§ 111 a nasl.).

(2) Tieto práva pôsobia proti socialistickým právnickým osobám, len čo sú zapísané v pozemkovej knihe alebo len čo je o ich zriadení uložená na súde listina. Ak je však smluvnou stranou socialistická právnická osoba alebo ak je vecné bremeno zriadené priamo zákonom alebo úradným výrokom, pôsobí už samo zriadenie takých práv aj proti iným socialistickým právnickým osobám.

§ 169 Ak je právo zodpovedajúce vecnému bremenu spojené s vlastníctvom k nehnuteľnosti, nemožno ho vykonávať v prospech inej nehnuteľnosti, a ak patrí určitej osobe, nemožno ho previesť na inú osobu; ak vecné bremeno väzí v povinnosti opätovne plniť, možno previesť na inú osobu nárok na dávky už sročné.

...

Výmenok.

§ 181 Pri odstúpení pôdohospodárskej nehnuteľnosti môže byť zriadený výmenok v prospech doterajšieho vlastníka. V prospech niekoho iného možno výmenok zriadiť, len pokiaľ je so svojou výživou odkázaný na doterajšieho vlastníka a najdlhšie na čas tejto jeho potreby.

Zánik vecných bremien.

§ 186 (1) Vecné bremeno zaniká, ak nastanú také zmeny, že vec nemôže už slúžiť potrebám oprávnenej osoby alebo prospešnejšiemu užívaniu jej nehnuteľnosti. Prechodná nemožnosť vykonávať právo nespôsobí zánik vecného bremena.

(2) Ak sa vecné bremeno zmenou pomerov ocitne vo veľkom nepomere k výhode oprávnenej osoby alebo jej nehnuteľnosti, možno sa domáhať, aby bolo za primeranú náhradu obmedzené, a ak to nie je dobre možné, aby bolo zrušené.

§ 187 Ak právo zodpovedajúce vecnému bremenu patrí určitej fyzickej osobe, vecné bremeno zanikne najneskoršie jej smrťou, a ak patrí právnickej osobe, najneskoršie jej zánikom.

DESIATA HLAVA ZÁLOŽNÉ PRÁVO A ZÁDRŽNÉ PRÁVO.

Záložné právo.

§ 188 Účel a rozsah záložného práva.

Záložné právo slúži na zabezpečenie pohľadávky a v rozsahu určenom ustanove-

niami o exekúcii aj na zabezpečenie príslušenstva pohľadávky; vzťahuje sa nielen na založenú vec (záloh), ale aj na jej prírastok a príslušenstvo, avšak z plodov len na tie, ktoré nie sú oddelené.

Vznik záložného práva.

§ 189 (1) Na vznik záložného práva je potrebné, ak nejde o prípady, keď jeho vznik je podľa zákona spojený s inými skutočnosťami, aby vec bola založená písomnou smluvou.

(2) Ak ide o založenie pre zabezpečenie peňažnej pohľadávky, pohľadávka musí byť v smluve určená číselne.

§ 190 (1) Ak ide o založenie vecí zapísaných v pozemkovej alebo železničnej knihe, zapíše sa záložné právo v týchto knihách. Ak ide o založenie nehnuteľných vecí nezapísaných v týchto knihách, záložná smluva sa uloží na súde; smluva musí obsahovať označenie zálohu a pohľadávky.

(2) Založenie nehnuteľnej veci pôsobí proti socialistickým právnickým osobám, len čo je záložné právo zapísané v pozemkovej knihe alebo len čo je o jeho zriadení uložená na súde listina. Ale ak je smluvnou stranou socialistická právnická osoba, pôsobí už samo založenie oproti iným socialistickým právnickým osobám.

§ 191 (1) Na založenie hnutel'ných vecí je potrebné, aby sa vec odovzdala záložnému veriteľovi alebo aby sa označila tak, že jej založenie môže byť každému zjavné. Miesto toho môžu záložca a záložný veriteľ dať vec pod spoločný záver alebo inej osobe, aby ju pre nich uschovala.

(2) Na založenie veci, ktorú nemožno užívať bez listiny, v ktorej je uvedené, čím sa vec rozoznáva od iných, postačí, ak sa jej založenie vyznačí v tejto listine.

...

Práva a povinnosti zo záložného práva:

1. pred sročnosťou pohľadávky;

§ 194 Záložný veriteľ je povinný sverený mu záloh starostlivo opatrovať a má nárok na náhradu nákladov, ktoré urobil, aby tejto svojej povinnosti dostál.

§ 195 Záložca je povinný zdržať sa všetkého, čím sa záloh zhoršuje na ujmu záložného veriteľa.

§ 196 Ak záloh stratí na cene tak, že sa zabezpečenie pohľadávky stane nedostačným, veriteľ môže od dlžníka žiadať, aby svoj dlh primerane splatil. Dlžník sa tomu môže vyhnúť, keď zabezpečenie primerane doplní.

2. pri sročnosti pohľadávky.

§ 197 (1) Len čo je zabezpečená pohľadávka sročná a nie je uspokojená, môže sa záložný veriteľ domáhať uspokojenia zo zálohu.

(2) Dokiaľ má veriteľ hnutel'ný záloh v rukách, môže sa z neho domáhať uspokojenia, i keď je zabezpečená pohľadávka premlčaná; záloh možno však vyplatiť splnením pohľadávky alebo cenou zálohu, ak je nižšia ako pohľadávka.

§ 198 Veriteľ, ktorý je zapísaný v podnikovom registri, môže, ak mu niekto hnutel'nú vec založil na zabezpečenie pohľadávky z ich vzájomného hospodárskeho styku, požiadať súd o predaj zálohu bez toho, že by dlžníka žaloval.

.....

§ 200 Ak pohľadávka zanikne alebo ak jej zabezpečenie záložným právom prestane, veriteľ je povinný vrátiť záloh alebo vydať listinu, na základe ktorej možno zapísať v pozemkovej alebo železničnej knihe zánik záložného práva alebo, ak ide o nehnuteľnosti v týchto knihách nezapísané, vyznačiť, že záložné právo zaniklo. Ak nie je záložné právo zapísané v knihe alebo ak nie je uložená na súde záložná smluva, veriteľ je povinný vydať záložnú smluvu.

...

Zádržné právo.

§ 205 Kto je inak povinný vydať vec, môže ju zadržať, aby zabezpečil svoju sročnú pohľadávku za náklad na vec alebo na náhradu škody spôsobenej mu vecou.

§ 206 Zádržné právo však nemožno vykonať, ak je tu povinnosť vrátiť vec svoj-mocne alebo ľstive odňatú, vypožičanú, vzatú do úschovy alebo najatú.

§ 207 Kto vec zadržuje, má, pokiaľ ide o opatrovanie veci a náhradu nákladov urobených na vec, rovnaké postavenie ako záložný veriteľ (§ 194).

...

ŠTVRTÁ ČASŤ ZÁVÄZKOVÉ PRÁVO.

JEDENÁSTA HLAVA VZNIK A OBSAH ZÁVÄZKOV.

Vznik záväzkov.

§ 211 Dôvody záväzkov.

Záväzky vznikajú z vykonávania jednotného hospodárskeho plánu, z právnych úkonov, najmä zo smlúv, ďalej zo spôsobenia škody, z bezdôvodného obohatenia a z iných v zákone uvedených skutočností.

§ 212 Záväzky z vykonávania jednotného hospodárskeho plánu.

(1) Vykonávanie jednotného hospodárskeho plánu sa zabezpečuje smluvami osobitne prispôbenými potrebám hospodárskeho plánovania (hospodárskymi smluvami). Podľa potrieb hospodárskeho plánovania môžu orgány na to príslušné uložiť určitý záväzok.

(2) Právne pomery takto vzniknuté spravujú sa týmto zákonom, pokiaľ nie je ustanovené inak.

Záväzky zo smlúv.

§ 213 Smluva je uzavretá, len čo sa strany shodly na tom, čo má byť obsahom smluvy.

§ 214 (1) Ponuku na uzavretie smluvy treba prijať v lehote určenej ponúkajúcim. Ak lehota nie je určená, treba ponuku urobenú medzi prítomnými alebo medzi osobami inak priamo konajúcimi prijať bez zbytočného odkladu; inú ponuku

treba prijať najneskoršie do času, do ktorého ponúkajúci môže očakávať odpoveď, počítajúc s tým, že ponuka došla včas a že aj odpoveď bola vypravená včas a riadne.

(2) Smluva je uzavretá aj vtedy, ak dôjde prejav o prijatí ponuky po lehote určenej ponúkajúcim, ak ponúkajúci musel poznať, že prijatie ponuky bolo vypravené včas, a predsa bez zbytočného odkladu neprejaví, že prijatie ponuky odmieta ako oneskorené.

...

Obsah záväzkov.

§ 218 Z platného záväzku je dlžník povinný niečo dať, robiť, opomenúť alebo znášať a veriteľ je oprávnený to od neho požadovať.

§ 219 Platnosti záväzkov neprekáža, že nie je vyjadrený dôvod, z ktorého je dlžník povinný plniť. Veriteľ je však povinný preukázať dôvod záväzku, okrem ak ide o cenné papiere, pre ktoré je zákonom ustanovené, že veriteľ túto povinnosť nemá.

§ 220 Ak si majú zo smluvy plniť obidve strany navzájom, môže sa domáhať splnenia záväzku len ten, kto sám splnil skôr záväzok svoj alebo je pripravený ho splniť. Aj ten, kto je povinný plniť vopred, môže svoje plnenie odoprieť až do toho času, keď bude poskytnuté alebo zabezpečené plnenie vzájomné, ak je plnenie druhej strany ohrozené okolnosťami, ktoré sa vyskytli u druhej strany a ktoré mu neboli známe, keď zmluvu dojednal.

§ 221 (1) Ak možno záväzok plniť niekoľkými spôsobmi, má právo voľby dlžník, ak nebolo inak dojednané. Od vykonanej voľby nemožno však odstúpiť.

(2) Ak bola náhodilou skazou niektorej veci voľba zmarená, môže strana, ktorá mala právo voľby, od smluvy odstúpiť.

...

Zodpovednosť za vady.

§ 225 Kto prenechá inému vec za odplatu, zodpovedá za to, že vec v čase plnenia má vlastnosti výslovne vymienené a aké obyčajne máva, že ju možno upotrebiť podľa povahy a účelu smluvy alebo podľa toho, čo strany dojednali, a že je bez právnych závad.

§ 226 (1) Ak ide o vady zjavné alebo o také závady, ktoré možno poznať z knihy pozemkovej alebo železničnej, nemožno uplatňovať nárok zo zodpovednosti za vady, okrem ak vady boli zatajené alebo ak scudziteľ výslovne ubezpečil, že vec je bez akýchkoľvek väd a závad.

(2) Za dlžoby na veci viaznúce je zodpovedný scudziteľ.

§ 227 Nároku zo zodpovednosti za vady možno sa vopred vzdať len písomne.

...

Práva a záväzky spoločné:

1. niekoľkým dlžníkom;

§ 239 Ak je niekoľko dlžníkov zaviazaných na to isté plnenie, sú všetci zviazaní rukou spoločnou a nerozdielnou a veriteľ môže požadovať celé plnenie od ktoréhokoľvek z nich, pokiaľ smluva alebo zákon neustanovujú inak, alebo pokiaľ z povahy záväzku nevyplýva, že môže byť splnený len spoločnou činnosťou všetkých.

§ 240 Vo vzájomnom pomere sú spoludlžníci zviazaní rovnakým dielom, ak nie je inak ustanovené; pokiaľ nemôže niektorý zo spoludlžníkov splniť svoj záväzok, rozdelí sa naň pripadajúci podiel rovnakým dielom na ostatných.

§ 241 (1) Spoludlžník, proti ktorému bol uplatnený celý nárok, môže sa domáhať od ostatných, aby ho oslobodili od podielov dlžoby na nich pripadajúcich. Práva veriteľa tým nie sú dotknuté.

(2) Ak splnil spoludlžník záväzok, môže od ostatných požadovať náhradu podielov dlžoby na nich pripadajúcich.

§ 242 Predchádzajúce ustanovenia platia obdobne, ak bol proti jednému spoludlžníkovi uplatnený nárok, aby plnil viac než podiel naň pripadajúci, alebo ak plnil viac, než naň pripadá.

...

§ 245 (1) Ak je dlžník zviazaný na to isté plnenie niekoľkým veriteľom a ak bolo dojednané, že ktorýkoľvek z veriteľov môže žiadať celé plnenie, je dlžník povinný plniť celok tomu, ktorý o plnenie požiada prvý.

(2) Ak splnil dlžník celý záväzok jednému zo spoluveriteľov, nemôžu už ostatní od neho nič požadovať.

§ 246 Ak je plnenie nedeliteľné, nie je dlžník povinný plniť jednému zo svojich spoluveriteľov, dokiaľ nedostane zábezpeku (§§ 295, 296); inak, ak sa nedohodnú všetci veritelia, môže to, čo je dlžný, uložiť do súdnej úschovy (§§ 316, 317).

....

DVANÁSTA HLAVA ZMENY V OBSAHU ZÁVÄZKOV.

§ 251

1. úradným opatrením;

Ak to vyžadujú potreby hospodárskeho plánovania, môžu orgány na to príslušné zmeniť záväzky z právnych pomerov dôležitých pre splnenie jednotného hospodárskeho plánu.

2. dlžníkovým meškaním;

§ 252 Dlžník je v meškaní, ak nesplní záväzok včas a riadne.

§ 253 (1) Od dlžníka, ktorý meškanie zaviniť, môže veriteľ okrem splnenia žiadať aj náhrady škody meškaním vzniknutej. Ak ide o dlžobu peňažnú, môže veriteľ náhradu škody žiadať, len pokiaľ nie je zaokrytá úrokmi z omeškania.

(2) Pri odplatných smluvách môže veriteľ tiež ustanoviť primeranú dodatočnú lehotu na splnenie s tým, že pre prípad jej márneho uplynutia od smluvy odstupuje.

...

3. veriteľovým meškaním;

§ 259 Veriteľ je v meškaní, ak neprijal peniaze riadne ponúknuté alebo neposkytol v čase plnenia potrebné spolupôsobenie na splnenie záväzku. V týchto prípadoch je veriteľ najmä povinný nahradiť dlžníkovi náklady, ktoré z toho vznikli. Ďalej naň prechádza nebezpečenstvo náhodilej skazy veci. Okrem toho je dlžník oprávnený požadovať od veriteľa náhradu iných škôd spôsobených meškaním, ak možno veriteľovi pričítať vinu.

§ 260 Za čas veriteľovho meškania nie je dlžník povinný platiť úroky.

§ 261

4. zavinenou nemožnosťou splnenia.

Ak dlžník zaviniť nemožnosť splnenia, záväzok zaniká a veriteľ je oprávnený požadovať náhradu škody nesplnením vzniknutej. Ak zaviniť dlžník nemožnosť len časti plnenia, zaniká záväzok len čo do tejto časti a veriteľ môže odstúpiť od smluvy čo do zvyšujúceho plnenia bez ujmy nároku na náhradu škody, keď možno z povahy smluvy alebo z účelu splnenia, dlžníkovi známeho, usúdiť, že veriteľ nemôže mať záujem na plnení zvyšujúcom.

TRINÁSTA HLAVA ZMENA V OSOBE VERITEĽA ALEBO DLŽNÍKA.

Postúpenie pohľadávky.

§ 262 (1) Veriteľ môže smluvou postúpiť pohľadávku inej osobe.

(2) Pre platnosť postúpenia sa vyžaduje platný právny dôvod. Ak je postupiteľom alebo postupníkom socialistická právnická osoba, predpokladá sa, že tu taký dôvod je.

§ 263 Postúpiť nemožno pohľadávky, obsah ktorých by sa zmenou veriteľa zmenil alebo ktoré zanikajú najneskôr smrťou veriteľa; postúpiť nemožno ani pohľadávky, pokiaľ ich nemožno zexekvovať, ani pohľadávky, postúpenie ktorých odporuje dohode s dlžníkom.

§ 264 S postúpenou pohľadávkou prechádza všetko jej príslušenstvo a všetky práva s ňou spojené. Postupiteľ je povinný vydať postupníkovi a naň previesť všetky právne pomôcky a zabezpečovacie prostriedky, ktoré má.

...

Prevzatie dlžoby.

§ 268 (1) Kto sa dohodne s dlžníkom, že prijíma jeho dlžobu, nastúpi ako dlžník na jeho miesto, ak na to privolí veriteľ. Privolenie veriteľa možno dať buď pôvodnému dlžníkovi alebo prejímateľovi dlžoby.

(2) Kto bez dohody s dlžníkom prevezme dlžobu smluvou s veriteľom, stane sa dlžníkom popri pôvodnom dlžníkovi a nie na jeho mieste.

§ 269 Prejav nového dlžníka o prevzatí dlžoby sa musí stať písomne.

§ 270 Obsah záväzku sa prevzatím dlžoby nemení, avšak zabezpečenia dlžoby poskytnuté tretími osobami trvajú len vtedy, keď tieto osoby privolia k výmene dlžníka.

...

ŠTRNÁSTA HLAVA ZABEZPEČENIE ZÁVÄZKOV.

Smluvná pokuta.

§ 284 (1) Ak strany dojednávajú pre prípad nesplnenia zmluvy namiesto náhrady škody smluvnú pokutu a ak bude smluvná povinnosť dlžníkovou vinou porušená, môže veriteľ požadovať buď splnenie smluvných povinností alebo smluvnú pokutu. Ak je smluvná pokuta dojednaná pre prípad nedodržania času alebo miesta splnenia, možno ju žiadať popri dodržaní ostatných smluvných povinností, okrem ak veriteľ prijme splnenie bez výhrady.

(2) Na smluvnú pokutu sa možno zaviazat' len písomne a len v peniazoch.

...

Ručenie.

§ 288 Kto sa zaručí veriteľovi písomným prejavom za splnenie cudzieho záväzku, stáva sa dlžníkovým ručiteľom a je veriteľovi zaviazaný, pokiaľ nie je dojednané nič iné, rovnako ako dlžník.

§ 289 Veriteľ môže vymáhať splnenie od ručiteľa len vtedy, keď dlžník, hoci upomenutý, záväzok nesplnil, okrem ak je dojednané inak.

...

§ 293 Záložná smluva.

Pohľadávku možno zabezpečiť aj záložnou smluvou. Ako sa zabezpečuje pohľadávka založením veci alebo práva, je ustanovené v časti o vecných právach.

§ 294 Zabezpečovacie postúpenie pohľadávok.

Pohľadávku možno zabezpečiť aj postúpením pohľadávok dlžníka alebo pohľadávok tretej osoby. Ustanovenia o neplatných dohovoroch pri záložnej smluve (§ 201) platia primerane aj tu.

Zábezpeka.

§ 295 Záväzok dať zábezpeku možno splniť najmä zriadením záložného práva alebo spôsobilými ručiteľmi.

...

§ 297 Uznanie dlžoby.

Ak niekto uzná písomne, že zaplatí svoju dlžobu určenú čo do dôvodu a rozsahu, predpokladá sa, že dlžoba v čase uznania trvala. Pri premlčanej dlžobe má také uznanie tento právny následok, len keď ten, kto dlžobu uzná, o premlčaní vedel.

PÄTNÁSTA HLAVA ZÁNIK ZÁVÄZKOV.

§ 298

1. úradným opatrením;

Ak to vyžadujú potreby hospodárskeho plánovania, môžu orgány na to príslušné zrušiť záväzky z právnych pomerov dôležitých pre splnenie jednotného hospodárskeho plánu.

2. splnením;

§ 299 Závazok zaniká splnením.

Spôsob, miesto a čas splnenia.

§ 300 Veriteľ nesmie odmietnuť čiastočné plnenie záväzku, ponúknutého mu dlžníkom, pokiaľ neodporuje povahe záväzku alebo dohode strán.

...

§ 302

Splnenie sa musí stať na mieste, ktoré je určené dohodou strán alebo ktoré vyplýva z povahy právneho úkonu alebo z účelu plnenia. Ak nemožno miesto splnenia takto zistiť, je dlžník povinný plniť v mieste, kde mal v čase vzniku záväzku svoje bydlisko (sídlo) alebo svoj závod, z prevádzky ktorého záväzok vznikol. Miera a váha sa určujú miestom splnenia.

...

Potvrdenie o splnení.

§ 312 Kto splnil záväzok, je oprávnený žiadať od príjemcu potvrdenku (kvitanciu) o tom, že záväzok splnil. Ak ho plní dlžník po častiach, je veriteľ povinný vydať mu na jeho žiadosť potvrdenku o čiastočnom plnení. Náklady potvrdenky, ak nie je dojednané nič iné, znáša dlžník.

§ 313 Ak nechce veriteľ potvrdenku vydať, môže dlžník odoprieť splnenie; veriteľ sa posudzuje tak, ako by bol v meškani.

...

3. uložením do súdnej úschovy;

§ 316 Ak nemožno záväzok splniť z dôležitého dôvodu, najmä ak je veriteľ neznámy, neprítomný alebo ak je v meškani, je dlžník alebo ten, kto má zaň plniť, oprávnený uložiť dlhovanú vec do súdnej úschovy.

§ 317 Uloženie, ktoré sa stalo podľa práva, oslobodzuje dlžníka od záväzku a nebezpečenstvo náhodilej skazy uloženej veci prechádza na veriteľa.

4. dohodou strán:

a) zriadením nového záväzku;

§ 318 (1) Závazok zaniká tým, že sa dohodou veriteľa a dlžníka nahradí záväzkom iným.

b) pokonávkou;

§ 321 Doterajší záväzok možno nahradiť novým tým, že si strany dohodou upravia práva medzi nimi dosiaľ sporné alebo pochybné.

...

c) odpustením dlžoby;

Veriteľ môže dlžníkovi odpustiť dlžobu smluvou s ním uzavretou; prejav veriteľa sa musí stať písomne.

...

5. započítaním;

§ 326 Vzájomné pohľadávky smerujúce na plnenie rovnakého druhu zrušujú sa započítaním, pokiaľ sa vzájomne kryjú, keď niektorá z oboch strán, hoci aj proti vôli druhej strany, urobí prejav smerujúci na započítanie. Zrušenie pohľadávok nastane potom chvíľou, keď sa započítateľné pohľadávky stretnú.

§ 327 Na započítanie sa nehodia pohľadávky premlčané, neplatné pre nedostatok formy alebo vôbec nežalovateľné.

...

6. splynutím;

§ 333 Ak splynie akýmkoľvek spôsobom právo so záväzkom v jednej osobe, zanikne právo aj záväzok, ak zákon neustanovuje inak.

...

7. nezavinenou nemožnosťou splnenia;

§ 334 Ak nemožno splniť záväzok pre skutočnosť, za ktorú dlžník nezodpovedá, najmä ak dlhovaná určitá vec takto podľahne skaze, záväzok tým zanikne. Záväzky z bezdôvodného obohatenia tým nie sú dotknuté.

8. smrťou;

§ 335 Záväzok zaniká smrťou dlžníka, ak mal plniť dlžník osobne, alebo smrťou veriteľa, ak bolo plnenie obmedzené len na jeho osobu. Záväzok na náhradu bolestného a na náhradu za zohyzenie nezaniká smrťou oprávneného, ak oprávnený už nárok uplatnil.

9. uplynutím času.

§ 336 (1) Záväzok zaniká, keď uplynie čas, na ktorý je obmedzený. Ako sa záväzky premlčujú, je ustanovené v časti o všeobecných ustanoveniach.

(2) Ak zanikne nárok na opakujúce sa plnenia sročné vopred, treba zaplatiť dávky predtým sročné; z poslednej dávky treba však zaplatiť len tú čiastku, ktorá pripadá na čas do konca mesiaca, v ktorom nárok zanikol.

ŠESTNÁSTA HLAVA ZÁVÄZKY NA NÁHRADU ŠKODY.

Zodpovednosť za škodu spôsobenú:

1. zavinením;

§ 337 Kto úmyselne alebo z nedbanlivosti poškodí iného porušením záväzku alebo inej právnej povinnosti, je povinný škodu nahradiť.

§ 338 (1) Za škodu zodpovedá aj ten, kto ju spôsobí úmyselným úkonom proti zásadám slušnosti.

(2) Kto poškodí iného výkonom práva, je povinný nahradiť škodu vtedy, ak vykonal právo zámerne, aby ho poškodil.

§ 339 Ak sa niekto uvedie svojou vinou do prechodnej duševnej poruchy, zodpovedá za škodu v tomto stave spôsobenú.

§ 340 Ak zaviniť škodu niekoľko osôb, zodpovedajú všetky rukou spoločnou a nerozdielnou. Medzi sebou si usporiadajú vec podľa povahy a miery zavinenia.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 8. októbra 1954, č. Cz 439/54²⁴¹ (č. 1 zbierky)
Vyhláškami a smernicami administratívnych orgánov o uznávaní schodkov sa nič nezmenilo na základných zásadách občianskeho zákonníka (§§ 337 až 340), podľa ktorých je aj hmotne zodpovedný pracovník povinný hradiť len škodu, ktorú spôsobil svojím zavinením, či už úmyselne alebo z nedbanlivosti. Normy mánk majú len význam vyvrátiteľnej domnienky, že zistené manko, neprevyšuje maximálnu hranicu normy, vzniklo nezavinene prirodzenou povahou tovaru.**

§ 341

2. náhodou;

Za škodu spôsobenú náhodou zodpovedá ten, kto dá k náhode zo svojej viny podnet, najmä tým, že poruší predpis alebo zariadenie, ktoré majú zabrániť náhodilým škodám.

§ 342

3. v nutnej obrane;

Kto v nutnej obrane spôsobí škodu útočníkovi, nie je za ňu zodpovedný.

§ 343

4. v krajnej núdzi;

Kto v krajnej núdzi spôsobí škodu, aby odvrátil od seba alebo od iných priamo hroziace nebezpečenstvo, je povinný škodu nahradiť; túto povinnosť však nemožno uložiť osobe, ktorá poškodila alebo zničila vec ohrozujúcu bezpečnosť a sama toto nebezpečenstvo nevyvolala.

5. inými osobami;

§ 344 Kto je zaviazaný niekomu niečo vykonať, zodpovedá mu za zavinenie svojho zákonného zástupcu a osôb, ktoré použije na splnenie svojho záväzku.

§ 345 Kto použije osobu nezdatnú alebo, hoci o tom vie, osobu nebezpečnú na obstaranie svojich vecí, zodpovedá za škodu, ktorú tieto osoby vo svojom poslaní spôsobia.

§ 346 Či a kto zodpovedá za škodu spôsobenú nesprávnym postupom v úradnom výkone, ustanovujú osobitné zákony.

§ 347 Ak spôsobí škodu osoba mladšia než pätnásťročná alebo osoba v duševnej poruche, nahradia ju tí, ktorí zanedbali náležitý dozor. Náhrady škody možno sa však domáhať aj od samotných škodcov, ak mohli predvídať následky svojho konania; rovnako, ak je to spravodlivé so zreteľom na sociálne pomery škodcu a poškodeného.

²⁴¹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1955. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1956, s. 1 – 3.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 27. novembra 1953, č. Cz 311/53²⁴² (č. 31 zbierky)
K rozsahu pojmu „náležitý dozor“ v zmysle § 347 obč. zák.**

Z odôvodnenia:

Požiadavku povinnosti dozoru nad deťmi ako požiadavku zákonnú možno vyčítať najmä z druhej vety § 53 zákona o rodinnom práve ukladajúcej rodičom povinnosť vykonávania rodičovskej moci tak, ako to vyžaduje záujem detí a prospech spoločnosti, lebo by so záujmom spoločnosti nebol zlučiteľný stav, pri ktorom by nevyplývala rodičom povinnosť dozoru nad deťmi ako zákonná povinnosť. Povinnosť dozoru nad deťmi ako zákonná povinnosť sa podáva aj z ustanovenia § 347 obč. zák., ktorý v prvej vete ustanovuje, že ak spôsobí škodu osoba mladšia než pätnásťročná, nahradia ju tí, ktorí zanedbali náležitý dozor. Podľa toho nebudú vždy vinní rodičia, resp. iné osoby, ktoré majú povinnosť dozoru nad maloletými, lebo za normálnych okolností nemožno od nich požadovať, aby dozor tento vykonávali nepretržite a bezprostredne takrečeno na každom kroku dieťaťa, tieto osoby sú zodpovedné za škodu spôsobenú maloletými len, ak zanedbali náležitý dozor. Miera ich starostlivosti, resp. dozoru bude pravdaže závisieť od okolností prípadu samého.

§ 350

6. vecou;

(1) Za škodu spôsobenú vecou (§ 23) zodpovedá ten, čia je vec alebo komu slúži, okrem ak sa riadne staral o jej opatrovanie alebo o dozor nad ňou.

(2) Tak zodpovedá najmä za škodu spôsobenú zvierateľom jeho chovateľ a za škodu spôsobenú zrútením, pádom veci alebo uvoľnením prírodnej sily užívateľ stavby alebo majiteľ bytu.

§ 351

7. pri prevádzke zvlášť nebezpečnej;

(1) Pri prevádzke zvlášť nebezpečnej zodpovedá prevádzateľ za škodu vyvolanú takým pôsobením zdroja zvýšeného nebezpečenstva, ktorým sa navonok prejavuje nebezpečnosť prevádzky, okrem ak bola spôsobená neodvratiteľnou náhodou, ktorá nemá pôvod v prevádzke, alebo vlastným konaním poškodeného alebo neodvratiteľným konaním tretej osoby.

(2) Za tretiu osobu sa nepovažuje osoba zamestnaná alebo použitá v prevádzke; táto zodpovedá za škodu popri prevádzateľovi podľa svojho zavinenia.

§ 352

8. pri nekalej súťaži v hospodárskom styku.

...

§ 353 Ochrana pred hroziacou škodou.

V prípadoch vážneho ohrozenia môže sa ohrozený domáhať, aby súd ohrozo-

²⁴² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955, s. 62 – 64.

vateľovi zakázal konanie, ktoré by mohlo viesť ku škode, alebo aby mu uložil vykonať opatrenie na odvrátenie hroziacej škody. Tejto ochrany sa nemožno domáhať, ak ide o činnosť úradne schválenú.

Obsah a rozsah náhrady škody.

§ 354 Škoda sa nahrádza uvedením do predošlého stavu, a ak to nie je dobre možné, v peniazoch. Nahrádza sa nielen škoda skutočná, ale aj to, čo poškodenému ušlo.

§ 355 Pri ublížení na zdraví je škodca povinný nahradiť náklady liečenia, ušlý a v budúcnosti uchádzajúci zárobok, ako aj primerané bolestné a odškodnenie za zohyzdenie, ktoré prekáža životnému uplatneniu poškodeného.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 30. apríla 1953, Cz 68/53²⁴³ (č. 99 zberky)
Bolestné je náhradou za bolesti už vytrpené. Nemožno ho požadovať do budúcnosti a určiť peňažitú náhradu za bolesti ako rentu.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 15. mája 1953, Cz 136/53²⁴⁴ (č. 121 zberky)
Pro nárok na náhradu škody ušlého nebo budoucně ucházejícího výdělku (§§ 355, 357 obč. zák.) nestačí ztráta nebo zmenšení výdělečné způsobilosti samy o sobě, nýbrž je třeba, aby poškozenému vznikla v důsledku pozbytí nebo snížení výdělečné způsobilosti i skutečná hmotná škoda. Náhrada budoucně ucházejícího výdělku podle §§ 355, 357 o.z. nemá povahu úrazového důchodu, jak jej upravuje zákon o národním pojištění.

Rozhodnutie Krajského súdu v Uhorském Hradišti z 14. septembra 1956, č. 3 Co 596/56²⁴⁵ (č. 59 zberky)
Zohyžděním ve smyslu § 355 obč. zák. je nutno rozumět zohyždění trvalejšího rázu, které omezuje poškozeného v normální náplni života tím, že jej vylučuje z uplatnění ve společnosti, ve sportu, v kulturním životě a pod. Tak je tomu, i když se následky poranění projevují spíše v celém počínání a chování poškozeného (grimasy, porucha chůze, způsob jednání s lidmi), než v tělesném zohyždění. Předpokladem nároku na odškodnění není, že si poškozený sám uvědomuje újmu způsobenou zohyžděním a že sám je s to rozhodnout, jak použít přiznaného odškodnění.

²⁴³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 161 – 162.

²⁴⁴ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 198 – 200.

²⁴⁵ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1957. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1958, s. 125 – 127.

§ 356 Ak nastala z poškodenia smrť, je škodca povinný nahradiť náklady liečenia a pohrebu tomu, kto ich vynaložil, a osobám odkázaným svojou výživou na usmrteného, čo im ušlo.

§ 357 Ako náhrada zárobku alebo dávok na úhradu osobných potrieb v budúcnosti uchádzajúcich sa vymeria peňažný dôchodok.

§ 358 V prípadoch hodných osobitného zreteľa môže súd náhradu škody primerane znížiť; pritom prihliadne najmä na pomery strán, na význam škody a jej náhrady, na osobné vlastnosti škodcu, ako aj na povahu a mieru zavinenia. Náhradu škody nemožno takto znížiť, ak ide o škodu spôsobenú úmyselne a nie v krajnej núdzi.

§ 359 Postih.

Kto zodpovedá za škodu spôsobenú zavinením inej osoby, má voči nej postih.

SEDEMNÁSTA HLAVA ZÁVÄZKY Z BEZDÔVODNÉHO OBOHATENIA.

Plnenie bez právneho dôvodu.

§ 360 Záväzky z bezdôvodného obohatenia vznikajú plnením, pre ktoré nebol právny dôvod, alebo plnením, právny dôvod ktorého sa neuskutočnil alebo padol.

§ 361 Kto bol takto bezdôvodne obohatený, je povinný vrátiť predmet plnenia s príslušenstvom alebo, ak to nie je dobre možné, najmä ak boli urobené výkony, nahradiť ich cenu. Okrem toho je povinný vrátiť úžitky od toho času, keď poznal bezdôvodnosť svojho obohatenia. Má však nárok na náhradu nákladov ako konajúci bez príkazu (§§ 443 a nasl.).

§ 362 Nemožno však žiadať späť, čo sa plnilo pred sročnosťou platnej dlžoby alebo na dlžobu neplatnú iba pre nedostatok formy, na dlžobu premlčanú alebo nežalovateľnú, pokiaľ dlžobu neplnila osoba, ktorá sa na ňu nemôže sama zaviazat'.

...

OSEMNÁSTA HLAVA KÚPNA A ZÁMENNÁ SMLUVA.

Kúpna smluva.

§ 366 Kúpnu smluvou sa predávajúci zaväzuje odovzdať kupujúcemu predmet kúpy a kupujúci sa zaväzuje ho odobrať a zaplatiť dojednanú cenu.

§ 367 Ak bola v kúpnej smluve dojednaná bežná cena, rozumie sa tým cena v mieste a čase plnenia.

§ 368 Ak nie je nič iné dojednané, prechádza na kupujúceho nebezpečenstvo náhodilej skazy a náhodilého zhoršenia predmetu kúpy, ako aj jeho úžitky zároveň s nadobudnutím vlastníctva (§ 111). Ak nadobudne kupujúci vlastníctvo skôr, než sa predmet kúpy odovzdá, má predávajúci až do odovzdania práva a povinnosti uschovateľa.

§ 369 Ak nie je nič iné dojednané ani obvyklé, sú strany povinné plniť bez zbytočného odkladu. Predávajúci je oprávnený odovzdať predmet kúpy odoprieť, ak mu kupujúci nezaplatí kúpnu cenu včas. Ak sa odosiela predmet kúpy na miesto splnenia alebo určenia, nie je kupujúci povinný zaplatiť kúpnu cenu, pokiaľ nemá možnosť si predmet prezrieť.

...

Predkupné právo a iné výhrady pri kúpnej smluve.

§ 375 (1) Kto predá vec s výhradou, že mu ju kupujúci ponúkne na výkup, keby ju chcel predáť, má predkupné právo.

(2) Také právo možno dojednať, aj keď sa vec nepredáva, ako aj pre prípad iného scudzenia veci než predajom.

§ 376 Predkupné právo ukladá povinnosť len tomu, kto sľúbil vec ponúknuť na výkup. Ak má predkupné právo povahu vecného práva, pôsobí však aj proti jeho nástupcovi; podľa toho, či bola vec scudzená spôsobom, pre ktorý bolo predkupné právo dohovorené, či iným spôsobom, môže sa oprávnený buď od nadobúdateľa domáhať, aby mu vec prenechal, alebo mu zostane predkupné právo zachované.

...

§ 380 (1) Predkupné právo socialistickej právnickej osoby predchádza všetky ostatné predkupné práva.

(2) Predkupné právo nebráni nikdy, aby vec bola scudzená socialistickej právnickej osobe.

§ 381 Vedľajšie dohovory, ktoré majú povahu podmienok a výhrad, pripúšťajúcich zánik právneho pomeru založeného kúpnu smluvou, nepôsobia proti socialistickým právnickým osobám, ani proti dedičom; zanikajú po desiatich rokoch.

§ 382 Zámenná smluva.

Ustanovenia o kúpnej smluve treba primerane použiť aj na smluvu, ktorou si strany vymenujú vec za vec, a to tak, že každá zo strán sa považuje pri veci, ktorú výmenou dáva, za stranu predávajúcu a pri veci, ktorú výmenou prijíma, za stranu kupujúcu.

DEVÄTNÁSTA HLAVA DAROVACIA SMLUVA.

§ 383 Darovacou smluvou darca niečo bezodplatne prenecháva alebo sľubuje obdarovanému a ten dar alebo sľub prijíma.

§ 384 Ak sa dar pri darovaní neodovzdá, je potrebné, aby sa darovacia smluva dojednala písomne.

§ 385 Darovacia smluva je neplatná, pokiaľ sa má podľa nej plniť až po darcovej smrti.

§ 386 Darca môže darovaciu smluvu zrušiť, ak obdarovaný spácha úmyselný trestný čin proti darcovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom.

DVADSIATA HLAVA NÁJOMNÁ SMLUVA.

Práva a povinnosti prenajímateľa a nájomníka.

§ 387 Nájomnou smluvou prenecháva prenajímateľ za odplatu nájomníkovi vec, aby ju dočasne užíval alebo z nej bral úžitky.

§ 388 Prenajímateľ je povinný odovzdať prenajatú vec nájomníkovi v stave spôsobilom na dohodnuté užívanie, a ak nebol spôsob užívania dohodnutý, na obvyklé užívanie a v tomto stave ju na svoj náklad udržiavať. Drobné opravy a obyčajné náklady spojené s užívaním však znáša nájomník.

§ 389 Nájomník je oprávnený užívať najatú vec podľa smluvy, a pokiaľ o tom smluva nemá ustanovenie, primerane povaha a určení veci. Rovnako sa posudzuje, či má nájomník povinnosť vec užívať a v akej miere.

...

§ 392 Podnájom.

(1) Ak smluva neustanovuje ináč, môže nájomník dať najatú vec do podnájomu.

(2) Ak dá nájomník vec do podnájomu protismluvne, prenajímateľ má právo odstúpiť od smluvy.

Nájomné.

§ 393 Ak nie je dojednané alebo osobitnými predpismi ustanovené ináč platí sa nájomné z poľnohospodárskych alebo lesných pozemkov polročne pozadu 1.apríla a 1.októbra, pri ostatných nájmoch mesačne vopred.

...

Skončenie nájmu.

§ 398 (1) Nájom sa skončí uplynutím času, na ktorý bol dojednaný.

(2) Ak nájomník užíva vec aj po skončení nájmu a prenajímateľ do pätnástich dní proti tomu nezakročí na súde, obnovuje sa nájomná smluva za tých istých podmienok, za ktorých bola pôvodne dojednaná. Nájom dojednaný na čas dlhší než rok obnovuje sa vždy na rok, nájom dojednaný na kratší čas, na tento čas.

...

§ 400 (1) Na zrušenie nájomnej smluvy dojednanej na neurčitý čas je potrebná výpoveď.

(2) Nájomnú smluvu možno vypovedať: pri nájmoch poľnohospodárskych alebo lesných pozemkov na polroka, a to ku dňu 1.októbra; pri nájmoch iných nehnuteľností štvrťročne, najneskoršie pätnásteho dňa mesiaca januára, apríla, júla a októbra, a to ku koncu príslušného kalendárneho štvrťročia; pri nájmoch hnutel'ných vecí na mesiac kedykoľvek.

§ 401 (1) Najaté miestnosti treba vypratať a odovzdať tak, aby vlastníkovi alebo novému nájomníkovi mohlo byť na jeho žiadosť poskytnuté primerané miesto, najmenej však polovica miestností, na slozenie jeho hnutel'ných vecí, a to pri nájmoch poľnohospodárskych alebo lesných pozemkov 10. októbra, pri nájmoch iných nehnuteľností 10. januára, 10. apríla, 10. júla a 10. októbra.

(2) Vypratanie a odovzdanie nájomného predmetu musí sa skončiť pri nájmoch poľnohospodárskych alebo lesných pozemkov do 15. októbra, pri nájmoch iných nehnuteľností do 15. januára, 15. apríla, 15. júla a 15. októbra.

...

§ 403 (1) Nájomník je oprávnený odstúpiť od smluvy kedykoľvek, keď bola najatá vec odovzdaná v stave nespôsobilom buď na užívanie dojednané alebo obvyklé, alebo keď sa neskoršie bez nájomníkovej viny stane nespôsobilou na dojednané alebo obvyklé užívanie, keď sa stane neupotrebitelnou alebo keď mu bude odňatá taká časť veci, že by tým bol zmarený účel smluvy.

(2) Ak sú miestnosti najaté na obývanie alebo na to, aby sa v nich ľudia zdržovali, škodlivé zdraviu, má nájomník toto právo aj vtedy, keď pri uzavretí smluvy o tom vedel. Práva odstúpiť od smluvy nemožno sa tu vopred vzdať.

§ 404 Prenajímateľ môže kedykoľvek odstúpiť od smluvy, ak nájomník, hoci dostal výstrahu, užíva najatú vec alebo trpí, aby sa vec užívala tak, že prenajímateľovi vzniká značná škoda, alebo ak nájomník, hoci bol upomenutý, nezaplatil dlžné nájomné ani do sročnosti ďalšieho nájomného a ak je tento čas kratší než tri mesiace, do troch mesiacov, alebo ak vzhľadom na úradný rozkaz treba najatú vec vypratať.

...

DVADSIATA PRVÁ HLAVA VYPOŽIČANIE.

§ 410 Smluvou o vypožičaní prenecháva požičiavateľ vec vypožičiavateľovi na bezodplatné dočasné užívanie.

§ 411 Vypožičiavateľ je oprávnený užívať vec spôsobom dohodnutým alebo primeraným povahe a určeniu veci.

§ 412 (1) Vypožičiavateľ je povinný vec vrátiť v dohodnutom čase. Ak nebol čas na vrátenie dohodnutý, je povinný nemeškať s užívaním, aby mohol vec po splnení účelu bez zbytočného odkladu vrátiť.

(2) Ak nebol dohodnutý ani čas, po ktorý sa má vec užívať, ani účel, na ktorý sa má ona užívať, môže požičiavateľ žiadať vrátenie veci kedykoľvek.

...

DVADSIATA DRUHÁ HLAVA PÔŽIČKA.

§ 419 Smluvou o pôžičke prenecháva veriteľ dlžníkovi veci určené podľa druhu, najmä peniaze, a dlžník sa zaväzuje vrátiť po čase veci rovnakého druhu.

§ 420 Ak nie je čas na vrátenie dohodnutý, je dlžník povinný splniť dlžobu bez zbytočného odkladu, len čo je o to požiadaný.

§ 421 (1) Ak boli dojednané úroky, nesmú prevyšovať úroky platené z vkladov ústavmi ľudového peňažníctva.

(2) Pri nepenažnej pôžičke možno ako úroky dojednať plnenie primeraného väčšieho množstva alebo veci lepšej akosti, ale toho istého druhu.

DVADSIATA TRETIA HLAVA SMLUVA O ÚSCHOVE.

§ 422 Smluvou o úschove preberá niekto hnutelnú vec, aby ju opatroval.

§ 423 (1) Uschovávateľ je povinný prevzatú vec opatrovať podľa dohody, a ak niet dohody o spôsobe úschovy, starostlivo opatrovať, najmä dať ju poistiť, pokiaľ je to obvyklé, a keď čas úschovy uplynie, prevzatú vec vrátiť spolu s tým, čo k nej pribudlo.

(2) Uschovávateľ je povinný vrátiť vec ukladateľovi na požiadanie aj skôr, než uplynie čas úschovy, ale sám nie je oprávnený vrátiť ju skôr, okrem ak ju nemôže pre nepredvídanú okolnosť bezpečne alebo bez vlastnej škody opatrovať.

§ 424 Ak nie je dojednané ani z okolností zjavné, ako dlho má vec byť v úschove, môže ukladateľ kedykoľvek žiadať vrátenie veci a uschovávateľ ju kedykoľvek vrátiť.

...

§ 428 (1) Za veci, ktoré boli vnesené prijatými hosťami alebo pre nich, zodpovedá prevádzateľ ubytovacieho podniku ako uschovávateľ.

(2) Nezodpovedá však, keď škoda nie je zavinená ani ním, ani zamestnancami podniku, ani nie je spôsobená inými osobami, ktoré vošli do domu vzhľadom na jeho všeobecnú prístupnosť.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 22. mája 1958, č. Cz 166/58²⁴⁶ (č. 78 zbierky)
Zodpovednosť podľa § 428 obč. zák. vzniká už vnesením vecí, bez toho, že by bolo potrebné, aby o opatrovaní týchto vecí bola uzavretá nejaká zmluva. Vyžaduje sa, pravdaže, aby bola uzavretá zmluva o ubytovaní a pod., hoci aj neformálna.

...

§ 433 Ustanovenia o zodpovednosti prevádzateľa ubytovacieho podniku platia obdobne o prevádzateľoch podnikov so stajňami alebo garážami, čo do ustajnených zvierat, umiestnených vozidiel a vecí, ktoré sú obvykle na nich: To isté platí aj o prevádzateľoch iných podnikov, ústavov a zariadení, prevádzka ktorých so sebou pravidelne prináša odkladanie hnutelností, čo do vecí návštevníkmi odložených na mieste vyhradenom na ich uloženie, a ak niet takého miesta, aj čo do vecí, ktoré sa spravidla vnášajú a odkladajú, keď boli uložené na inom obvyklom mieste.

²⁴⁶ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1958. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1959, s. 172 – 175.

Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 25. septembra 1953, č. 5 Co 498/53²⁴⁷ (č. 32 zbierky)

Ustanovení § 433 obč. zák. se vztahuje i na provozovatele koupaliště, kde návštěvníci odkládají věci do skříněk, jež jsou k tomu správou koupaliště určeny.

DVADSIATA ŠTVRTÁ HLAVA PRÍKAZNÁ SMLUVA.

Povinnosti príkazníka.

§ 434 Príkaznou smluvou zaväzuje sa príkazník pre príkazcu obstarat' nejakú vec alebo vykonať iné činnosť.

§ 435 Príkazník je povinný konať pri plnení príkazu statočne a podľa svojich schopností a znalostí. Od príkazcových pokynov môže sa odchyliť iba vtedy, ak je to nevyhnutné v záujme príkazcu a ak nemôže včas dostať jeho súhlas; ináč zodpovedá za škodu.

§ 436 Príkazník je povinný vykonať príkaz osobne. Ak sverí bez nevyhnutnej potreby vykonanie príkazu niekomu inému, zodpovedá, ako by príkaz vykonal sám; ak však príkazca dovolil, aby si ustanovil zástupcu, alebo ak tento bol nevyhnutne potrebný, zodpovedá príkazník iba za zavinenie pri voľbe zástupcu.

DVADSIATA PIATA HLAVA KONANIE BEZ PRÍKAZU.

§ 443 (1) Ak niekto obstará, hoci nie je na to oprávnený, cudziu vec, aby odvrátil hroziacu škodu, je ten, koho vec bola obstaraná, povinný nahradiť konajúcemu bez príkazu potrebný náklad, aj keď výsledok bez viny konajúceho nenastal.

(2) Ak však niekto zakročí z občianskej povinnosti, aby odvrátil významnú škodu, má proti tomu, vo veci koho konal, nárok na náhradu škody ako príkazník, pokiaľ mu škoda nebude nahradená ináč.

§ 444 (1) Ak nejde o odvrátenie hroziacej škody, musí ten, kto chce obstarat' vec iného, upovedomiť ho o tom a vyčkať jeho súhlas.

(2) Ak tak neurobí a ak ide o konanie v prospech iného, má konajúci bez príkazu nárok na náhradu nákladov, ktorými bol ten, v záujme koho konal, v čase skončenia konania obohatený.

§ 445 (1) Kto zasiahne do veci iného, bez toho že by šlo o odvrátenie hroziacej škody, zodpovedá aj za náhodu, okrem ak by vznikla aj bez jeho zásahu.

(2) To isté platí, ak sa niekto vmieša do veci iného proti jeho platne prejavenej vôli, okrem ak ide o odvrátenie významnej škody z občianskej povinnosti.

....

²⁴⁷ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955, s. 65 – 66.

DVADSIATA ŠIESTA HLAVA SMLUVA O DIELO.

Pojem a obsah.

§ 448 Smluvou o dielo zaväzuje sa objednávateľovi ten, komu bolo dielo zadané, že ho za odmenu vykoná na svoje nebezpečenstvo.

§ 449 Od obsahu smluvy a od povahy diela závisí, či je ten, komu bolo dielo zadané, povinný vykonať ho osobne, alebo či je oprávnený dať dielo vykonať na svoju osobnú zodpovednosť.

§ 450 Zodpovednosť za vady.

(1) Ak má dielo vady, ktoré ho robia neupotrebitelným alebo ktoré odporujú dohovoru, môže objednávateľ odstúpiť od smluvy. Ak tak nechce urobiť alebo ak má dielo inú vadu, môže sa domáhať bezodplatnej opravy - ak nevyžaduje prílišný náklad - alebo primeranej sľavy z odmeny. Na opravu musí poskytnúť primeranú lehotu s upozornením, že po jej uplynutí opravu neprijme.

...

DVADSIATA SIEDMA HLAVA ZASIELATEĽSKÁ SMLUVA.

§ 462 Zasielateľskou smluvou sa zaväzuje zasielateľ príkazcovi, že mu obstará na jeho účet, avšak vo vlastnom mene, dopravu vecí.

§ 463 Zasielateľ je oprávnený žiadať, aby mu bol príkaz na obstaranie dopravy daný písomne (zasielateľský list).

...

DVADSIATA ÔSMA HLAVA DOPRAVNÁ SMLUVA.

§ 474 Dopravnou smluvou sa dopravca zaväzuje odosielateľovi, že za odplatu vykoná dopravu vecí a vydá ju určenému príjemcovi.

§ 475 Dpravca je oprávnený žiadať, aby mu odosielateľ vydal písomné potvrdenie o objednávke dopravy (nákladný list).

...

DVADSIATA DEVIATA HLAVA SPROSTREDKOVATEĽSKÁ SMLUVA.

§ 485 Kto sľúbi odmenu za to, že mu bude zadovážená príležitosť uzavrieť smluvu alebo že mu bude uzavretie smluvy sprostredkované, je povinný poskytnúť odmenu iba vtedy, keď výsledok bol dosiahnutý pričinením sprostredkovateľa.

§ 486 (1) Sprostredkovateľovi patrí odmena v dojednanej výške; ak nie je dojednaná, odmena podľa vydaných sadzieb, a ak ich niet, primeraná odmena. Ani dojednaná odmena nesmie prekročiť úradnú sadzbu.

(2) Ak bola odmena sľúbená len pre prípad určitej činnosti sprostredkovateľa, alebo ak je dojednané, že sprostredkovateľ bude činný iba v prospech príkazu, nevznikne nárok na odmenu, ak smluva bola uzavretá za iných okolností.

...

TRIDSIATA HLAVA SMLUVA O SDRUŽENÍ.

§ 489 Niekoľko osôb sa môže sdrúžiť, aby sa spoločne pričínili o dosiahnutie hospodárskeho účelu.

§ 490 Ak sa takto sdružia fyzické osoby, musia sa na činnosti sdruženia zúčastniť vlastnou prácou.

§ 491 Do sdruženia môže členovia vnieť aj vklady v peniazoch alebo v iných veciach. Ak nie je smluvou ináč ustanovené, predpokladá sa, že vklady všetkých členov sú rovnaké.

...

TRIDSIATA PRVÁ HLAVA SMLUVA O DÔCHODOK.

§ 501 Smluvou o dôchodok sa zakladá niekomu doživotne alebo na ináč obmedzený čas neurčitého trvania nárok na vyplácanie určitého dôchodku.

§ 502 Na platnosť smluvy o dôchodok je potrebné, aby bola uzavretá písomne.

§ 503 Nárok na dôchodok nemožno previesť na iného. Sročné dávky možno postúpiť.

TRIDSIATA DRUHÁ HLAVA STÁVKA A HRA.

§ 504 (1)

Výhry zo stávky alebo hry nemožno vymáhať; vymáhať nemožno ani pohľadávky z pôžičiek poskytnutých vedome do stávky alebo hry. Také výhry a pohľadávky nemôžu byť ani platne zabezpečené.

(2) Žreb sa posudzuje ako stávka alebo hra.

...

TRIDSIATA TRETIA HLAVA VEREJNÉ PRISŔUBENIE.

§ 506 Prisŕubenie odmeny za nejaký výkon osobe nie určitej je záväzné, len čo sa verejne vyhlási.

....

PIATA ČASŦ DEDIČSKÉ PRÁVO.

TRIDSIATA ŠTVRTÁ HLAVA DEDIČSTVO.

Nadobudnutie dedičstva.

§ 509 Dedičstvo sa nadobúda poručiťovou smrťou.

§ 510 Dedičom môže byť osoba fyzická i právnická.

§ 511 Dedič môže nadobudnúť buď všetok poručiťov majetok alebo jeho pomerný diel, alebo i len jednotlivé veci alebo práva.

§ 512 Dedí sa zo zákona, zo závetu alebo z oboch týchto dôvodov.

§ 513 Ak dedič nenadobudne dedičstvo zo závetu, sú miesto neho povolani zákonní dedičia, a čo nenadobudne žiaden dedič, pripadne ako odúmrt' štátu.

§ 514 (1) Dedič je povinný uhradiť náklady primeraného pohrebu poručiťa, ako aj plniť záväzky, ktoré na neho prešly poručiťovou smrťou; všetko podľa ustanovení o pomernej alebo prednostnej úhrade a len do výšky ceny nadobudnutého dedičstva. Veriteľom, ktorí svoje nároky neoznámili, hoci ich dedič dal na to súdne vyzvať, dedič nezodpovedá, pokiaľ je cena ním nadobudnutého dedičstva vyčerpaná nárokmi ostatných veriteľov.

(2) Ak je niekoľko dedičov, každý z nich je povinný plniť záväzky sumou, aká zodpovedá pomeru ceny jeho dedičstva k cene úhrnu toho, čo sa im dedičstvom dostalo.

§ 515 Ak odúmrt' pripadne štátu, štát zodpovedá za záväzky rovnako, ako by bol dedičom.

§ 516 Zrieknutie sa dedičstva.

Dedičstva sa možno vopred zrieknuť písomnou smluvou s poručiteľom; kto sa zrieka dedičstva, môže tak urobiť aj s účinkom pre svojich potomkov.

Odmietnutie dedičstva.

§ 517 (1) Dedič môže dedičstvo odmietnuť.

(2) Odmietnuť dedičstvo nemôže však dedič, ktorý si už ako dedič skutočne počínal.

§ 518 Dedičstvo možno odmietnuť iba výslovným prejavom, urobeným na súde písomne alebo ústne do súdnej zápisnice.

§ 519 (1) Prejav o odmietnutí môže dedič urobiť len do mesiaca odo dňa, keď bol o svojom dedičskom práve úradne upovedomený, okrem ak mu súd so zreteľom na osobitné pomery určí dlhšiu lehotu.

(2) Ak sa neurobí v lehote súdom danej prejav, či neprítomní alebo neznámi dedičia dedičstvo odmietajú alebo nie, predpokladá sa, že poručiteľ nezanechal žiadnych takých dedičov.

§ 520 Ak odmietne dedič len časť dedičstva alebo ak pripojí k prejavu iné výhrady alebo podmienky, hľadá sa na vec tak, ako by dedičstvo nebol odmietol.

...

§ 522 Dedičská nespôsobilosť.

(1) Dedič nie je spôsobilý ten, kto spácha úmyselný trestný čin proti poručiteľovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom, alebo zavrhnutiehodné konanie proti prejavu poručiteľov poslednej vôle.

(2) Dedičská nespôsobilosť prestáva, ak poručiteľ dedičovi odpustí.

Právne následky zrieknutia sa dedičstva, jeho odmietnutia a dedičskej nespôsobilosti.

§ 523 Na toho, kto sa dedičstva vopred zriekol, ako aj na jeho potomkov, ak sa zriekol dedičstva i za nich, hľadá sa, ako keby sa poručiteľovej smrti nedožili; to však neplatí o dedičoch poručiteľom neskoršie predsa povolaných.

§ 524 Ak dedič dedičstvo odmietne, hľadá sa na neho, ako keby sa poručiteľovej smrti nedožil.

§ 525 Ak dedič nie je spôsobilý dedič, hľadá sa na neho, ako keby sa poručiteľovej smrti nedožil. Ak dôvod dedičskej nespôsobilosti vyjde najavo až po potvrdení dedičstva, pravý dedič môže sa domáhať vydania dedičstva, poprípade náhrady škody.

TRIDSIATA PIATA HLAVA DEDENIE ZO ZÁKONA.

Zákonní dedičia.

§ 526 V prvej skupine dedia rovnakým dielom poručiťovej deti a pozostalý manžel.

§ 527 Ak sa dieťa nedožije poručiťovej smrti, nadobúdajú jeho dedičský podiel rovnakým dielom jeho deti; ak sa nedožily poručiťovej smrti ani tieto deti alebo niektoré z nich, dedia rovnako ich potomci.

§ 528 Ak niet poručiťových potomkov, dedí pozostalý manžel v druhej skupine a spolu s ním poručiťovi rodičia, ako aj osoby, ktoré žily s poručiťom najmenej po čas jedného roku pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti ako členovia rodiny a ktoré sa z tohto dôvodu staraly o spoločnú domácnosť alebo boli odkázané výživou na poručiťa.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 20. augusta 1952, č. Cz 450/52²⁴⁸ (č. 4 zbierky)
Předpokladem dědického nároku podle § 528 obč. zák. je kromě ostatních podmínek v tomto ustanovení uvedených (spolužití ve společné domácnosti se zůstavitelem a péče o tuto domácnost nebo závislost výživou na zůstaviteli) i vztah k zůstaviteli, podobný poměru rodinnému, tedy vztah podle úmyslu účastníků trvalý. Pouhá dočasná příbuzenská nebo občanská výpomoc při obstarávání domácnosti nestačí.**

§ 529 Dedičia druhej skupiny dedia rovnakým dielom; manžel však vždy najmenej polovicu poručiťovho majetku.

§ 530 Ak sa nedožil poručiťovej smrti niektorý z rodičov, nadobúdajú dedičský podiel tohto zomrelého rodiča rovnakým dielom jeho deti, a ak ich niet, jeho rodičia.

§ 531 Pozostalý manžel, ktorý žil s poručiťom v čase jeho smrti v spoločnej domácnosti, dedí popri svojom podiele nedoplatky poručiťovej odmeny za prácu a opakujúcich sa dôchodkov až do výšky jednomesačného príjmu, ako aj obvyklé domáce zariadenie poručiťa.

§ 532 (1) Osvojenec a jeho potomci a osvojiteľ a jeho príbuzní dedia navzájom podľa dedičských skupín ako príbuzní.

(2) Osvojenec nededí v pôvodnej rodine a pôvodná rodina osvojeného nededí po ňom. Ale ak sa osvojenecký pomer zruší, obnoví sa dedenie v pôvodnej rodine.

§ 533 Započítanie do zákonného podielu.

(1) Poručiťovým potomkom, jeho rodičom a starým rodičom sa započíta v pomere medzi nimi do ich dedičských podielov všetko, čo za poručiťovho života

²⁴⁸ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954, s. 5 – 7.

od neho bezodplatne dostali. Ak je dedičom potomok vzdialenejší, započíta sa aj to, čo dostal od poručiteľa jeho predok.

(2) Nezapočítavajú sa však obvyklé darovania, primerané zárobkovým a majetkovým pomerom poručiteľa, ani to, čo poskytol na výživu a výchovu potomkov a vôbec pri plnení svojej zákonnej vyživovacej povinnosti.

TRIDSIATA ŠIESTA HLAVA DEDENIE ZO ZÁVETU.

Závet.

§ 534 Závet je jednostranný prejav poručiteľov vôle, ktorým poručiteľ osobne robí poriadok o svojom majetku.

§ 535 Jedným závetom môže urobiť poriadok len jediný závetca.

§ 536 Ak poručiteľ ustanovil jedného alebo niekoľkých dedičov s určením podielov alebo jednotlivých vecí a ak tým, čo nadobudli, jeho majetok nie je vyčerpaný, sú na zvyšujúcu časť majetku povolaní dedičia zákonní.

§ 537 Ak sa niekomu zanechala peňažná suma alebo iná hnutelná vec ako odkaz, platia o odkaze a o odkazníkovi primerane ustanovenia o dedičstve a o dedičovi. Odkazovník však nezodpovedá za poručiteľove záväzky, ani za náklady jeho pohrebu, ak bola odkazníkovi zanechaná vec, ktorej cena je v pomere k cene zanechaného majetku len nepatrná, a ak súhrn odkazov nerobí viac ako štvrtinu toho, čo zostane zo zanechaného majetku po odpočítaní dlžôb.

§ 538 Pri výklade závetu treba dbať na to, aby bola splnená skutočná vôľa závetcu.

§ 539 Závetca môže v závete ustanoviť náместného dediča pre prípad, že dedič ním povolaný dedičstvo nenadobudne.

§ 540 (1) Robiť posledný poriadok nemôže, kto nie je v plnom rozsahu svojprávny (§§ 9 a nasl.).

(2) Maloletý, ktorý dovŕšil pätnásť rok, môže však urobiť posledný poriadok o tom, čo nadobudol vlastnou prácou.

Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 14. októbra 1953, č. 15 Co 494/53²⁴⁹ (č. 20 zbierky)

Osoba čiastočne zbavená svépŕávnosti nemôže vôbec porídiť platnou záveť. Ustanovení § 540 odst. 2 ani § 545 ods. 2 se na takovou osobu nevztahuje.

Náležitosti závetu.

§ 541 (1) Závet možno urobiť len v písomnej forme.

²⁴⁹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955, s. 35 – 36.

(2) Z každého závetu musí byť zjavný deň, mesiac a rok, kedy bol spísaný.

§ 542 Vlastnoručný závet musí byť vlastnou rukou napísaný a podpísaný.

§ 543 Závet, ktorý nenapísal závetca vlastnou rukou, musí vlastnou rukou podpísať a pred dvoma svedkami súčasne prítomnými výslovne prejavíť, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu. Svedkovia sa musia na závet podpísať.

§ 544 (1) Závetca, ktorý nemôže čítať alebo písať, musí prejavíť svoju poslednú vôľu pred tromi svedkami súčasne prítomnými do zápisnice, ktorá mu musí byť prečítaná. Potom musí pred nimi potvrdiť, že listina obsahuje jeho pravú vôľu. Pisateľom a predčitateľom môžu byť i svedkovia; pisateľ však nesmie byť zároveň predčitateľom.

(2) V zápisnici musí byť uvedené, že závetca nemôže čítať alebo písať, kto zápisnicu napísal a kto prečítal a akým spôsobom závetca potvrdil, že listina obsahuje jeho pravú vôľu. Zápisnicu musia svedkovia podpísať.

§ 545 (1) Každý môže prejavíť svoju poslednú vôľu do úradnej zápisnice na súde alebo pred notárom; svedkov netreba.

(2) Maloletí, ktorí dovърšili pätnásť rok, ako aj slepí, hluchí, ktorí nemôžu čítať, a nemí, ktorí nemôžu písať, môžu urobiť posledný poriadok len na súde alebo pred notárom. Ak hluchý závetca nemôže čítať, alebo nemý nemôže písať, treba pribrať tlmočníka, ktorý sa s ním môže dorozumieť a má spôsobilosť byť svedkom závetu.

Svedkovia a osoby zúčastnené pri robení závetu.

§ 546 Svedkovia závetu nemôžu byť nesvojprávní, slepí, hluchí, nemí a tí, ktorí nepoznajú reč, v ktorej sa prejav vôle robí, ani duchovní a rehoľníci.

§ 547 Závetom povolaný dedič a osoby jemu blízke (§ 17 ods. 2) nemôžu pri robení závetu pôsobiť ako úradné osoby, svedkovia, pisatelia, tlmočníci alebo predčitelia.

Neplatné ustanovenia závetu.

§ 548 Ustanovenia závetu, ktoré sa priečia zákonu alebo všeobecnému záujmu, ako aj ustanovenia nesrozumiteľné alebo odporujúce si, sú neplatné.

§ 549 (1) Ustanovenie závetu, ktorým bol niekto povolaný za dediča veci, ktorá nie je v zanechanom majetku, je neplatné.

(2) Ak bol však niekto povolaný za dediča peňažnej sumy, ktorá nie je v zanechanom majetku, alebo prostriedkov na výchovu, výživu alebo zaopatrenia, je ustanovenie platné. Ak sa dedičia na splnení závetu nedohodnú, upraví splnenie súd; pritom dbá, aby každý z dedičov prispel tak, ako možno od neho slušne žiadať.

§ 550 Neplatná je podmienka, ktorou poručiteľ obmedzil povolanie niekoho za dediča. Neplatné je aj ustanovenie závetu, že to, čo sa zanecháva, má dedič nadobudnúť len na určitý čas alebo neskoršie než dňom poručiteľovej smrti, ako aj ustanovenie závetu o tom, na koho má prejsť dedičstvo po dedičovej smrti.

Neplatný je aj poručiteľov príkaz, aby dedič použil dedičstvo alebo jeho časť určitým spôsobom alebo aby niečo vykonal.

§ 551 Závet je neplatný pokiaľ, pokiaľ závetca nezanechal svojim maloletým potomkom toľko, koľko robí cena ich celého zákonného podielu, alebo pokiaľ nezanechal iným svojim potomkom alebo tomu z rodičov, ktorý je v čase poručiteľovej smrti v núdzi a už neschopný práce, toľko, koľko robí cena troch štvrtín podielu, ktorý by im patril podľa ustanovení o dedení zo zákona.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo 6. septembra 1954, č. Cz 128/54²⁵⁰ (č. 139 zbierky)
Dědickými podíly neopominutelných dědiců ve smyslu § 551 obč. zák. možno rozumět jen podíly, jak se mohly jevit zůstaviteli v době jeho úmrtí.**

Dědickým podílem zaručeným neopominutelnému dědici ustanovením § 551 obč. zák. není dědický podíl, který by mu podle zákona připadl v případě, že spoludědic ze zákona dědictví odmítne.

Neplatnost závěti podle § 551 obč. zák. je jen neplatností relativní.

**Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 22. októbra 1957, č. Cz 490/57²⁵¹ (č. 50 zbierky)
Neopomenutelný dědic, kterému bylo závěti zanecháno méně než kolik činí podíl uvedený v § 551 obč. zák., je závětním dědicem ohledně toho, co mu bylo závěti zanecháno, a zákonným dědicem potud, pokud se jeho zákonný nárok týká chybějícího zbytku do jeho zákonného podílu.**

§ 552 Vydedenie.

(1) Dediča, ktorého zákonný podiel nemôže byť závetom skrátený vôbec alebo nie o viac ako o štvrtinu jeho ceny (§ 551), môže závetca vydediť preto, že ho opustil v núdzi alebo že bol odsúdený pre úmyselný trestný čin alebo že trvale odopiera pracovať. Ak je takto vydedený poručiteľovým potomkom, nadobúdajú jeho dedičský podiel jeho potomci.

(2) Pre vydedenie platia rovnaké náležitosti ako pre urobenie závetu.

§ 553 Zrušenie závetu a vydedenia.

(1) Závet sa zrušuje neskorším platným závetom, pokiaľ vedľa neho nemôže obstať, alebo jeho odvolaním. Odvolanie vyžaduje spôsobilosť a formu, aké sú potrebné pre platný závet. Ak poručiteľ závet úmyselne zničí, zruší tým svoj závet.

(2) To isté platí o zrušení vydedenia.

²⁵⁰ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955, s. 266 – 271.

²⁵¹ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1957. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1958, s. 114 – 117.

TRIDSIATA SIEDMA HLAVA ZABEZPEČENIE DEDIČSTVA, OCHRANA DEDIČOV A POTVRDENIE DEDIČSTVA.

Zabezpečenie dedičstva.

§ 554 Zanechaný majetok treba úradne spísať.

§ 555 Súd nariadi na návrh alebo z úradnej povinnosti zabezpečenie dedičstva, ak je to potrebné na ochranu nárokov štátu alebo iného všeobecného záujmu alebo právnym záujmom dediča alebo poručiteľovho veriteľa, a to na čas, kým záujem trvá.

...

Ochrana pravého dediča.

§ 557 (1) Ak sa zistí pravý dedič len neskoršie, je povinný i ten, komu súd dedičstvo potvrdil, vydať mu majetok, ktorý má z dedičstva, podľa zásad o oprávnenom a neoprávnenom držiteľovi (§§ 145 a nasl.); pritom sa však nesmie na škodu pravého dediča obohatiť. Kto dobromyseľne nadobudol niečo od nepravého dediča, ktorému nadobudnutie súd potvrdil, nikomu za to nezodpovedá.

(2) Predchádzajúce ustanovenie platí obdobne, ak dedičstvo pripadlo ako odúmrté štátu.

...

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 28. augusta 1952, č. Cz 381/52²⁵² (č. 149 zberky)
Ak sa zistí pravý dedič (prípadne ďalší pravý dedič) po tom, keď už dedičstvo bolo súdom prejednané a jeho nadobudnutie právoplatne potvrdené, nemá byť dedičstvo novo prejednané, avšak pravý dedič môže svoje nároky na súde uplatniť len dedičskou žalobou.

ŠIESTA ČASŤ PRECHODNÉ A ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA.

§ 562 Ustanoveniami tohto zákona sa spravujú, pokiaľ nie je ďalej ustanovené inak, i právne pomery vzniknuté pred 1. januárom 1951; do tohto dňa sa tieto právne pomery spravujú skorším právom.

§ 563(1) Spôsobilosť na práva a povinnosti právnických osôb, ktoré dosiaľ trvajú, zostáva až do novej zákonnej úpravy nedotknutá.

(2) Spoločnosti zriadené podľa skoršieho obchodného práva, pokiaľ o nich neboli ustanovenia v iných predpisoch, a spoločnosti podľa všeobecného občianskeho zákonníka zanikajú dňom 1. januára 1951; majetkové usporiadanie sa spravuje skorším právom.

²⁵² *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953, s. 226 – 228.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 20. decembra 1949, č. Co I 991/49²⁵³ (č. 1 zbierky)
Byl-li podnik veřejné obchodné společnosti znárodněn, není veřejný společník oprávněn požadovat na národním podniku, do něhož byl znárodněn podnik začleněn, výplatu svého společenského podílu a nevybraného zisku. Za tyto nároky může požadovat toliko náhradu, která se poskytuje za znárodněný majetek.

§ 564 Právne pomery týkajúce sa práva stavby, založené pred 1. januárom 1951, zostávajú nedotknuté a len na ne možno nabudúce použiť ustanovenia zákona č. 88/1947 Sb., o práve stavby.

§ 565 (1) Pri dedení sa použije právo platné v deň smrti poručiteľa.

...

§ 568 (1) Dňom 1. januára 1951 zrušujú sa všetky ustanovenia o veciach upravených týmto zákonom, počítajúc v to aj obyčajové právo, či už vyplýva zo súdnych rozhodnutí alebo z iných prameňov.

...

§ 570 Tento zákon nadobúda účinnosť dňom 1. januára 1951; vykonajú ho všetci členovia vlády.²⁵⁴

BIANCHI, L. Nová ústava a všeobecné súkromné právo. *Právny obzor*, 1948, s. 187 – 196. (výňatok).

Sústava nášho všeobecného súkromného práva spočíva ideove na mnohých rôznorodých základoch. Nájdeme v nej mnohé nedemokratické zásady, ďalej početné prvky liberalistické a individualistické zavádzané nielen za prvej Republiky, ale najmä v Uhorsku od konca minulého storočia. Socialistické tendencie prenikli doteraz do nášho súkromného práva mierou sotva dostatočnou, a to až za prvej Republiky, hlavne v oblasti pracovného a nájomného práva. Za takého stavu je len prirodzené, že nová ústavná listina, stojac na platforme dôsledného socializmu, v mnohom sa dotkla matérie upravenej všeobecným súkromným právom. Účelom ústavy je zachytiť a vyjadriť v právnej forme epochálne revolučné výdobytky. Ak právna forma značí úpravu pre každého a proti každému účinnú a vynutiteľnú, usiluje sa ústava vyhnúť sa tomu, žeby zostala iba progmatickým vyhlásením; naopak ústava nepripustí, aby čo i len slovo mohlo z nej zostať mrtvou literou. Sila ústavy dochádza najzreteľnejšie výrazu v tých svojich bodoch, kde zúčtováva s doterajším právnym poriadkom, a tam, kde ustanovuje interpretačné pravidlá pre výklad právnych noriem. S toho hľadiska predovšetkým nás bude zaujímať, ktoré predpisy všeobecného súkromného práva stratia platnosť bezprostredne dňom nadobudnutia účinnosti ústavy, prípadne či ústava vytvorí bez-

²⁵³ *Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952, s. 1 – 3.

²⁵⁴ *Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 60. Vydána dne 23. listopadu 1950, 141. Občanský zákoník, s. 497 – 541.

prostredne nejaké nové súkromnoprávne ustanovenia. Závěry urobené právnou vedou v tom smysle, že je možný bezprostredný následok ústavnej normy na dovtedajší platný poriadok, opierajúce sa tiež o dôvodové zprávy jednotlivých návrhov, boli neskôr potvrdené judikaturou Najvyššieho súdu v Brne a neskôr v Bratislave. I keby sme však nemali po ruke spomenuté úvahy a argumenty, nemohli by sme mať pochybnosti o derogačnej moci jednotlivých „materiálnoprávnych“ ustanovení ústavy, a to s ohľadom na jasnú dikciu § 173 ods. 2: „Tým istým dňom strácajú platnosť všetky ústavné a iné zákony, pokiaľ odporujú ustanoveniam tejto ústavy a zásadám ľudovodemokratického zriadenia alebo upravujú veci odchylné od tejto ústavy.“

Najväčšiu pohotovosť bude musieť súkromné právo vykázať v dobe od nadobudnutia účinnosti ústavy do dovŕšenia nového právneho poriadku v duchu ústavy. Generálna derogačná klauzula § 173, ods. 2. ústavy, interpretovaná pomocou argumentu a contrario, je zároveň generálnou recepčnou normou pre všetky doteraz platné právne predpisy, pokiaľ neodporujú ústave. Hore sme sa snažili podať, čo následkom účinnosti ústavy stráca platnosť, čo je úloha azda obsiahla a pri jej splnení sa môže na niektoré právne predpisy pozabudnúť, avšak čo do spôsobu skúmania ľahšia, než úloha správnej interpretácie ideovo zastaralého predpisu v duchu ústavy; je vždy ľahšie nájsť a odlíšiť kontradikcie, než uviesť na spoločného menovateľa zdanlivo zhodné, avšak povahovo rôznorodé predpisy. O výklade a používaní týchto recipovaných právnych predpisov, ako aj všetkých ostatných vôbec, platí podľa § 171, ods. 3 ústavy že majú byť vykladané vždy v súlade s ústavou, čo by sa, pravda, dalo vyrozumieť aj bez výslovného znenia § 171. Pre všeobecné súkromné právo treba však pribrať ďalšie interpretačné pravidlá, platné pre súdnu prax; na Slovensku tým viac, lebo obyčajové právo čerpá najviac zo súdnej praxe, ktorá takto predurčuje nepriamo vývoj súkromnému právu. Vodítkom pre súdnu prax budú zase len ustanovenia ústavy, a to čl. XI ods. 3: Sudcovia vykonávajú svoj úrad nezávisle, súc viazaní len právnym poriadkom ľudovej demokracie , a § 143: Sudcovia sľubujú, že budú zachovávať zákony a nariadenia, vkladajú ich v duchu ústavy i zásad ľudovodemokratického zriadenia a rozhodovať nestranne. Z citovaných ustanovení treba bližšie osvetliť dva dôležité pojmy: a) Právny poriadok ľudovej demokracie , ktorým sú sudcovia viazaní, je súbor právnych noriem obsahujúci ústavu, všetky právne predpisy, ktoré boli ponechané ústavou v platnosti a konečne predpisy vydané po účinnosti ústavy, pokiaľ nie sú v rozpore s ústavou v smysle § 172, ods. 2. To značí, že doterajšie predpisy s určitými obmedzeniami platia i naďalej, ale ich výklad spravuje sa aj zásadami ľudovodemokratického zriadenia. b) Zásady ľudovodemokratického zriadenia boli vytýčené ako zvláštna interpretačná pomôcka pre sudcov a platia vedľa citovaného pravidla § 171, ods. 3. ústavy. Táto pomôcka slúži na to, aby sudca pri výklade uviedol do súladu literu zákona s faktickými pomermi, ktoré sa vyvinuli v našej republike následkom revolúcií po prvej a druhej svetovej vojne, a aby sa aplikácia práva stala konformnou s právnym presvedčením ľudu.

Judikatúra, ktorá sa vyvinie na týchto princípoch bude potom istotne správnym ukazovateľom novej vývojovej cesty súkromného práva a prevedie náš právny život bez porúch do právneho poriadku, ktorý sa medzitým vytvorí prostredníctvom nového zákonodarstva. Akomodácia súkromného práva má byť u nás pružnejšia práve preto, že na Slovensku máme prevažne právo obyčajové.

Literatúra a pramene

- ANDRLÍK, J. *Rodinné právo: Stručný výklad zákona zo dňa 7. decembra 1949, č. 265 Sb.* Bratislava: TATRAN, 1952, 94 s.
- BĚLOVSKÝ, P. *Občanské právo.* In: BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví.* Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 425 – 462.
- BLÁHOVÁ, I. – BLAŽEK, L. – KUKLÍK, J. – ŠOUŠA, J. a kol. *Právnícká dvouletka. Rekodifikace právního řádu. Justice a správy v 50. letech 20. století.* Praha: Auditorium, 2014, 413 s. ISBN 9788087284520.
- BLAŽEK, P. – JECH, K. – KUBÁLEK, M. (eds.). *Akce „K“. Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty.* Praha: Pulchra – Česká zemědělská univerzita, 2010, 632 s. ISBN 9788021320338.
- BLAŽEK, P. – KUBÁLEK, M. (eds.). *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti.* Praha: Dokořán, 2008, 360 s. ISBN 9788073632267.
- BLAŽKE, J. *Majetkové právo manželské.* Praha: Orbis, 1953, 70 s.
- BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu, Kapitoly z dějin bezpráví.* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. Dostupné aj na: <http://www.komunistickepravo.cz/>
- CAMBEL, S. *Päťdesiate roky na slovenskej dedine. Najťažšie roky kolektivizácie.* Prešov: Univerzum, 2005, 306 s. ISBN 8089046266.
- ČEŠKA, Z. *Občanské právo procesní.* Praha: Panorama, 1989, 447 s. ISBN: 8070380330.
- Dôvodová správa k zákonu č. 46/1948 Zb. o trvalé úpravě vlastníctví k zemědělské a lesní půdě.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodárné NS RČS 1946 – 1948. Tisky. Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 4. zasedání. Tisk 991. Vládní návrh. Zákon ze dne ... 1948 o trvalé úpravě vlastníctví k zemědělské a lesní půdě. [29. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0991_02.htm
- Dôvodová správa k zákonu č. 319/1948 Zb. o zľudovení súdnictva.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1948. I. volební období. 2. zasedání. Tisk 160. Vládní návrh. Zákon ze dne 1948 o zlidovení soudnictví. [17. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0160_04.htm
- Dôvodová správa k zákonu č. 69/1949 Zb. o jednotných zemědělských družstvech.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1949. I. volební období. 2. zasedání. Tisk 216. Vládní návrh. Zákon ze dne 1949 o jednotných zemědělských družstvech. [05. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0216_00.htm
- Dôvodová správa k zákonu č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1949. I. volební období. 4. zasedání. Tisk 378. Vládní návrh. Zákon ze dne 1949 o právu rodinném. [02. 09. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0378_02.htm
- Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 509. Vládní

- návrh Občanský zákoník ze dne 1950. [22. 10. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm
- Dôvodová správa k zákonu č. 142/1950 Zb. Občiansky súdny poriadok.* Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Tisky. Národní shromáždění republiky Československé 1950. I. volební období. 5. zasedání. Tisk 510. Vládní návrh zákona o konaní v občianských právnych veciach (občiansky súdny poriadok) ze dne 1950. [15. 11. 2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm
- FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu.* Praha: Univerzita Karlova, 1974, 102 s.
- FILO, J. a kol. *Československé pracovní právo.* Bratislava: Obzor, 1981, 624 s.
- GRONSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II (1945 – 1960).* Praha: Karolinum, 2006, 512 s. ISBN 8024612100.
- HLAVOVÁ, V. *Kulak – triedny nepriateľ: „dedinský boháč“ v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949 – 1960).* Bratislava: Veda, 2010, 158 s. ISBN 9788022411288.
- HROMADA, J. a kol. *Československé pracovní právo.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1956, 533 s.
- HROMADA, J. a kol. *Československé socialistické pracovní právo.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1962, 368 s.
- JECH, K. *Kolektivizace a vyháňení sedláků z půdy.* Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. ISBN 9788070219027.
- JECH, K. – KAPLAN, K. *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945: dokumenty.* 2. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2002, 1066 s. ISBN 9788072391158.
- KAPLAN, K. *Proměny české společnosti (1948 – 1960). Část druhá: Venkov.* Praha: ÚSD AV ČR, 2012, 467 s. ISBN 9788082751553.
- KLUKNAVSKÁ, A. Občiansky zákoník z roku 1950 a úprava vlastníctva. In: ŠVECOVÁ, A. – LANCZOVIÁ, I. eds. *Právno-historické trendy a výhľady V.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, s. 77 – 92. [online]. [cit. 21.10. 2023]. Dostupné na internete: <https://www.truni.sk/sites/default/files/uk/f000101.pdf>
- KNAPP, V. *Hlavní zásady československého socialistického občanského práva.* Praha: SNPL, 1958, 55 s.
- KNAPP, V. a kol. *Rodinné právo.* Praha: Karlova univerzita, 1961, 326 s.
- KNAPP, V. a kol. *Učebnica občianskeho a rodinného práva. III. zväzok.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1953, 330s.
- KNAPP, V. – HROMADA, J. *Národní správa a vrácení majetku z národní správy.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1946, 159 s.
- Komentář k zákonu o právu rodinném.* Právnícký ústav Ministerstva spravedlnosti. Užší redakce: ANDRLÍK, J. – BLAŽKE, J. – KAFKA, A. Praha: Orbis, 1954, 568 s.
- KUKLÍK, J. *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“: dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945.* Praha: Linde, 2002, 511 s. ISBN 8072013521.
- KUKLÍK, J. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě.* Praha: Auditorium, 2010, 444 s. ISBN 9788087284124.
- KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989.* Praha: Auditorium, 2011, 432 s. ISBN 9788087284179.
- KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj československého práva 1945 – 1989.* Praha: Linde, 2009, 727 s. ISBN 9788072017416.
- LACLAVÍKOVÁ, M. – GERHÁT, P. „Rovnosť muža a ženy v rodine a v spoločnosti“ – proklamácie a ideály obdobia československej ľudovej demokracie. *Forum Iuris Europaeum*, roč.

- 11, 2023, č. 2, s. 25 – 40. Dostupné na: http://fie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2024/01/FIE-2-2023_web-1.pdf
- LACLAVÍKOVÁ, M. – OLŠOVSKÁ, A. Právno-historický pohľad na politiku zamestnanosti v Československu (1945 – 1965). In: TUROŠÍK, M. – ŠEVČÍKOVÁ, A. (eds.). *Kvalita normotvornej a aplikačnej stránky zákonnosti ako determinant právneho štátu. Zborník z II. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické dni práva konanej v dňoch 23. – 24.11.2016*. Banská Bystrica: Belianum, 2017, s. 17 – 38. Dostupné aj na: [file:///C:/Users/KDP/Downloads/Sekcia%20dejín%20štátu%20a%20práva%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/KDP/Downloads/Sekcia%20dejín%20štátu%20a%20práva%20(1).pdf)
- LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A. *Praktikum k dejinám štátu a práva na Slovensku III. (1948 – 1989)*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019, 333 s. ISBN 9788056803592.
- LACLAVÍKOVÁ, M. – ZÁTEKOVÁ-VALKOVÁ, V. *Rozvod manželstva v spoločnosti budúcej socializmus (československá rozvodová súdna prax v 50. a 60. rokoch 20. storočia)*. Praha: Leges, 2020, 164 s. ISBN: 9788075024909. Dostupné na: http://publikacie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2023/04/Rozvod-manzelstva_TISK2.pdf
- LETKOVÁ, A. – MARTINCOVÁ, L. Rodinné právo vo svetle kodifikácií počnúc 19. storočím so súčasnosťou. In: VOJÁČEK, L. – SALÁK, P. – VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2017. Časť II. (Re-)kodifikácie úspešné a neúspešné*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 44 – 65.
- LHOTA, V. *Znárodnění v Československu 1945 – 1948*. Praha: Svoboda, 1987, 315 s.
- MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004, 914 s. ISBN 8024608634.
- MATOUŠEK, S. – ZDOBINSKÝ, S. a kol. *Štátne právo ČSSR*. Bratislava: Obzor, 1987, 488 s.
- MESTITZ, F. Nový vzťah človeka a k práci ako základ pracovného práva čl. ľudovej demokracie. *Právny obzor*, 1951, s. 504 – 519.
- NESROVNAL, V. *Občiansky súdny proces a sudca z ľudu*. Bratislava: Obzor, 1978, 168 s.
- NEUMAN, A. *Československý právni rád na ceste k socializmu*. 1. vyd. Praha: Svobodné slovo, 1959, 236 s.
- PLANK, K. *Majetkovoprávne vzťahy v rodine*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1957, 413 s.
- PLANKOVÁ, O. *Manželstvo a rodina v ČSR*. Martin: Osveta, 1954, 208 s.
- PLANKOVÁ, O. Priebeh, metódy a koncepcia kodifikácie československého občianskeho a rodinného práva. In: *Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae. Problémy kodifikácie občianskeho práva v ČSSR a PLR. Zborník prác učiteľov z Právnických fakúlt Univerzity Komenského v Bratislave a Jagiellonskej univerzity v Krakove*. Bratislava: SPN, 1973, s. 5 – 36.
- PODOLEC, O. (ed.). *Február 1948 a Slovensko. Zborník z vedeckej konferencie konanej v Bratislave v dňoch 14. – 15. februára 2008*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008, 685 s. ISBN 9788089335077.
- Rodinné právo – komentár*. Kodifikačná komisia pre rodinné právo (aut., red.). Bratislava: Poverenie spravodlivosti, 1950.
- ROKOSKÝ, J. – SVOBODA, L. (eds.). *Kolektivizace v Československu*. Praha: ÚSTR, 2013, 476 s. ISBN 9788087211960.
- SÁSIK, J. Niekoľko slov na zakľúčenie Právnickej školy pracujúcich. *Sudca z ľudu: Právo a život*, 1950, roč. 2, č. 2.
- Sbírka rozhodnutí československých súdů*, ročník 1949. Praha: Ministerstvo spravodlnosti, 1950.
- Sbírka rozhodnutí československých súdů*, ročník 1950. Praha: Ministerstvo spravodlnosti, 1950.
- Sbírka rozhodnutí československých súdů*, ročník 1951. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1952.
- Sbírka rozhodnutí československých súdů*, ročník 1952. Praha: Generální prokuratura a Nejvyšší soud v Praze, 1953.
- Sbírka rozhodnutí československých súdů*, ročník 1953. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1954.

- Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1954. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1955.
- Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1955. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1956.
- Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1956. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1957.
- Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1957. Praha: Vydává Nejvyšší soud v Praze, 1958.
- Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1958. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1959.
- Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1959. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1960.
- Sbírka rozhodnutí československých soudů*, ročník 1960. Praha: Nejvyšší soud v Praze, 1961.
- Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady*, čiastka 10. Vydaná 10. júna 1945, 50. Nariadenie Slovenskej národnej rady o národnej správe, s. 67 – 70.
- Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 40. Vydána dne 17. října 1945, 88. Dekret presidenta republiky o všeobecné pracovní povinnosti, s. 157 – 161.
- Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 47. Vydána dne 27. října 1945, 100. Dekret presidenta republiky o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, s. 207 – 214.
- Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 47. Vydána dne 27. října 1945, 101. Dekret presidenta republiky o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, s. 215 – 220.
- Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 47. Vydána dne 27. října 1945, 104. Dekret presidenta republiky o závodních a podnikových radách, s. 231 – 238.
- Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 43. Vydána dne 10. června 1947, 87. Zákon o některých opatřeních k provedení národní mobilisace pracovních sil, s. 465 – 478.
- Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, částka 65. Vydána dne 12. srpna 1947, 142. Zákon o revisi první pozemkové reformy, s. 689 – 696.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 21. Vydána dne 14. dubna 1948, 46. Zákon o nové pozemkové reformě, s. 425 – 434.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 52. Vydána dne 9. června 1948, 150. Ústava československé republiky, s. 1081 – 1110.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 109. Vydána dne 31. prosince 1948, 319. Zákon o zlidovění soudnictví, s. 1865 – 1885.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 22. Vydána dne 15. března 1949, 69. Zákon o jednotných zemědělských družstvech, s. 207 – 209.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 86. Vydána dne 27. prosince 1949, 265. Zákon o právu rodinném, s. 745 – 753.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 60. Vydána dne 23. listopadu 1950, 141. Občanský zákoník, s. 497 – 541.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 60. Vydána dne 23. listopadu 1950, 142. Zákon o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok), s. 544 – 618.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 12. Vydána dne 31. května 1952, 20. Vládné nariadenie o rozmiest'ovaní absolventov vysokých škôl a výberových odborných škôl, s. 176.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 25. Vydána dne 19. září 1952, 43. Vládní nařízení o rozmiš'ování odborných pracovníků, s. 231 – 232.
- Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 24. Vydána dne 25. května 1953, 40. Vládní nařízení o občanské pracovní pomoci, s. 221 – 222.
- SHELLE, K. – TAUCHEN, J. *Vývoj konstitucionalismu v českých zemích*. 2 díl.. Praha: Linde, 2013, 1300 s. ISBN 9788072019229.
- SHELLEOVÁ, I. – SHELLE, K. a kol. *Soudnictví (historie, součastnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX Bohemia, s.r.o., 2004, 592 s. ISBN 8086432653.
- SHELLEOVÁ, I. – SHELLE, K. *Civilní proces*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, 1202 s. ISBN: 8086861090.

- SIVOŠ, J. *Bez rozsudku! Pracovné tábory, sústredňovacie tábory a tábory nútenej práce na Slovensku 1945 – 1953*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2011, 240 s. ISBN 9788089335480.
- SKALOŠ, M. *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945 – 1989*. Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2011, 426 s. ISBN 9788055701561.
- SKŘEJPKOVÁ, P. Zásahy státu v oblasti pracovního práva a jeho deformace v poválečném období. In: MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Sborník příspěvků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004, s. 519 – 530.
- ŠOŠKOVÁ, I. *Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949*. Banská Bystrica: Belianum – Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2016, 198 s. ISBN 9788055711515.
- ŠOŠKOVÁ, I. Problémy v rozvodovej praxi súdov po prijatí zákona o rodinnom práve č. 265/1949 Sb. In: HAMULÁK, O. (ed.). *Fenómén judikatúry v právu. Sborník z konferencie Olomoucké debaty mladých právniků 2009*. Praha: Leges, 2010, s. 163 – 169.
- ŠOŠKOVÁ, I. Tvorba nového československého rodinného práva v období tzv. právnickej dvojročníce 1948 – 1950. In: SEHNÁLEK, D. et al. (eds.). *Dny práva 2009. 3. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta 2009, s. 2711 – 2726.
- ŠVECOVÁ, A. – GÁBRIŠ, T. *Dejiny štátu, správy a súdnictva na Slovensku*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, 256 s. ISBN 9788073801618.
- ŠUTAJ, Š. – MOSNÝ, P. – OLEJNÍK, M. *Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo SAV, 2002, 158 s. ISBN 8022407313.
- ŠTĚPINA, J. *Rodinné právo: výklad zákona o právu rodinném s dodatkem o dědickém právu v rodině socialistické společnosti*. Praha: Orbis, 1958, 173 s.
- VARINSKÝ, V. *Kapitoly z dějin kolektivizácie na Slovensku (1948 – 1960)*. Banská Bystrica: Belianum, 2014, 140 s. ISBN: 9788055707624.
- VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia. 2003, 262 s. ISBN 8086432483.
- VESELÁ, R. Vývoj kodifikace rodinného práva. In: SCHELLE, K. (ed.). *Vývoj právních kodifikací. Sborník z mezinárodní konference*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2004, s. 76 – 104.
- VOJÁČEK, L. Zákonodarství SNR 1944 – 1989. In: MALÝ, K. – SOUKUP, L. (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004, 914 s. ISBN 8024608634.
- VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T. *Československé právní dejiny*. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2011, 424 s. ISBN 9788089447428.
- VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 684 s. ISBN 9788073801274.
- Ústavodarné Národní shromáždění republiky Československé 1948. 5. zasedání. K č. tisku 1227. *Důvodová zpráva k návrhu nové ústavy ČSR*. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Ústavodarné NS RČS 1946 – 1948. [16.10.2023]. Dostupné na: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t1227_06.htm
- Zpráva výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona (tisk 378) o právu rodinném (tisk 382)*. Vystúpenie posl. dr. Štefánika. Citované podľa: Digitální knihovna. [online]. Národní shromáždění republiky Československé 1948 – 1954. Stenoprotokoly. 37. schůze. Středa 7. prosince 1949. Tisk 382. [05. 09. 2023]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/037schuz/s037005.htm>; <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/037schuz/s037006.htm>
- ŽATKULIAK, J. *V mene zákona a proti občanom? Trestnoprávna právomoc národných výborov na Slovensku v rokoch 1950 – 1957*. Bratislava: Slovak Academic Press, 1994, 135 s. ISBN 8085665379.

Orientačná pomôcka k jednotlivým kapitolám

Ústavný zákon č. 150/1948 Zb. – Ústava Československej republiky (Ústava 9. mája)

Základné informácie o právnej norme – Ústava 9. mája

Základná štruktúra Ústavy 9. mája

Charakteristika Ústavy 9. mája z obsahového hľadiska

Základná (právo)historická literatúra

Znenie normy – Ústava 9. mája vo vyhlásenom znení s poukazom na súdnu prax

Rozhodnutie Krajského súdu v Plzni z 23. júla 1949, č. R II 116/49

Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach z 29. marca 1949, č. Co 153/49

Rozhodnutie Krajského súdu v Pardubicích z 29. marca 1949, č. R I 28/49

Rozhodnutie Krajského súdu v Plzni z 12. júla 1949, č. R II 130/49

Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 19. februára 1949, č. Co XX 11/49

Rozhodnutie Krajského súdu v Pardubicích zo 7. októbra 1949, č. R 104/49

Rozhodnutie Krajského súdu v Nitre z 28. apríla 1949, č. Opr. 34/48

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo 14. decembra 1954, č. Cz 463/54

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 3. marca 1949, č. R 43/49

Rozhodnutie Krajského súdu v Brně z 30. septembra 1949, č. To VI 37/49

Znárodnenie ako predohra deštrukcie ekonomiky štátu a vlastníckych vzťahov

Základná (právo)historická literatúra

Znenie noriem vo vyhlásenom znení s poukazom na súdnu prax

Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Zb. o znárodnení dolů a některých průmyslových podniků

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 1. marca 1949, č. Rv 623/48

Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 11. marca 1949, č. R V 4/49

Rozhodnutie Krajského súdu v Hradci Králové z 8. júna 1949, č. Co III 61/49

Dekret prezidenta republiky č. 101/1945 Zb. o znárodnení některých podniků průmyslu potravinářského

Dekret prezidenta republiky č. 104/1945 Zb. o závodních a podnikových radách

Nariadenie Slovenskej národnej rady č. 50/1945 Sb.n. SNR o národnej správe

Nové usporiadanie právnych vzťahov k pôde a proces združstevňovania ako predohra deštrukcie vlastníctva nehnuteľností

Základná (právo)historická literatúra

Znenie noriem vo vyhlásenom znení s poukazom na súdnu prax

Zákon č. 142/1947 Zb. o revisi první pozemkové reformy

Zákon č. 46/1948 Zb. o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastníctví k zemědělské a lesní půdě)

Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 3. marca 1949, č. Co III 15/49

Zákon č. 69/1949 Zb. o jednotných pôdohospodárskych družstvách

Zmena chápania pracovnoprávneho vzťahu ako súčasť likvidácie zmluvnej slobody

Základná (právno)historická literatúra

Znenie noriem vo vyhlásenom znení s poukazom na súdnu prax

Dekret prezidenta republiky č. 88/1945 Zb. o všeobecné pracovné povinnosti

Rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave z 21. júna 1949, č. Opr 18/49

**Zákon č. 87/1947 Zb. o niektorých opatreniach k provedení národnej mobilisace pracovních sil
Vládne nariadenie č. 20/1952 Zb. o rozmiestňovaní absolventov vysokých škôl a výberových odborných škôl**

Stanovisko občanskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSR z 7. decembra 1957, č. 3 Ec 275/57

Vládne nariadenie č. 43/1952 Zb. o rozmiestňovaní odborných pracovníkov

MESTITZ, F. Nový vzťah človeka a k práci ako základ pracovného práva čsl. ľudovej demokracie. *Právny obzor*, 1951, s. 504 – 519 (výňatok).

Zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve

Základné informácie o právnej norme – zákon o rodinnom práve č. 265/1949 Zb.

Základná štruktúra zákona

Charakteristika zákona z obsahového hľadiska

Základná (právno)historická literatúra

Znenie normy – zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve vo vyhlásenom znení s doplnením novelizácií a poukazom na súdnu prax

Rozhodnutie Krajského súdu v Uherském Hradišti zo 6. marca 1950, č. R V 305/50

Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budějoviciach zo 14. septembra 1951, č. 6 Ok 160/51

Rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave z 10. marca 1950, č. Co V 33/50

Rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave z 21. novembra 1955, č. Co 334/55

Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 25. júna 1959, č. 19 Co 506/59

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 29. októbra 1952, č. Cz 529/52

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 28. septembra 1951, č. Cz I 92/51

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo 17. júla 1952, č. Cz 367/52

Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budějoviciach z 11. decembra 1952, č. 6 Ok 185/52

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 1. marca 1958, č. Cz 22/58

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 19. októbra 1951, č. Cz I 139/51

Rozhodnutie Okresného súdu v Poličke z 24. februára 1950, č. P 138/46

Rozhodnutie Okresného súdu v Aši zo 16. júna 1950, č. P 243/47

Rozhodnutie Krajského súdu v Liberci zo 14. septembra 1950, č. R IV 529/50

Rozhodnutie Krajského súdu v Olomouci z 24. októbra 1952, č. 10 Ok 217/52

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 20. februára 1952, č. Cz 3/52

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 25. augusta 1956, č. Cz 358/56

Rozhodnutie Okresného súdu v Malackách z 2. apríla 1951, č. No 167/51

Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave z 30. júna 1950, č. Co III 199/50

Rozhodnutie Krajského súdu v Uherském Hradišti z 13. marca 1951, č. 5 Ok 100/51

Rozhodnutie Krajského súdu v Hradci Králové z 12. júla 1950, R IV 221/50

VIKTORY, N. Víťame ľudový zákon o rodinnom práve. *Právny obzor*, 1950, s. 5 – 7 (výňatok).

Zákon č. 319/1948 Zb. o zľudovení súdnictva

Základné informácie o právnej norme – Občiansky súdny poriadok č. 142/1950 Zb.

Základná štruktúra zákona

Charakteristika zákona z obsahového hľadiska

Základná (právno)historická literatúra

Znenie normy zákon č. 319/1948 Zb. o zľudovení súdnictva vo vyhlásenom znení s doplnením novelizácií a poukazom na súdnu prax

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 11. júna 1949, č. Cz I 1/49

Z dobovej praxe: Príspevok poslucháča Právnickej školy pracujúcich do periodika Sudca z ľudu RAIS, Š. Prejav ministra spravodlivosti Dr. Štefana Raisa na celoštátnej konferencii sudcov z ľudu v Prahe dňa 4.2.1951. *Právny obzor*, 1951, s. 269 – 295.

Zákon č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (Občiansky súdny poriadok)

Základné informácie o právnej norme – Občiansky súdny poriadok č. 142/1950 Zb.

Základná štruktúra zákona

Základná (právo)historická literatúra

Znenie normy – zákon č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (Občiansky súdny poriadok) vo vyhlásenom znení s doplnením novelizácií a poukazom na súdnu prax

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 1. marca 1958, č. Cz 79/58

Rozhodnutie Krajského soudu v Praze z 30. mája 1951, č. 34 Ok 181/51

Rozhodnutie Krajského soudu v Uherském Hradišti zo 7. októbra 1952, 5 Ok 560/52

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 18. septembra 1953, Cz 281/53

Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 28. novembra 1957, č. Cz 624/57

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 18. októbra 1956, č. Cz 525/56

Rozhodnutie Krajského soudu v Žiline z 19. februára 1958, č. Co 1990/57

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 20. septembra 1954, Cz 382/54

Rozhodnutie Krajského soudu v Ústí nad Labem z 19. marca 1957, č. 5 Co 48/57

Rozhodnutie Krajského soudu v Praze z 27. októbra 1953, 18 Co 485/53

Rozhodnutie Najvyššieho soudu ČSR z 31. januára 1952, č. Cz I 292/51

Rozhodnutie Krajského soudu v Brne z 19. novembra 1951, č. 11 Ok 169/51

Rozhodnutie Najvyššieho soudu ČSR z 15. mája 1953, Cz 51/53

Rozhodnutie Krajského soudu v Brne z 25. júla 1952, 8 Ok 165/52

Rozhodnutie Krajského soudu v Praze z 21. februára 1955, č. 15 Co 785/54

Rozhodnutie Najvyššieho soudu ČSR z 5. apríla 1954, Cz 62/54

Rozhodnutie Okresného soudu v Znojme z 9. mája 1950, č. Nc VII 871/50

Rozhodnutie Najvyššieho soudu ČSR z 13. marca 1953, Cz 41/53

Rozhodnutie Najvyššieho soudu ČSR zo 4. decembra 1954, č. Cz 529/54

Rozhodnutie Najvyššieho soudu ČSR z 30. apríla 1953, Cz 118/53

Rozhodnutie Krajského soudu v Bratislave z 5. februára 1952, č. 11 Ok 158/51

Rozhodnutie Krajského soudu v Praze z 24. apríla 1959, č. 21 Co 328/59

Rozhodnutie Najvyššieho soudu ČSR z 3. marca 1953, Ndc 330/53

Rozhodnutie Najvyššieho soudu ČSR z 27. októbra 1953, Cz 358/53

Rozhodnutie Krajského soudu v Plzni z 29. októbra 1953, 6 Co 186/53

Rozhodnutie Najvyššieho soudu v Praze z 12. októbra 1951, č. Cz I 130/51

BEDRNA, K. – KRÁL, Š. Nový občiansky súdny poriadok. *Právny obzor*, 1951, s. 50 – 67 (výňatok).

Zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník

Základné informácie o právnej norme – Občiansky zákonník č. 141/1950 Zb.

Základná štruktúra zákona

Charakteristika zákona z obsahového hľadiska

Základná (právo)historická literatúra

Znenie normy – zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník vo vyhlásenom znení s doplnením no-

velizácií a poukazom na súdnu prax

- Rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave zo 6. marca 1956, č. 8 Co 29/56
Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave z 2. októbra 1951, č. 11 Ok 138/51
Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe z 28. mája 1952, č. 20 Ok 154/52
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo 17. novembra 1955, č. Cz 330/55
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 8. apríla 1955, č. Cz 61/55
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 5. mája 1955, č. Cz 60/55
Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 1. marca 1949, č. Rv 623/48
Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 15. mája 1956, č. 3 Co 311/56
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 29. septembra 1953, Cz 236/53
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 8. októbra 1954, č. Cz 439/54
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 27. novembra 1953, č. Cz 311/53
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 30. apríla 1953, Cz 68/53
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 15. mája 1953, Cz 136/53
Rozhodnutie Krajského súdu v Uhorskom Hradišti zo 14. septembra 1956, č. 3 Co 596/56
Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 22. mája 1958, č. Cz 166/58
Rozhodnutie Krajského súdu v Českých Budejoviciach z 25. septembra 1953, č. 5 Co 498/53
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 20. augusta 1952, č. Cz 450/52
Rozhodnutie Krajského súdu v Prahe zo 14. októbra 1953, č. 15 Co 494/53
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo 6. septembra 1954, č. Cz 128/54
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 22. októbra 1957, č. Cz 490/57
Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR z 28. augusta 1952, č. Cz 381/52
Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 20. decembra 1949, č. Co I 991/49
BIANCHI, L. Nová ústava a všeobecné súkromné právo. *Právny obzor*, 1948, s. 187 – 196 (vý-
ňatok).

O autorkách

prof. JUDr. Bc. Miriam Laclavíková, PhD. je absolventkou Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Dlhodobo sa venuje problematike prameňov práva a vývoju právnych odvetví, osobitne pracovného práva, rodinného práva, trestného práva. V súčasnosti sa zameriava na pramene práva v období ľudovej demokracie a socializmu, vývoj právnych odvetví v tom období s poukazom na deformovanie klasických právnych inštitútov, iné metodologické východiská právnej vedy a tvorivú súdnu prax najmä v počiatočnom nástupe totalitného režimu. Je autorkou a spoluautorkou monografií, viacerých učebných textov, pramenných edícií, vedeckých článkov a štúdií zaoberajúcich sa dejinami práva a právnej vedy. Pôsobí na Katedre dejín práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

JUDr. Ingrid Lanczová, PhD. je absolventkou Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Je autorkou a spoluautorkou monografií a vedeckých a odborných článkov zameraných najmä na dejiny rodinného práva vrátane európskeho hľadiska, dejiny zdravotníckeho práva a medicínske právo. Pôsobí na Katedre dejín práva a Ústave klinického vzdelávania Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, kde vykonáva aj funkciu prodekanke pre vzdelávanie.

MIRIAM LACLAVÍKOVÁ – INGRID LANCZOVÁ

**Pramene práva v ČSR
v období ľudovej demokracie
rokov 1948 – 1960**

(premena občianskeho práva a rodinného práva)

Zodpovedný redaktor: PhDr. Jozef Molitor
Návrh obálky: JUDr. Ingrid Lanczová, PhD.
Spracovanie obálky: Mgr. Marek Petržalka
Grafická úprava a zalomenie: Jana Janíková

Pripravila VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied,
Centrum spoločných činností SAV, v. v. i., Dúbravská cesta 5820/9, 841 04 Bratislava,
v roku 2024 ako svoju 4 740. publikáciu.

ISBN 978-80-224-2058-7 (online)

Učebný text „Pramene práva v Československu v období ľudovej demokracie“ je prioritne určený pre študentov právnických fakúlt a záujemcov o písanie záverečných prác zameraných na vývoj práva na území Slovenska.

Jeho základným cieľom je podporiť zručnosť pri práci s prameňmi práva a tvorbe odborného textu.

Učebný text je výstupom riešenia projektu KEGA č. 003TTU-4/2023 „Pramene práva v období ľudovej demokracie a socializmu (1948 - 1989) – tvorba vysokoškolských učebníc a rozvíjanie zručností práce s právnymi predpismi“.

ISBN 978-80-224-2058-7 (online)